

De beperkingen der rechtsbevoegdheid ten gevolge van vermindering der burgerlijke eer

<https://hdl.handle.net/1874/262428>

DE
BEPERKINGEN DER RECHTSBEVOEGDHEID

TEN GEVOLGE VAN
VERMINDERING DER BURGERLIJKE EER.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

NA MACTHIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Mr. B. J. L. DE GEER,

GEWOON HOOGLEERAAR IN DE RECHTSGELEERDHEID,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in het Romeinsch en Hedendaagsch Recht.

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

op Maandag 21 Juni 1869, des namiddags te 1 uur,

DOOR

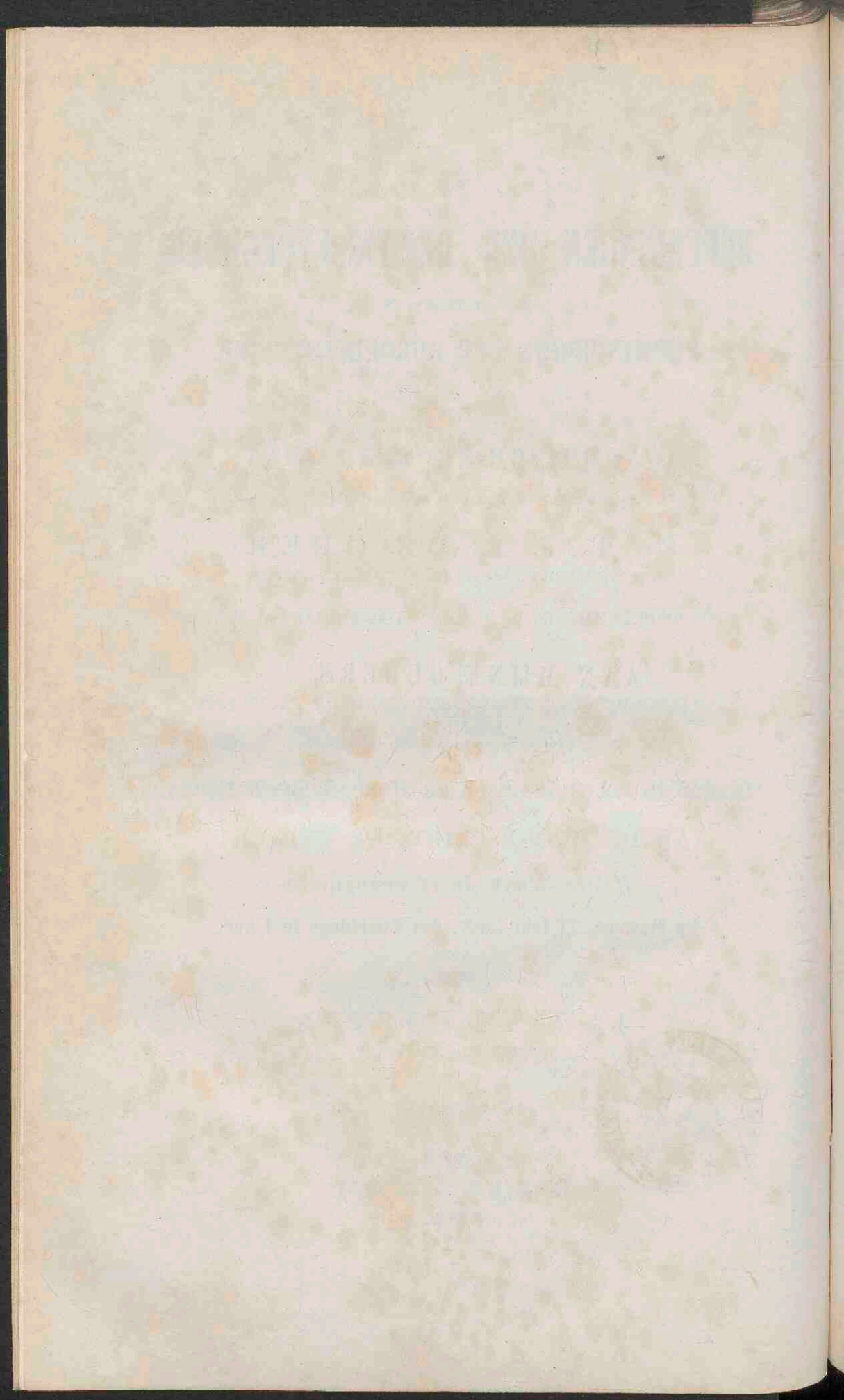
JAN DE LOUTER,

GEBOREN TE AMERSFOORT.

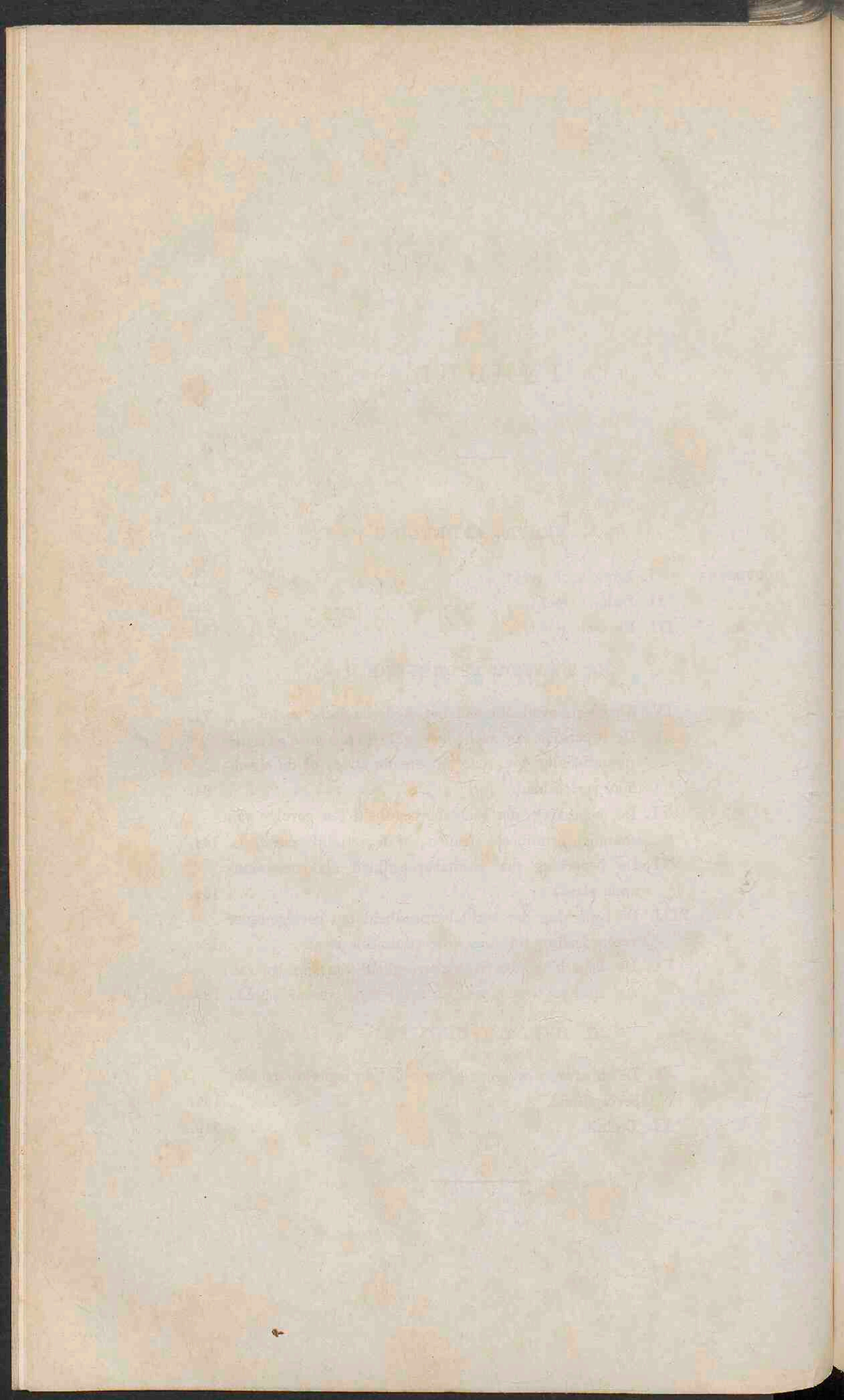

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.

1869.

AAN MIJNE OUDERS.

INHOUD.

A. EERSTE AFDEELING.

HOOFDSTUK		Blz.
	I. Romeinsch recht	1.
"	II. Duitsch recht.	28.
"	III. Fransch recht.	47.

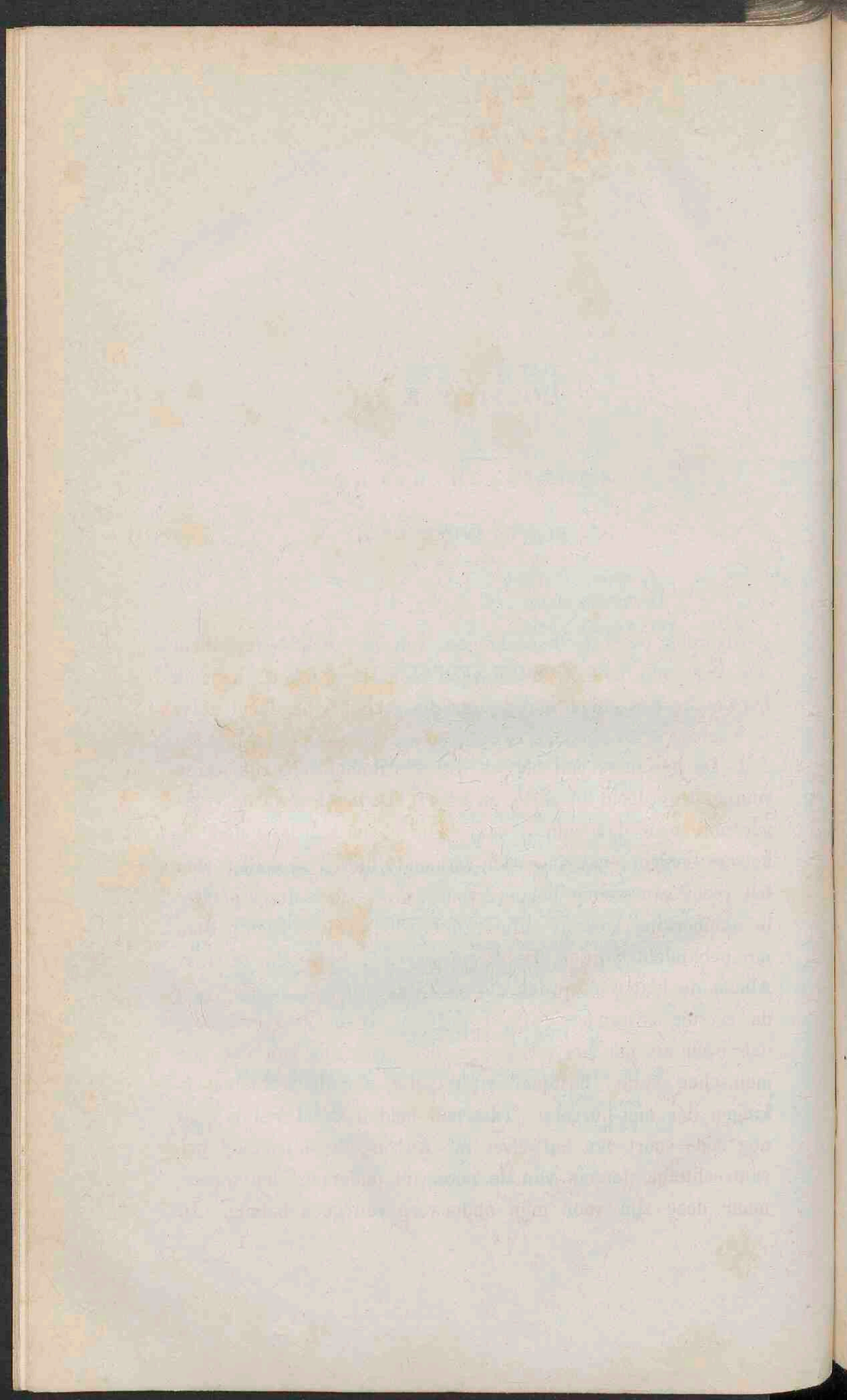
B. TWEEDE AFDEELING.

"	IV. Algemeen overzicht van het Nederlandsche recht . .	71.
"	V. De beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge eener veroordeeling tot eene onteerende straf, of de eigen- lijke eerloosheid.	84.
"	VI. De beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge van sommige crimineele straffen, of de wettelijke curateele.	144.
"	VII. De beperking der rechtsbevoegdheid als correction- neele straf.	169.
"	VIII. De beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge eener veroordeeling tot eene correctionneele straf.	184.
"	IX. De beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge van een slechten naam, zonder rechterlijke veroordeeling.	189.

C. DERDE AFDEELING.

"	X. De nieuwere wetgeving omtrent de beperkte rechts- bevoegdheid.	199.
"	XI. Besluit.	219.

HOOFDSTUK I.

ROMEINSCH RECHT.

Alvorens over de beperkingen van de rechtsbevoegdheid der personen in het Romeinsche recht te spreken, acht ik het noodig een enkel woord over die rechtsbevoegdheid zelve te zeggen.

1. De bewoners van het uitgestrekte Romeinsche rijk waren vooreerst verdeeld in *servi* en *liberi*. De eersten waren vroeger niet meer dan zaken, *res*, en ofschoon hun later door de keizers eenige rechten werden verleend, bleven zij echter voor het recht van weinig belang; voor zoover zij te dezer plaatse in aanmerking komen, zullen zij bij de *servitus poenae* door mij behandeld worden. De *liberi* waren òf *peregrini* òf *cives*. Alleen de laatsten werden geregeerd door het *jus civile*; voor de eersten bestonden de voorschriften van het *jus gentium*, dat even als het *jus civile* een uitvloeisel was van den Romeinschen staat, bestemd tot regeling van de rechtsbetrekkingen der niet-burgers. Tusschen beiden stond wel is waar nog eene soort van half-cives in, *Latini*, die alleen op privaatrechtelijk terrein van de peregrini onderscheiden waren, maar deze zijn voor mijn onderwerp van geen belang. De

cives waren weder of *sui juris* of *alieno juri subjecti*, dat wil zeggen, onderworpen aan vaderlijke macht, voorgdij of curatele.

Aan deze drieërlei hoofdverdeeling sluit zich de onderscheiding der drie *status* of standen, die het geheele *jus personarum* beheerschen, *libertas*, *civitas*, *familia*, aan. Savigny heeft dit duidelijk aangetoond, en over deze geheele leer, inzonderheid ook over de daarmede in onafscheidelijk verband staande leer der *infamia* een helder licht doen opgaan¹⁾.

Het inbegrip nu der rechten en voordeelen, die uit de vereeniging dezer drie *status* voortsporen, was het *caput* van den persoon. Werd een dezer drie bestanddeelen aangetast, dan had er eene aantasting van het *caput* zelf plaats; van hier de drie *capitis deminutiones*. De *maxima capitis deminutio* was het verlies van de *libertas*, waarmede de beide andere van zelf verloren gingen; bij de *media capitis deminutio* behield men de *libertas*, maar verloor de *civitas* en dus ook de *familia*; de *minima capitis deminutio* had alleen eene verandering van de *familia* ten gevolge.²⁾ Deze *deminutiones* konden het gevolg zijn van verschillende oorzaken, waarover wij thans niet te spreken hebben; het is met het oog op het door ons te behandelen onderwerp, hier alleen de vraag, in hoeverre zij het gevolg waren van strafrechtelijke veroordeelingen.

De hoofdverdeeling der straffen in het Romeinsche recht is die in *poenae capitales* en *non capitales*; ³⁾ de eerste betroffen onmiddellijk het *caput*; de laatste daarentegen hadden alleen *infamia*, waarover straks, en geldboeten ten ge-

1) Savigny, System des heutigen Römischen Rechts II, § 64—76. Berlin 1840.

2) lex 11. Dig. IV : 5.

3) § 2. J. IV : 18. — lex 2. Dig. XLVIII : 1.

volge; daarom werden zij ook nog onderscheiden in *poenae existimationis* en *pecuniariae*,¹⁾ waarbij soms nog vermeld worden dezulke *ubi de honoribus agitatur*.²⁾ De *poenae capitales* kunnen, naar den invloed, dien zij op het *caput* uitoefenden, weder in twee soorten worden onderscheiden, namelijk in die, welke eene *capitis deminutio maxima* en die, welke eene *capitis deminutio media* ten gevolge hadden.³⁾

Eene *maxima capitis deminutio* of verlies der vrijheid was vooreerst het gevolg van de doodstraf, die op verschillende wijze kon worden tenuitvoergelegd; zoo werd men b. v. veroordeeld tot de galg (*ad furcam*), om levend verbrand of onthoofd te worden,⁴⁾ of ook tot de diereengevechten (*ad bestias*) of gladiatorenspelen. Verder was dit verlies der vrijheid ook het gevolg van veroordeelingen tot dwangarbeid in de mijnen, *in metallum*, of met iets minder zware ketenen, *in opus metalli*.⁵⁾ De veroordeeling zelve was voldoende, zonder dat het er op aankwam, welke misdaad daartoe aanleiding had gegeven;⁶⁾ onmiddelijk daarna verloor de veroordeelde vrijheid en burgerrecht, of werd *servus poenae*, eene *servitus*, die ook bij doodstraf volstrekt niet zonder gevolgen bleef, daar bij veroordeelingen *ad bestias*, of *ad gladium* de

1) l. 131. § 1. Dig. L: 16.

2) l. 5. pr. Dig. L: 13. — lex 7. § 21, 22. Dig. XLVIII: 22. — De ontzetting was van min of meer ruimen omvang, dien het vonnis zelf bepaalde en had dan ook verlies van ambten en waardigheden ten gevolge, zonder verder de rechtsbevoegdheid in het minst te beperken.

3) l. 2. pr. Dig. XLVIII: 19. — Eene *capitis deminutio minima* was nooit het gevolg eener veroordeeling, en had alleen tengevolge van burgerrechtelijke handelingen plaats, zooals van de *mancipatio*, die vroeger *adoptio* of *emancipatio* vergezelde, en later alleen van de *arrogatio*.

4) lex 28. pr. Dig. XLVIII: 19.

5) l. 8. § 4, 6. Dig. XLVIII: 19. l. 36. Dig. eod.

6) l. 12. Dig. eod.

executie dikwijls eerst lang daarna geschiedde. 1) Deze *servitus poenae* schijnt oorspronkelijk eene fictie geweest te zijn, hieruit ontstaan, dat men aan een *civis Romanus* geen doodvonnis voltrekken of slavenarbeid opleggen wilde. 2) Zoo althans beweert Humbert, die er „une sombre métaphore” in ziet, maar ik moet toch opmerken, dat dit hoogstens de eerste aanleiding kan geweest zijn; later toch, toen ook het *jus gentium* ontstaan was, en de *peregrini* niet meer als *hostes* werden beschouwd, zou het ontnemen der *civitas* alleen nog niet eene *servitus* hebben ten gevolge gehad; Marezoll 3) ziet er daarom meer eene wettiging der confiscatie tijdens den keizertijd in. Hoe het zij, zeker is het, dat de aldus veroordeelden *servi poenae* werden genoemd: d. i. zij werden slaven maar zonder heer, de veroordeelde was geen slaaf van den vorst 4) of den fiscus 5) maar van de straf; daarom kon hij ook voor niemand iets verkrijgen, en wat hem bij testamentaire beschikking gemaakt mocht zijn, werd *pro non scripto* gehouden, 6) terwijl ook zijne persoonlijke rechten natuurlijk alle verloren gingen. 7) De *servitus poenae* werd door Justinianus in de Nov. XXII. cap. 8 afgeschaft, voornamelijk om het huwelijk van den veroordeelde in stand te houden, dat anders ook ontbonden werd. Deze reden der afschaffing geeft echter geen aanlei-

---

1) l. 29. Dig. eod.

2) G. A. Humbert, Conséquences des condamnations pénales relativement à la capacité des personnes. — Paris 1855. — n°. 89.

3) Th. Marezoll, Ueber die bürgerliche Ehre, ihre gänzliche Entziehung und theilweise Schmälerung. Giessen 1824, bl. 27.

4) l. 17. pr. Dig. XLVIII : 19. — Zie ook l. 8 § 8, 11, 12. Dig. eod.

5) l. 12. Dig. XLIX : 14.

6) l. 6. § 6. Dig. XXVIII : 3.

7) Bijv. § 3. J. I : 12.

ding om met Marezoll ¹⁾ aan te nemen, dat alleen dit gevolg werd opgeheven en de *servitus* voor het overige bleef bestaan. Het verlies der vrijheid was door het *SCtum. Claudianum* ook als straf bedreigd tegen de vrouw, die *in contubernio* leefde met eenen slaaf; dit werd echter door Justinianus afgeschaft. ²⁾ Eindelijk zou men hiertoe ook kunnen brengen de straf van hem, die meer dan 20 jaren oud, *ad pretium participandum* zich had laten verkoopen, ³⁾ en van de *libertini*, die zich ondankbaar hadden betoond voor de hun verleende vrijheid. ⁴⁾ Deze laatste straffen waren echter niet het gevolg van strafrechtelijke veroordeelingen; de slavernij was hier meer het onmiddelijk doel der veroordeeling, de straf zelve.

Eene *media capitis deminutio* of verlies der *civitas*, zonder dat men daarom de vrijheid verloor, was vooreerst het gevolg der *aquae et ignis interdictio*. ⁵⁾ Deze straf schijnt ontstaan te zijn uit de oude leer, dat niemand tegen zijnen wil de *civitas* kon verliezen; daarom verbande men den misdadiger, om hem te noodzaken elders zijne toevlucht te zoeken, en hem zoodoende, als hij eenmaal daar was opgenomen, door zijn eigen daad het burgerrecht te doen verliezen. ⁶⁾ Deze straf

---

1) Marezoll, bl. 32 vlg. De woorden zijn mijns inziens duidelijk. „Nos autem hoc remittimus; et nullum ab initio bene natorum ex supplicio permittimus fieri servum.” En al mochten deze laatste woorden door de glossatoren ingevoegd zijn, dan blijft er nog geen twijfel over wegens het volgende. „Neque enim mutamus nos formam liberam in servilem statum; qui etiam dudum servientium manumissores esse festinavimus.” Dat de confiscatie desniettegenstaande bleef bestaan, maakt geen bezwaar, als men bedenkt, dat deze ook het gevolg was van het verlies der *civitas*, l. 1. Dig. XLVIII : 20.

2) § 1. J. III : 12. const. un. Cod. VII : 24.

3) § 4. J. I : 3. l. 1, 3. D. XL : 13.

4) lex 6. § 1. D. XXV : 3. const. 1. Cod. VI : 7.

5) § 2. J. I : 16.

6) „Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc civitatem

werd later door de *deportatio* vervangen; ¹⁾ hoewel Tacitus nog een voorbeeld van veroordeeling tot *interdictio* onder de regering van Tiberius meêdeelt. ²⁾ In de derde plaats behoort hiertoe de veroordeeling *in opus publicum*, eene weinig gewone straf, die slechts enkele malen vermeld wordt en vooral tegen plebcjers werd toegepast. ³⁾ De aldus veroordeelden werden *ἀπόλιδες* of *sine civitate* genoemd, dat wil zeggen, zij verloren al de rechten, die uit het *jus civile* voortsporen, maar waren daarom niet rechteloos; zij hadden wel degelijk aanspraak op de bescherming van het *jus gentium*. ⁴⁾

Het is licht te begrijpen, dat de gevolgen dezer straffen vooral van gewicht waren in de oudste tijden, toen de *civitas* nog tot weinigen beperkt was en alom begeerde rechten in zich sloot, toen nog de census de grondslag uitmaakte van het *jus suffragii*, en de hoogste eerampten slechts voor Romeinsche burgers openstonden, terwijl de legers nog niet uit huurtroepen waren zamengesteld, maar ieder burger het als een zijner heiligste rechten beschouwde, zelf het vaderland te verdedigen. Later echter toen dit alles veranderde, toen het burgerrecht door den bondgenooten-oorlog eerst over geheel Italië verbreid, en eindelijk onder Caracalla ook aan de wingewesten meêgedeeld werd, toen de politieke rechten met de vrijheid der republiek verdwenen, en vooral toen het

---

amittebant, quam erant in eam recepti, quo vertendi, hoc est mutandi soli causa venerant; id autem ut esset faciendum, non ademptione civitatis, sed tecti et aquae et ignis interdictione faciebant." Cic. pro domo cap. 30. Zie ook Ovid. Fast. IV : 787. Over de moeilijkheid van lex 5. § 3. Dig. I : 13. zie noot 2 bl. 9.

1) lex 2. § 1. Dig. XLVIII : 19.

2) Tac. Ann. VI : 30.

3) § 2. J. I : 16. lex. 1. § 2. Dig. XLVII : 18.

4) lex. 17. § 1. Dig. XLVIII : 19.

jus gentium telkens meer op den voorgrond trad en de overal ontstaande nieuwe toestanden en rechtsbetrekkingen in zich opnam, verviel natuurlijk het groote belang der zaak en de scherpte der vroegere onderscheidingen. Vandaar de controversen in het *Corpus juris*, waarvan men zoowel hier als bij de leer der infamie telkens voorbeelden aantreft. Om het Romeinsche personenrecht goed te begrijpen, moet men echter altijd het vroegere onderscheid voor oogcn houden, daar het ook in latere eeuwen toch nog diepe sporen heeft nagelaten. Deze opmerking is vooral van gewicht bij de leer der *mors civilis*, waaraan de latere burgerlijke dood zijn oorsprong te danken heeft, al zijn ook de beide instellingen van geheel verschillende aard en omvang. Het woord *mors civilis* is vreemd aan het *Corpus juris*; evenwel vindt men verscheidene uitdrukkingen, die aantoonen, dat ieder die eene *maxima* of *media capitis deminutio* had ondergaan, als burgerlijk dood beschouwd werd; b. v. „*servitatem mortalitatis fere comparamus*,”¹⁾ „*servitus morti assimilatur*.”²⁾ Niet alleen echter bij het verlies der vrijheid, maar bij elke capitale straf had dit plaats, zooals vooral bij de deportatie meermalen uitdrukkelijk gezegd wordt. Zoo vindt men vermeld, dat, wanneer een patroon gedeporteerd is, zijn zoon toch de goederen van den vrijgelatene kan erven: „*quia patronus mortui loco habetur*;”³⁾ zoo kan ook iemand van zijn grootvader erven, indien zijn vader gedeporteerd is: „*deportatos enim mortuorum loco habendos*.”⁴⁾ Zoodanig iemand was dood voor het *jus civile*, en verloor alle rechten daaruit voortspuitende, bijv. de *testamenti factio* zoowel *activa* als

1) *lex* 209. *Dig.* L : 17.

2) *lex* 59. § 2. *Dig.* XXXV : 1. Zie ook l. 5. *Dig.* XLVIII : 20.

3) l. 4. § 2. *Dig.* XXXVIII : 2.

4) l. 1. § 8. *Dig.* XXVII : 4.

passiva.¹⁾ Daarentegen kon hij vrijelijk alle mogelijke contracten van het *jus gentium* aangaan, zooals koop, huur en andere.²⁾ Het huwelijk werd niet ontbonden, „nam nihil prohibet virum mariti affectionem, mulierem uxoris animum retinere.”³⁾ De vrouw kon de ontbinding daarvan wel vragen, maar zoo zij het niet deed bleef het huwelijk in volle kracht; de man behield de *dos*, maar de *donatio mortis causa*, door hem aan zijne vrouw gedaan, kon, ofschoon die door de straf als door den dood bevestigd werd, door hem worden herroepen.⁴⁾ Eindelijk was nog met eene *poena capitalis* verbeurdverklaring van goederen verbonden; althans onder de keizers schijnt deze een onafscheidelijk gevolg der veroordeeling geweest te zijn.⁵⁾ Deze confiscatie had niet alleen betrekking op de voorhanden goederen van den misdadiger, maar ook op al wat hij later mocht verkrijgen, zoodat zijne erfopvolging voor altijd was uitgesloten.⁶⁾ Zij omvatte echter niet het geheele vermogen, waarvan een gedeelte aan de kinderen werd overgelaten, op grond der „ratio naturalis, quasi lex quaedam tacita.”⁷⁾ Justinianus stond zelfs alles af aan de adscendenten en descendenten tot in den derden graad, bevoordeelde ook de achtergelatene echtgenoot, en liet alleen bij gebreke van dezen het vermogen aan den fiscus vervallen.⁸⁾

1) lex 8. Dig. XXVIII : 1.

2) lex 15. Dig. XLVIII : 22.

3) lex 5. § 1. Dig. XLVIII : 20.

4) lex 5. § 1. Dig. eod. const. 1. Cod. V : 17. lex 13. § 1. Dig. XXIV : 1. const. 24. Cod. V : 16. Nov. XXII. c. 13.

5) lex 1. Dig. XLVIII : 20. Marczoll bl. 37 en ook Savigny. Zij geschiedde eerst na de veroordeeling en had bij voorafgaand overlijden, behalve soms bij zelfmoord, geen plaats. Lex 45. § 1, 2. Dig. XLIX : 14.

6) lex 7. § 5. Dig. XLVIII : 20. const. 2. Cod. IX : 49.

7) lex 7. pr. Dig. eod. Zie ook const. 24. Cod. V : 16.

8) Nov. CXXXIV. c. 13.

2. Tot dusverre heb ik getracht een algemeen overzicht te geven van de verschillende toestanden, waarin de bewoners van het Romeinsche rijk zich konden bevinden ten opzichte hunner rechtsbevoegdheid, en van de wijzigingen, die daarin konden ontstaan door misdaden van de ergste soort. Wij hebben gezien, dat de invloed daarvan niet gering was; de geheele persoonlijkheid werd soms vernietigd of wel ten eenemale gewijzigd. Maar dit alles hing nauw te samen met de inrichting van den Romeinschen staat, en heeft daarom in de nieuwere wetgevingen van andere volken, uit een geheel andere historische ontwikkeling ontsproten, geen sporen achtergelaten.

Eenigszins anders is het met de *infamia*, waarvan ik de leer thans wil trachten te ontvouwen. — De toestand van een Romeinsch burger, die door geen enkele hem aanklevende smet beperkt was in zijne volkomene rechtsbevoegdheid, noemde men *existimatio*. „*Existimatio est dignitatis illaesae status, moribus ac legibus comprobatus.*”¹⁾ Zij was een natuurlijk gevolg der *civitas* en kon dus alleen de eigendom van Romeinen zijn; beperkingen uit andere oorzaken dan de eene of andere onwaardigheid, hadden geen invloed op de *existimatio*, die dan ook ongeschonden bewaard bleef bij eene *minima capitis deminutio*. Daarentegen is het duidelijk, dat zij als gevolg der *civitas* met deze te gronde ging, en dat er dus eene *consumptio existimationis* plaats had, zoodra men tot eene straf werd veroordeeld, die eene *maxima* of *media capitis deminutio* ten gevolge had.²⁾

1) lex 5. § 1. Dig. L: 13.

2) Hiertegen schijnt te strijden lex 5. § 3. Dig. L: 13, die de *consumptio existimationis* alleen bedreigt, *cum libertas adimitur*. Deze plaats kan echter niet juist zijn; anders zou er ook uit volgen, dat de *deportati* hunne vrijheid verloren, hetgeen onmogelijk overeen te brengen is met andere plaatsen. De

Beperkingen der *existimatio*, waaronder ook de *infamia* behoorde, komen dus nimmer te pas bij eene geheele vernietiging van den persoon, en de *poenae capitales* kunnen daarom eigenlijk niet onder de oonteerende straffen gerangschikt worden. Dit moet men wel in het oog houden, om de verschillende begrippen van *capitis deminutio*, *existimatio*, *infamia* niet te verwarren.

De *minutio existimationis* nu kon het gevolg zijn van verschillende oorzaken,¹⁾ die zich echter grootendeels laten samenvatten in het begrip der *infamia*, dat zich ook historisch gevormd, maar onder Justinianus veel van de oude belangrijkheid en duidelijkheid verloren had.

Tijdens de republiek hadden de censoren de macht iemand wegens slecht gedrag met eene nota op de censuslijsten aan te wijzen, waardoor de aldus genoteerde eene soort van *ignominia* onderging. Deze *nota censoria* is wel te onderscheiden van de infamie; zij werd door het persoonlijk inzicht van een ambtenaar veroorzaakt, die hierin aan geen vaste regels was gebonden en wiens macht zich niet uitstreckte buiten de perken van zijn tijdelijk ambt; daarom kon de genoteerde door het volk, door den rechter en zelfs door een' volgenden censor in zijne eer hersteld worden; bovendien had die *ignominia* geene bepaalde gevolgen.²⁾ Geheel anders was het met de infamie, die slechts in bepaalde gevallen ontstond, en waarvan ook de gevolgen met juistheid waren

---

emendatie van Marezoll, t. a. p. bl. 22 vlg. schijnt mij daarom zeer juist te zijn. Men leze met hem: «Consumitur vero, quotiens magna capitis minutio intervenit, *ut est* (voor *id est*) cum libertas admititur; *vel ut* (voor *veluti*) cum aqua et igni interdicitur, quae in persona deportatorum venit, vel cum plebejus in opus metalli vel in metallum datur.»

1) lex 5. § 2. Dig. L: 13.

2) Zie Cic. pro Cluentio, c. 42, 43.

afgebakend ¹⁾. — Marezoll beweert, dat de infamie haren oorsprong te danken heeft aan het praetorisch edict, omdat er volgens hem alleen bij postuleren sprake van is, en dat daarmede eerst later andere gevolgen verbonden werden; ook vrouwen konden volgens hem *infames* worden. Savigny daarentegen houdt haar m. i. terecht voor een van ouds bekend instituut, dat door den praetor voor het eerst in het *jus scriptum* werd opgenomen. Het edict is dan ook geenszins limitatief in zijne opsomming der *infames*; het moet veeleer uit andere plaatsen worden aangevuld, hetgeen dikwijls tot moeielijkheden aanleiding geeft.

Ik wil thans achtereenvolgens trachten aan te toonen, wanneer infamie ontstond, welke hare uitwerking was en hoe zij werd opgeheven.

3. Men moet beginnen met onderscheid te maken tusschen *infamia mediata* en *immediata*. De eerste was het gevolg eener veroordeeling, eener tusschenkomst der rechterlijke macht, en is voor ons van verreweg het grootste belang; daar de *infamia immediata*, die onmiddelijk het gevolg van zekere handelingen was, later meer en meer verdween. In het edict worden beide onderscheiden met de woorden *si damnatus erit* en *si fecerit*. Het is noodig afzonderlijk over elk dezer soorten te spreken.

Ik heb reeds gesproken van de verdeeling der straffen in

---

1) Savigny, System § 76—81. Marezoll, zie boven bl. 100 vlgg. Iuden in Weiskes Rechtslexicon, voce Ehrlosigkeit, bl. 609—632. Zie het praetorische edict. Dig. III : 2. Bronnen zijn verder Cod. II : 12 en de Tabula Heraeleensis of lex Julia municipalis van 't jaar 709 a. u. — Het spreekt van zelf, dat hier alleen sprake is van de eigenlijk gezegde infamia: infamia juris zooals men ze later noemde, in tegenstelling van eene zoogenaamde infamia facti, evenzeer een in het Corpus juris onbekende uitdrukking, waaronder men allerlei andere toestanden samenvatte. Zie n°. 6.

capitales en *non capitales*; de eerste hadden betrekking op het *caput*, de laatste lieten dit ongemoeid, maar kunnen op hare beurt weêr onderscheiden worden in *poenae existimationis* en *pecuniariae*. Hieruit volgt, dat eene infamerende veroordeeling nimmer eene *capitis res* genoemd kan worden.¹⁾ Komt deze uitdrukking niettemin op sommige plaatsen voor,²⁾ dan geeft toch het Romeinsche recht zelf de oplossing dezer moeilijkheid. „Licet capitalis latine loquentibus omnis causa existimationis videatur, tamen appellatio *capitalis*, mortis vel amissionis civitatis intelligenda est.”³⁾ Nimmer was infamie het onmiddelijk doel der veroordeeling, altijd slechts gevolg daarvan,⁴⁾ maar zij was dan ook het gevolg der veroordeeling zelve, onafhankelijk van de straf; alleen bij hooger beroep werd de infamie opgeschort, totdat uitspraak gedaan was; „integer enim status videtur provocatione interposita.”⁵⁾ — Van welke veroordeelingen was nu infamie het gevolg? Vooreerst van elke veroordeeling in een *judicium publicum*; het edict spreekt alleen van *calumnia* en *praevaricatio*,⁶⁾ maar dit is later uitgebreid tot elke andere veroordeeling in een *publicum judicium*.⁷⁾ Deze *publica judicia* waren het eerst door Calpurnius Piso in 't jaar 149 v. C. met de *quaestiones perpetuae* ingesteld; zij betroffen misdaden, die volgens eene bepaalde procesorde behandeld en met bepaalde straffen gestraft zouden worden door eene daartoe bestemde commissie, aan wier

1) § 2. J. IV : 18; § 5. J. I : 16; lex 3. Dig. I : 9. lex 28 § 1. Dig. XLVIII : 19.

2) l. 12 § 4. Dig. XLVIII : 2, waar de *relegatio* eene poena *capitis* genoemd wordt.

3) lex 103. Dig. L : 13.

4) const. 31. Cod. I : 3 bewijst hier niets tegen. Marezoll bl. 179.

5) lex un. Dig. XLIX : 7. Zie Humbert t. a. p. n° 155, 156. — Vooral 6 § 1. Dig. III : 2.

6) lex 1, l. 4 § 4. Dig. III : 2.

7) lex 7. Dig. XLVIII : 1.

hoofd zich een praetor bevond. De eerste *quaestiones perpetuae* handelden over het *crimen repetundarum*, en den *ambitus*; later voerden Sulla en inzonderheid Caesar er nog meerdere in, zoodat ten laatste de meeste zware misdrijven op deze wijze werden berecht.¹⁾ Dit neemt echter niet weg, dat op lang na niet in alle gevallen was voorzien; hiervoor gebruikte men dan *extraordinariae cognitiones*, d. w. z. elk voorkomend geval werd afzonderlijk behandeld en gestraft, zonder dat er eene vaste maatstaf was aangewezen. De *publica judicia* verdwenen echter onder de keizers meer en meer, toen de jurisdictie eerst in handen van den senaat kwam en later overging op den praefectus urbi met appel op den keizer. Onder Hadrianus verving een bijzondere raad den senaat als hoogst rechterlijk collegie, en onder Alexander Severus stond weder de *praefectus praetorio* aan het hoofd,²⁾ totdat Diocletianus het geheele rechtswezen op nieuw organiseerde en een *consistorium principis* aanstelde, onder welks leden twee keizerlijke agenten (*praefecti praetorio*) waren, en dat in het hoogste ressort besliste over de vonnissen der lagere rechterlijke ambtenaren in diocesen, provinciën en steden. Oorspronkelijk was de infamie alleen verbonden aan de veroordeeling in een *publicum iudicium*, waarbij dan gestraft werd met *relegatio*,³⁾ met *in opus publicum datio*, waarbij men in tegenstelling van het vroeger besprokene geval den-

1) lex 1. Dig. XLVIII: 1.

2) const. 2. Cod. I: 26.

3) Deze is wel te onderscheiden van de deportatio; den relegatus werd alleen het verblijf binnen zekere stad of provincie ontzegd, of ook wel hij moest binnen eene aangewezene plaats wonen. lex 7, 14. Dig. XLVIII: 22. lex 4. Dig. eod. Ovid. El. II vrs. 21. Zoo was Ovidius verbannen naar Tomi aan de Zwarte zee; ook Julia de dochter van Augustus werd door haren vader verbannen op een eiland. Suet. Octav. Aug. c. 65. lex 28. § 1. Dig. XLVIII: 19

ken moet aan eene tijdelijke straf, die dan geen verlies der civitas ten gevolge had ¹⁾ en met verscheidene lichamelijke straffen, zooals geesseling, die *vinculorum verberatio*, *fustium admonitio*, *flagellorum castigatio*, enz. genoemd wordt. ²⁾ Nadat de *judicia publica* hadden plaats gemaakt voor *extraordinariae cognitiones*, bleef de infamie als gevolg verbonden aan die misdrijven, die wel niet volgens de oude procesorde maar toch met de straffen der oude *leges* werden bestraft. Dit kan men afleiden uit de *lex 8, Dig. XLVIII: 1.* „Ordo exercendorum publicorum capitalium in usu desiit; durante tamen poena legum, cum extra ordinem crimina probantur:” hiermede verdwijnt de schijnbare tegenstrijdigheid van sommige plaatsen. ³⁾ — Maar niet alleen van publieke misdrijven, ook van privaatedicten was dikwijls infamie het gevolg. Zoo waren de veroordeelden wegens diefstal, roof, belediging, bedrog (*furtum*, *vis bonorum raptorum*, *injuria*, *dolum malum*) krachtens die veroordeeling infaam, ⁴⁾ maar dan moesten zij ook veroordeeld zijn *suo nomine*. ⁵⁾ Zelfs was hij infaam, die voor geld zijne tegenpartij bewogen had van de beschuldiging aftezien, omdat hij daarmede zijne schuld scheen te bekennen. ⁶⁾ — In de derde plaats waren ook infaam zij, die sommige contracten niet nagekomen hadden en deswege veroordeeld waren; als zoodanig noemt het edict de

1) *lex 28 § 1, 6. Dig. XLVIII: 19. lex 5 § 2. Dig. L: 13. const. 6 Cod. II: 12.*

2) *lex 6 § 2, l. 7, l. 8. Dig. XLVIII: 19. Zie Humbert. n° 130, 134.*

3) *Marezoll bl. 144. lex 1, 2, 3, 4. Dig. XLVII: 15. over de praevicatio.* Zie ook *lex 1, 2, 3 pr. 8, 11. Dig. XLVII: 12.* — Alle moeielijkheid valt echter niet. Zie bijv. over 't crimen *stellionatus* *l. 13 § 8 Dig. III: 2* vergeleken met *l. 1, 2. Dig. XLVII: 20.*

4) *lex 1. Dig. III: 2. lex. 7. Dig. XLVIII: 1. § 2. I. IV: 16. const. 8, 10. Cod. II: 12.*

5) *lex 6. § 2. Dig. III: 2.*

6) *lex 5, 6. § 3. Dig. III: 2. const. 18. Cod. II: 12.*

actiones mandati en *depositi*, maar alleen bij veroordeeling van den lasthebber of den bewaarnemer, omdat eene zekere trouweloosheid met het niet nakomen van diens verplichting verbonden scheen te zijn; bij de *societas* hadden alle vennoten eene directe actie en had dus iedere veroordeeling infamie ten gevolge; bij de voogdij was weder alleen de veroordeelde voogd infaam.¹⁾ Het is niet duidelijk of in deze gevallen de enkele veroordeeling voldoende was, dan wel of de *dolus* bepaald moest geconstateerd zijn. Het edict spreekt van geen *dolus*; het zegt alleen, dat de *contraria actio* daarom geen infamie na zich sleept, omdat hierbij geen *perfidia*, trouweloosheid, te pas komt. Ik geloof dan ook, dat er in het algemeen geen *dolus* behoefde te bestaan, en dat alleen bij de voogdijactie bepaaldelijk *dolus* in den voogd vereischt werd, om hem *infamis* te maken.²⁾ Kon men in deze gevallen eene transactie sluiten vóór de veroordeeling, dan voorkwam dit, anders dan bij de misdrijven, de infamie „quoniam ex his causis non tam turpis est pactio quam superioribus.”³⁾ Op den vasten regel dat de tot hiertoe beschouwde infamie het onafscheidelijk gevolg der veroordeeling was, bestaat behalve bij hooger beroep (zie noot 5 bl. 12) nog eene uitzondering; wanneer namelijk de rechter iemand tot eene zwaardere straf veroordeeld had dan de wet voorschreef, werd de misdadiger niet infaam, indien althans het misdrijf,

1) lex 1. Dig. III : 2. § 2. I. IV : 16. lex 6 § 5, 6, 7. Dig. III : 2. const. 22. Cod. II : 12.

2) Zie § 6. I. I : 26. l. 3 § 18. Dig. XXVI : 10. lex 9. Cod. V : 43. Hiertegen strijdt de plaats van Ulpianus lex 42. Dig. L : 16 niet; daarin is geen sprake van infamie, maar wel van *probrum*, eene algemeene uitdrukking, die men zou kunnen vertalen door „schande,” en al zal de ontzetting uit eene voogdij iemand natuurlijk niet in de publieke opinie doen rijzen, zoo behoeft hij daarom niet altijd met een eerlooze gelijk gesteld te worden.

3) lex 7. Dig. III : 2.

waarvoor hij veroordeeld was, niet op zich zelf reeds infamie meêbracht, zoo als het *furtum*.¹⁾ Voorzeker eene zonderlinge bepaling, die in plaats van het gepleegde onrecht geheel te herstellen, door de vernietiging van het vonnis, het verband tusschen oorzaak en gevolg miskende en daardoor eene gereede aanleiding gaf tot verwarring.

Over de *infamia immediata* kan ik korter zijn; vooreerst zagen wij reeds vroeger, dat deze voor ons van minder belang is, en bovendien zou het moeielijk en doelloos zijn eene geheel volledige lijst te geven van de talrijke gevallen, waarin zij voorkwam. Evenwel schijnt het mij tot recht begrip en verstand der geheele leer niet ondienstig toe, er althans met een paar woorden van te gewagen. Enkele gevallen zal men in het nieuwe recht wedervinden. *a.* In de eerste plaats was hij infaam, wiens goederen openlijk voor schulden werden verkocht (*venditio bonorum*); van daar de gewoonte om slaven tot erfgenamen in te stellen, die dan de schande daarvan moesten dragen, opdat zoodoende de naam des overledenen onbevlekt bleef.²⁾ Het latere voorrecht der *cessio bonorum*, waarbij de schuldeischers of uitstel geven, of zich met den vrijwilligen afstand van den schuldenaar van al zijne goederen tevreden stellen moesten, liet den goeden naam ongeschonden.³⁾ *b.* Als men een' beding had aangegaan, om gedurende eenigen tijd zijnen schuldenaar ongemoeid te laten (*pactum de non petendo*), en desniettegenstaande met eene vordering tegen hem voor den dag kwam, of hem op andere wijze om zijne schuld lastig viel, werd men eo ipso infaam, zonder dat daartoe eenige rechterlijke

1) lex 13. § 7. Dig. III : 2.

2) Gaj. II, 154. Cic pro Quintio c. 8, 9, 13, 15, 22.

3) const. 8. Cod. VII : 71; const. 11. Cod. II : 12.

veroordeeling noodig was. ¹⁾ c. Vele vergrijpen tegen de openbare zedelijkheid hadden infamie ten gevolge; zoo was b. v. de vrouw infaam, die na den dood van haren echtgenoot geen jaar (*annus luctus*) gewacht had, voor dat zij een nieuw huwelijk sloot; en niet alleen de vrouw zelve, maar ook de vader, die haar in zijne macht had, haar tweede man en diens vader; ²⁾ ieder die tegelijkertijd tweemaal gehuwd of verloofd was, of voor zijn gehuwde of verloofde zoon of dochter een tweede huwelijk of verloving had gesloten; ³⁾ de voogd of curator, die zijne pupil gehuwd of zijnen zoon ten huwelijk gegeven had; ⁴⁾ de vrouw die op overspel betrappt was, een geval dat ook hiertoe behoort, daar de veroordeeling er eigenlijk niets toe deed; ⁵⁾ hij die *muliebria passus est* en *lenocinium fecit*. ⁶⁾ d. Behalve de reeds genoemde waren er ook nog andere bedrijven, die iemand infaam maakten; het openlijk optreden op het tooneel, ⁷⁾ het zich verhuren voor de diereengevechten, ⁸⁾ het woekeren, door geld te leenen tegen te hooge interest of interest op interest. ⁹⁾ e. Het edict noemt ook hen die *ignominiae causa* uit het leger zijn weggejaagd, zoowel officieren als soldaten, die dan zelfs nergens zich mochten ophouden, waar de keizer zich bevond. ¹⁰⁾ f. Bij de procedure werden de advokaten,

1) const. 41. Cod. II: 4.

2) lex 1. Dig. III: 2. Nov. XXII: 40. Nov. XXXIX: c. 2 § 1. lex 8—13. Dig. III: 2.

3) lex 1. Dig. III: 2. lex 13. Dig. eod.

4) lex 66. Dig. XXIII: 2.

5) lex 43. § 12, 13. Dig. XXIII: 2.

6) lex 1. Dig. III: 2 en lex 1. § 6. Dig. III: 1.

7) lex 1, 2. § 5, 3. Dig. III: 2 met uitzondering der atleten en eenige anderen. lex 4. pr. § 1. Dig. III: 2.

8) lex 1. § 6. Dig. III: 1.

9) const. 20. Cod. II: 12.

10) lex 1, 2. Dig. III: 2. const. 3. Cod. XII: 36.

die de tegenpartij grovelijk beleedigden of ook den eerbied jegens den rechter vergaten, met infamie gestraft; ¹⁾ evenals hij die, nadat de tijd van hooger beroep ongebruikt voorbij was gegaan, zich tot den keizer wendde. ²⁾ *g.* Onder de keizers werden telkens meer personen en meer handelingen met infamie bedreigd; meestal gold dit misdrijven tegen de openbare rust of bestaande toestanden gericht, die dus geheel samenhangen met de Romeinsche staatsinrichting; alleen de infamie, als straf voor den rechter die een onrechtvaardig vonnis geveld had, zou ook voor latere tijden toepasselijk kunnen zijn. ³⁾

Savigny wijst op twee groote beginselen, die het leerstuk der infamie beheerschen. Ten eerste werd men zoowel bij de *infamia mediata* als *immediata* alleen door zijn eigene handelingen infaam, hetzij dan dat deze handelingen in een bepaald feit bestonden, hetzij in eene levenswijze, die tot een bepaald feit aanleiding gaf, zooals het ontslag uit den krijgsveld of de executie wegens schulden. De eenige uitzondering hierop, dat op de zonen van hoogverraders de infamie huns vaders overging is eerst van lateren datum. ⁴⁾ Ten tweede was de handeling *zelve* de grond der infamie, al moest die ook soms door een rechterlijk vonnis worden geconstateerd; nimmer was zij het gevolg der straf; het feit zelf maakte den veroordeelde eerloos. ⁵⁾

4. De kracht der infamie, de uitwerking, die zij op den

1) const. 6. § 1. Cod. II : 6. lex 42. Dig. XLVII : 10.

2) const. 3. Cod. I : 21.

3) const. 2. Cod. VII : 49. Zie verder const. 8. Cod. I : 40. const. 2. Cod. I : 14. const. un. Cod. I : 16, const. 8. Cod. IX : 12, const. 33. Cod. X : 31, const. 3. Cod. II : 59, const. un. Cod. XI : 18.

4) const. 5. § 1. Cod. IX : 8.

5) lex 22. Dig. III : 2; const. 14. Cod. II : 12.

rechtstoestand uitoefende, was voornamelijk van belang op het terrein van het publieke recht. Hier schijnt vooral tijdens de republiek een algeheel verlies der politieke rechten haar gevolg te zijn geweest; den toestand van den infamis vinden wij dan ook bij de vroegere schrijvers met de zwartste kleuren geschilderd. Zoo zegt Cicero: „ut ceteri turpi judicio damnati in perpetuum omni honore ac dignitate privantur, sic hominibus ignominia notatis neque ad honorem aditus, neque in curiam roditus et;”¹⁾ elders, over de infamis van hem, wiens goederen voor schulden verkocht zijn sprekende roept hij uit: „is non modo ex numero vivorum exturbatur sed si fieri potest, infra ctiam mortuos amandatur.”²⁾ Natuurlijk verloor met het te niet gaan der vrijheid van de republiek ook de vraag naar het bezit of het verlies der politieke rechten veel van haar gewicht, doch ook de keizers, die in de benoemingen tot ambten en waardigheden volkomen vrij waren, gaven verscheidene constituties, waarbij zij de infames onbekwaam verklaarden tot het bekleeden van eenige waardigheid;³⁾ daarentegen moesten dezen wel bijdragen in de staatslasten, en al die betrekkingen, welke vooral later meer als last- dan als eereposten beschouwd werden, even als anderen op zich nemen.⁴⁾ Brengt men deze beschouwing der infamie in verband met de leer der *capitis deminutiones*, dan zou men haar met Savigny eene *halve capitis deminutio media* kunnen noemen, eene halve namelijk, omdat zij wel wat het *jus publicum* betreft een verlies der *civitas* meêbracht, maar niet met betrekking tot het *jus privatum*.⁵⁾

1) Cic. pro Cluentio c. 42.

2) Cic. pro Quint. c. 15; zie ook verder aldaar.

3) const. 2. Cod. XII : 1, const. 8. Cod. X : 31, const. 3. Cod. XII : 36.
Zie ook: lex 40. Dig. XLVII : 10. lex 1. Dig. XLVIII : 7.

4) lex 8. Dig. XLVIII : 22. const. un Cod. X : 57.

5) Anders Marezoll, bl. 206 vlg.

De invloed op het eigenlijke privaatrecht schijnt dan ook niet zeer groot geweest te zijn; twee punten komen hier voornamelijk in aanmerking, de beperkingen in het voeren van een proces en enkele uitsluitingen bij het aangaan van een huwelijk. *a.* Vooreerst dan kon de infamis nimmer als eischer optreden dan voor zich zelve en voor sommige personen, waartoe voornamelijk familieleden behoorden. Dit is vooral daarom van gewicht, omdat de praetor bij het geven van bepalingen over hen die hij niet onbepaald als eischers kon toelaten, naar aanleiding daarvan, ook de infamie eenigszins stelselmatig geregeld heeft, zooals uit de Digesten blijkt, waar de titel: „de his qui notantur infamia,” onmiddellijk volgt op dien „de postulando.” Sommige infames konden alleen maar voor zich zelve als eischers optreden, de meesten echter ook voor hunne betrekkingen. ¹⁾ Daarentegen was de infamis door dit verbod verhinderd om eene *actio popularis* in te stellen, zooals *de sepulcro violato*, *de termino moto* enz., ²⁾ en evenzeer om als openbaar beschuldiger op te treden. ³⁾ Eene verbodene actie kon de infamis niet door een ander instellen, en evenmin zelf als procurator voor anderen optreden, ⁴⁾ iets waartegen de wederpartij zich vroeger zelfs met eene *exceptio procuratoria* kon verzetten, die echter later door Justinianus om de processen te bekorten is opgeheven. ⁵⁾

b. Omtrent het huwelijk had de lex Julia en Papia Poppaea bepaald, dat een huwelijk tusschen een senator en zijne afstammelingen en eene vrijgelatene of tooneelspeelster (*liber-*

1) Zie over de eersten lex 1. § 1, 5, 6. Dig. III : 1. Over de laatsten lex 1. § 7, 8, 11. Dig. cod.

2) lex 4. Dig. XLVII : 23. lex 1. Dig. eod. lex 3. § 12. Dig. XLVII : 12.

3) lex 4. Dig. XLVIII : 2.

4) Paul Sent I : 2. § 1, 3. Fragm. Vat. § 323, 324.

5) § 11. I. IV : 13.

tina vel *scenica*) en hare afstammelingen op straffe van nietigheid verboden zou zijn, een verbod nog sterker gemaakt door Constantinus. 1) Het is mij niet recht duidelijk, waarom Savigny en latere schrijvers dit verbod op alle mogelijke infames toepassen. De naam zelf komt noch in den text der wet, noch in de latere constitutiën voor, en ook de inhoud geeft geen recht, om de bepaling zoo algemeen op te vatten. Het is waar, de tooneelspeelsters behoorden tot de infames, maar de vrijgelatenen daarentegen in geenen deele. Intusschen is de vraag van weinig belang, want al liet de gedeeltelijke opheffing der *lex Julia* onder Constantijn ook het bedoelde verbod ongeschonden bestaan, 2) het werd toch later door Justinianus gewijzigd en weldra gcheel afgeschaft. 3) *c.* Omtrent de vraag naar de bevoegdheid tot het afleggen van getuigenis bestaat eenige moeielijkheid. Men schijnt te moeten aannemen, dat het over het algemeen aan de infames vrijstond, en alleen aan den rechter was overgelaten zooveel waarde aan hun getuigenis te hechten, als hem goeddacht. 4) Daarentegen waren er bijzondere bepalingen, die het verboden; de *lex Julia de vi* bepaalde, dat tegen een beschuldigde krachtens deze wet geen eerlooze als getuige mocht optreden. 5) Sommige infames waren bovendien van alle getuigenis uitgesloten en zelfs verhinderd als solemneele getuigen bij het opmaken

1) *lex* 42. § 1. *lex* 44. *Dig.* XXIII : 2. *const.* 1. *Cod.* V : 27.

2) *Cod.* VIII : 58.

3) *const.* 28, 29. *Cod.* V : 4. *Nov.* CXVII, c. 6. Zie echter Marczoll, bl. 236.

4) *lex* 13. *Dig.* XXII : 5. Men behoeft niet aan te nemen dat *lex* 20. *Dig.* XXII : 5, hier tegen strijdt. De beklagde is niet de veroordeelde, en bovendien wordt er alleen gezegd dat de beschuldiger den zoodanigen niet als getuige mag oproepen.

5) *lex* 3. § 5. *Dig.* XXII : 5.

van testamenten tegenwoordig te zijn; onder anderen hij die wegens afpersing veroordeeld was; 1) verder kon niet getuige bij testament zijn de wegens overspel veroordeelde. 2) Deze noemde men *intestabiles*, even als hen, die *ob carmen famosum* veroordeeld waren. 3) Op deze wijze schijnt het mij mogelijk de tegenstrijdigheden op te lossen en de verschillende meeningen met elkaar overeen te brengen. Na Justinianus kan er in elk geval geen twijfel bestaan, dat alle infames zonder onderscheid onbevoegd waren tot het afleggen van getuigenis; de eerloozen zullen toch wel nimmer *homines bonae opinionis* kunnen genoemd worden. 4)

Andere algemeene gevolgen had de infamie niet, behalve dat nog in vroegere tijden eerloozen met zwaardere straffen gestraft werden dan personen *integrae famae*. 5) Voor het

1) lex 15. Dig. eod. lex 20. § 5. Dig. XXVIII : 1.

2) lex 14. Dig. XXII : 5.

3) lex 21. pr. Dig. eod. lex 18. § 1. Dig. XXVIII : I. Het is dus onjuist, wanneer Humbert t. a. p. n°. 45 *intestabilitas* voor een algemeen gevolg der infamie houdt; *improbis intertabilisque* was eene benaming van zeer ouden datum, voorkomende in de wetten der 12 tafelen, Gell. XV. c. 13; oorspronkelijk werd zoo genoemd de gene, die geen getuigenis mocht afleggen, maar later schijnt de beteekenis niet altijd zeker geweest te zijn. Uit de Digesten kan mijns inziens geen ander besluit getrokken worden, dan dat hierin een drievoudig verbod is samengevat, namelijk om getuigenis af te leggen in rechten, om als getuige bij testament tegenwoordig te zijn en om zelf een testament te maken. Zie § 6. Inst. II : 18; lex 18. § 1 en lex 26. Dig. XXVIII : 1; en dat iemand door infamie verhinderd zou zijn geweest een testament te maken, kan men bij gebreke van texten, onmogelijk aannemen.

4) Nov. XC. c. 1. Zie Savigny; verder Marezoll bl. 220, en P. J. G. Verbeek: De fide in causa criminali testibus qui dicuntur famosis habenda. Tr. ad Rh. 1847, p. 7—21.

5) lex 28. § 16. Dig. XLVIII : 19. Dat de vrouw die in contubernio met een soldaat geleefd had, uit zijn testament geen voordeel kon trekken, eene bepaling later door Justinianus opgeheven, heeft hiermede niets te maken. lex 41. Dig. XXIX : 1. lex 14. Dig. XXXIV : 9. const. 23. § 3. Cod. V : 4.

privaatrecht was dus onder Justinianus het eenige gevolg der infamie dit, dat de infamis beperkt was in het recht om als aanklager voor den rechter te verschijnen, en dat nog wel alleen dan, wanneer de rechter hem zulks verbood, terwijl zijne tegenpartij zich op die onbekwaamheid in geen deele kon beroepen.¹⁾ De slotsom is dus dat deze geheele leer eigenlijk thuis behoort op het gebied van het staatsrecht, en bij de Romeinen althans weinig invloed had op de burgerlijke rechtsbevoegdheid.

5. Wat den duur betreft, waren deze beperkingen gewoonlijk van blijvenden aard. De straffen, die eene *capitis deminutio* ten gevolge hadden, waren levenslang, en de verloren *libertas* of *civitas* werd dus nimmer teruggegeven. De keizer kon echter eene *restitutio in integrum* verleen, waardoor de veroordeelde vrijheid en burgerrecht terugkreeg. Dit was eigenlijk een instituut uit het burgerlijk recht, een voorrecht, dat aan minderjarigen en afwezigen werd toegestaan, dus niet zoozeer eene herstelling in een vorigen staat, maar veeleer in vorige rechten;²⁾ een *in integrum restitutus* kreeg de rechten terug, die hem of door zijne eigene daad of door de handelingen van anderen op rechtmatige wijze waren ontnomen. Dit zelfde kon nu plaats hebben bij crimineele veroordeelingen; de aldus gerestitueerde kreeg zijne verbeurd verklaarde goederen en verlorene waardigheden terug, het was eene *restitutio in bona et dignitates*,³⁾ maar de toestand van infamie, waarin hij verkeerde, werd hierdoor niet van zelf opgeheven. Deze restitutie was van ruimer of enger omvang, naarmate de keizer zelf verkoos;⁴⁾ van daar dat

1) § 11. I. IV : 13.

2) Dig. IV : 1.

3) const. 1. Cod. IX : 51.

4) const. 2. Cod. eod. lex 27. Dig. XLVIII : 19.

men haar onderscheiden heeft in *restitutio generalis* en *specialis*, maar het waren altijd afzonderlijke rechten, geen toestand, die hersteld werd; de zoon bijv. kwam niet weêr in de macht des vaders, de slaaf niet weêr in die zijns meesters; ¹⁾ wij lezen zelfs van de *generalis indulgentia*, dat zij „neque integram atque illibatam existimationem reservavit.” ²⁾ De infamie, die vroeger in de *capitis deminutio* begrepen was, trad nu zelfstandig te voorschijn en bleef den veroordeelde levenslang aankleven, evenals in de gevallen waarin zij van den beginne af een zelfstandig bestaan gehad had. ³⁾

Evenwel ook de infamie zelve kon worden opgeheven door eene *in integrum restitutio*, bepaaldelijk daartoe strekkende, en door den keizer of den senaat verleend. ⁴⁾ Men behoeft hier niet aan eene tweede soort van restitutie te denken; de gedachtengang in het Edict is veeleer deze: het spreekt van allen, die hersteld waren in de rechten, waarvan het verlies het verbod om te postuleeren ten gevolge had; wanneer zij in die rechten hersteld waren, dan werd ook dit verbod opgeheven; werd dus de infamie door *in integrum restitutio* weggenomen, dan kon de vroegere *infamis* ook weêr postuleeren. Ik voor mij zie er dus geen bezwaar in, eene soort van rehabilitatie in het Romeinsche recht aantenemen, indien men namelijk hierbij niet denkt aan een wettelijk geregeld instituut, waarop men zich voor den rechter kan beroepen, maar eenvoudig aan eene opheffing van de gevolgen eener veroordeeling, hoe die dan ook ontstaan moge, en die hier alleen van

---

1) const. 6, 8, 9. Cod. cod.

2) const. 7. Cod. cod.

3) const. 6. Cod. II: 12; const. 3. Cod. IX: 43; lex 43. § 4. Dig. XXIII: 2. De bepalingen van lex 8 Dig. III: 1 en lex 3. § 1. Dig. L: 2 hebben hiermede niets te maken; daar is zelfs geen sprake van infamie.

4) lex 1. § 9, 10. Dig. III: 1.

de vrije genade des keizers afhankelijk is. Hunne souvereine macht was zoo onbegrensd, dat zij ook ten aanzien van het recht van gratie geen enkele beperking gedoogde en daaraan alleen zelve perken kon stellen. ¹⁾

6. Er blijft ons nu nog over te spreken van de zoogenaamde *infamia facti*, die niet bestaat in een bepaalden rechtstoestand, waarin iemand zich ten gevolge van bepaalde feiten bevindt, maar veeleer in een slechten naam, in de smet, die, volgens de openbare meening, op iemand rust, en die daarom evenzeer van verschillenden aard als van verschillenden oorsprong kan zijn. Het begrip van ecr en goeden naam behoort natuurlijk meer op zedelijk dan op juridiek terrein tehuis, en wordt daarom door het Romeinsche recht niet onder wettelijke regels gebracht, al erkent het ook zijn bestaan en al knoopt het er ook gevolgen aan.

Naar de oorzaken, waaruit zij ontstaat, kunnen wij deze *infamia facti* in drie soorten splitsen, in *turpitudō*, *vilitas* en *humilitas*.

a. De *turpitudō* of eigenlijke *infamia facti* was het gevolg van eene slechte levenswijze of van bepaalde onbehoorlijke handelingen; zoo was zij het deel van hen, die wel niet door de wet infaam waren verklaard, maar toch „re ipsa et opinione hominum non effugiunt infamiae notam.” ²⁾ Ook de vrijgelatenen kan men onder deze klasse van infames rang-

1) Tac. Ann. III : 51. Suet Tiberius c. 75. Zie ook const. 33. Cod. X : 31. Zie hierover Luden in Rechtslexicon t. a. p., Marezoll bl. 265 vlg., Humbert n°. 166 vlg.

2) lex 2 pr. Dig. XXXVII : 15. Deze plaats geeft geen moedelijkheid als men maar onder de „ita condemnati” niet verstaat in 't algemeen hen die wegens doli of injuria veroordeeld zijn, maar alleen hen, die van den beginne af door een procurator hebben geprocedeerd en ook op diens naam veroordeeld zijn.

schikken, die volgens de lex Julia en Papia Poppaea niet mochten trouwen met dochters van Senatoren en omgekeerd; ook de verkwisters, de *luxuriosi* en allen, die zich door hun gedrag de algemeene verachting op den hals haalden. Deze *turpitude* was van veel wijder strekking, als men oppervlakkig meenen zou; ook voor ons recht is zij niet van belang ontbloot, daar vele bepalingen, aan onze eerloosheid verbonden, bij haar teruggevonden worden. Bij het hooren van getuigen moest de rechter er op letten, of iemand *honestae et inculpatae vitae, an vero notatus quis, et reprehensibilis* was. ¹⁾ Wilde een voogd borg stellen, en zou hij dus boven anderen te verkiezen zijn, zoo belette hem toch zijne *turpitude* boven anderen, die geen borg stelden, de voorkeur te krijgen. ²⁾ Indien een vader zijne dochter aan een man van slecht gedrag wilde uithuwelijken, had zij het recht zich daartegen te verzetten. ³⁾ Was een veroordeelde in *integrum restitutus*, dan bleef toch de intusschen aan een ander opgedragen voogdij zijner minderjarige kinderen in stand, indien hij misbruik maakte van zijne vaderlijke macht. ⁴⁾ Broeders en zusters konden de *querela inofficiosi* instellen tegen *turpes personae*, die hun waren voorgetrokken in het testament huns overleden broeders. ⁵⁾ Eene dochter die zich aan een schandelijk leven overgaf, mocht onderfd worden, zonder dat zij de *querela inofficiosi* kon instellen. ⁶⁾ Meerdere voorbeelden ga ik met stilzwijgen

1) lex 3 pr. Dig. XXII : 5. Nov. XC verbood ze zelfs te hooren.

2) lex 17. § 1, 2. Dig. XXVI : 2.

3) lex 12. § 1. Dig. XXIII : 1.

4) const. 13. § 2, 3. Cod. IX : 51.

5) const. 27. Cod. III : 28. § 1. I. IV : 18.

6) const. 19. Cod. III : 28; const. 11. Cod. eod.

voorbij, omdat zij voor onze toestanden van minder belang zijn. ¹⁾

b. *Humiles* werden zij genoemd, die door hunne geboorte uit mindere standen, schoon niet buiten huwelijk, met minder achting werden beschouwd. Deze beschouwing had ook op het recht invloed, zoodat de zoodanigen, ook wel *temiores homines* genoemd, met andere en schandelijker straffen werden bedreigd, even als slaven. ²⁾ Ook konden zij geen *actio famosa*, d. i. eene actie, waarbij de veroordeeling infamie na zich sleepte, tegen hooggeplaatste personen instellen. ³⁾

c. *Viles* eindelijk waren zij, die een beroep uitoefenden, dat in het aristocratische Rome voor minder eervol gehouden werd; zoo noemde men bijv. alle handwerklieden en hen die hunne diensten verhuurden, *opifices et mercenarii*. ⁴⁾ Ook dezen konden de *actio famosa* niet instellen, waren van waardigheden uitgesloten en werden als getuigen gewantrouwd; bovendien gold ook tegen hen de *querela inofficiosi*. ⁵⁾

---

1) De *actio dotis exigendae* des vaders, lex 22. § 6. Dig. XXIV : 3. De beperkingen der *actio famosa*, l. 11. Dig. IV : 3. Over het *interdictum de liberis exhibendis* lex 3. § 4, 5. Dig. XLIII : 30 en lex 2. Dig. I : 9.

2) lex 10. pr.; lex 28. § 2. Dig. XLVIII : 19. lex 1. § 2. Dig. XLVII : 18.

3) lex 11. § 1. Dig. IV : 3.

4) Cic. de Off. I : 42. const. 6. Cod. XII : 1.

5) lex 11. § 1. Dig. IV : 3. const. 6. Cod. XII : 1. Nov. XC. c. 2.; const. 27. Cod. III : 28. Als voor infamie niet vatbaar, moest die straf voor hen in eene andere veranderd worden, const. 2. Cod. IX : 44.

HOOFDSTUK II.

DUITSCH RECHT.

Onze beschouwing van het Duitsche recht laat zich gevoegelijk in twee groote deelen splitsen, in die van het oorspronkelijke recht der Germanen en die van het latere recht na de invoering van het Romeinsche. In het eerste tijdvak zal de Sachsenspiegel onze voornaamste gids zijn, omdat die, uit het begin der 13de eeuw afkomstig, meer nog dan de Schwabenspiegel als zuiver Germaansche rechtsbron mag beschouwd worden.

1. Even als bij de Romeinen, vinden wij ook in Duitschland onvrijen, die geheel in de macht hunner meesters waren en dus voor het recht van geen beteekenis zijn; zij hadden geene rechtsbevoegdheid of persoonlijkheid, en komen dus bij een onderzoek naar de opheffing of beperking van deze niet in aanmerking. Daarentegen was een vrije in den regel in het volle genot aller rechten: hij heette dan volkomen rechtsbevoegd, *vollkommen an seinem Rechte*.¹⁾ De goede naam,

---

¹⁾ Sachs III : 28. § 1. Ook „den man an sine rechte nicht beschelden en mac;” bijv. Sachs I : 61. § 4.

dien iemand droeg, en dien men met de Romeinsche existimatio zou kunnen vergelijken, heette *Leumund* (waarvan het latere *Verleumdung*); ieder, die dezen onbevlekt bewaarde, was een *Biedermann*, *unwandelbar* d. i. zonder *wandel*, zonder gebrek, zonder smet.¹⁾ Deze volkomene rechtsbevoegdheid kon nu vooral ten gevolge van straffen beperkt, ja zelfs opgeheven worden; wel waren er ook nog andere oorzaken, die haar konden besnoeien, maar de voornaamste waren toch strafbepalingen. Men kan deze laatste, die van verschillenden aard waren, in vijf soorten verdeelen; behalve tot doodstraf en geldboeten kon iemand veroordeeld worden tot verlies van den gemeenen vrede, van zijn recht en van zijn eer.²⁾ Hiermede hangen de drie soorten *Friedlosigkeit*, *Rechtlosigkeit* en *Ehrlosigkeit* samen, waarin men de beperkingen der persoonlijkheid gewoonlijk onderscheidt, en waarover daarom afzonderlijk dient gesproken te worden.

Friedlosigkeit was een toestand van volkomen rechteloosheid, veel erger dan die van den onvrije, die toch altijd door zijn heer beschermd werd en bevalve van dezen van niemand iets te vreezen had. Onder *Friede* of *Echt* verstond men den algemeenen landvrede, den toestand van rust en veiligheid, waarin men in den staat verkeerde, onder de bescherming der wetten, waarop zich ieder bij elke schending zijner rechten kon beroepen. Het was het geheele samenstel van gewoonten en instellingen, dat de geheele maatschappij en dus ook den toe-

1) „Eyn Mann, daz nymant keyne clage mag von eme thun, daz her eme sin gut habe entphurt, oder andere Bosheit habe gethan, dy noch böszer sin, wan her sol sin eyu Mann sunder Wandel.” Kaiserrecht IV : 22. Zie Phillips, Grundsätze des gemeinen deutschen Privatrechts. 3te Auflage 1846. § 35—40, bl. 288—317. Zie ook Sachs II : 62. § 2. Sachs III : 48. § 4.

2) Zie Marezoll t. a. p. bl. 299. vlg.

stand van elk individu beheerschte. Werd een persoon nu uit dat samenstel weggenomen, dan noemde men hem *fried-* of *echtlos*, *forbannitus* of *utlagatus*, zoo als de lex Salica zich uitdrukt.¹⁾ Hij was dan geen lid meer der maatschappij; voor haar had hij opgehouden te bestaan, en geen enkele wet beschermde meer zijn leven of bezittingen.²⁾ Geen wonder, dat die vreeselijke toestand niet dan in hoogst zeldzame gevallen ontstond. Wij moeten hierbij het oog vestigen op de zoogenaamde *Vervestung* met hare gevolgen. Werd iemand aangeklaagd van een misdrijf, waarbij het om zware lichamelijke straffen te doen was,³⁾ en verscheen hij niet op den bepaalden dag voor den rechter, dan moest hij nog tweemaal tegen eenen lateren dag worden gedagvaard, met eene tusschenruimte van twee of zes weken, naar gelang van zijnen rang; verscheen hij ook ten derden male niet, dan werd hij *vervestet*,⁴⁾ dat is verbannen uit de *Vestung* of het gebied der rechtbank, die het vonnis had uitgesproken. Hierdoor verloor hij nog niets van zijn recht;⁵⁾ werd hij echter binnen het verboden terrein gevangen genomen, dan werd hij voor den rechter gebracht; en, eenmaal van de hem ten laste gelegde daad overtuigd, was de *Vervestung* eene verzwarende omstandigheid, waarvoor hij met den dood gestraft werd;⁶⁾ ieder was dan ook verplicht den zoodanigen, indien hij hem vond, te vatten en voor den rechter te brengen.⁷⁾ Het was

1) Phillips bl. 290 vlg.

2) Men zie Sachs II: 61. § 2, waar gesproken wordt van Koninklijke verordeningen, die het verbod inhielden om op sommige heidenen te jagen „banvorste” genoemd; op die plaatsen, heet het, is: „den wilden tieren vrede geworcht.”

3) Sachs I: 68. § 1.

4) Sachs I: 67. § 1, 2.

5) Sachs III: 63. § 2, 3.

6) Sachs III: 63. § 3. Sachs I: 68. § 5.

7) Sachs I: 66. § 2. Zie ook Sachs III: 23.

dus eene soort van gerechtelijken ban, die zich echter niet verder uitstreckte dan het gebied des rechters, die het vonnis gewezen had; was dit door eenen hoogerem rechter uitgesproken, dan strekte zich de *Vervestung* daarom tot al de mindere rechtbanken binnen diens gebied uit; ¹⁾ voor eene andere rechtbank kon men zich daarop niet beroepen. De aldus verbannene kon zich echter van deze nadeelen bevrijden door zich vrijwillig bij den rechter aan te melden, die hem veroordeeld had; dan werd hij onder borgstelling als volkomen gerechtigd beschouwd om zich tegen de aanklacht te verdedigen. ²⁾ Deed de *vervestete* dit niet, en werd hij ook niet gevat, dan wendde zich de lagere rechter tot den hoogerem, en deze tot den vorst, die daarop de vroeger uitgesprokene *Vervestung* bekrachtigde, ten gevolge waarvan de beklagde dan in den *rijks- of koningsban* geraakte. ³⁾ In dezen rijksban kwamen ook zij, die verbodene wapenen droegen en daarmee gevonden werden, en zij die zich tegen de justitie verzotten. ⁴⁾ Ook uit den rijksban kon men zich echter bevrijden door zich tot den vorst te wenden, die hem ophief, indien de schuldige zwoer voor den rechter te zullen verschijnen; ⁵⁾ wanneer geene *Vervestung* aan den rijksban was voorafgegaan, en deze zonder haar uitgesproken was, was dit natuurlijk niet noodig. Deed de gebannene geen moeite om zich aan den rijksban te onttrekken, dan geraakte hij na jaar en dag in de *Oberacht*, waarvan het gevolg was, dat hij *echt- en friedlos* werd verklaard, zijne leengoederen tot den heer

---

1) Sachs III : 24. § 1.

2) Sachs I : 68. § 5. Sachs III : 17. § 1, 2.

3) Sachs I : 71.

4) Sachs II : 71. § 2. III : 60. § 3.

5) Sachs III : 34. § 1, 2.

terugkeerden en zijne eigendommen aan den vorst vervielen; ¹⁾ evenzoo ging het hem die, uit den rijksban ontslagen, zijne verplichtingen niet nakwam. ²⁾ In den regel kon hij nimmer worden hersteld; alleen dan wanneer hij vrijwillig meê te velde trok, kon hij zijn recht, maar nooit zijne goederen, herkrijgen. ³⁾ De volle beteekenis dezer geweldige strafoefening kan men begrijpen uit het volgende ons bewaarde vonnis: ⁴⁾ „Den beklageden Man mit Namen N., den neme ich (der Graf) hir up und vit dem vreden, vit dem rechten und frieheide, as die paiste und keyser bestediget und gesatt hebn, und vort alle foirsten, herrn, Ritter und knechte, scheffen und fryen, beswaren hebben in dem lande to Westfalen, und werpe one neder, und sette ene vit allon vreden und frichiden und vit allen rechten yn konnigbann und wedde, und in den hogesten unfreden und ungnade, und make en unwerdich, achteloiss, rechtloiss, segeloiss, vrede-loiss unde unbequeme als rechten, und verfeme und verfore ene na saten der heymlichen achten, und wyse synen hals dem reype, synen lycham den vogelen und dieren in der lucht to verteren, und bevcle simc seyle gade van hemele in syne gewalt, und sette syne lene und gut ledich den heren, da ir die van rorende sint, syn Wiff wedwe, sine kinder weysen. So nym dan eyn deyll strenge off wyden geboget, und wirp over den warff vit dem gerichte, und spyent dan

1) Sachs I : 38. § 2. Het is het bijna eenparig gevoelen der schrijvers dat hier *echteloos* in plaats van *rechteloos* moct gelezen worden, zooals ook uit eene latere glosse zou blijken. Zie Marezoll bl. 310. Phillips bl. 299, Budde, Ueber Rechtlosigkeit, Ehrlosigkeit und Echtlosigkeit 1842, bl. 76. Anders Unger § 30. De gewone lezing zou ook geheel strijden tegen de gevolgen, die wij van de rechtlosigkeit vinden opgeteekend.

2) Sachs III : 34. § 3.

3) Sachs I : 38. § 3.

4) Rechtsbuch des Femgerichtes art. XIII, aang. bij Phillips, bl. 293.

alle semptlichen die umb dat gerechte staint vit dem monde, gelich off men denselven vort tor selven stont henge.”

Rechtlosigkeit was een geheel andere toestand, ten gevolge waarvan men wel allerlei rechten verloor, maar niet, zooals in het tot nu toe besproken geval, geheel buiten de maatschappij werd gesloten. De familiebanden bleven alle bestaan en werden ook door het recht erkend; 1) hoever de beperkingen der rechtsbevoegdheid zich uitstrekten is ver van zeker. De *rechtlose*, ook wel *unehrlicher* of *verzellter* 2) genoemd, was meestal tevens eerloos; in zoover kan men dezen toestand de hoogste trap der eerloosheid noemen. Deze toestand was dan ook het gevolg van misdaden, en kon, althans met eerloosheid verbonden, alleen ten gevolge eener rechterlijke veroordeeling ontstaan. Het zijn alleen veroordeelingen tot straffen aan lijf, huid of haar, 3) die hier in aanmerking komen. Met dat al was het toch ongetwijfeld de misdaad zelve, die deze eerloosheid veroorzaakte, en niet de uitspraak des rechters, want wanneer de beklaagde zich los kocht, waren de gevolgen dezelfde, en was hij zoowel *eer-* als *rechtlos*. 4) De rechtlooze kon nimmer rechter of schepen zijn, zich

1) Sachs. I: 51. § 1.

2) Zie Mittermaier: System des Deutschen Privatrechts, § 93—98. Luden, in Weiske's Lexicon, voce Ehrlosigkeit 623—632. Unger, System des Oesterreichischen Privatrechts, § 30—34, bl. 256—277. Vooral de terminologie geeft aanleiding tot veel moeilijkheden; het woord *unëlich*, dat door sommigen vertaald wordt met *unehrlich*, door anderen met *unecht*, heeft in den Sachsen-spiegel ongetwijfeld twee beteekenissen; het is of volkomen hetzelfde als rechtlos, of het beduidt buiten huwelijk geboren. Deze beide beteekenissen zal ik voortaan door de genoemde vertalingen onderscheiden.

3) Sachs. I: 38. § 1; II: 13. § 1. Marezoll bl. 307 onderscheidt straffen aan huid en haar, die in lichamelijke tuchtiging bestonden, en aan hals en hand, waarmee de dood of lichamelijke verminking zouden bedoeld zijn. Zie Sachs III: 78. § 1.

4) Sachs. I: 38. § 1. I: 65. § 2. vergel. met Sachs. III: 84. § 2.

niet voor het gerecht laten vertegenwoordigen, evenmin als bij tweekamp, en ook niet zelf ter verdediging van anderen optreden. ¹⁾ Verder had hij geen weergeld, hetwelk echter niet verhinderde, dat hij toch op andere wijze door de wet beschermd werd en niet even als de *echtlose* ongestraft kon gedood worden. ²⁾ Ook kon hij niet als getuige voor den rechter optreden, omdat als zoodanig alleen volkomen rechtsbevoegde personen konden gebezigd worden. ³⁾ Eindelijk werd hij niet toegelaten tot den reinigingseed, maar moest, om zijne onschuld te bewijzen, of een gloeiend ijzer dragen, of den arm in een' ketel met kokend water steken, of een tweekamp strijden. ⁴⁾ Ook vindt men voorbeelden dat zijn toestand invloed uitoefende op de strafbaarheid zijner handelingen. Gaat men deze gevolgen der *Rechtlosigkeit* na, dan ziet men dat zij vooral op privaatrechtelijk terrein niet zoo uitgebreid waren, als men uit den naam zou afleiden. Phillips ⁵⁾ geeft dan ook aan het woord *Recht* oudtijds eene andere beteekenis; het zou namelijk zooveel beduiden als proces, en dus zou *Rechtlosigkeit* niet meer zijn dan verlies der procesrechten; anderen ⁶⁾ weder geven er de beteekenis aan van verlies der standrechten; men zou er dus uit zijnen stand door zijn uitgestooten. Beseler ⁷⁾ verplaatst het geheele insti-

1) Sachs. III: 70. § 1; I: 48. § 1; I: 61. § 4. Sachs. III: 16. § 2. Mijns inziens is hier veeleer sprake van een vertegenwoordiger voor de rechtbank, dan van eenen voogd in den zin, dien wij daaraan hechten; evenzoo is het Sachs. I: 48. § 1., waar Unger het tegendeel neemt.

2) Sachs. III: 45. § 11.

3) Richtsteig des Landrechts I: 49. "Frage du, wer zo richte da tuch sin moge, so vind me: wer vollenkome si an sime rechten."

4) Sachs. I: 39. Zie Sachs. II: 26. § 2.

5) Grundsätze, enz. bl. 294. vlg.

6) Budde, t. a. p. bl. 5.

7) Beseler, System des gemeinen deutschen Privatrechts, 2de uitg. § 60—63; bl. 209—223.

tuut naar het publick terrein en laat er alleen de politieke rechten door verloren gaan. Behalve deze *Rechtlosigkeit* bestond er nog eene andere, die niet met *Ehrlosigkeit* gepaard ging. Zij was het gevolg van onechte geboorte, zelfs van te vroege of te late geboorte, bij het aangaan of de ontbinding van een huwelijk, ¹⁾ en werd dan ook wel *Unechttheit* genoemd. Zij trof ook hen, die een verachtelijk beroep uitoefenden, zoo als degenen, die zich voor geld verhuurden of voor anderen den door den rechter opgelegden tweestrijd op zich namen, en ook rondreizende muzikanten. ²⁾ De gevolgen der gewone *Rechtlosigkeit* waren ook hierbij van toepassing; alleen schijnt de reinigingseed hier, anders dan bij deze, wel geoorloofd te zijn geweest, ³⁾ maar was daarentegen het erfrecht min of meer beperkt. ⁴⁾ Zij die in dezen toestand verkeerden waren dus wel in hunne rechtsbevoegdheid beperkt, maar toch blijkt uit alles, dat zij in de openbare meening volstrekt niet gelijk gesteld werden met hen die wegens crimineele misdrijven waren veroordeeld. ⁵⁾

Ehrlosigkeit, die niet met *Rechtlosigkeit* gepaard ging, is de derde beperking der rechtsbevoegdheid, waarvan gesproken wordt. Het is onzeker waarin deze eerloosheid eigenlijk bestond. Sommigen vertalen *Ehr* door glans, roem, en kennen die alleen toe aan den adel en later ook aan de ridders. ⁶⁾ Anderen daarentegen houden eer voor hetzelfde als

1) Sachs. I: 36. § 1, 2: 37 en 38, § 1. Zij stonden onder bescherming des konings; jus bastardasiae. Phillips bl. 295 noot 18. Zie hierover Unger en Mittermaier t. a. p.

2) Sachs. I: 38. § 1. Zie ook over beiden Sachs. III: 45. § 9.

3) Sachs. I: 39, vergeleken met Sachs. I: 50. § 2.

4) Sachs. I: 51. § 1.

5) Sachs. III: 28. § 1, 2.

6) Zoo Eichhorn, Deutsche Staats und Rechtsgeschichte III. § 349. Marc-zoll bl. 300. Phillips t. a. p. bl. 297.

trouw, „*trüwe*,” die ieder toekwam, zoolang hij zich anderer vertrouwen niet onwaardig gemaakt had. ¹⁾ Dit laatste schijnt mij aannemelijker, en verklaart ook die plaatsen, waarin gesproken wordt van handelen tegen zijne trouw, van op zijne trouw iets beloven, enz. ²⁾ De eer ging dan ook vooral verloren door trouwbreuk van allerlei aard, wat geheel met de laatst aangegevene beteekenis overeenkomt; hij die voor den rechter overtuigd werd van eene belofte, op zijne trouw aangegaan, te hebben gebroken, die uit het leger deserteerde, die als voogd zich aan ontrouw schuldig maakte, werd eerloos. ³⁾ Onkuischheid was ook een feit, waardoor de vrouw hare eer verloor en onderworpen werd aan de beperkingen, die deze eerloosheid ten gevolge had. ⁴⁾ Ten allen tijde werd de eer hoog op prijs gesteld, en gedingen, waarin zij verloren kon worden, werden gelijk gesteld met die, waarin leven en bezittingen op het spel stonden; ⁵⁾ zulke vonnissen werden slechts door gelijkberechtigde schepenen uitgesproken. De eerlooze verloor zijn leenrecht, en was uitgesloten van het verkeer met zijns gelijken en uit vereenigingen van allerlei aard; hij was onbekwaam tot sommige bedrijven, en schijnt ook niet tot den reinigingseed te zijn toegelaten; de alge-

---

1) Zoo Mittermaier, I. § 100. Budde, t. a. p. bl. 102. Unger, § 30. Beseler, t. a. p. bl. 213. Volgens Beseler komen de rechten der verschillende standen ten dezen opzichte eerst veel later in aanmerking.

2) Sachs. III: 78. § 1—9. III: 41.

3) Sachs. I: 40. Schwab. c. 55. § 22. Volgens Beseler bl. 214 werd er altijd eene rechterlijke uitspraak vereischt, en was zij dus nimmer immediata. De belofte op eerewoord is nog hiervan afkomstig, daar de breuk daarvan oudtijds zeer nadeelige gevolgen had. Beseler bl. 315.

4) Sachs. I: 5. § 2. Zie ook tit. 12 van het Jus Bav. ant. aangehaald bij Phillips t. a. p. bl. 299. noot 29.

5) Sachs. II: 12. § 1, 2; III: 19.

meene verachting was zijn deel. ¹⁾ Het is echter zeer moeilijk, om deze eerloosheid tot een afgerond instituut te maken; langzamerhand schijnt zij wel meer bepaald afgebakende gevolgen te hebben gehad, maar het is bijna onmogelijk deze ontwikkeling juist te schetsen. In den tijd van den Sachsenspiegel (1224—1230) had de eerloosheid nog weinig materiële nadeelen, ten minste zoo zij niet met *Rechtlosigkeit* gepaard ging; de Schwabenspiegel, uit het laatst der dertiende eeuw, (1273—1286) behandelt het instituut reeds uitvoeriger, en het kleine Keizerrecht, van omstreeks 1320, wijzigt het zoozeer, dat de oude beteekenis van goede trouw meer en meer op den achtergrond raakt en welhaast tot een voorrecht van bepaalde standen wordt, die er alle weder verschillende begrippen en gevolgen aan hechten.

2. Tot hiertoe was er alleen sprake van het oorspronkelijke Deutsche recht, zooals het voorkomt in de voornaamste rechtsboeken der twaalfde en dertiende eeuw. Kort daarna begon het Romeinsche recht telkens meer ingang in Duitschland te vinden, vooral nadat de glossatoren er de algemeene belangstelling voor hadden opgewekt. Ook het Canonische recht, welks verspreiding met de toename van den invloed der geestelijkheid gelijken tred hield, bracht er het zijne toe bij om de Germaansche instellingen te wijzigen, en zoo op elk terrein eene verwarring te doen ontstaan, die het recht verstand der toestanden van den laatsten tijd der Midden-eeuwen hoogst moeilijk maakt. De strijd dezer verschillende rechten onderling was op het einde der 14de eeuw grootendeels beslecht, toen naast de Deutsche rechtsbronnen, aangevuld en gewijzigd door allerlei rijkswetten, het Romeinsche recht reeds algemeen als subsidiair recht werd erkend.

---

1) Zie vooral Beseler bl. 214 vlg.; Sachs. I : 40.; vergelijk ook Tac. Germania c. 6.

Ook de leer der eerloosheid, die gelijk wij zagen, aanmerkelijk verschildte van die der Romeinsche infamie, werd toen in vele opzichten gewijzigd. Ik zal geene vergeefsche poging aanwenden, om die wijzigingen een voor een nategaan, maar liever, voorgelicht door de Duitsche schrijvers, enkele hoofdpunten aanstippen, die mij voor ons van het meeste belang schijnen.

Het Canonische recht bekrachtigde op het punt der infamie de Romeinsche rechtsbeginselen ten volle: „Omnes infames esse dicimus, quos leges saeculi infames appellant, et omnes qui culpis exigentibus ad sacerdotium non possunt provehi.”¹⁾ Dit voorschrift werd vervolgens door de Hohenstaufische keizers nog uitgebreid; zoo werden alle ketters met infamie gestraft, hunne goederen verbeurd verklaard en alle overige rechten hun nagenoeg ontnomen, zoodat de uitwerking der infamie die van het Corpus Juris van toen af nog ver overtreft.²⁾ Ook werd door infamie ipso jure getroffen die den landbouw belemmerde door het stelen van vee of vruchten, of die vreemde studeerenden durfde beleedigen; hier schijnen echter de gevolgen der infamie niet zoo omvangrijk geweest te zijn als elders.³⁾ — Latere rijkswetten bevestigden evenzeer de Romeinsche bepalingen, en stelden zelfs de Duitsche eerloosheid met de Romeinsche infamia geheel gelijk, zoodat de beide woorden voor gelijkkluidend gehouden werden.⁴⁾ Het gevolg van dit alles kon niet anders zijn dan eene groote willekeur in de rechtspleging,⁵⁾ daar men de ge-

1) can. 2. cap. VI qu 1.

2) Zie Auth. Credentes en Auth. Gazaros Cod. I: 5. Niet alleen de ketters zelve, maar allen die hun bijstand verleenen op welke wijze ook.

3) Auth. Agricultores Cod. VIII: 17. Habita Cod. IV: 13.

4) Zoo bijv. de Notar-Ordnung van 1512. Inl. § 2: ehrlos infamis genannt.

5) Zoo werd ook dikwijls bij eene onteerende straf de eer voorbehouden,

volgen der eerloosheid aan de infamie, en omgekeerd die van deze aan gene verbond, en weldra voor de vroegere *Echt- en Rechtlosigkeit* geen plaats meer overhield. Deze beide laatste instituten verdwijnen dan ook langzamerhand; van de *Echtlosigkeit* worden zelfs geen sporen meer gevonden; ¹⁾ en ofschoon de gevolgen daarvan gedeeltelijk op de algemeene *Ehrlosigkeit*, die nu tevens de Romeinsche infamie in zich sloot, overgingen, hield zij toch juist daardoor natuurlijk op een zelfstandig bestaan te hebben.

De eerloosheid, uit deze begripsverwarring als een nieuw instituut in den loop der 15de en 16de eeuw geboren, moet dus worden verstaan in den nieuweren zin van het woord, en opgevat als verlies van de burgerlijke eer, die aan ieder toekomt, en die ieder voor zich zelve ongeschonden kan bewaren. Deze beteekenis heeft het woord in de nieuwere tijden gekregen, toen men alle burgers tegenover den staat als bevoegd tot alle burgerlijke rechten begon aantemerkten, nadat de zelfstandigheid van het individu meer op den voorgrond was getreden. Al vinden wij ook nu nog sporen van verschil van standen tengevolge van geboorte en beroep, dit gaat toch niet zoover om iemand op grond daarvan voor eerloos te verklaren. Er is voortaan maar ééne eerloosheid, als gevolg van eigen onwaardige handelingen. Waar wij dus in wetten, later dan de 15de eeuw, van eerloosheid melding gemaakt vinden, hebben wij daaronder uitsluitend het nieuwe

---

daar alles van den rechter afhing; de oude gestrengheid van zeden werd daardoor niet weinig ondernijnd: zie de Tübinger Consilien IV: 149; *Neque propterea, quod ante nuptias ejus maritus ipsam cognoverit aliqua laborat infamia, cum subsequens matrimonium omnem maculam purget.*" Zie Philips t. a. p. bl. 304, die over dit punt vrij uitvoerig spreekt.

1) De juridische mogelijkheid van haar bestaan hield eerst op in 1806, toen met het Deutsche rijk, ook de rijksban te gronde ging.

begrip te verstaan, uit de vermenging van oud-Duitsche en Romeinsche rechtsbeginselen voortgesproten. ¹⁾

3. Wij komen thans tot het nieuwere Deutschland, en tot de beschouwing der toestanden en begrippen, die zich daar na de invoering van het Romeinsche recht langzamerhand hebben ontwikkeld.

Onderscheiden wij ook hier drie verschillende toestanden van beperkte rechtsbevoegdheid, die wel niet alle van even-groot belang zijn, maar toch tot recht begrip der zaak uit elkander moeten gehouden worden.

Vooreerst dan de *eerloosheid*, waarvan ik boven het begrip trachtte vaststellen. Deze kon alleen het gevolg zijn eener rechterlijke veroordeeling, en wel of van het misdrijf, dat daarbij gestraft werd, of van de straf deswegens uitgesproken. Zij is dus nimmer *immediata* en komt in zover met onze infamie volkomen overeen. Dit moet men vooral goed in het oog houden, omdat men juist daardoor het gebied en den omvang der eerloosheid juister kan afbakenen, dan anders mogelijk zijn zou. *a.* De misdrijven, die er aanleiding toe gaven, waren van zeer verschillenden aard, hingen dikwijls met de denkbeelden des tijds samen en ver-

---

1) Mittermaier § 101, ontvouwde dit stelsel het eerst; in zijn geest schreven na hem Phillips t. a. p. bl. 307, Unger § 31, Beseler bl. 218 vlg.; ook Savigny II: 229—230. Nog drie andere meeningen komen hier in aanmerking. *a.* Marezoll bl. 317—400 en Glück: *Pandecten Commentar* V bl. 129 vlg. houden vol, dat alleen de Romeinsche infamie nog bestaat, zonder dat er van het oude Duitsche recht iets is overgebleven. *b.* Budde t. a. p. bl. 126 vlg., Gengler *Lehrbuch* bl. 111 en Gerber § 39 noot 19, daarentegen loochenen voor den nieuwen tijd allen invloed van het Romeinsche recht. *c.* Eichhorn eindolijk (*Einleitung* § 84) neemt twee geheel onderscheidene instituten aan, die naast elkaar bestaan en afzonderlijke gevolgen kunnen hebben. Het eerste, ook in den text aangenomen stelsel, vindt echter bijkans algemeene goedkeuring.

vielen daarmede van zelve. Een Rijksbesluit van het jaar 1551 bedreigde eerloosheid tegen overheden en notarissen, die behulpzaam waren geweest bij het cederen door Joden van schulden van Christenen aan Christenen, omdat dit als eene *cessio in fortio*rem werd beschouwd. Een ander van het jaar 1668 bepaalde hetzelfde tegen den uitdager bij een duel. Een militaire wet van het jaar 1570 strafte daarmede de deserteurs uit het leger.¹⁾ Ook algemeene wetten spreken herhaaldelijk van eerloosheid. De *Constitutio criminalis Carolina* v. 1532 doet ze volgen op veroordeeling wegens meened, waaruit duidelijk de oorsprong van het instituut uit de oude *trüwe* blijkt, en wegens verregaande onzedelijkheid.²⁾ De algemeene wet op de rijkspolitie van het jaar 1577 straft er godslasteraars mede;³⁾ ook bedriegelijke bankbreukigen werden zoo al niet eerloos, toch van alle ambten en waardigheden ontzet en daartoe voor het vervolg onbekwaam verklaard.⁴⁾ *b.* Eerloosheid was echter ook verbonden aan sommige straffen wegens den bijzonderen aard daarvan; men zou die dus wel onteerende straffen kunnen noemen. De openbare tentoonstelling aan de kaak (*am Pranger*), geeseling (*Staupenschlag*), het afscheren van het hoofdhaar, het aan-

1) „Der soll durch den Feldmarschalk und das Reuterrecht zu einem Schelm und unehrlichem Manne gemacht, öffentlich dafür ausgerufen und ausgeblasen werden,” art. 62 Reuterbestallung v. 1570.

2) Over meened art. 107 en 108; art. 122 bepaalt: „So jomant sein Eheweib oder Kinder zu unehrlichen, unkeuschen und schändlichen Werken gebrauchen lässt, der ist *ehrlos*.”

3) Reichs-Polizei Ordnung 1577 tit. I. § 7. Und so solcher obgemeldeter Gottslästerer, zu gebührender Leib- oder Todstraff nit bracht werden möcht, derselb — so er dasz mit Recht überwunden, — soll darumb ehrlos sein, der dann auch darauf als ehrlos gescholten werden mag.”

4) R. P. O. v. 1577. tit. XXIII. § 2. Zie Beseler bl. 221—223, en over deze misdrijven in het algemeen ook Luden in Weiske's Lexicon 623—632.

slaan van iemands beeldenis 'aan de galg, en ook verban-
ning, omdat die werd voorafgegaan door openbare te pronk
stelling, ¹⁾ hadden alle eerloosheid ten gevolge. Later ver-
anderde dit, en werd ook bij deze straffen voorafgaande dolus
vereischt, zoodat de eerloosheid dan ook nimmer voor den
afloop der hoogste instantie eenen aanvang kon nemen. ²⁾

Het gevolg dezer eerloosheid bestond vooral in een totaal
verlies van alle politicke rechten, zoowel algemeene als ste-
delijke; de eerlooze kon niet kiezen of gekozen worden en
was onbekwaam tot het bekleeden van ambten en waardig-
heden; hij werd buiten alle gilden en corporatiën gesloten;
ook de eer, die hem toekwam als behoorende tot een zekeren
stand, ging te loor; was hij officier, dan werd zijn degen
verbroken, epauletten en kraag werden hem van de uniform
weggesneden, het adellijke wapen werd openlijk stuk geslagen
waardoor dan tevens ook alle orden verloren werden. ³⁾

Verder kon de eerlooze nimmer voor een ander ter verde-
diging optreden bij den rechter, als advocaat of procureur,
en ook geen notaris zijn. Het afleggen van getuigenis schijnt
echter niet in het algemeen verboden te zijn geweest, maar
slechts in enkele speciale gevallen, waar eene uitdrukkelijke
bepaling den eerlooze uitsloot. ⁴⁾

---

1) Const. crim. car. a. 161, 198. Marezoll bl. 371.

2) Zie Phillips t. a. p. bl. 314—317 of § 39.

3) Het is onzeker of de adel altijd verloren werd. Beseler neemt het niet
aan, wel daarentegen Mittermaier § 103 en Phillips t. a. p.

4) Het Canonische recht verwierp als getuige in crimineele zaken elk die
van een misdrijf overtuigd was, ook al werd hij niet infaam; in civiele zaken
elken veroordeelde tot onteerende straffen, zoolang hij niet de crimine emen-
datus erat. Luden en Marezoll achten hem later algemeen uitgesloten; Mit-
termaier alleen bij moineed; Beseler in het geheel niet. Marezoll bl. 377 be-
roept zich op de Notar-Ordnung, Einleitung § 2, waaronder de uitgeslotenen
van het notariaat ook genoemd worden: „Und in Summa, alle die in Rech-

De eerloosheid bleef iemand levenslang aankleven en kon ook niet door den rechter voor eenen tijd worden uitgesproken; zij was het onvermijdelijk gevolg eener veroordeeling of ondergane straf. Evenwel kon de vorst iemand in zijne eer herstellen, ofschoon eene eigenlijke wettelijke rehabilitatie onbekend was: men leest in een Rijksbesluit van het jaar 1526 het volgende: „Und wiewohl der gemcine Mann und Untherthanen in vergangenem Aufruhr sich etwas schwerlich vergessen — so soll ein jede Oberkeit Macht und Gewalt haben ihre Unterthanen, so sich in Gnad und Ungnad begeben, und bestraft worden sind, nach Gelegenheit und ihrem Gefallen wiederum in vorigen Stand ihrer Ehren zu setzen, zu qualificiren und geschickt zu machen, Rath und Gericht zu besitzen, Kundschaft zu geben und Amt zu tragen.” Hieruit blijkt, dat dus de restitutio wel bestond, al wordt er natuurlijk van een praerogatief der regering weinig melding gemaakt in de burgerlijke en strafwetten. ¹⁾

Een tweede en mindere graad van eerloosheid is de zogenoemde *Anruchtigkeit*, een woord, dat wel niet in rijkswetten voorkomt, maar toch in Duitschland burgerrecht verkregen heeft. Hiermede bedoelt men den toestand van hen, die of door hunne geboorte of door hun beroep als minder achtingswaardig worden beschouwd, en daardoor ook aan eenige beperkingen hunner bevoegdheid onderworpen zijn. *a.* Wij merkten reeds in het oude Duitsche recht op, dat onwetige geboorte aldaar tot allerlei beperkingen aanleiding gaf; deze rechtsbeschouwing schijnt zich voortdurend in Duitsch-

---

ten zu Zeugen verworffen worden, die weil sie an statt der zeugen gebraucht werden.” Maar omdat niemand notaris kan zijn, die eerloos is, en ook niemand die geen getuige zijn kan, zoo volgt hieruit, mijns inziens, nog volstrekt niet, dat ieder die eerloos is ook geen getuige mag zijn.

1) Bescler, t. a. p. bl. 223.

land gehandhaafd te hebben. Zij ontstond uit den streng zedelijken volksgeest der Germanen, die, bij de onmacht om het kwaad in zijne geboorte te stuiten, het zocht te keeren door het in de gevolgen te treffen. Ten gevolge van de smet zijner geboorte werd iemand van alle gilden uitgesloten: men ging hierbij zelfs zoo streng te werk, dat er niet alleen van de nieuw intredende leden bewijzen van goed zedelijk gedrag verlangd werden, maar dat ook iemand moeielijk lid kon blijven, wanneer hij met een onecht kind in het huwelijk trad. 1) Bovendien konden onwettig geboren en ook na hunne wettiging toch nimmer opvolgen in familie-fidecommissen en familieleenen. *b.* Ook bij de Duitschers werden verscheidene bedrijven voor laag en gemeen gehouden. Vroeger waren deze zelfs vele in getal, maar in den loop des tijds vaardigde de regering verscheidene wetten en besluiten uit, om deze dwaze denkbeelden zooveel mogelijk te keer te gaan, ofschoon het lang geen gemakkelijke taak bleek te zijn om de ingewortelde volksvooroordeelen uitteroeien. De algemeene wet van 1577 bepaalde: „das die Leinweber, Barbieren, Schäffer, Müller, Zöllner, Pfeiffer, Trummeter, Bader — so sie sich ehrlich und wohl gehalten haben, — hinfüre in Zünften, Gaffeln, Amten und Gilden keineswegs ausgeschlossen werden sollen.“ 2) Na 1731 zouden alleen de villers (*Abdecher, Schinder*) en hunne kinderen, zoo dezen niet gedurende minstens 30 jaren een ander beroep hadden uitgeoefend, van gilden en andere corporaties uitgesloten mogen worden. 3) Allen die tot de zoodanigen in betrekking stonden, zoowel vrouwen als kinderen waren mede *anrüchtig*. Thans kan men dien naam alleen

---

1) Phillips t. a. p. bl. 309.

2) R. P. O. v. 1577. tit. XXXVIII: 1.

3) Kaiserliches Patent. v. 1731. § 4. bij Phillips t. a. p. bl. 310.

geven aan den viller en zijne familie, die aan het bedrijf deelgenomen heeft.¹⁾ Het gevolg was hier dus alleen de uitsluiting van eerlijke handwerken, maar overigens had de *Anrüchtigkeit* op de burgerlijke rechten geenen invloed.²⁾ Deze toestand bleef iemand gewoonlijk tot zijnen dood bij, maar kon toch door het hoofd van den Staat in verschillende streken, door middel der zoogenaamde *legitimatio minus plena*, worden opgeheven. In 1772 werd door een Rijksbesluit bepaald, dat villers na deze *Ehrhaftmachung* in de gilden mochten worden opgenomen. Zij was dus eigenlijk niet anders dan eene rehabilitatie bij wege van gratie.

Ten derde en ten laatste moet hier nog genoemd worden de *Verächtlichkeit*, die men met de Romeinsche turpitude op ééne lijn kan stellen. Zij bestond in den slechten naam, dien men zich door een slecht gedrag of schandelijke daden op den hals haalde. Zoo trof zij bijv. meestal publieke vrouwen, dronkaards, spelers, vagebonden en landloopers, vooral Zigeuners, koorddansers; ook wel in vroegeren tijd en in sommige streken Joden. In de nieuwere wetgevingen wordt ook nog wel melding gemaakt van: „gegen die öffentliche Sittlichkeit anstößige Lebensart³⁾ of erwiesene oder gemein bekannte schlechte Sitten” en dergelijke. In sommige streken is deze *Verächtlichkeit* ook het gevolg van faillissement, zooals in Oostenrijk en Saksen. Hare gevolgen waren vroeger niet juist bepaald, maar waren vooral ook uitsluiting van gezelschappen, handwerken en eeraambten; wantrouwen bij getuigenis, uitsluiting van voogdij enz. Ook was zij een reden

1) Den scherprechter schijnt men hieronder niet te moeten brengen.

2) Volgens Marezoll bl. 393 kan de Anrüchtige, ten minste wanneer hij dit om zijn beroep is, ook geen getuigenis afleggen, op grond van Nov. XC.

3) § 768 van het Oostenrijksch Burgerlijk Wetboek (allg. bürg. Gesetzbuch.)

voor ouders om de toestemming tot het aangaan van een huwelijk met zoodanig persoon aan hun kind te weigeren, en voor broeders en zusters om eene *querela inofficiosi testamenti* in te stellen; soms ook voor ouders om hunne kinderen te onterven. ¹⁾ De personen, welke deze *Verächtlichkeit* treft en de gevolgen, die zij uitoefent zijn tegenwoordig in de vele nieuwe wetboeken der onderscheiden Duitsche landen natuurlijk zeer verschillend, iets wat men niet uit het oog verliezen moet bij de beoordeeling der hedendaagsche toestanden. *Ehrlosigkeit*, *Anrächtigkeit* en *Verächtlichkeit*, zooals ik daarover tot nu toe gesproken heb, zijn instituten van het algemeene Deutsche Privatrecht; nu er echter gedurende de laatste tachtig jaren in de meeste Duitsche staten een gecodificeerd recht tot stand is gekomen, mag dat algemeene recht alleen worden toegepast, voor zooverre het in de verschillende wetboeken is overgenomen, of deze er althans niet mede strijden. Om een volledig overzicht van den tegenwoordigen rechts-toestand op dit punt in Deutschland te verkrijgen, zou men dus de geschiedenis en de theorie van al de thans daar geldende wetboeken moeten nagaan. Het kon natuurlijk mijn plan niet zijn deze omvangrijke taak op mij te nemen. Ik zal er mij dus toe bepalen, om beneden, na de behandeling van ons eigen recht, de voornaamste beginselen van de Pruisische en Oostenrijksche wetgevingen, als de belangrijkste van het tegenwoordig Deutschland, kortelijk mede te deelen.

---

1) Zie § 143 allg. Gerichts Ordnung v. Oostenrijk; § 191, § 53, § 768 4°, 769 a. b. C. B. Verder in het algemeen Phillips bl. 312, en vooral over Oostenrijk, Unger § 34.

HOOFDSTUK III.

FRANSCH RECHT.

Een onderzoek naar de beginselen van het Fransche recht omtrent de leer der beperkte rechtsbevoegdheid is zonder twijfel van het hoogste belang, ja volstrekt noodzakelijk om het stelsel onzer eigene wetgeving te verstaan. Het zal wel bij elk rechtsinstituut noodig zijn het Fransche recht vooraf te bestudeeren, omdat dit de voornaamste bron is van het onze, maar zoo ergens is het hier een vereischte, omdat, zooals ik later zal aantoonen, de beginselen van ons recht op dit punt eigenlijk niet anders zijn dan Fransche beginselen, die men bij ons dikwerf in den blinde heeft overgenomen. Het belangrijkste voor ons onderzoek is natuurlijk de Fransche wetgeving, zooals die in 1811 hier te lande is ingevoerd en tot 1838 onveranderd van kracht is gebleven. De oud Fransche rechtsbeginselen, hetzij dan die van het Droit écrit, hetzij van het Droit Coutumier zijn in de hoofdzaak dezelfde, die wij in de beide vorige hoofdstukken ontvouwd hebben, en behoeven dus niet afzonderlijk te worden nagegaan. Ik zal daarom het Fransche recht alleen beschouwen in verband met de wetgeving, die eenmaal ook in ons vaderland gegol-

den heeft, en daartoe op het voetspoor der meeste schrijvers, drie tijdperken onderscheiden: het recht der monarchie, zooals zich dat uit de samensmelting van het *droit écrit* en *coutumier* ontwikkeld heeft; het *droit intermédiaire* of recht der republiek; de wetgeving van 1810 zelve met hare latere wijzigingen.

1. Reeds van ouds vinden wij van twee graden van eerloosheid of liever van beperkte rechtsbevoegdheid, ten gevolge van het verlies van eer, melding gemaakt, vooreerst van de beruchte *mort civile* en ten andere van de eigenlijke *infamie*. Deze beide moeten in alle drie de genoemde tijdperken worden onderscheiden. Beide hebben echter ééne hoofdeigenschap gemeen, namelijk deze, dat zij altijd het gevolg waren eener rechterlijke veroordeeling en zich nooit als *infamia immediata* konden voordoen. Daarom vindt men in Frankrijk ook geen beperkingen der burgerlijke bevoegdheid ten gevolge van beroep of geboorte of slechte levenswijze, zooals in Duitschland, tenzij een van deze feiten aanleiding had gegeven tot eene veroordeeling. Bovendien was de eerloosheid nog meer verbonden aan de straf, op het misdrijf gesteld, dan aan het misdrijf zelf, eene eigenaardigheid, die in ons recht nog bestaat en onder de groote fouten daarvan gerekend wordt. Het zal daarom noodig zijn in de eerste plaats bij de verdeling der straffen in het oude Fransche recht stil te staan, om daarna over de beide genoemde soorten van beperkte rechtsbevoegdheid afzonderlijk te spreken.

De straffen waren: 1°. *peines capitales*, te weten de doodstraf, die op verschillende wijze werd ten uitvoer gebracht, en verder alle levenslange straffen, zooals galeien, verbanning en tuchthuis; 2°. *peines corporelles*, namelijk geeseling, brandmerk en openbare te pronk stelling (*carcan* of *pilori*); 3°. *peines afflictives*, bestaande in tijdelijken dwangarbeid

(*galères à temps*), tijdelijke tuchthuisstraf, verbanning uit eene provincie of jurisdictiegebied, en openbare boetedoening en schuldbekentenis (*amende honorable*); 4°. *peines infamantes*, namelijk eerloosverklaring (*blâme*), verlies van adel, levenslange ontzetting van ambten of voorrechten, en geldboete in sommige gevallen; 5°. *peines légères*, waartoe behoorden verbanning uit bepaalde plaatsen, berisping en verklaring van verdachtheid (*injonction d'être circonspect*).¹⁾

De *mort civile* was ontstaan uit eene verkeerde opvatting van de Romeinsche *mors civilis*, die eigenlijk niet anders was dan een gemeenschappelijke naam voor de maxima en media capitis deminutio, en dus het verlies der civitas in zich sloot, maar daarentegen alle rechten van het jus gentium in stand liet. Men wilde zich in Frankrijk hiearaan houden, maar verstond de beteekenis van het jus gentium verkeerd. Men zag er nu eens in, wat wij volkenrecht noemen, en dan weder, en dit was zelfs de meer gewone opvatting, het naturrecht, dat niet veel anders was dan een filosofisch rede-recht, op eigen bespiegeling gebouwd. Dit verkeerde begrip bracht men nu ook op de leer der *mort civile* over. Men wilde den burgerlijk doode zijne natuurrechten laten behouden, en hem alleen ten aanzien der overige rechten als dood beschouwen. Maar bij de toepassing ging men zoo willekeurig en onlogisch te werk, dat men ook zelfs in de wetgeving van 1810 te vergeefs naar een leidend beginsel zal zoeken bij de verklaring harer bepalingen op dit punt.

De *mort civile* was het onafscheidelijk gevolg der *peines*

---

1) M. J. Hanin. Des conséquences des condamnations pénales, relativement à la capacité des personnes. Paris 1848 n°. 120. Pothier, Traité de la Procédure Criminelle, sect V. § 6, vat. 2° en 3° samen onder den naam van "peines non capitales."

capitales, die alle levenslang waren, en onder de eerste rubriek opgenoemd zijn; nooit kwam zij bij tijdelijke straffen te pas. „Le principe, sur lequel on s'appuyait, était celui-ci: toute peine ayant pour résultat la séparation à perpétuité du condamné des membres de la société doit emporter la mort civile. Il ne peut en être ainsi, que si la peine est perpétuelle par cette raison reproduite en tout temps, que la fiction devant imiter la nature autant que possible; comme on ne peut mourir pour un temps d'après les lois naturelles, une peine perpétuelle doit seul amener la mort civile, résultat perpétuel de la condamnation. 1) Hare uitwerking begon met de executie van het vonnis, 2) en bij contumaciëele veroordelingen met de *exécution par effigie*; 3) terwijl alleen bij sommige misdaden, als majesteitsschennis, gewapende rebellie en duel retroactiviteit tot het oogenblik van het misdrijf zelf plaats had. 4)

Wat het gevolg was van de mort civile in het oude recht is bij het groot verschil van gevoelen der schrijvers moeielijk uit te maken. Pothier schrijft: „Non seulement les morts

1) Hanin t. a. p. n°. 119.

2) Richer, *Traité de la mort civile*; deuxième partie, livre II c. 2. sect. 2, 3. Humbert, *Conséquences des condamnations pénales relativement à la capacité des personnes* n°. 201. Ordonnance 1670. tit. XXII, a. 1. — Hanin n°. 130. zegt dat de mort civile met de veroordeeling zelve begon. Ook Pothier: *Traité des personnes*, part. I, titre III, sect. 2.

3) Hanin n°. 156. Ord. 1670. tit. XVII: 78, 79.

4) De mort civile was bij de wet van 1639 ook bedreigd tegen emigranten en na de opheffing van het edict van Nantes tegen hen die om hun geloof het land verlieten. In 1791 werd deze bepaling afgeschaft, maar bij de wetten van 28 Maart en 17 Sept. 1793 tegen de émigrés van dien tijd weër ingevoerd. Toen de hartstochten bedaard waren, werd zij in 1799 voor goed afgeschaft. Zie Merlin, *Répertoire in voce Mort civile*, en Humbert n°. 198. Vroeger was zij ook bedreigd tegen vrijwillige geestelijken en kloosterlingen, zie Pothier, *Traité des personnes*, part. I, titre III, sect. 1.

civilement ne peuvent ni tester, ni recevoir par testament, ni succéder, ni transmettre leurs successions; ils ne peuvent encore ni contracter, ni acquérir, ni posséder; ils peuvent cependant recevoir des aliments, parceque tous ceux, qui ont la vie naturelle en sont capables." 1) Andere schrijvers zijn echter minder streng. Volgens de nieuwere Fransche juristen moet men aannemen, dat de burgerlijke dood in de eerste plaats het verlies van alle politieke rechten na zich sleepte, en ambten, adel en orden deed verloren gaan. 2) Meestal had daarbij tevens algemeene verbeurdverklaring van goederen plaats, 3) en zoo al niet, dan viel toch de erfenis open ten behoeve van de wettelijke erfgenamen, omdat het testament nietig werd. De veroordeelde kon ook zelf noch bij testament, noch ab intestato iets erven behalve alimenten, en ook geen testament meer maken; ook kon hij geen getuige zijn, noch bij acten, noch voor den rechter. 4) Zijn huwelijk bleef als sacrament bestaan, maar al de burgerlijke gevolgen daarvan vervielen; zijne macht als man en vader werd opgeheven, en de huwelijksgemeenschap was ontbonden. Later kon hij ook alleen kerkelijk trouwen, maar niet voor de burgerlijke overheid. Eindelijk kon hij ook geen voogd of curator meer zijn. Daarentegen mocht hij wel overeenkomsten aangaan, bezit en zelfs eigendom verkrijgen. 5)

1) Pothier, *Traité des personnes* part. I, titre III. Dat "parce que" is weér een bewijs van het zoeken naar beginselen, die niet te vinden zijn; ieder die bestaat is dunkt mij ook in staat d'acquérir et de posséder.

2) *Edit d'Avril 1719*, a. 24.

3) Vooral in de pays de droit coutumier, in de pays de droit écrit alleen bij ketterij of majesteitschennis, Hanin n°. 187. Zie ook Pothier, *Traité de la Procédure criminelle*, section V. § 6.

4) *Ordonnance 1735*, a. 40.

5) Hanin, t. a. p. n°. 176—223.

De eigenlijke *infamie* was het gevolg, het *accessorium*, van de *peines corporelles et afflictives*, en het doel, de hoofd-uitwerking, der *peines infamantes*. Zij begon te werken niet met de executie, maar met de uitspraak van het vonnis; alleen, wanneer men daarin niet wilde berusten, was het hooger beroep suspensief. ¹⁾ Het gevolg was geen opheffing, maar alleen vermindering der rechtsbevoegdheid, en was wéer grootendeels tot de burgerschapsrechten beperkt. Men moest alle openbare betrekkingen en waardigheden nêerleggen en was voortaan onbekwaam ze te vervullen; men verloor adel, wereldlijke en geestelijke orden, en het recht om in het leger te dienen. Wat het privaatrecht betreft, kon de infame niet als eischer optreden, geen solemneele getuige zijn ²⁾ en ook geen getuigenis afleggen voor de rechtbank; ³⁾ volgens Pothier kon hij ook geen testament maken. ⁴⁾ Deze infamie was voor den adel alleen personeel, maar ging bij andere standen op de kinderen over. ⁵⁾

De mort civile en de infamie duurden beide tot den dood des veroordeelden, doch konden in sommige gevallen reeds vroeger eindigen. Eene wettelijke rehabilitatie bestond wel niet, maar men kon toch in sommige gevallen brieven van den koning krijgen, tot revisie van het vonnis. Vooral echter komt hier in aanmerking de zoogenaamde *restitution gracieuse*, door den koning verleend; de brieven van *abolitie* en *remissie* bij doodstraf en van *pardon* bij andere straffen hieven, wanneer zij door den rechter waren bekrachtigd

1) Humb. n°. 283. Hanin n°. 171.

2) Ord. 1667. tit. XXIII: 2.

3) Ord. 1735. art. 40; hij was althans altijd wraakbaar.

4) Pothier, *Traité des personnes*, part. I. titre III. sect. 3. Hanin n°. 223—229.

5) „Ineroyable aberration de l'esprit du temps, qui faisait de la personnalité des peines un privilège du sang.” Humb. n°. 284.

(*entérinées*), niet alleen de straf maar ook de veroordeeling op. De *lettres de commutation de peines*, de *rappel de ban ou de galères* hieven voor het vervolg de mort civile op, wanneer die ten minste niet verbonden was aan de in de plaats gestelde straf, maar niet de infamie: om deze wegnemen kon de koning *lettres de réhabilitation* verleenen; de veroordeelde werd daardoor in het bezit zijner goederen en in zijne eer hersteld, maar moest eerst de straf geheel hebben ondergaan. Het was altijd een geheel vrijwillige daad des konings.¹⁾

Tot zoover gingen de beperkingen ten gevolge van strafrechtelijke veroordeelingen. Eenige beperking bracht nog mede een bevel tot persoonlijke dagvaarding (*d'ajournement personnel*) of tot gevangenzetting (*prise de corps*). Dit geschiedde alleen bij zware beschuldigingen en gewichtige vermoedens, en het gevolg was dat de beschuldigde in zijne openbare betrekkingen geschorst en zijn getuigenis voor verdacht gehouden werd. Wilde de rechter deze gevolgen voor hem voorkomen, dan vaardigde hij een bevel uit om hem te doen hooren (*décret d'assigné pour être ouï*), hetwelk volstrekt geene beperking van de rechtsbevoegdheid veroorzaakte.²⁾

1) Pothier, *Traité des personnes*, I: III. sect. 2 en 3. Hanin n°. 236 vlgg. en n°. 257 vlgg. Ordonn. v. 26 Aug. 1670. tit. XVI: art. 5: „Les lettres d'abolition, de rappel de ban ou de galères, commutation de peine, réhabilitation du condamné en ses biens et bonne renommée et de révision de procès, ne pourront être scellées qu'en notre grande Chancellerie.”

Art. 6. „L'arrest ou le jugement de condamnation sera attaché sous le contre-scel des lettres de . . . réhabilitation, à faute de quoi les impétrans n'en pourront s'en aider et défendons aux juges d'y avoir égard.”

Art. 7. „Enjoignons à nos juges, même à nos cours d'entériner les lettres de . . . réhabilitation, qui leur seront adressées, sans examiner si elles sont conformes aux charges et informations; sauf à nous représenter par nos cours ce qu'elles jugeront à propos.”

2) Pothier, *Traité des personnes*, I, III. sect. 3. Humb. n°. 325.

2. De Code van 25 Sept. 1791 was de vrucht der revolutie en stond oneindig ver boven de vroegere strafbepalingen; hij muntte vooral uit door het beginsel van de persoonlijkheid der opgelegde straffen. Het stelsel van den herziene Code van 3 Brumaire an IV stemde hiermede overeen; deze bleef tot den Code Pénal van 1810 van kracht. De straffen waren drieërlei: 1°. *afflictives et infamantes*: doodstraf, deportatie, ijzers, tuchthuis, pijnbank (*gêne*) en detentie; 2°. enkel *infamantes*: kaak, ontzetting van burgerschapsrechten; 3°. *correctionnelles*: gevangenis of boete; waaraan dan nog bijkomende straffen konden worden toegevoegd. Haar invloed op de burgerlijke rechtsbevoegdheid was niet zoo groot als in het vorige of volgende recht; want de mort civile bestond niet; zij wordt in het geheele wetboek niet genoemd.¹⁾ Wel daarentegen was met de beide eerste soorten van straffen infamie verbonden, die ook weêr op den dag der veroordeeling eenen aanvang nam. Haar gevolg bestond vooral in het verlies der politieke rechten,²⁾ het recht om wapenen te dragen en in het leger dienst te nemen; in onbevoegdheid tot voogdij en curatele, behalve over eigen kinderen, eindelijk in uitsluiting van het recht om getuigen te zijn bij acten, maar niet voor den rechter, waar de infame wel degelijk werd toegelaten.³⁾ Bovendien vindt men hier voor het eerst eene *interdiction légale* of wettelijke curatele, waaronder men

---

1) Humbert n°. 204; daarentegen houdt Hanin n°. 122 ze voor niet afgeschaft. Over deportatie, zie het Rapport der commissie, belast met het onderzoek der wet van 1850 over deportatie, aan de Wetgevende Vergadering. Deze Code had eigenlijk geen vast stelsel en bepaalde zich tot de afschaffing van allerlei misbruiken. — Humbert. n°. 326.

2) Part. première. tit. IV a. 1. Zie Hanin n°. 229. vlg.

3) Cour de Cassation 20 Mei 1808 en andere bij Dalloz, „Répertoire de jurisprudence cet.;" voce Témoins n°. 78. Anders Hanin n°. 232.

gedurende het ondergaan der crimineele straffen stond, en ten gevolge waarvan de misdadiger onbekwaam was om eenige overeenkomst te treffen, terwijl het beheer van diens goederen was opgedragen aan eenen curator, door de rechtbank aangesteld, die na autorisatie den curandus alimenten verleenen en voor zijne vrouw en kinderen zorg dragen kon.¹⁾ De middelen om in de eer hersteld te worden waren niet dezelfde als in het oudere recht; het recht van gratie was met de oude souvereiniteit opgeheven;²⁾ in de plaats daarvan werd voor het eerst eene wettelijke rehabilitatie ingevoerd. De veroordeelde kon na het ondergaan zijner straf aan het gemeentebestuur zijner woonplaats een getuigschrift vragen om gerehabiliteerd te worden: bij peines afflictives et infamantes tien jaren na het ondergaan der straf, bij de enkel infamerende tien jaren na de uitspraak van het vonnis; hij moest dan minstens twee jaren in die gemeente hebben gewoond, en bewijzen van goed gedrag overleggen. Stond het gemeentebestuur bij meerderheid van stemmen zijn verzoek toe (anders kon hij het in geen twee jaren herhalen), dan moest de criminele rechtbank van zijn departement hem bij monde van den president voor gerehabiliteerd verklaren. Als hij dan schaden en interessen en andere boeten betaald had, was hij volkomen in zijne eer en rechtsbevoegdheid hersteld.³⁾

Dit is het merkwaardigste van het zoogenaamde *Droit intermédiaire*, waarin reeds veel voorkomt, dat in den Code pénal van 1810 is opgenomen of nader uitgewerkt. Juist

1) Partie prem. tit. IV. a. 2, 3, 6.

2) Part. prem. tit. VII: a. 13. Later werd dit recht bij Senaatsbesluit van 16 Therm an X art. 86 aan den eersten consul toegekend.

3) Part. prem. tit. VII: a. 1—13. — Art. 10. „La réhabilitation fera cesser dans la personne du condamné tous les effets et toutes les incapacités résultant de la condamnation.”

daarom was het niet noodig uitvoerig daarover te spreken; alleen de hoofdbeginselen moesten worden ontvouwd, omdat daarop ook het strafstelsel gebaseerd is, dat, niettegenstaande de vele wijzigingen die het ondergaan heeft, nog altijd bij ons van kracht is, en dat ik thans wil trachten te schetsen.

3. Het strafstelsel van den Code Pénal komt in het algemeen vrij wel met het zoo even genoemde overeen. De straffen zijn *crimineel* of *correctionneel*. De eerste hebben altijd infamie ten gevolge, de laatste daarentegen nooit. De crimineele straffen zijn verdeeld in *peines afflictives et infamantes* en *peines infamantes*. Tot de eerste soort behooren de doodstraf, de eeuwige en tijdelijke dwangarbeid, de deportatie en het tuchthuis; tot de tweede de kaak (*carcan*), de verbanning en de ontzetting van burgerschapsrechten of *dégradation civique*. Wat de burgerrechtelijke gevolgen betreft, hebben wij voornamelijk en in de eerste plaats met de crimineele straffen te doen, omdat onder de infamie, die deze te weeg brengen, de voornaamste beperkingen der rechtsbevoegdheid plegen te worden samengevat. Er bestaan evenwel, even als voor 1791, twee graden van infamie; ik wil dus liever eene andere verdeling der crimineele straffen volgen dan de bovengenoemde, en in de eerste plaats die behandelen, welke de *mort civile*, en daarna die, welke alleen *infamie* met zich brengen.

Het is moeielijk eene goede definitie van *mort civile* te geven, omdat de naam volstrekt niet met de zaak overeenkomt; want: „*mors civilis morti naturali non nisi in casibus a jure expressis comparatur.*”¹⁾ Marcadé noemt haar: „*un état de peine résultant accessoirement d'une condamnation, dans lequel l'individu est mort aux yeux de la loi et privé de tous les droits civils, excepté de ceux dont la jouissance est*

1) Brillou, Dictionnaire des arrêts modernes, aangehaald bij Humb. n°. 206.

nécessaire à la conservation de son existence naturelle." 1) Anderen daarentegen houden haar niet voor een afgerond instituut, maar voor eene samenvatting van allerlei beperkingen der rechtsbevoegdheid; zoo zegt Wächter: „Es ist nichts anders als die Bezeichnung einzelner Wirkungen, welche zusammen gefasst, durch eine gewisse That des Subjectes begründet werden." 2) Hoe dit zij, de mort civile was altijd eene bijkomende straf, die als gevolg verbonden was aan de zwaarste crimineele veroordeelingen en nooit op zich zelve stond. 3) Zij was eene zeer groote inbreuk op de persoonlijkheid, zoo groot zelfs dat zij de verontwaardiging van alle nieuwere schrijvers opwekte, en ook eindelijk voor de aanhoudende aanvallen der nieuwere denkbeelden is bezweken. Voor ons is zij alleen van historisch belang; daarom wil ik haar ontstaan, uitwerking en opheffing slechts kortelijk schetsen, met verwijzing naar de vele Fransche schrijvers die er uitvoerig over handelen. 4)

1) Marcadé, Explication théorique et pratique du Code Napoléon I, 175. 4de editie.

2) Zie Archiv. für die civilistische Praxis XXV, 182. — Humbert n°. 203 schrijft in dien zelfden zin: „Mort civile est une peine accessoire, consistant dans la privation perpétuelle des droits politiques et d'un certain nombre de droits civils et de famille, indiqués implicitement ou explicitement par un texte de loi."'

3) Ten onrechte werden dus de ministers van Karel X in 1830 door de Chambre des pairs tot de mort civile veroordeeld. Gedurende de revolutie heeft er eenige jaren eene wet bestaan, waarbij enkele zware staats- en krijgsmisdrijven met de mort civile op zich zelve werden gestraft; deze is echter nog onder Napoleon verdwenen.

4) Zie Marcadé I, bl. 119—169. Humbert n°. 205—282. Dalloz: Répertoire, voce Droit civil n°. 602—763. Aubry et Rau, Cours de droit civil de Zachariae I, § 80—84. bl. 282—303, 3e uitg. enz. enz. Men vergelijk ook Savigny, System I, bl. 150—162. Chauveau et Hélie, Théorie du Code pénal n°. 213—230

Zij ontstond ten gevolge van de veroordeeling tot drie verschillende straffen, te weten de doodstraf, den levenslangen dwangarbeid en de deportatie; zij was dus niet verbonden aan het misdrijf, maar aan de daarop gestelde straf, maar het deed er niet toe, of de straf werkelijk ondergaan was; de veroordeeling daartoe was voldoende, hoewel toch hare uitwerking niet begon dan met de executie zelve, en bij contumace vijf jaren na de *exécution par effigie*.¹⁾

De gevolgen der mort civile laten zich, zooals ik reeds gelegenheid had op te merken, moeielijk tot een vast beginsel terugbrengen; toch hebben de meeste schrijvers er naar gezocht. Sommigen, met Proudhon aan het hoofd, wijzen daartoe op het onderscheid van gecodificeerd recht en naturrecht, maar dit stelsel heeft geen vasten grondslag en is dan ook lang verworpen.²⁾ Troplong doet een geheel anderen maatstaf aan de hand, en verklaart den burgerlijk doode tot alles bekwaam, wat zonder bepaalde wettelijke vormen kan geschieden. Zoo zou echter de geheele zaak eene questie van vorm worden, wat men ook niet kan aannemen.³⁾ Eene andere theorie weder, die van Aubry en Rau, komt hierop neêr, dat de burgerlijk doode het genot en uitoefening van al die rechten behoudt, „qui sont indispensables au soutien et à la défense de sa vie physique.”⁴⁾ Wil men een algemeen beginsel op den voorgrond stellen,

1) Art. 26, 27. Code Civil; a. 472. Code d'Instr. Crim. — Over de contumaciëele veroordeelingen, die in het Franse recht tot allerlei moeijelikheden aanleiding geven, zal ik voortaan niet meer spreken, daar zij in ons recht niet bestaan.

2) Proudhon I, 153. Zie over het verkeerde dier onderscheiding Humb. n°. 216.

3) Troplong, Des hypothèques I, 453; De la vente I: 175.

4) Aubry et Rau I bl. 291. Dit is ook de meening van Duranton, Cours de droit Français I, n°. 243. Zie ook Marcadé I, 125 ad art. 25 n°. 1.

dan acht ik dat van Demolombe het veiligste; deze verleent aan den burgerlijk doode alle rechten, die hem niet explicite of implicite zijn ontnomen; hij staat hier dus mijns inziens op den bodem, waarop men onder een gecodificeerd recht behoort te staan. ¹⁾ Uit zijn stelsel volgt niet, dat art. 25 C. C. volstrekt limitatief is; wel al de wetsbepalingen te samen zijn natuurlijk limitatief, maar niet het eene art. 25, dat over een instituut spreekt, waaromtrent ook nog elders bepalingen voorkomen. Vooreerst dan viel de erfenis van den burgerlijk doode open en traden de wettelijke erfgenamen in het bezit zijner goederen; zijn testament verviel en wat hij later mogt verwerven stond niet te zijner beschikking, maar verviel bij zijn natuurlijken dood aan den staat, na afbetaling der schulden. ²⁾ Hij kon niet erven noch bij testament, noch ab intestato, en ook bij schenking niets ontvangen dan alimenteren, ook zelfs geen handgiften. ³⁾ Zijn huwelijk werd ontbonden en hij verloor de bekwaamheid om een nieuw aan te gaan. Dit was eene der meest gruwelijke gevolgen van de mort civile, want niet alleen werd dus de huwelijksgemeenschap ontbonden, maar hij verloor daardoor ook zijne macht als echtgenoot en vader, zijne vrouw werd niet meer als zijne wettige echtgenoot erkend en al de later geboren kinderen waren onecht. ⁴⁾ Alle contracten, die door den na-

1) Demolombe, Cours de droit civil I, 208 vlg. Aubry et Rau noemen dit stelsel gekunsteld en onbestemd (artificiel et vague). Ik begriip niet met welk recht; de andere stelsels verdienen, dunkt mij, dien naam oncindig meer. Met Demolombe, stemmen de meeste andere Fransche schrijvers in. Zie ook Humbert n°. 221. vlgg.

2) Humb. n°. 270 houdt dit voor afgeschaft, met de afschaffing der confiscatie bij de Charte van 1830.

3) Zie Demolombe I, n°. 203. Humbert n°. 268. Marcadé I, 127 art. 25 n°. 3. Anders Duranton I, n°. 263. Hanin, n°. 339.

4) Demol. I, 208. — art. 227. C. C. — Marc. I, 126; a. 1441 en 1442. C. C.

tuurlijken dood worden ontbonden, werden ook ontbonden door de *mort civile*, zooals maatschap en lastgeving; ook de persoonlijke rechten, zooals vruchtgebruik en andere, vervielen. ¹⁾ Bovendien werd de burgerlijk doode onbekwaam om voogd, getuige bij acten of voor den rechter, en deskundige te zijn; hij kon zelfs niet voor den rechter verschijnen, het zij als eischer, het zij als gedaagde, zonder een daartoe speciaal benoemden curator. Ook schijnt hij van het voorrecht van boedelafstand verstoken te zijn geweest. ²⁾ Wat hem op het terrein van het burgerlijk recht overbleef, was de bevoegdheid tot het aangaan van overeenkomsten onder bezwarenden titel; hij kon bezit verwerven, ook authentieke acten voor zich laten opmaken en hypotheeken nemen en geven, hoewel over de uitgebreidheid zijner bevoegdheid lang niet alle juristen het zelfde gevoelen zijn toegedaan. ³⁾ Ook omtrent zijne politieke rechten bestaat veel strijd; zij, die uit de beteekenis van het woord *mort civile* gevolgtrekkingen maken, ontzeggen ze hem van zelf; moeilijker is het daarentegen voor Demolombe en zijne aanhangers, hier een beginsel te vinden, omdat geene wetsbepaling over den burgerlijken dood uitdrukkelijk van die rechten spreekt. Men kan er echter op wijzen, dat de drie straffen, waaraan de burgerlijke dood verbonden is, tot de infameerende behooren en wel tot de allerzwaarste, terwijl reeds de minst zware alle politieke rechten ontneemt, wat dus a fortiori waar moet zijn van de eerstgenoemde. Of dit echter wel een afdoend argument is, zou ik betwijfelen, althans het niet overal onbepaald willen toepassen; mijns inziens

1) Art. 617, 744, 1865, 1939, 2003. C. C. — Aubry et Rau I, 294.

2) Art. 901, 905. Cod. de Proc. Civ. — Duranton I, 266. Dem. I, 208.

3) Wel Demol. I, 208. Humbert n°. 277. Marcadé I, bl. 126. Hanin n°. 336. Anders Troplong, De la vente I, 175. Des hypothèques I, 453. Zie ook art. 33. C. C.

bestaat er hier eene groote onvolledigheid in de wetgeving, die echter door den uitlogger niet mag worden aangevuld.¹⁾

De mort civile duurde uit haren aard levenslang, maar er kon natuurlijk revisie van het vonnis plaats hebben.²⁾ De burgerlijk doode kon overigens geene wettelijke rehabilitatie verkrijgen, maar de koning kon hem genade verleenē.³⁾ *Amnestie* deed de veroordeeling vervallen, en hief dus ook dit gevolg op.⁴⁾ Verder kon er ook eene *restitution gracieuse* plaats hebben, ten gevolge van brieven van gratie, door den koning verleend, en bekrachtigd door eene *cour royale*. Sommige betwisten dit echter, en in elk geval bleven de rechten van derden hierdoor ongeschonden.⁵⁾

Dit zij genoeg over de beruchte en algemeen verafschuwde mort civile, zooals zij in den Code Pénal van 1810 was opgenomen en ook bij ons werd ingevoerd. In Frankrijk onderging zij later allerlei lotwisselingen. De herziening van het wetboek in 1832 had weinig invloed op dit rechtsinstituut; alleen werd er bepaald, dat de plaats der deportatie bij de wet zou worden aangewezen en dat tot zoolang de veroordeelden zouden worden opgesloten in de eene of andere vesting, hetgeen dus geen mort civile veroorzaakte.⁶⁾ De wet van 8 Junij 1850 op de deportatie, schafte de mort civile bij deze straf af, en onderscheidde twee soorten: *déportation dans une enceinte*

1) Zie vooral Demolombe I, 208 en Humbert n°. 241. Ook Hanin n°. 324 vlgg.

2) Art. 443—448. Code. d'Instr. Crim.

3) In 1830 kreeg de koning dit recht; art. 55 der Constitutie van 1848 gaf het aan den president met advies van den Staatsraad; het Sén. Cons. v. 25 Dec. 1852 bepaalde: „L'empereur a le droit de faire grâce et d'accorder des amnisties.”

4) Demol. I, 236. Aubry et Rau I, 300 § 83.

5) Durantou I, 240. Anders Dem. I, 235. Aubry et Rau I, 301.

6) art. 20. C. P. révisé.

fortifiée en *déportation simple*. De mort civile werd vervangen door *dégradation civique* en *interdiction légale*, hoewel de gedeporteerden op de plaats, waarheen zij gezonden werden, de uitoefening hunner burgerlijke rechten zouden behouden, en hun het geheel of een deel hunner goederen kon worden gelaten; maar zij zouden niet mogen beschikken over de goederen, die zij op het tijdstip der veroordeeling bezaten, of die hun later bij erfenis of schenking mochten te beurt vallen.¹⁾ De totale afschaffing der mort civile geschiedde eerst bij de wet van 31 Mei 1854; zij werd toen vervangen door de beide genoemde straffen; alzoo door ontzetting van alle burgerschapsrechten en onder curatele stelling, welke een aanvang zouden nemen met den dag, waarop het vonnis onherroepelijk werd.²⁾ Deze beide straffen hebben hier hare gewone uitwerking, die straks door mij zal worden omschreven, behalve dat de *interdiction légale* levenslang is, hetgeen voor den interdit dus eene voortdurende onbekwaamheid om over zijne goederen te beschikken, ten gevolge heeft. Voorts is nog bepaald, dat de tot den dood of levenslangen dwangarbeid veroordeelde geen testament maken mag, en zelfs een vroeger door hem gemaakt nietig wordt; ook mag hij behalve alimenten niets om niet verkrijgen. Daarentegen kan hij wel ab intestato erven, en zijne goederen vervallen op hun beurt aan zijne wettelijke erfgenamen.³⁾ Deze bepalingen

---

1) Art. 3. Wet v. 8 Junij 1850.

2) Ditzelfde was dadelijk in België gedaan bij een *Décret. transitoire* du Congrès national v. 11 Febr. 1831, art. 13 Constitutie v. 7 Febr. 1831. In alle nieuwere wetboeken is de mort civile afgeschaft, zooals in Oostenrijk en Pruisen, waar zij ook vroeger bestond. Alleen het strafwetboek van Beieren van het jaar 1813 verbindt haar, in art. 7, nog aan de levenslange kettingsstraf.

3) Dalloz, Rép. voce Peine n°. 731. Aubry et Rau I, 303 noot 1.

kunnen echter door de regering worden gewijzigd; zelfs kan hem de uitoefening van alle of sommige der burgerlijke rechten, die hij verloren heeft door de *interdiction légale*, op de plaats der executie vergund worden, met dien verstande dat zijne beschikkingen over de goederen, die hij op het tijdstip der veroordeeling bezat of later *à titre gratuit* heeft gekregen, altijd nietig zijn. De curator beheert zijne goederen en legt rekening en verantwoording af aan de erfgenamen. ¹⁾

4. Die crimineele straffen, welke geene mort civile na zich slepen, hebben toch altijd *infamie* ten gevolge, die dus onafscheidlijk is van eene veroordeeling tot dwangarbeid voor eenen tijd of *travaux forcés à temps*, tot tuchthuis of *réclusion*, tot de kaak of *carcan*, tot verbanning en tot *dégradation civique*. Zij neemt eenen aanvang op den dag dat het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan. De Code Pénal van 1810 verbond hieraan onbekwaamheid om gezworene, deskundige, getuige bij acten of voor den rechter, voogd (behalve over eigen kinderen, met toestemming der familie) en curator te zijn, wapenen te dragen of dienst in het leger te nemen. De *dégradation civique* had deze zelfde gevolgen en maakte den misdadiger bovendien onbekwaam, om eenig openbaar ambt of waardigheid aantenemen. ²⁾ Ook bracht de *infamie* het verlies aller burgerschapsrechten mede. ³⁾ Er waren bovendien nog andere ontcerende gevolgen aan som-

1) art. 2, 3, 4 wet 31 Mei 1854. De bepalingen der wet v. 1 Junij 1854 sur l'exécution des travaux forcés (art. 12) komen hiermede overeen. Zie over de wet van 31 Mei, Demolombe, Appendice relatif à la loi portant abolition de la mort civile, in het eerste deel van zijn werk, en Aubry et Rau I, bl. 303—306.

2) a. 28, 34. Cod. Pén.

3) Constitutie van 22 Frim. an. VIII. Hanin n°. 373.

mige veroordeelingen verbonden; zoo moest de tot eeuwigen dwangarbeid veroordeelde openlijk worden gebrandmerkt, en evenzoo was het bij enkele andere straffen.¹⁾ Bij elke veroordeeling tot dwangarbeid en tot het tuchthuis moest de veroordeelde vóór het ondergaan zijner straf een uur openlijk ten toon gesteld worden (*exposition publique*), eene straf, die ook geheel op zich zelve kon staan, en dan de *caak* of *carcan* genoemd werd.²⁾ Verder was in dit stelsel de algemeene verbeurdverklaring van goederen opgenomen, die wel van geene straf het noodzakelijk gevolg was, maar aan sommige daarvan uitdrukkelijk door de wet was toegevoegd.³⁾ Eindelijk moet nog vermeld worden het plaatsen onder het toezicht der politie (*renvoi sous la surveillance de la haute police*); de veroordeelden tot *peines afflictives et infamantes*, welke geen mort civile ten gevolge hadden, bleven na het ondergaan hunner straf levenslang onder dit toezicht; verbannen moesten na hunne terugkomst daaraan nog, evenlang als hunne straf geduurd had, onderworpen blijven, terwijl het ook aan sommige bepaalde misdrijven, onafhankelijk van de daartegen uitgesprokene straf, verbonden was. De aldus gesurveilleerde moest, tot een bepaald bedrag, een borgtogt van goed gedrag stellen; deed hij dit niet, dan werd hij beperkt in de keuze zijner woonplaats, en kon, zoo hij zich daaraan niet hield, zelfs gevangen worden gehouden; had hij borgen gesteld, dan waren dezen bij lijfswang voor zijn goed gedrag aansprakelijk. Er lag dus hierin eene aanmerkelijke beperking van zijne rechten, en zelfs eene van zeer drukken- den en lastigen aard.⁴⁾

---

1) La marque, a. 20. C. P.

2) Art. 22, 24. C. P.

3) Art. 37, 38, 39. C. P.

4) Art. 44—51. C. P.

Ziehier het stelsel van den Code Pénal, zooals die ook bij ons gegolden heeft, dat ik daarom gemeend heb kortelijk te moeten ontvouwen. Het is er echter verre van af, dat dit voortdurend in Frankrijk van kracht is gebleven. Evenals de mort civile heeft ook de infamie velerlei wijzigingen ondergaan, die haar in menig opzicht van aard hebben veranderd.

De straffen, die in Frankrijk infamie ten gevolge hebben, zijn thans *travaux forcés à temps*, tuchthuis of *réclusion*, *détention*, *bannissement* en *dégradation civique*.¹⁾ De *détention* is eene nieuwe straf, bij de wet van 1832 ingevoerd, die daarentegen de *carcan* afschafte. Er is nu ook uitdrukkelijk bepaald, dat de infamie beginnen zal met den dag dat het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan. Ook zijn hare gevolgen thans beter geregeld. Deze zijn namelijk geheel de zelfde, die de *dégradation civique* als op zich zelve staande hoofdstraf te weeg brengt. De misdadiger verliest alle politieke rechten, de bekwaamheid om ambten en waardigheden te bekleeden, het recht om orden te dragen, om dienst te nemen in het leger, en op eenigerlei wijze onderwijs te geven; bovendien kan hij evenmin als vroeger gezwoorene, deskundige, getuige, voogd, curator of lid van een familierraad zijn.²⁾ Men ziet dus dat dit alles veel stelselmatiger en juister geregeld is dan in den Code van 1810. De verdere onteerende gevolgen zijn ook geheel veranderd. Het brandmerk of *la marque* werd in 1832 afgeschaft, en de openbare tentoonstelling of *exposition publique* opgeheven bij een Decreet van het voorloopig bewind van 12 April

1) Behalve natuurlijk die straffen, welke vroeger mort civile na zich sleepten, en waarop ik hier niet terug zal komen.

2) Art. 28, 34 C. P. révisé. Zie over de *dégradation civique* Chauveau et Hélie, *Théorie du Code Pénal*, n°. 181—199; Aubry et Rau I bl. 321—323, § 85 bis.

1848. 1) Aan de confiscatie was reeds in 1814 door de constitutie voor goed een einde gemaakt, en die bepaling werd door latere wetten bekrachtigd. 2) Daarentegen zijn de bepalingen omtrent het toezicht der politie gewijzigd behouden. De gevallen, waarin en de tijd gedurende welken dit toezicht plaats heeft, zijn onveranderd gebleven, behalve dat nu ook de détentie eene levenslange surveillance ten gevolge heeft. Deze is evenwel eenigszins anders geregeld; de borgstelling is namelijk vervallen; de misdadiger mag alleen op sommige plaatsen niet wonen, en in zijn overigens vrijwillig gekozen verblijf wordt een naauwlettend toezicht op hem gehouden. Een Decreet van 12 Dec. 1851 breidde dit nog in zoover uit, dat de Regering het recht heeft den misdadiger eene bepaalde woonplaats aan te wijzen. 3)

Infamie blijft uit haren aard den veroordeelde zijn geheele leven bij en houdt niet op met het te niet gaan der straf. Daarom doet gratie op zich zelve haar niet ophouden, maar

1) „Le gouvernement provisoire, vu l'art 22. C. P., considérant que la peine de l'exposition publique dégrade la dignité humaine, flétrit à jamais le condamné et lui ôte, par le sentiment de son infamie, la possibilité de la réhabilitation; que cette peine est empreinte d'une odieuse inégalité en, ce qu'elle touche à peine le criminel endurci, tandis qu'elle frappe d'une atteinte irréparable le condamné repentant; que le spectacle des expositions publiques, éteint le sentiment de la pitié et familiarise avec la vue des crimes, décrète: La peine de l'exposition publique est abolie.” In België was zij reeds na de Besluiten van 1814 en 1815 niet meer verplichtend, hetgeen bevestigd werd bij art. 3 d. Wet v. 15 Mei 1849. Facto bestaat zij niet meer. Zie Aanteekening op Chauveau et Hélie, n°. 210, 3°.

2) Art. 66 Charte v. 1814; art. 57 Charte v. 1830; art. 12 Charte v. 1848.

3) Zie Chauveau et Hélie n°. 241—275. In België werd de surveillance afgeschaft bij de wet van 22 Oct. 1830; later bij de wet van 31 Dec. 1836 werd zij weêr ingevoerd, voor een tijd van 5—20 jaren, facultatief met verbod om op sommige plaatsen te wonen; hetgeen zelfs met correctionneel veroordeelden kon geschieden.

de keizer heeft het recht aan deze uitdrukkelijk het herstel van eer te verbinden, en dan is de bogenadigde geheel in zijnen vorigen rechtstoestand hersteld.¹⁾ Bij amnestie behoeft dit niet afzonderlijk bepaald te worden, omdat daarvoor de veroordeeling zelve en dus natuurlijk al hare gevolgen worden weggenomen.²⁾ Er is tegenwoordig ook eene wettelijke rehabilitatie, evenals in het *droit intermédiaire*. De Code d'Instruction Criminelle van 1808 stond het vragen daarvan reeds aan den veroordeelde toe, vijf jaren na het ondergaan zijner straf; in 1832 werd hetzelfde ook vergund aan hen, die gratie of commutatie van straf gekregen en dus hunne straf niet ondergaan hadden. De wet van 3 Julij 1852 schafte een decreet van 18 April 1848, waarbij het recht tot het geven van rehabilitatie voorloopig aan den minister van justitie was opgedragen, af, en regelde dit geheele onderwerp op nieuw. Allen, die hunne straf ondergaan of gratie gekregen hebben, en zelfs correctionneel veroordeelden³⁾ kunnen thans rehabilitatie vragen, de eersten na vijf, de laatsten na drie jaren; alleen recidivisten zijn uitgesloten. De verzoeker moet zich wenden tot den keizerlijken procureur van het arrondissement zijner woonplaats, die daarop allerlei inlichtingen heeft in te winnen omtrent de veroordeeling, het gedrag en de woonplaats des misdadigers,⁴⁾ en vervolgens

1) Advies van den Staatsraad 8 Jan. 1823. Zie ook Hanin n°. 422; Humbert n°. 413.

2) Humbert n°. 408.

3) Bij correctionneel veroordeelden is het minder juist van rehabilitatie te spreken; rehabilitatie wil eigenlijk zeggen opheffing der gevolgen eener straf, niet der straf zelve; hetgeen geschiedt door de gratie. Deze laatste naam is dus gepaster bij eene correctionnele veroordeeling, waar de beperking der bevoegdheid niet het gevolg, maar het doel der uitgesprokene straf is.

4) De verzoeker moet gerechtskosten, boeten en schadeloosstelling betaald,

advies geeft aan den procureur-generaal van het hof; deze wint op zijne beurt nieuwe inlichtingen in, en rapporteert aan het college, hetwelk, naar aanleiding daarvan, een gemotiveerd advies aan den minister van justitie toezendt, die dan ten laatste rapport uitbrengt aan den keizer. Indien deze laatste het verzoek toestaat, doet hij zulks bij brieven van rehabilitatie, geadresseerd aan het hof, dat het advies tot inwilliging heeft gegeven, en aan het Hof, dat de veroordeeling heeft uitgesproken. De gerehabiliteerde is dan volkomen in zijne eer en rechtsbevoegdheid hersteld. ¹⁾

5. Nog een woord over eene zeer belangrijke beperking der rechtsbevoegdheid, die men echter noch als gevolg der eerloosheid, noch als eene zelfstandige straf kan beschouwen, namelijk de *interdiction légale*. Bij de behandeling van ons eigen recht zal ik gelegenheid hebben daarover uitvoeriger te spreken, maar daar zij ook in de Fransche strafwetgeving is opgenomen, moet zij reeds hier vermeld worden. De veroordeelden tot *travaux forcés à temps*, detentie en tuchthuisstraf en, na 1850 en 1854, ook de veroordeelden tot levenslange straffen, staan gedurende den tijd daarvan onder eene

---

of anders den lijfswang ondergaan hebben. Hierop is wel wat aan te merken, daar hieruit wel tot zijne meerdere of mindere gegoedheid, niet tot zijne meerdere of mindere slechtheid besloten kan worden.

1) Zie art. 619—635, C. d. I. C.; Humbert n°. 405—408; Grobbee, „De rehabilitatione,” L. B. 1854, bl. 26—33; Dalloz, voce: Droit civil, n°. 747—762. Vg. ook het Rapport van M. Langlais over deze wet: „L'exposé des motifs le fait remarquer avec raison, la réhabilitation ne produit guère que des résultats insignifiants. C'est peut-être qu'il lui a toujours manqué ce complément signalé, appelé depuis tant d'années d'une amélioration vraie dans le régime pénitentiaire. Tant que le condamné rentrera dans la société plus perversi qu'avant la peine, la réhabilitation ne cessera pas d'être une exception rare, quand la société serait fortement intéressée à la voir devenir commune et générale.” Humb. n°. 405.

wettelijke curatele. Een curator voert het beheer over hunne goederen, en legt na afloop der straf rekening en verantwoording af van zijn bestuur. De bepalingen van den Code Pénal zijn op dit punt nog van kracht, behalve alleen dat in 1832 de curator door een voogd en toezienden voogd vervangen is. Met dit geringe onderscheid is het instituut volmaakt hetzelfde als in ons recht, en de nadere behandeling daarvan kan dus tot later worden uitgesteld. ¹⁾

6. Eindelijk moet ik nog melding maken van de beperkingen der burgerlijke rechtsbevoegdheid tengevolge van correctioneele veroordeelingen. Deze hebben wel qua tales nimmer ontcerende of beperkende gevolgen, maar de straf zelve kan daarin bestaan. De rechter zal namelijk in sommige gevallen, uitdrukkelijk bij de wet bepaald, eenige rechten *moeten* en in andere *kunnen* ontnemen. Waar de wet zwijgt, kan daarvan geen sprake zijn, maar nu eens verplicht deze er den rechter toe, dan weder vergunt zij het hem. ²⁾ Deze ontzetting van rechten is altijd tijdelijk en begint op den dag der tenuitvoerlegging van het vonnis. De rechten nu, die op deze wijze kunnen ontnomen worden, zijn de volgende: 1. het stem- en kiesrecht; 2. de verkiesbaarheid; 3. de benoembaarheid tot en de uitoefening van openbare betrekkingen; ³⁾ 4. het recht om wapenen te dragen; 5. het recht van medestemming in den familieraad; 6. het recht om voogd en curator te zijn, behalve met toestemming der familie over eigen kinderen; 7. het recht om getuige te zijn bij acten; 8. het

1) Zie art. 29, 30 31. C. P. Chauveau et Hélie, n°. 233—241.

2) Verplicht is het bijv. in de gevallen van artt. 109, 112, 113, 171, 175, 185, 187, 197, 335 Code Pén.; facultatief in de gevallen van artt. 123, 401, 405, 406, 407, 408, 410. C. P.

3) Art. 3 Decreet 3 Aug. 1848 verbiedt den interdits en tout ou en partie gezworenen te zijn.

recht om onder eede getuigenis af te leggen.¹⁾ Alleen de vier laatste beperkingen, waarvan sommige ook nog in ons recht bestaan, hebben betrekking op het burgerlijk recht; zij gaan even als eigenlijke straffen op de gewone wijze door gratie enz. te niet; bovendien kan men daarvan ook door rehabilitatie langs wettelijken weg opheffing verkrijgen.²⁾

---

1) Art. 42, 43 C. P. De Wet v. 15 Maart 1850 verbiedt den aldus gestraften onderwijs te geven.

2) Zie art. 619, 620 C. d. I. C. Zie boven noot 63, en over deze geheele straf: Chauveau et Hélie, n°. 230—233.

HOOFDSTUK IV.

ALGEMEEN OVERZICHT VAN HET NEDERLANDSCHE RECHT.

Rechtsbevoegdheid of persoonlijkheid is bij ons aan niemand ontzegd. Ieder mensch kan rechten hebben, of is, zooals de wet zich uitdrukt, bevoegd tot het genot der burgerlijke rechten. 1) Volledige rechtsbevoegdheid is de toestand van hem, die in het volle genot is van alle burgerlijke en burgerschapsrechten, en deze is het deel van alle Nederlanders, die noch door leeftijd, noch door eenen bijzonderen maatschappelijken toestand, noch door lichaams- of zielsgebreken, noch door eene of andere hun aanklevende smet voor een deel van die rechten zijn beroofd.

Volledige rechtsbevoegdheid is, volgens de wet, een volstrekt vereischte voor verscheidene betrekkingen en waardigheden of in het algemeen voor de politieke rechten. Alleen hij, die in het genot daarvan is, kan lid van de Eerste of Tweede Kamer, van de Provinciale Staten of van den Gemeenteraad zijn, en ook het kiesrecht wordt alleen door volkomen rechts-

---

1) Art. 2 B. W.

bevoegde personen uitgeoefend. 1) Onvolledig kan de rechtsbevoegdheid zijn ten gevolge van de verschillende, boven opgenoemde, oorzaken, die ik natuurlijk niet alle te bespreken heb. Slechts eene van haar, de vermindering der persoonlijke waardigheid of eer komt hier in aanmerking. Haar omvang, die niet altijd dezelfde is, kan men het best bepalen door van het begrip der volledige rechtsbevoegdheid die rechten aftezonderen, die ten gevolge van haar ontnomen kunnen worden. Men houde daarbij tevens in het oog, dat het verlies dier rechten kan zijn *geheel* of *gedeeltelijk*; ofschoon in ons recht alleen het laatste mogelijk is; *levenslang* of *tijdelijk*; dat men verder *het genot* dier rechten onbepaald kan verliezen of alleen de persoonlijke *uitoefening* daarvan, in welk laatste geval men door middel van een derde het genot kan hebben; en dat eindelijk het verlies op zich zelf kan staan en onmiddelijk plaats hebben, of wel het gevolg zijn van iets anders. Met het oog hierop onderscheidt men *principale* en *accessoire* beperkingen, eene verdeling, waarop in het vervolg nog herhaaldelijk zal gewezen worden. De mate van rechtsbevoegdheid nu, die iemand geniet, noemt men zijn persoonlijke staat; elke verandering daarin heeft onder anderen eene schorsing van het proces ten gevolge. 2)

Bij het behandelen van de verschillende beperkingen, die de staat van den persoon ten gevolge van de vermindering zijner eer of waardigheid, naar ons recht ondergaan kan, is tweeërlei methode mogelijk. Men kan of van de beperkingen

---

1) Art. 79 Grondwet. Art. 1, 71, 98 Kieswet; art. 17 Prov. wet; art. 19 Gemeentewet.

2) Art. 254 W. v. B. R. Zie Diephuis, Het Nederlandsch Burgerlijk Recht, 1ste deel 1ste stuk, bl. 197.

zelve uitgaan, om van daar tot hare oorzaken op te klimmen, of ook wel omgekeerd van de oorzaken uitgaan, en daaruit de beperkingen afleiden. De laatste methode, die mij de beste toeschijnt, zal ik hier volgen. Daar voor ons recht hetzelfde geldt als voor het Fransche, dat vermindering van waardigheid of eer alleen het gevolg kan zijn van rechterlijke uitspraken, zijn hare oorzaken nagenoeg alle alleen op het gebied van het strafrecht te vinden, en behooren wij dus bij ons onderzoek van den Code Pénal met zijne latere wijzigingen uit te gaan.

1. In 1810 werd de Code Pénal bij ons ingevoerd met zijn stelsel van infameerende en correctionneele straffen, waarvan de eerste, gelijk wij zagen, òf mort civile òf eenvoudige infamie ten gevolge hadden.

Dit stelsel, waarover ik in het Derde Hoofdstuk uitvoeriger gesproken heb, werd eenigszins gewijzigd door het Souverein Besluit van 11 December 1813, waarbij de algemeene verbeurdverklaring van goederen, het stellen onder het toezicht der politie, de dwangarbeid met zijne gevolgen, de kaak en nog andere straffen afgeschaft en door andere vervangen werden. ¹⁾ Toch bleef in de hoofdzaak het stelsel hetzelfde, en werden al sommige onteerende straffen opgeheven, zoo werden er ook weêr andere ingevoerd, als geeseling, eerloosverklaring, enz. Dit besluit, hoe algemeen ook afgekeurd en verafschuwed, werd eerst in 1854 voor goed afgeschaft. ²⁾ De toen tot stand gekomen wet van 29 Junij 1854

1) Art. 2, 3, 7, 9, 10, 11 Souv. Besl. v. 1813.

2) „Eindelijk mogen wij het Nederlandsche volk gelukwenschen met de begravenis van het beruchte geesselbesluit. Wij doen dit met vreugde en genoege. Requiescat in pace. Wij willen het zijne zonden vergeven, zoodra wij slechts van zijne boosheden en kwellingen verlost worden. Wij begraven het gaarne met de Regering in stilte, maar op het eenzaam verlatene graf zal

(Staatsblad n° 102) hield het stelsel van den Code Pénal in stand, maar wijzigde de bijzondere bepalingen daarvan toch aanmerkelijk. Was reeds bij de invocring onzer nieuwe wetgeving in 1838 de burgerlijke dood afgeschaft, deze wet bekrachtigde thans ook de geheele afschaffing van de algemeene verbeurdverklaring, van het plaatsen onder het toezicht der politie, van het brandmerk en van de openbare tepronkstelling. De dwangarbeid, zoowel de levenslange als de tijdelijke, word vervangen door tuchthuisstraf van 5—20 en van 5—15 jaren. 1) De *carcan* en *dégradation civique*, twee straffen *seulement infamantes* werden veranderd in correctionneele straffen, en hadden dus geen eerloosheid meer ten gevolge, hoevele bedenkingen het voorstel daartoe ook van de zijde der kamer uitlokte. 2) Over het algemeen waren dus de onteerende gevolgen der straffen veel verminderd. Dien ten gevolge komt ons tegenwoordig strafstelsel hierop neder: Er zijn crimineele, correctionneele en policie-straffen; alleen de eerste hebben eerloosheid ten gevolge; zij bestaan in *doodstraf*, *deportatie*, *tuchthuisstraf* van 5—20, 5—15 of 5—10 jaren, en *verbanning*.

2. De Code verdeelde, gelijk wij zagen, de infamie naar hare uitwerking in twee soorten; doodstraf en deportatie hadden den burgerlijken dood ten gevolge, de beide andere enkele eerloosheid. De burgerlijke dood was bij ons reeds

---

hopen wij, geen enkele traan geweend worden. En spoedig zal het graf van den bastaard niet minder onbekend zijn, dan zijn vader, die het van zijn geboorte tot zijnen dood heeft verloochend. Wij nemen met die weinige woorden voor altijd afscheid van de nationale en provisionele geesselroeden en brandijzers." Strafrecht door d. P. in Weekblad 1519. Zie art. 24 Wet v. 29 Junij 1854.

1) Art. 2, 3, 4, 5, 6 Wet v. 1854.

2) W. 1528. Overigens liepen de beraadslagingen over het geheele ontwerp spoedig af; na twee dagen werd het met 46 tegen 3 stemmen aangenomen. Zie W. 1514, 1519, 1520, 1523, 1537, 1538, 1542.

in 1838 uitdrukkelijk afgeschaft, zoodat er in ons recht niet dan enkele eerloosheid overblijft. Om allen twijfel over het voortbestaan van den burgerlijken dood weg te nemen, bevat art. 4 B. W. de belangrijke bepaling: „Geenerlei straf heeft den burgerlijken dood of het verlies van al de burgerlijke rechten ten gevolge.” Dit voorschrift is geenszins overtollig; want, al kon er ook geen instituut stilzwijgend uit het Fransche recht in het onze overgaan, zoolang toch in het ook bij ons geldend strafwetboek geschreven stond (art. 18): „Les condamnations aux travaux forcés à perpétuité et à la déportation emporteront mort civile,” kon men uit het feit, dat er over die mort civile in het Burgerlijk Wetboek niet gesproken werd, hare afschaffing niet met zekerheid afleiden. De woorden van Kemper, „dat de niet wederopneming in ons recht de beste en moest beslissende afschaffing is,” werden dan ook gesproken in het vooruitzicht, dat ook eene nationale strafwetgeving weldra de Fransche zou vervangen. ¹⁾ Het grootte gewicht der afschaffing van dit inderdaad afschuwelijk instituut is inzonderheid door Nicolai helder in het licht gesteld, toen hij in 1821 bij de openbare beraadslagingen over art. 4 B. W. het volgende sprak: „La mort civile est abolie pour l'avenir; et la mort naturelle pourra seule faire perdre la jouissance de l'ensemble des droits civils! Qui ne s'empressera de reconnaître ici une disposition extrêmement libérale? Qui ne verra que même l'apparence de toute fiscalité ou de toute confiscation, demeurera étrangère à nos lois? et que notre code rejette les fictions odieuses, pour s'attacher à la simple vérité et à la nature des choses? Car donner à ces fictions le même effet qu'à la réalité, c'est faire dire à la loi un

1) Voorduin II, bl. 19; Mr. C. W. Opzoomer, Het Burgerlijk Wetboek verklaard, deel I bl. 15, houdt art. 4 B. W. voor overbodig.

mensonge perpétuel. Il en résulterait dans l'hypothèse, qui nous occupe: qu'un homme vivant est un homme mort; qu'une succession est ouverte et qu'il n'y a pas de défunt; que des héritiers occupent une place et qu'elle n'est pas vacante; que des enfants sont orphelins et que néanmoins leur père est en vie; qu'une femme est veuve et que son mari n'est pas prédécédé; que le mari a perdu sa femme et qu'il ne peut pourtant pas en épouser une autre; qu'il est mort et que cela ne l'empêchera pas de mourir encore une fois; — conséquences ridicules et odieuses d'un système plus ridicule et plus odieux encore. Le Roi l'a proscrit. Sa Majesté n'a pas voulu, qu'il souillât le Code, qui doit porter son nom." 1)

De burgerlijke dood is dus niet meer het gevolg der zwaarste straffen; maar waardoor wordt zij dan nu vervangen? Noch de wetgeving van 1838, noch de aanvullingswet van 1854 heeft er iets voor in de plaats gesteld, en daaruit ontstaan moeielijkheden. Nu de levenslange dwangarbeid, reeds in 1813 afgeschaft, later door tuchthuisstraf is vervangen, kan er geen twijfel zijn, dat in dit geval de gevolgen der tuchthuisstraf voor den burgerlijken dood in de plaats komen. Alleen doodstraf en deportatie zouden hem dus nu nog ten gevolge kunnen hebben. Deze beide gevallen moeten wij afzonderlijk beschouwen.

Bij de doodstraf is het niet moeielijk eene oplossing te vinden; art. 26 Code Civil bepaalde, dat de mort civile geen aanvang zou nemen vóór de executie, hetzij in werkelijkheid, hetzij in effigie, althans bij contradictoire veroordeelingen. Nu zijn in ons recht alle crimineele veroordeelingen contra-

---

1) Voorduin II bl. 20. Zie ook I stuk, 2 bl. 277; Asser, „Het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek vergeleken met het Wetboek Napoleon" bl. 17.

dictoir, en kan dus de contumacie geheel achterwege blijven; verder kent de wet ook geene executie in effigie, en blijft dus het eenige geval van de werkelijke ten uitvoerlegging als mogelijk over. 1) Dit valt bij doodstraf met den natuurlijke dood te zamen, en de gevolgen van den burgerlijken dood zijn dus nu gevolgen van den natuurlijke dood geworden. Alleen valt hierbij nog op te merken, dat het testament wel geldig blijft, en er dus geene wettelijke erfopvolging plaats heeft, zooals bij het voortbestaan van het instituut het geval zou zijn.

Deportatie geeft, althans in theorie, meer moeielijkheid. Het is eene straf, die bij ons, als nimmer afgeschafft, bestaat en kan worden uitgesproken. Het hof van Drenthe veroordeelde in 1859 iemand tot deportatie, op grond van poging tot diefstal met geweld ondernomen, volgens art. 382^b. C. P., in verband met art. 10 d. Wet van 1854. 2) Een diergelijk geval deed zich het volgende jaar voor den Hoogen Raad voor, en werd op dezelfde wijze beslist. 3) Deze moeielijkheid werd opgeheven door de wet van 25 December 1860, waarbij bepaald werd, dat in dit geval geen deportatie, maar tuchthuis van 5—15 jaren zou worden uitgesproken. Dit neemt echter niet weg, dat er zeer goed andere gevallen mogelijk zijn, waarin deze straf moet toegepast worden; bijv. wanneer een verbannene zich vóór het einde zijner straf binnen het

---

1) Dat de burgerlijke dood nooit vóór de executie kan aanvangen werd ook aangenomen bij een vonnis, waarover later meer, van de rechtbank te 's Hage 8 Oct. 1852. W. 1379.

2) Drenthe 8 Nov. 1859. W. 2058. Op een verzoek om gratie veranderde de Koning deze straf in 15 jaren tuchthuisstraf.

3) H. R. 8 Mei 1860. Hier gold het poging tot manslag, volgens art. 304 C. P.; art. 10 en 13 3° Wet v. 1854; de Hooge Raad vernietigde het arrest van het hof van Gelderland, dat de deportatie niet had willen uitspreken.

rijk vertoont; immers dan moet hij gedeporteerd worden. 1) De volgende overweging van den Hoogen Raad uit het aangehaalde arrest zou mijns inziens nog volkomen geldig zijn: „Overwegende, dat de straf van deportatie door geene wet hier te lande is afgeschaft, en bij art. 9 en 10 der wet van 29 Junij 1854 ook onder meerdere nog bestaande straffen wordt opgenoemd, weshalve de rechter verplicht is die straf uit te spreken, wanneer dezelve uitdrukkelijk bij den Code Pénal tegen de misdaad bedreigd is,” enz. Er is echter geen plaats aangewezen, waarheen de gedeporteerden zullen worden gevoerd, en feitelijk zal dus de moeielijkheid van geene zeer groote beteekenis zijn. Werd evenwel deze straf niettemin uitgesproken, dan zou zij geen den minsten invloed uitoefenen op de burgerrechtelijke bevoegdheid van den misdadiger. 2) Art. 18 C. P. is in zijn geheel afgeschaft en door niets hoegenaamd vervangen. Mr. Godefroi houdt het er m. i. ten onrechte voor, dat de tweede alinea van dit artikel nog van kracht is; hoe toch zou het Gouvernement den gedeporteerde rechten kunnen toestaan, die hem nimmer ontnomen zijn? 3) Maar deze meening van den genoemden rechtsgelcerde staat in verband met zijn gevoelen, dat men nu art. 28 moet toepassen, ter vervanging van art. 18. Daartoe beroept hij zich op de ratio legis, die niet kan willen, dat een groot misdadiger rechten zal behouden, die den minderen worden ontnomen. Deze ratio kan echter niets bewijzen tegen de uitdrukkelijke bepalingen der wet; art. 28 C. P. luidt niet: „Quiconque aura été con-

---

1) Zie art. 33 C. P.; art. 286 W. v. Sv.

2) Vóór 1832, toen ook in Frankrijk geen plaats ter uitvoering der deportatie was aangewezen, leerden de juristen daar hetzelfde. Zie Humbert n°. 235.

3) Ned. Jaarb. I, bl. 271—289. Schooneveld op art. 18 letter a houdt het art. voor geheel afgeschaft.

damné à une peine infamante," maar: „quiconque a été condamné à la peine des" enz., en onder de straffen, die in het artikel genoemd worden, komen niet voor dood en deportatie; men mag dit voorschrift niet uitbreiden, omdat het hier eene strafbepaling geldt, die altijd strictae interpretationis is. Het tweede argument, dat het door mij bestreden gevoelen volstrekt niet onbestaanbaar is met art. 4 B. W., bewijst ook niets; omdat iets niet onbestaanbaar is, bestaat het daarom nog niet; hier zou men wetten maken in plaats van wetten uitleggen. 1) Behalve het verlies der rechten van art. 28 C. P. wil mr. Godefroi ook de interdiction légale, in plaats van den burgerlijken dood toepassen, zich hiervoor, evenals van Hall, weder beroepende op de bedoeling der wet, en met analogische uitbreiding harer bepalingen. Mijns inziens is dit gevoelen even onhoudbaar, en kan men daartegen volmaakt dezelfde bedenkingen als boven aanvoeren. De interdiction is zelfs nog meer dan het verlies van rechten aan bepaalde straffen verbonden, zoodat zelfs de Fransche juristen haar niet op den werkelijk burgerlijken doode durven toepassen. 2)

Het resultaat is dus, dat de burgerlijke dood bij ons in zijn geheel is afgeschaft, dat de straffen, die hem vroeger ten gevolge hadden, ook nu nog eerloosheid veroorzaken, en dat dus de algemeene gevolgen van onteerende straffen, in verschillende wetten opgesomd, ook van deze gelden; maar dat daarentegen de bepalingen van art. 28 en 29 C. P. hier niet toepasselijk zijn, ofschoon het bezwaar, daaruit ontstaande, zoolang de deportatie niet wordt uitgeoefend, tot geene prac-

1) Zie Ned. Jaarb. I, bl. 282. Anders Schooneveld op art. 29 letter e; Loke, Handboek voor notarissen, bl. 103.

2) Mr. Godefroi in Ned. Jaarb. I, bl. 403, en van een ander opstel bl. 394—421; v. Hall, I, bl. 110. § 49, 2. Anders Schooneveld t. a. p. Zie ook Humbert n°. 281; Demolombe I, 212.

tische moeielijkheid aanleiding geven kan. — Met het oog hierop zal ik nu in het vervolg over eerloosheid spreken, als het gevolg van elke crimineele straf.

3. De infamie, als het gevolg van veroordeelingen tot tuchthuisstraf en verbanning, waarvan de eerste nagenoeg de eenige crimineele straf is, die werkelijk toegepast wordt, heeft gewichtige gevolgen, die wel in de eerste plaats van belang zijn voor de staatkundige rechten, maar toch ook de burgerlijke rechtsbevoegdheid belangrijk wijzigen. De uitwerkingen dier eerloosheid worden inzonderheid opgesomd in art. 28 C. P., waar zij niet minder dan zes in getal zijn; bovendien maken ook andere wetten er telkens melding van. Of schoon het alleen mijn doel is de burgerlijke gevolgen der eerloosheid te behandelen, kan het toch niet overbodig zijn telkens met een paar woorden ook bij de staatsrechtelijke gevolgen stil te staan.

Art. 28 C. P. verklaart vooreerst den eerlooze onbekwaam om gezworene te zijn; dit verviel bij ons reeds in 1813, toen een Souverein Besluit de geheele rechtspraak van gezworenen ophief.¹⁾ — Hetzelfde art. bevat het verbod om wapenen te dragen en in de legers van het rijk dienst te nemen. Dit is door onze staatswetten bekrachtigd; eerloozen kunnen niet deel nemen in de dienst der schutterijen en der nationale militie; zelfs worden hun jachtacten geweigerd.²⁾ Verder is de eerlooze van het kiesrecht uitgesloten, en onbekwaam tot allerlei betrekkingen, waartoe, behalve het lidmaatschap van de Staten-Generaal, de Prov. Staten

1) Art. 16 Souv. Besl. 11 Dec. 1813. Zie voor het Fransche recht art. 217—406 C. d. I. C.; Wet 10 Junij 1853.

2) Zie Art. 4 Wet op de Schutterijen, van 11 April 1827 (St. 17); Art. 35 Wet op de Nationale Militie, van 19 Aug. 1861 (St. 72); Art. 14 Wet op de Jacht en Visscherij, van 13 Junij 1857 (St. 87).

en den Gemeenteraad, ¹⁾ ook behooren de rechterlijke betrekkingen en die van notaris, waaruit men onmiddellijk ontzet wordt, en die van onderwijzer, welke men insgelijks terstond verliest. ²⁾ Eindelijk verliest de veroordeelde tot eene ont-eerende straf alle aanspraak op pensioen. ³⁾

Ziehier de uitwerkingen der eerloosheid op publiek terrein; op het gebied van het privaatrecht kunnen zij onder zes rubrieken worden gebracht, die beneden afzonderlijk zullen worden nagegaan. Volgens art. 28 C. P. kan namelijk de eerlooze niet zijn: 1° getuige bij acten; 2° getuige voor den rechter; 3° deskundige; 4° voogd of curator. Hierbij voegt het Burgerlijk Wetboek nog: 5° het recht aan sommigen toegekend om het huwelijk van iemand, tot wie zij in nauwe betrekking staan, met eenen eerlooze door stuiting te beletten; 6° het recht van de echtgenoot van den eerlooze om echtscheiding te vragen. ⁴⁾ Hierop komt de geheele leer der eerloosheid, voor zoover die in ons recht nog als een zelfstandig instituut beschouwd kan worden, neder.

Buiten die eerloosheid bestaat echter ook bij ons, als gevolg van sommige crimineele straffen, hetzelfde, wat, gelijk wij boven zagen, in het Fransche recht den naam draagt van *interdiction légale*. In het Nederlandsch zou men dit woord kunnen vertalen door wettelijke curatele, een naam die het begrip zeer goed teruggeeft. Deze curatele heeft met eerloosheid niets gemeens, en moet dus het onderwerp van

1) Zie pag. 72 noot 1.

2) Art. 11 Regt. Organisatie; Art. 51 Wet op het Notariaat, van 9 Julij 1842 (St. 20), Art. 10 Wet op het Lager Onderwijs, van 13 Aug. 1857 (St. 103); Art. 8 Wet op het Middelbaar Onderwijs, van 2 Mei 1863 (St. 50).

3) Art. 7 Wet op de Burgerlijke Pensioenen, gewijzigd 3 Mei 1851 (St. 49). Verg. Art. 32 Wet op het Middelbaar Onderwijs, van 2 Mei 1863 (St. 50).

4) Art. 116, 50 vlg. en 264, 30 B. W.

een afzonderlijk hoofdstuk uitmaken. — Het eenige geval, waarin zij naar ons recht bestaat, is veroordeeling tot tuchthuis, die trouwens, gelijk bekend is, feitelijk bijna onze eenige crimineele straf is. ¹⁾

Niet alleen bij crimineele straffen evenwel komen er beperkingen der rechtsbevoegdheid voor; ook bij correctionneele veroordeelingen kunnen zij voorkomen, en wel op tweeërlei wijze. Na de afschaffing der *dégradation civique* van den Code Pénal van 1810 en der eerloosverklaring van het Besluit van 1813, is vermindering der burgerlijke rechten nooit meer het doel, maar alleen het gevolg eener crimineele straf; die vermindering is altijd *accessoir* nooit *principal*. Bij correctionneele veroordeelingen daarentegen kan zij zoowel het een als het ander zijn. De correctionneele straffen zijn namelijk: *gevangenis*, *ontzetting voor een tijd van sommige rechten*, en *geldboeten*. De tweede dezer straffen is eene zelfstandige beperking der persoonlijkheid; ook deze zal dus weder in een afzonderlijk hoofdstuk moeten besproken worden. ²⁾

Eene correctionneele veroordeeling, tot welke straf het ook zijn moge, heeft echter ook als zoodanig sommige gevolgen, die op de burgerlijke rechten invloed hebben. Deze gevolgen zijn niet stelselmatig geregeld, en de Code Pénal zelf spreekt er niet van. Evenwel vindt men in onze verschillende wetboeken allerlei bepalingen verspreid, die duidelijk aantoonen, dat de wetgever ook aan correctionneele veroordeelingen, althans aan sommige daarvan, een meerdere of mindere mate van eerloosheid verbonden heeft, die men wel niet met dien naam mag bestempelen, omdat deze eene technische betekenis heeft, maar die toch in den grond der zaak slechts

1) Art. 29, 30, 31 C. P.

2) Art. 9, 42, 43 C. P., Art. 8 Wet 29 Junij 1854.

in graad, niet in aard, van de eerloosheid verschilt. Aan deze beperkingen der rechtsbevoegdheid ten gevolge eener correctionneele veroordeeling zal ik in de vierde plaats een hoofdstuk wijden.

Eindelijk moet ik in de vijfde plaats ook nog kortelijk onderzoeken, welken invloed een slechte naam op de rechtspersoonlijkheid kan uitoefenen, met andere woorden spreken over de zoogenaamde *infamia facti*. Deze heeft in ons recht wel niet het gewicht, dat er in het Romeinsche en Duitsche recht aan werd toegekend, maar dit neemt niet weg, dat zij toch ook bij ons niet geheel zonder invloed is, en daarom niet mag worden voorbijgezien.

De vijf volgende hoofdstukken zullen dus achtereenvolgens handelen over

a. De beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge eener veroordeeling tot eene ontoerende straf, of de eigenlijke eerloosheid.

b. De beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge van sommige crimineele straffen, of de wettelijke curatele.

c. De beperking der rechtsbevoegdheid als correctionneele straf.

d. De beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge eener veroordeeling tot eene correctionneele straf.

e. De beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge van een slechten naam, zonder rechterlijke veroordeeling.

HOOFDSTUK V.

DE BEPERKING DER RECHTSBEVOEGDHEID TEN GEVOLGE
EENER VEROORDEELING TOT EENE ONTEERENDE
STRAF, OF DE EIGENLIJKE EERLOOSHEID.

In het vorige Hoofdstuk heb ik reeds gesproken van de burgerschapsrechten; hier heb ik dus allcen van de vermindering der burgerlijke rechten te handelen. Ik zal daartoe de zes aan het slot van het vorige hoofdstuk opgenoemde rubrieken afzonderlijk beschouwen, om daarna nog eenige vragen te beantwoorden, die op deze zes beperkingen der rechtsbevoegdheid in het algemeen van toepassing zijn.

Vooraf echter eene algemeene opmerking. Het komt mij voor, dat, waar ons strafrecht en ons burgerlijk recht op eene zelfde zaak betrekking hebben, de wetgever bijna nooit aan de gevolgen van deze ineenvloeiing van beider voorschriften gedacht heeft. Telkens vindt men, in beide wetboeken, van elkander onafhankelijke bepalingen, die zich onderling niet aanvullen, maar geheel op zich zelve staan. Daarvan is het natuurlijk gevolg, dat men soms herhalingen, soms onverwachte uitzonderingen, soms zelfs lijnrechte tegenstrij-

digheden aantreft. Dit verschijnsel laat zich zeer goed verklaren; men stelde zich voor, tegelijk met de overige Nederlandsche wetboeken ook een nationaal strafrecht in te voeren, dat met de eerstgenocmde één geheel zou uitmaken. Dit voornemen is echter nog niet verwezenlijkt. Wat er van zij, zoolang de gewenschte eenheid nog niet bestaat, moeten wij ons op eene andere wijze helpen; voor de toepassing moet de uitlegger de éénheid scheppen, die door den wetgever niet tot stand is gebracht. Wij bezitten een wetboek van burgerlijk recht en een wetboek van strafrecht; beide zijn voor ons van kracht en moeten dus toegepast worden; uit de combinatie van beider uitdrukkelijke bepalingen moeten wij vaste regels afleiden, zonder daarbij naar de bedoeling des wetgevers te vragen, die tegen de geschrevene wet nimmer iets kan bewijzen. Zoolang de Code Pénal bij ons van kracht is, moeten wij zijne voorschriften toepassen; al was het wellicht de bedoeling van den wetgever om sommige daarvan af te schaffen; zoo lang dit niet geschied is, hebben die voor ons gelijke kracht als de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek. Alleen bij onmiskenbaren strijd heeft dit laatste, als van jongeren datum, voor ons het meeste gezag. Evenwel dit beginsel wordt in de toepassing getemperd door een ander beginsel, uit den aard der strafrechtsbepalingen voortvloeiende, namelijk dat deze, als van streng imperatieve natuur, niet lichtvaardig ter zijde mogen worden gesteld. Tot welk besluit ons de combinatie dezer beide beginselen nopen moet, zal ik in ieder bijzonder geval nagaan.

1. Getuigenis bij acten. Art. 28 C. P. bepaalt dat de eerlooze *nooit* als getuige bij acten kan optreden. Hij kan dus bij geen enkele acte als zoodanig tegenwoordig zijn. Het Burg. Wetb. noemt verschillende acten op, waarbij de tegenwoordigheid van getuigen wordt vereischt. Vooreerst komen

als zoodanig in aanmerking de acten van den burgerlijken stand. Art. 20 B. W. stelt tot vereischten voor hen die daarbij getuigen zijn, dat zij zijn manspersonen, meerderjarig en binnen het koningrijk hunne woonplaats hebbende; ¹⁾ het zwijgt derhalve van eerloozen. Hieruit besluit Godefroi, dat dezen niet zijn uitgesloten, en dat alzoo art. 28 C. P. voor dit geval niet meer bestaat. ²⁾ Tot staving dezer meening beroept hij zich inzonderheid op de volledige regeling van het onderwerp in het Burg. Wetb., waar de wetgever dus juist door zijn stilzwijgen de eerloozen zou hebben toegelaten. Opzoomer heeft dit betoog uitvoerig weêrlegd, en gewezen op art. 37 C. C., dat evenmin de eerloozen uitsloot, en toch ook eene volledige regeling bevatte, die nagenoeg geheel overeenstemde met die van ons artikel 20. ³⁾ In de tweede plaats beroept Godefroi zich hierop, dat de partijen zelve kunnen kiezen en dus moeten weten wat zij doen. Hierop zou ik, behalve door eene verwijzing naar andere acten, waarvan hetzelfde geldt, willen antwoorden, dat partijen nimmer vrijwillig aan strafbepalingen kunnen derogeeen. Den eerlooze kleeft eene volstreckte onbekwaamheid aan, die nooit door den wil van privaatspersonen kan worden opgeheven. Dit berust op het wezen van het strafrecht, waaraan bij dit onderwerp telkens moet herinnerd worden.

---

1) Dit geldt ook van art. 131 B. W., waar gesproken wordt van de getuigen bij de huwelijksvoltrekking.

2) Zie Ned. Jaarb. I, bl. 276. Zoo ook later, zonder opgave van redenen, v. Hall I, bl. 110; Schooneveld ad. art. 28. b.

3) Zie Opzoomer, Het Burgerlijk Wetboek verklaard, ad. art. I bl. 74. Reeds vroeger, maar zonder redenen op te geven, Nienhuis I, bl. 271, 274. Later ook Diephuis, Het Ned. Burg. Recht 1868 I, bl. 215, noot 1; vroeger schijnt hij getwijfeld te hebben.

Er bestaat dus m. i. geen bezwaar, om de bepaling van art. 20 B. W. aan te vullen uit art. 28 C. P. 1)

Wat de testamentaire getuigen bij het authentieke testament betreft, is de zaak nog gemakkelijker. Art. 991 B. W. bevestigt hier de bepaling van art. 28 C. P. volkomen. Reeds in ons oud recht moesten deze getuigen zijn: „luyden van eere,” en art. 980 C. C. sprak algemeen van „témoins jouissant des droits civils.” Ten gevolge van den tegenstand der Kamer is de uitsluiting alleen tot eerloozen beperkt. 2) Volgens art. 991 B. W. echter zouden eerloozen alleen uitgesloten zijn als getuigen bij openbare testamenten, en niet bij acten van bewaargeving en superscriptie; dit zou men dan ook moeten aannemen, zoo wij dit art. alleen hadden. Nu echter ook art. 28 C. P. van kracht is, geldt van deze acten hetzelfde als van alle andere notariëele acten, waarvan zij in geen enkel opzicht verschillen. 3)

Omtrent notariëele acten in het algemeen vindt men hetzelfde bepaald als omtrent acten van den burgerlijken stand. Art. 23 en 24 der wet op het Notariaat zwijgen van eerloozen, maar naast de daargenoemde onbevoegden blijft de uitsluiting van art. 28 C. P. van kracht. 4) Dit kan men hier te meer

1) Uit Voord. II, bl. 58 blijkt, dat er bij de beraadslagingen over dit artikel aan den Code Pénal niet gedacht is.

2) Zie vooral de rede van Luzac, bij Voord. IV: 163—169. Asser, I, bl. 343 keurt het af, dat niet ook correctionneel veroordeelden zijn uitgesloten; anders Diephuis, 2de uitg. IV, 1008.

3) Vg. art. 991 B. W. met art. 23 Wet op het Notariaat, van 9 Julij 1842. Zie evenwel Diephuis, IV 1007—1011. De Pinto II. § 540 bl. 370. Opzommer, 2de uitg., op art. 991.

4) Dit geldt van alle notariëele acten, ook bij protest van nonacceptatie (art. 182 W. v. K.) en evenzoo van deurwaarders acten, waarbij over de getuigen nergens iets bepaald is; zie o. a. bij beslag op roerend goed art. 440 W. v. B. R. (anders art. 585 C. d. Pr. C.) en bij lijfswang art. 564 en 602 W. v. B. R.

aannemen op grond van de geschiedenis der wet, waaruit blijkt, dat het ook in de bedoeling der Regering lag. De Memorie van Toelichting toch zeide: „Het is onnoodig geoordeeld hier bepaaldelijk aan te wijzen, wie al verder niet als getuigen mogen worden gebruikt. Wanneer iemand, de vereischten bezittende, bij art. 25 (nu 23 en 24) opgenoemd, uit kracht eener bijzondere wetsbepaling of van een vonnis onbekwaam is, om als getuige te dienen, dan werkt die uitsluiting uit kracht van de wet, waarin zij is gegrond, zonder dat het noodig is die in de wet op het notariaat over te nemen.”¹⁾

Wat is nu rechtens, indien art. 28 C. P. overtreden wordt en een eerlooze toch getuige bij eene acte geweest is? Art. 1000 B. W. treft een testament, bij openbare acte opgemaakt, in dat geval uitdrukkelijk met nietigheid.²⁾ In alle andere gevallen ontstaat er echter groote moeielijkheid. Onder de Fransche wet was aangenomen, dat, wanneer alle partijen onbekend waren geweest met de onbekwaamheid, de regel gold: „error communis facit jus.” Het is echter zeer de vraag, of men dit nog zou kunnen aannemen; bij absolute onbekwaamheid, zooals hier, zou ik althans stellig het tegendeel beweren.³⁾ Of er dwaling geweest is of niet, doet niets ter zake. Er is echter geen directe straf op de overtreding gesteld en niet in het algemeen nietigheid bedreigd. Art. 24*b* der wet op het Notariaat mag ook niet tot bepalingen buiten die wet worden uitgebreid. Maar er is mijns inziens geen bezwaar hier art. 1905 en 1906 B. W. toe te passen. Eene acte, die om een gebrek in den vorm niet voor authentiek

1) Zie Nienhuis I, 271—275. Sprenger van Eijk, Aanteekeningen op de wet van het Notarisambt, art. 24 letter f bl. 116.

2) Dieph. IV, 1012.

3) Zie Sprenger van Eijk t. a. p.; art. 23*g* bl. 96 en 24*b* bl. 112.; Nijmegen 2 Febr. 1858. W. 2004.

kan worden gehouden, geldt als onderhandsch geschrift. Wanneer er aan de getuigen iets hapert, bestaat er een gebrek in den vorm. Niemand zal dit betwisten voor het geval, dat zij niet in genoegzaam aantal aanwezig zijn geweest. Maar zou dan aan den wettelijken vorm voldaan zijn, indien er wel het vereischte aantal personen, maar niet meerderjarig, niet van het mannelijk geslacht enz., was geweest? Zou men dezulken getuigen kunnen noemen? Neen, getuigen zijn alleen personen, zooals de wet ze eischt; zijn dezen er niet geweest, dan is er aan den vorm der wet niet voldaan. Al de acten derhalve, waarbij eerloozen als getuigen zijn toegelaten, hebben alleen kracht van onderhandsch geschrift. Dit geldt van alle notariëele en deurwaarders acten en zelfs van die van den burgerlijken stand. De zorg, aan het Openbaar Ministerie bij art. 25 en 28 B. W. opgedragen, zal bij deze laatste echter meestal de nadeelige gevolgen voorkomen. ¹⁾

2. Getuigenis in rechten. Hierbij komen meer moeilijkheden voor, omdat verschillende bepalingen, onafhankelijk van elkaar, dit onderwerp regelen, en juist hier is het eene zaak van veel belang, die herhaaldelijk in de praktijk is voorgekomen. Het afleggen van getuigenis werd vroeger, vooral in het Romeinsche recht, als een recht, bij ons daarentegen meer als een plicht beschouwd. Ulrich Huber schreef: „De pligt van getuigenis te geven is publyk, d. i. behoort tot het algemeene nut en kan daarom ook van niemand worden geweigerd; dies ook een ieder kan gedwongen worden getuigenis te geven.” ²⁾

---

1) Art. 147 B. W. kan hier niet van toepassing zijn, daar het de mogelijkheid van nietigheid alleen stelt voor het geval, dat er aan art. 131 B. W. niet voldaan is. Sprenger van Eijk zwijgt over de nietigheid.

2) Hedendaagsche Rechtsgeleerdheid, boek V, cap. 27 n°. 27.

Vrijstelling, onbekwaamheid, wraking werden reeds in het oud Hollandsche recht met elkander verward en vermengd. Zoo *stelde* het wetboek Lodewijk Napoleon de volstrekt onbevoegde personen *vrij*; noch daar, noch in de ontwerpen van 1816 en 1820 was er sprake van *wraking* en in 1830 zweeg men van *verschooning*.¹⁾ Nu is de zaak bij ons geregeld, in navolging der Fransche wet, die deze verschillende gevallen vrij wel onderscheidt. De moeielijkheid ligt vooral hierin, dat art. 28 C. P. den eerlooze volstrekt onbekwaam tot getuigenis verklaart, behalve tot het geven van inlichtingen, terwijl zoowel art. 283 C. d. Pr. C. als art. 1950 4° B. W. alleen toelaten hem te wraken, en ook art. 190 W. v. Sv. tot twijfel aanleiding geeft.

Er moet vóór alles onderscheid gemaakt worden tusschen getuigen in civiele en in strafzaken; ik zal dus afzonderlijk eerst over genen dan over dezen spreken, en wat beiden betreft, uitgaan van het Fransche recht.

In Frankrijk is het civiele getuigenverhoor geheel anders dan bij ons geregeld. Niemand mag gehoord worden, voordat hij verschillende opgaven omtrent zijn persoon gedaan en den eed afgelegd heeft van de waarheid te zullen zeggen. Heeft er nu wraking plaats, dan wordt hij toch gehoord, en zijne verklaring in het proces-verbaal opgenomen; vervolgens wordt er over de wraking uitspraak gedaan, en indien deze wordt aangenomen, de verklaring niet gelezen en buiten aanmerking gelaten.²⁾ Gewraakte getuigen leggen dus niettemin eene beëdigde verklaring voor den rechter af, en het doel der wraking is alzoo niet om het afleggen der getuigenis te beletten, maar om te zorgen dat deze niet in aanmerking ge-

1) Zie v. Maanen, in de Nieuwe Bijdragen II, 573—604.

2) Art. 260—295 C. d. Pr. C.

nomen wordt. De wraking is niet meer dan een recht, hetwelk in de bij art. 283 C. d. P. C. uitdrukkelijk omschreven gevallen door partijen kan worden uitgeoefend, maar waarvan zij niet verplicht zijn gebruik te maken. Iets geheel anders daarentegen is onbekwaamheid, die bijv. ouders, kinderen en echtgenoot treft.¹⁾ Dezen kunnen niet worden toegelaten tot eene verklaring; de rechter moet hen *ex officio* weren; doet hij dit niet, dan verzaakt hij zijnen plicht, waarop hij door de partijen en ook door anderen kan worden opmerkzaam gemaakt, maar niet door middel van wraking, hetwelk, gelijk wij zagen, een geheel persoonlijk recht van partijen is. Volstrekt onbekwaam nu is, volgens art. 28 C. P., de eerlooze, met dien verstande evenwel, dat hij wel bloote inlichtingen mag geven. „L'incapacité procède de la loi; les parties n'y peuvent rien, tandis qu'il dépend de leur volonté de reprocher ou de ne pas reprocher un témoin. Sa déposition serait une violation de la loi. Le juge-commissaire doit donc le repousser d'office, car le reproche est dans la loi même.”²⁾ Onder de redenen van wraking wordt echter ook melding gemaakt van hen, die tot eene oonteerende straf veroordeeld zijn en hierin ligt juist de moeielijkheid.

Men kan tot oplossing daarvan drie wegen inslaan. Vooreerst kan men strijd aannemen. Welke der beide wetsbepalingen moet dan de zege behalen? Naar mijn oordeel, art. 28 C. P., omdat dit eene strafbepaling bevat, die, van publiek belang, boven andere wetten, die slechts in het belang zijn van bijzondere personen, de voorkeur verdient. — Het is echter niet volstrekt noodig hier strijd aan te nemen. Dalloz

1) lex 9. Dig. XXII: 5. „Summa distinctio est ut testes prohiberi penitus aut reprobari duntaxat.”

2) Dalloz, Répertoire, voce Enquête n°. 252 vlg. 288. Démiâu alleen beweert, dat de rechter hem **KAN** verwerpen.

althans volgt een anderen weg, en beweert, dat er in art. 283 C. d. P. C., bij wraking, alleen sprake is van gerehabiliteerde eerloozen.¹⁾ Dit gevoelen schijnt mij echter meer eene wanhopige poging om uit de moeielijkheid te geraken, dan wel eene ware oplossing daarvan. De rehabilitatie heft immers alle incapaciteiten van den veroordeelde op²⁾, en de grond der wraking zal toch wel altijd eene incapaciteit zijn, al is zij dan ook geheel relatief en afhankelijk van den wil van een ander, die er naar goedgevinden al of niet gebruik van maken kan.

Natuurlijker schijnt mij de derde wijze van oplossing. Volgens deze kan de eerlooze nimmer getuigenis afleggen onder eede, maar wel tot het geven van bloote inlichtingen worden toegelaten — indien niet partijen hem wraken.³⁾ Het gevolg der wraking zal hier natuurlijk eenigszins anders zijn, dan in gewone gevallen, omdat de gewraakte toch geen eed kan afleggen; maar de nu zonder eed afgelegde verklaring zal toch ook hier niet gelezen worden, hetgeen zonder wraking wel het geval zou zijn. Dalloz voert tegen deze oplossing aan: „Mais sur quel texte fonder cette doctrine? Nulle part on ne voit dans le titre des enquêtes, qu'un témoin sera admis à donner de simples renseignements; la loi le fait en réalité au sujet des mineurs art. 285 C. d. P. C.; mais c'est là une exception, qu'on redoute d'étendre à d'autres cas.”⁴⁾ Waarom? Art. 285 C. d. P. C. bewijst, dat zulke verklaringen ook in burgerlijke zaken bekend zijn; art. 28 C. P. beperkt daartoe de getuigenis van den eerlooze: derhalve zal

---

1) Dalloz, voce Enquête n°. 511.

2) Art. 634 C. d. I. C.

3) Zoo Berriat St. Prix, Cours de Procédure Civile, 8ste uitg. I, 206, noot 46. Carré, Lois de la Procédure civile, ad art. 283, n°. 1119.

4) Dalloz, voce Enquête n°. 255.

ook deze inlichtingen kunnen geven, indien de partijen hem dit niet, volgens art. 283 C. d. P. C., door hunne wraking hebben belet. Deze verklaring der moeielijkheid acht ik de meest aannemelijke: overigens verdient het opmerking, dat, welke men ook kieze, art. 28 C. P. altijd zijne kracht onverminderd behoudt. ¹⁾ Een getuigenis door een eerlooze afgelegd, is nietig, maar vernietigt, volgens art. 294 C. d. P. C., de geheele procedure niet. ²⁾

In ons recht bestaat ongeveer dezelfde zwaarigheid. Art. 1950 B. W. zegt, niettegenstaande art. 28 C. P. de volstreckte onbekwaamheid der eerloozen uitspreekt, dat dezen als getuigen kunnen gewraakt worden. Er is dus strijd, zegt men, maar het veel latere art. 1950 B. W. derogeert aan art. 28 C. P., en dit laatste is daarmede dus zoo goed als afgeschaft. „Waarschijnlijk toch heeft de Nederlandsche Wetgever, bij de behandeling van dit punt, art. 28 C. P. wel in het oog gehouden. Met het plan om het toen aanstaand verwachte nieuwe Wetboek van Strafrecht met art. 1950 4° B. W. in een duidelijk verband te brengen, en in de verwachting, dat, daar crimineel veroordeelden niet onder de personen in art. 1949 B. W. opgesomd waren, het hieruit genoegzaam zou blijken, dat het zijne bedoeling geweest was, hen niet absoluut uিতে sluiten, maar eerst dan wanneer zij gewraakt werden. De personen derhalve, in de termen van art. 1950 4° B. W., moeten naar ons oordeel gewraakt worden; doet de partij zulks niet, dan moet zij het aan zich zelve wijten, zoo zij onder eede als gewone getuigen gehoord worden, „*qui sua culpa damnum*

1) Eene vierde opvatting van Carnot, Commentaire sur le Code Pénal, ad art. 28 n°. 6, en Rauter, Cour de Procédure Française, n°. 224, volgens welke de eerlooze volstreckt onbekwaam tot alle getuigenis zou zijn, strijdt mijns inziens zoowel tegen art. 283 C. d. P. C. als tegen art. 28 C. P. Zie Ned. Jaarb. I, 278.

2) Vg. art. 1030 C. d. Pr. C.

sentit, damnum sentire non intelligitur." 1) Hoewel deze meening de algemeen aangenomene is, kan ik er mij onmogelijk mede vereenigen. Het uitgangspunt schijnt mij verkeerd. Het blijkt namelijk uit de geschiedenis van ons artikel, dat daarbij geen sprake is geweest van art. 28 C. P. 2) Het is waar, dat men door het maken van een nieuw strafwetboek alle tegenstrijdigheden dacht te vermijden, maar juist daarom heeft men aan het verband met de bestaande bepalingen niet gedacht, en het is toch dit verband dat moet worden opgespoord, en niet het verband met een wel voorgenomen maar niet tot stand gebracht wetboek. De bedoeling doet hier ook niets ter zake, indien zij niet duidelijk in de wet is uitgesproken, Maar bovendien acht ik het hier, zomin als in het Fransche recht, noodig strijd aantemen. Art. 28 C. P. verklaart den eerlooze volstrekt onbevoegd tot het afleggen van een beëdigd getuigenis. Deze bepaling geldt dus algemeen en altijd; maar de eerlooze mag daarom wel inlichtingen geven, indien partijen niet van hun recht van wraking gebruik maken. In het algemeen staat hij dus gelijk met de minderjarigen en onder curatele gestelden van art. 1949 B. W., maar door wraking kan hij ook van de hem gelatene bevoegdheid beroofd worden. Deze verklaring is hier nog natuurlijker dan in het Fransche recht, omdat bij ons gewraakte getuigen in het geheel niet gehoord worden, indien de wraking geldig wordt verklaard, en in dat geval dus ook geene inlichtingen te pas

---

1) v. Maanen, in Nieuwe Bijdragen II, bl. 602. Zoo ook Godefroi, in de Ned. Jaarb. I, 278; Schooneveld op art. 286; v. Hall I, bl. 110; Diephuis, IX, bl. 290 vlg. De laatste beroept zich nog op de analogie van art. 8 der Wet v. 29 Junij 1854, maar analogische uitbreiding van strafbepalingen komt niet te pas, en dit artikel zelf doet m. i. niets ter zake.

2) Zie Voorduin V, bl. 517 vlg.

komen. 1) De inlichtingen, die hij, wanneer hij niet gewraakt wordt, zal kunnen geven, zullen ook hier wel grootendeels bestaan in mededeelingen ter bevestiging en ook ter opsporing van feiten, die van elders bewezen zijn of moeten worden. 2)

Er bestaat in ons recht geene bepaling als die van art. 294 C. d. P. C., dat de nietigheid van een of meer getuigenissen, niet de nietigheid van de geheele procedure ten gevolge heeft. Mag men daaruit het tegendeel besluiten? Men kan het hooren van een onbevoegden getuige onmogelijk het niet nakomen eener formaliteit noemen en art. 120 W. v. B. R., kan dus hier niet in aanmerking komen. 3) Daarentegen is de nietigheid ook niet uitdrukkelijk bedreigd, evenmin als bij de overtreding van art. 1947 en 1949 B. W. Is een getuigenverhoor nietig, waarbij ouders of echtgenoot gehoord zijn, waar onnoozelen beëdigde verklaringen hebben afgelegd? Het geheele onderwerp der nulliteiten is bij ons onvolledig geregeld. Naar mijn oordeel moet men in de genoemde gevallen toch nietigheid aannemen, en zal men van een vonnis, tot verkrijging waarvan zoodanige onwettige middelen zijn gebezigd, cassatie kunnen vragen, op grond van schending der wet. 4)

1) Zie art. 108 en 214 W. v. B. R., en over het geheele verhoor, art. 103 vlgg. en 199 vlgg. W. v. B. R.

2) De Pinto II, § 168. Diephuis IX, 236 gelooft, dat zij ook kunnen medewerken tot het wettig bewijs, op grond van het woord *nader* in art. 1949 B. W., en omdat opsporing in burgerlijke zaken, volgens hem, niet te pas komt.

3) Het is hier een ander geval als bij solemnele getuigen. Daar is de geheele tegenwoordigheid van getuigen eene formaliteit, en dus ook al wat de kwaliteit dier getuigen betreft; hier is het getuigenverhoor middel van bewijs en behoort het tot het materiële deel van het recht; alles wat de kwaliteit dier getuigen betreft kan men dus nooit formaliteit noemen.

4) Humbert, n°. 304 ziet er, bij *dégradation civique*, „nullité d'ordre public” in, zonder uitzondering te maken voor het geval van *error communis*. Dit is volmaakt hetzelfde als hier.

In de tweede plaats moet het getuigenverhoor in strafzaken beschouwd worden, dat afzonderlijk geregeld en van nog meer belang is.

Ook bij de voorloopige instructe voor den rechter-commissaris heeft in Frankrijk eedsaflegging plaats, en zal men dus, de bepaling van art. 28 C. P. toepassende, eerloozen daarvan moeten uitzonderen en alleen tot inlichting kunnen hooren, evenals minderjarigen beneden de 15 jaren, volgens art. 79 C. d. I. C.¹⁾ Na rijp beraad en lange discussiën is dit systeem van eedsaflegging in ons recht verlaten,²⁾ en wordt nu van niemand niets anders gevorderd dan een belofte van de waarheid te zullen zeggen. Het zijn dus eigenlijk slechts inlichtingen die worden ingewonnen, en hiervan is de eerlooze niet uitgesloten.³⁾ De hoofdzaak ligt in het getuigenverhoor op de openbare terechtzitting.

Art. 322 C. d. I. C.⁴⁾ noemt de personen op, wier getuigenis voor de Cour d'Assises niet zal mogen worden afgenomen; het let daarbij vooral op familiebetrekkingen, maar zwijgt van veroordeelden. Bovendien bevat het de bepaling, dat het hooren der genoemde personen geen nietigheid te weeg brengt, indien noch de procureur-generaal, noch de civiele partij, noch de beschuldigten er zich tegen verzet hebben. Hier naast bestaat nu de volstrekte onbevoegdheid der eerloozen, volgens art. 28 C. P., dat van deze uitzondering met geen enkel woord gewag maakt. Niemand beweert, dat door het

---

1) Zie art. 71—87 C. d. I. C.

2) Zie Voorduin VI, bl. 315—340.

3) Zie art. 62 W. v. Sv., en over het geheele verhoor, art. 60—77 W. v. Sv.; ook art. 96. De verklaringen voor den rechtercommissaris kunnen nooit andere kracht hebben dan die van bloote inlichtingen, volgens art. 175 W. v. Sv., dat bepaald op art. 445 W. v. Sv. verwijst.

4) Vg. art. 156, 189 C. d. I. C.

stilzwijgen van art. 322 C. d. I. C. eerloozen zouden zijn toegelaten; men heeft integendeel alle mogelijke moeite gedaan, om onder dit artikel ook hen te begrijpen en van hen volmaakt hetzelfde te doen gelden als van de daargenoemde leden der familie.

Er bestaat te dezen aanzien groot verschil onder de schrijvers, die zich met de quaestie hebben beziggehouden, maar de Fransche jurisprudentie huldigt bijna standvastig eene leer, waarmede ik mij niet kan vereenigen. Als er eene strafbepaling bestaat, die den eerlooze voor absoluut onbekwaam verklaart tot het afleggen van beëdigde verklaringen, dan kan ik niet begrijpen, hoe de toestemming van de eene of andere partij in een voorkomend geding deze onbevoegdheid kan opheffen. Toch heeft een arrest van het Hof van Cassatie de nietigheid eener procedure, waarin deze onwettigheid had plaats gehad, niet aangenomen, op grond, onder anderen: „que les art. 28 et 34 C. P. n'établissent à cet égard que le droit de s'opposer à l'audition des individus frappés de ce genre de peine et que c'est pour faciliter l'exercice de ce droit d'opposition, que la loi prescrit la notification préalable de la liste des témoins.”¹⁾ Dit schijnt mij eene zeer willekeurige uitlegging, die geheel en al met den geest en den aard van het strafrecht strijdt.

Maar men is nog verder gegaan; men heeft de slotbepaling van art. 322 C. d. I. C. ook toepasselijk verklaard op art. 28 C. P., en beslist, dat alleen dan nietigheid het gevolg van het hooren dezer onbevoegden zijn kan, wanneer er van den kant der partijen verzet heeft plaats gehad. In dien zin besliste

1) Cass. 16 Julij 1841, Dalloz, Rép. voce Témoin n°. 223. In denzelfden zin Cass. 25 April 1851, Dalloz, Recueil de Jurispr. 1851, V, 489 en Cass. 22 Mei 1852, Dalloz, Recueil 1852, V, 502.

het hof van Brussel herhaaldelijk. Iemand was vrijgesproken op de verklaring van een getuige, tegen wiens verhoor het Openbaar Ministerie verzet had laten aantekenen door den griffier, omdat het de onbekwaamheid voor het oogenblik niet kon bewijzen. Later zag het zich echter daartoe in staat, en nu maakte het hof uit, dat de beëdigde verklaring alleen nog maar als inlichting kon gelden, omdat er te voren verzet tegen was gedaan. De beschuldigde werd veroordeeld en zijne voorziening in cassatie om dezelfde redenen verworpen. Daarentegen werd in een ander geval, toen er geen verzet had plaats gehad, de later ontdekte eerloosheid niet als reden van nietigheid aangemerkt. ¹⁾

In Frankrijk wordt hetzelfde aangenomen, vooral in het geval dat partijen met de eerloosheid van den eenen of anderen getuige bekend waren: „Attendu que la prohibition portée au § 3 de l'art 34 C. P. ne peut trouver de sanction, que dans l'art. 322 C. d. I. C.;" maar ook dan zelfs wanneer zij met de onbekwaamheid onbekend waren en er dus onmogelijk

---

1) Cass. Brussel 3 Maart 1819, Dalloz, voce Témoin n°. 86, en Brussel 25 Oct. 1824, Dalloz, Tém. n°. 88. Het best gemotiveerd is het arrest van het Hof van Cassatie 25 Jan. 1847, in de Pasicrisie van dat jaar I, bl. 648: „Attendu que si l'art. 28 C. P. défend d'entendre comme témoins les individus condamnés aux peines qu'il énumère, il ne prononce cependant point de nullité, pour le cas où cette défense serait transgressée; que l'incapacité dont il s'agit doit donc être mise sur la même ligne que celle des personnes, dont s'occupe l'art. 322 C. d. I. C. conçu dans des termes analogues, d'où il suit que l'audition des condamnés à des peines afflictives ou infamantes, de même que celle des personnes désignées à l'art. 322 C. d. I. C., ne peut opérer de nullité que lorsque soit le procureur-général, soit la partie civile, soit l'accusé se seraient opposés à ce qu'elles fussent entendues; que cela est d'autant plus vrai, qu'on ne saurait méconnaître, qu'il y a infiniment plus de danger pour la vérité et la justice, à admettre les dépositions des proches parents, des conjoints et des dénonciateurs intéressés, que celle d'un individu condamné pour un crime, n'ayant aucun rapport avec l'objet actuel de l'accusation.”

lijk voorafgaand verzet plaats kon hebben. ¹⁾ Sommige Fransche schrijvers (o. a. Merlin, Questions de Droit, voce Témoin judiciaire § IX), verkondigen dezelfde leer. Maar Cubain schrijft mijns inziens zeer terecht: „Nous ne croyons pas, que cette jurisprudence soit bien fondée. En effet, les causes d'incapacité absolue sont, à vrai dire, des causes d'indignité. La majesté de la justice, l'ordre public sont intéressés à ce que les causes d'indignité produisent rigoureusement leurs effets. Il n'est donné à personne, ni au ministère public, ni à la partie civile, ni à l'accusé de faire cesser cette indignité en renonçant à s'en prévaloir. D'ailleurs le dernier alinéa de l'art. 322 C. d. I. C. n'est relatif qu'aux incapacités établies par ce même article, et il ne se prête à aucune extension.” ²⁾ Dit is volkomen juist; ik voor mij zie geen enkele reden om, indien het niet uitdrukkelijk gezegd is, de al of niet naleving eener positieve wetsbepaling van de willekeur van particulieren te doen afhangen. Het is volstrekt de vraag niet, of het voor de partijen in een geding wenschelijk of niet wenschelijk is, dat een eerlooze als getuige wordt toegelaten. Het is een geheel ander geval als bij de relatief onbevoegde personen van art. 322 C. d. I. C.; dezen zijn alleen om hunne betrekking tot den beschuldigde of den beschuldiger en in het belang van dezen uitgesloten; zien zij dat belang niet in, welnu de wet dwingt hen niet; hier geldt: „qui sua culpa damnum sentit, damnum sentire non intelligitur.” Maar wordt eene bepaling van openbare orde, van

1) Zie, behalve de in noot 1, bl. 97 aangehaalde arresten, Cass. 15 Sept. 1832 en 22 Jan. 1825, beide bij Dalloz, voce Témoin n°. 223. Het laatste arrest inzonderheid bewijst hoe weinig goede argumenten men voor deze beslissing heeft aan te voeren.

2) Cubain, Traité de la procédure devant les Cours d'assises, n°. 453. Chauveau et Hélie schijnen er evenzoo over te denken, n°. 190.

algemeen belang geschonden, dan zal nietigheid het gevolg moeten zijn. ¹⁾ En die nietigheid van het getuigenis zal, bij het ontbreken eener bepaling als die van art. 294 C. d. P. C., de nietigheid der geheele veroordeeling mede brengen, vooral ook omdat het onmogelijk is, zelfs al waren er vele andere bewijzen, te weten, welk van die alle 's rechters uitspraak heeft bepaald. Ook hier echter heeft het Hof van Cassatie eene andere beslissing genomen, namelijk dat alleen dan de veroordeeling nietig is, wanneer zij heeft plaats gehad op grond van het nietige getuigenis en niet evenzeer op andere gronden. ²⁾

In ons recht kan er op dit punt geen strijd meer bestaan. Art. 432 W. v. Sv. bepaalt uitdrukkelijk, dat allen bevoegd zijn om getuigen te wezen, die niet door art. 188 en 190 van datzelfde wetboek zijn uitgesloten. De vraag is dus geheel verplaatst naar het Wetboek van Strafvordering. Laat ons nagaan wat daarin bepaald is. Art. 190 zegt, dat niet dan tot het geven van inlichtingen en zonder eedsaflegging kunnen gehoord worden: „personen, die eene onteerende straf hebben ondergaan, of zich ter zake van een misdrijf, waartegen lijf- of onteerende straf is bedreigd, in hechtenis bevinden.” ³⁾ De redactie is eenigszins vreemd; men zou kunnen vragen, of de veroordeeling dan niet voldoende is en of de straf reeds moet ondergaan zijn. Bij ontvluchting uit den kerker kan er geen bezwaar zijn, omdat de ontvluchte dan toch

---

1) Zie Dalloz, *Témoins* n°. 85, die in principe dezelfde meening is toegeedaan, evenals, volgens hem, Legraverend III, 283. De jurisprudentie heeft hem echter bewogen zijne meening te laten varen.

2) Cass. 30 Sept. 1826, Dalloz *voce* *Témoins* n°. 225. Dalloz zelf is niet van deze meening.

3) Hetzelfde geldt van correctionneele misdrijven, volgens art. 227 en 228, en van politieovertredingen, volgens art. 253 W. v. Sv.

zijne straf ondergaan heeft; er wordt immers niet gezegd, dat zij geheel moet geleden zijn. Het is echter denkbaar, dat de misdadiger in de acht dagen, die, volgens art. 366 W. v. Sv., na het in gewijsde gaan van het vonnis vóór de ten uitvoerlegging daarvan moeten verstreken zijn, ontsnapt is; den zoodanigen, hoewel hij eerloos is, zal men eigenlijk niet kunnen beletten om getuigenis af te leggen. Dit zal echter in de praktijk wel niet veel voorkomen. Overigens is de bepaling van art. 28 C. P. nog strenger gemaakt door het hier bedoelde gevolg der eerloosheid ook uit te breiden tot hen, die zich ter zake van misdaad in hechtenis bevinden, waardoor de aanvang daarvan aanmerkelijk vervroegd kan worden. ¹⁾ De moeielijkheid, die zich dus hier in het Fransche recht voordoet, is bij ons opgeheven door de op dit punt totale afschaffing van art. 28 C. P.

Hoe weet men nu echter of een opgeroepene getuige eerloos is? Zijne verklaring moet men als voldoende beschouwen; hij behoeft natuurlijk zelf zijne eerloosheid niet te bewijzen. In Frankrijk is dit ook door het Hof van Cassatie uitgemaakt. ²⁾ Loochent daarentegen de getuige zijne onbevoegdheid, dan moet de partij, die zich op haar beroept, het bewijs der eerloosheid leveren. Men kan niet vergen, dat de persoonlijke staat van alle mogelijke personen, die

1) Zie artt. 43, 77, 88, 93, 120, 141, 149, 154, 173 W. v. Sv.; Voorduin VII, bl. 93—96.

2) Cass. 23 Oct. 1840. „Attendu que le procès-verbal des débats constate, que c'est sur l'interpellation du président, que Jean Charbonnier, assigné comme témoin, a déclaré avoir été condamné à une peine afflictive et infamante, ce qui n'a été contesté ni par le ministère public, ni par les accusés ou leurs défenseurs, et qu'en conséquence le président a averti le jury, que la déclaration de cet individu au procès ne devrait être considérée que comme un simple renseignement. Qu'il n'y a eu en cela aucune irrégularité etc.” Ook zoo Cass. 26 Jan. 1857.

toevallig in een proces kunnen betrokken worden, aan den rechter bekend zij: er bestaat een vermoeden, dat ieder rechtsbevoegd is; en men kan maar niet door eenvoudig te beweren, dat iemand eerloos is, en zonder eenig bewijs, hem in zijne rechtsbevoegdheid beperken. ¹⁾

Met dat al kunnen verklaringen der eerloozen als inlichtingen worden aangenomen, en is de rechter bevoegd hen ten allen tijde in het belang der waarheid te hooren, maar dan zonder eedsaflegging. ²⁾ Het is evenwel niet gemakkelijk om juist te bepalen, wat inlichtingen zijn, en hoeveel waarde daaraan gehecht kan worden. Art. 445 W. v. Sv., dat hieromtrent beslissen moet, zegt, dat „de rechter geen volkomen geloof zal mogen hechten aan hetgeen zoodanige onbevoegde getuigen verklaren te hebben gehoord, gezien en ondervonden, al ware zulks met redenen van wetenschap bekleed, maar hunne

1) Zie Dalloz, voce *Témoin* n°. 88; anders Cubain, daar aangehaald.

2) Een arrest van het Hof van Cassatie in Frankrijk, 29 Oct. 1818, Dalloz, voce *Témoin* n°. 644: „Attendu que l'art. 28 C. P. déclare incapable de déposer en justice, autrement que pour y donner de simples renseignements, quiconque a été condamné à la peine des travaux forcés à temps, du bannissement, de la réclusion, du carcan;” vervolgens wordt gezegd, dat „François Damy, cité à la requête du ministère public pour être entendu comme témoin dans les débats du procès” etc., eene onteerende straf had ondergaan, zonder gerehabiliteerd te zijn. „Que dans cet état le président n'a violé aucune loi, et s'est au contraire conformé à la disposition de l'art. 28 C. P., en n'admettant Damy à déposer comme témoin sous la religion du serment. Qu'en ordonnant sans aucune opposition d'ailleurs, soit du min. publ. soit des accusés, qu'il serait entendu, sans prestation préalable de serment, par forme de déclaration, qui ne serait considérée que comme simples renseignements, ce magistrat n'a nullement excédé les bornes de son pouvoir discrétionnaire, qui lui était confié par la loi, et qu'il n'a fait qu'un usage légitime de ce pouvoir. Que dès que Damy n'a été entendu, qu'en vertu du pouvoir discrétionnaire du président de la cour d'assises, et pour donner de simples renseignements, son audition sans prestation préalable de serment, n'a pu être une violation de l'art. 317 C. d. I. C. (ons art. 183 W. v. Sv.) Rejette, etc.

verklaringen alleen zal doen strekken om bekend te worden met en op het spoor te raken van daadzaken, welke van elders kunnen blijken of bevestigd worden." De zin hiervan is niet volkomen helder. In het ontwerp van 1828 was duidelijk uitgedrukt, dat zoodanige onbevoegde getuigenis geen geloof hoegenaamd verdiende, en alleen kon dienen tot opsporing of bekendwording met feiten, die door de gewone middelen moesten bewezen worden. Nadat hierop was in het licht gesteld, dat middelen ter opsporing en bekendwording alleen bij de instructie te pas kwamen, iets hetwelk vooral breedvoerig ontwikkeld was in eene nota van den heer van Reenen, werd in 1836 de redactie zoo gewijzigd, dat het woord „geloof” in „volkomen geloof” en „door de gewone middelen bewezen” in „van elders blijken of bevestigd worden” werd veranderd. Hieruit moet men wel afleiden, dat de hier bedoelde bloote inlichtingen ook kunnen medewerken tot een wettig bewijs.¹⁾ Toch komt mij de verandering niet gewichtig genoeg voor, om er uit te besluiten, dat er bij ons eene totale verwarring in de regelen van het bewijs zou bestaan. Deze kan toch niet uitblijven, als men de beëedigde en onbeëedigde getuigenissen niet van elkander afscheidt. Daarom moet men, naar mijn oordeel, besluiten, dat deze verklaringen wel geloof verdienen, dat zij wel de waarschijnlijkheid kunnen versterken of verzwakken, maar nooit den overgang mogen maken van waarschijnlijkheid tot gerechtelijke zekerheid. Is eenmaal het vonnis geveld, dan moet het bewijs daarvan aan alle wettelijke vereischten voldoen, ook zonder deze verklaringen. Tot de essentialia van het bewijs kunnen zij nooit be-

---

1) Zie De Bosch Kemper, Het wetboek van Strafvordering III, 596—600, die ze zelfs gelijk stelt met het hooren van één enkelen getuige, en er ook den naam van aanwijzingen aan geeft; Voorduin VII, 668—685.

hooren. Neemt men dit niet aan, dan verliest de leer der bevoegdheid of onbevoegdheid van getuigen al haar belang.

Wat zal nu het gevolg zijn van eene overtreding van dit verbod? Zal het hooren van een onbevoegden getuige onder eede nietigheid ten gevolge hebben? Art. 190 W. v. Sv. heeft die niet uitdrukkelijk bedreigd, en men zal dus in dit geval ook cassatie moeten weigeren, als deze althans gevraagd wordt wegens schending der vormen, volgens art. 380^a W. v. Sv. De Bosch Kemper zegt dan ook: „Wanneer aan zoodanigen uit zich zelve onbevoegden getuige nogtans een eed mocht zijn afgenomen, schijnt mij deze omstandigheid op zich zelve nog niet een wettige grond tot cassatie op te leveren, daar het nakomen van art. 190 W. v. Sv. niet op straf van nietigheid is voorgeschreven. Indien echter op zoodanige beëdigde verklaring als op een wettig bewijs was recht gedaan, zoude het arrest behooren vernietigd te worden, daar alsdan in hetzelfde als een wettig op zich zelf staand bewijsmiddel was aangenomen eene verklaring, die slechts als eene onbeëdigde tot inlichting gelden mocht.”¹⁾ Maar al is er ook niet uitdrukkelijk nietigheid voorgeschreven, zoo volgt hieruit nog niet, dat er geen cassatie kan gevraagd worden. In 1829 werden er door verschillende afdeelingen twee nota's ingediend, tot betere regeling van de cassatie en de nietigheden. De Heer de Jonge drong er op aan, dat hierover bij de verschillende artikelen uitdrukkelijke bepalingen zouden gevoegd worden,²⁾ onder anderen ook bij art. 190 W. v. Sv. Hierop antwoordde de regering: „Dat wanneer de wetgever op het verzuim van deze of gene formaliteiten de straf van nietigheid bedreigt, daardoor in geen deele de nietigheid wordt uitgesloten van on-

---

1) De Bosch Kemper, t. a. p. II bl. 493.

2) Voorduin, VII 509—516, 529 en 530.

behoorlijk ingerichte akten, die het wezen der zaak raken, waaromtrent zoo veel soortige verkeerdheden en afwijkingen kunnen plaats hebben, dat het den wetgever onmogelijk is, die alle a priori te voorzien of uit te denken, waarom dan ook aan den rechter moet worden overgelaten, te oordeelen of zoodanige verkeerdheid of afwijking al of niet eene schending der wet zij, terwijl eene wetsbepaling, houdende dat de nalating of krenking van vormen, die het wezen der zaak raken, ook zonder uitdrukkelijke bedreiging, de nietigheid na zich sleept, weinig zoude baten, omdat toch steeds de vraag zoude overblijven, welke de akten of vormen zijn, die de rechter als substantieel zal moeten beschouwen. ¹⁾ Hieruit ziet men dat de regering de niet nakoming van vele der artikelen, waarbij men uitdrukkelijk nietigheid bepaald wilde hebben, als schending der wet beschouwde, en op grond daarvan cassatie toestond, volgens art. 380^c W. v. Sv. Mijns inziens is het schending der wet, om volstrekt onbevoegde personen als getuigen te hooren en van hun getuigenis schuld of onschuld te doen afhangen; en ik zie daarin dus een wettigen grond van cassatie. Om dit te bewijzen zou men zich nog kunnen beroepen op art. 188^b W. v. Sv., waarin voor een bepaald geval, bij het hooren van onbevoegde getuigen, uitdrukkelijk de nietigheid wordt uitgesloten. Overigens beroep ik mij vooral hierop, dat de absolute onbevoegdheid in het algemeen, en niet in het particulier, belang gegeven is, zooals ik reeds boven betoogd heb.

3. Deskundigen. Ten aanzien van deskundigen geldt grotendeels hetzelfde als ten aanzien van gerechtelijke getuigen. Het als zoodanig in rechten optreden is een plicht, dien men jegens den staat moet nakomen, en die dikwijls zeer lastig

1) Voorduin, VII, bl. 517.

en onaangenaam voor de betrokken personen kan zijn. Aan den anderen kant is het evenwel ook een recht, waartoe men als burger van den staat hevoegd is. Het is dan ook zonder twijfel eene beperking der rechtsbevoegdheid, als men daarvan wordt uitgesloten, en het is dus zeer natuurlijk, dat de wet, die den eerlooze verbiedt getuige te zijn, hem tevens als deskundige weert; want deze is niet anders dan een getuige niet van feiten, maar van de uitspraken der wetenschap, die hij beoefent.

De wet spreekt zeer dikwijls van deskundigen, die bij allerlei gerechtelijke verrichtingen kunnen te pas komen; ¹⁾ hier echter behoeft geen onderscheid gemaakt te worden tusschen deskundigen in burgerlijke- en in straf-zaken; ook is het niet noodig het Fransche recht hier afzonderlijk te bespreken, omdat de bepalingen daarvan grootendeels met die onzer wet overeenkomen. Er zijn twee soorten van deskundigen: door den rechter benoemen en door partijen gekozenen. De rechtbank kan bij vonnis bevelen, dat er een onderzoek door deskundigen plaats zal hebben en dan moeten dezen door partijen zelve benoemd worden; alleen, wanneer partijen weigeren of niet eenstemmig zijn, doet de rechtbank ambtshalve de benoeming. ²⁾

Ons Wetboek van Burg Rechtsv. spreekt alleen van wraeking ³⁾ van deskundigen. Ambtshalve door den rechter benoemd, kunnen zij gewraakt worden uit denzelfden hoofde als de getuigen, volgens art. 225 W. v. B. R., en hierboven heb ik trachten aan te toonen, dat getuigen alleen gewraakt kunnen worden in de gevallen van art. 1950 B. W.

1) Artt. 447, 454, 536, 800, 1123, 1124, 1258 B. W.; 90, 724, 780 W. v. K.; 177, 178, 182, 188, 317 W. v. B. R.; 299 W. v. Sv.

2) Zie art. 302 vlg. C. d. Pr. C.; art. 222, 223 vlg. W. v. B. R.

3) Hetzelfde is het geval in het Fransche recht; zie art. 308, 310 C. d. Pr. C.

Wraking is een persoonlijk recht, dat iemand de bevoegdheid geeft om sommigen te beletten gerechtelijke verklaringen af te leggen, eene bevoegdheid, die met de volstreckte onbekwaamheid dier personen niets te maken heeft. Ouders, echtgenooten, kinderen en onder curateele gestelden zijn dus, geen van allen, als deskundigen uitgesloten, want de toepasselijk-verklaring der artt. 1946—1950 B. W. zou eene ongeoorloofde uitbreiding der wet zijn.¹⁾ Wat eerloozen betreft, dezen kunnen, volgens art. 1950 B. W., tot het geven van inlichtingen gewraakt worden; hetgeen men dus ook op deskundigen zal moeten toepassen. Van de volstreckte onbekwaamheid wordt daar ter plaatse geen woord gesproken.

Deskundigen, door partijen zelve gekozen, kunnen alleen gewraakt worden om oorzaken, na de benoeming en vóór de eedsaflegging opgekomen.²⁾ In het Fransche recht had men in dit geval dezelfde redenen van wraking, als bij door den rechter benoemde deskundigen, omdat art. 310 C. d. P. C., waarin de redenen van wraking worden opgesomd, volgt op art. 308, dat de gevallen bepaalt, waarin daarvan sprake kan zijn. Bij ons is het anders. Volgens art. 225^b W. v. B. R. kan er wraking plaats hebben alleen uit hoofde van oorzaken, later opgekomen; maar nergens is bepaald, welke die oorzaken kunnen zijn, en men mag de eerste alinea niet willekeurig tot het

1) Art. 310 C. d. Pr. C. ziet ook alleen op art. 283, en niet op art. 268. C. d. Pr. C. Zie Dalloz, voce Expert n°. 128.

2) "Il résulte de la combinaison des art. 308 et 310, que les experts convenus par les parties, ne peuvent en général être recusés; car en les choisissant, on a dû les connaître, et s'il y avait contre eux des causes de récusation, on est présumé les avoir considérées comme indifférentes." Carré, Lois de la Procédure Française, ad art. 308, n°. 258. Berriat St. Prix, Cours de Proc. civile I, 212 noot 11 en 12, houdt het er voor dat allee n experts d'office kunnen gewraakt worden.

geheel verschillende geval der tweede uitbreiden.¹⁾ Door partijen aangewezen deskundigen kunnen dus in geen geval gewraakt worden.

In het Wetboek van Burg. Rechtsv. wordt, gelijk ik reeds opmerkte, alleen van wraking gesproken, en met geen woord van absolute onbekwaamheid melding gemaakt. Dit is echter volstrekt geen reden om de absolute onbekwaamheid, in art. 28 C. P. voorgeschreven, niet toepasselijk te verklaren. Dit artikel behoudt zijne volle kracht, omdat er in geen ander van de zaak, waarover het spreekt, gerept wordt. Het is eene door het strafrecht vastgestelde onbekwaamheid, die een bepaald individu treft, en waaraan door particuliere overeenkomsten niets kan veranderd worden. De eerlooze kan alzoo evenmin door den rechter als door partijen als deskundige worden aangewezen, en de bepaling omtrent de wraking van deskundigen, die door de laatsten benoemd zijn, welke allcen om later opgekomen redenen kan plaats hebben, kan natuurlijk bij den eerlooze van geene toepassing zijn²⁾.

Van het middel, waardoor de rechter van de eerloosheid der opgeroepen deskundigen kennis krijgt, en van de gevolgen, die aan het toelaten van eerlooze personen verbonden zijn, geldt volkomen hetzelfde, wat ik boven van de gerechtelijke getuigen gezegd heb. Er komen in onze wet nog enkele andere bepalingen omtrent deskundigen voor; zoo spreekt art. 182 W. v. B. R. van deskundigen tot het ontdekken

1) E. J. Van Dungen, De wederkeerige invloed tusschen burgerlijk- en strafrecht, met betrekking tot het eerste boek van het Burgerlijk Wetboek aangevoerd. Leiden 1862, bl. 13.

2) Zoo Dalloz, voce Expert n°. 63, 128, die het eene incapacité d'ordre public noemt. Anders Carré t. a. p., art. 308, n°. 258. In ons recht bewaren Oudeman en de Pinto het stilzwijgen. v. Hall I, bl. 110, § 49 n°. 2, en Schooneveld, art. 28b zijn van het gevoelen van Carré. Tot hetzelfde besluit komt ook Godefroi, in de Ned. Jaarb. I, 278.

van valscheid in geschrifte en bepaalt, dat, ook wat dezen betreft, door partijen eene keuze mag worden gedaan, waarin de rechter zal kunnen berusten. Dit strijdt ook in het minst niet tegen art. 28 C. P., want de rechter zal natuurlijk niet kunnen berusten in eene keuze, tengevolge waarvan door de wet uitgesloten personen worden aangewezen. Voor den kantonrechter kunnen ook deskundigen worden opgeroepen; volgens art. 125 W. v. B. R. gelden daarbij dezelfde regels als voor de rechtbank. In strafzaken kan het Openbaar Ministerie, volgens art. 49, 50 W. v. Sv., de Rechtercommissaris, volgens art. 98 W. v. Sv., van dit bewijsmiddel gebruik maken. In dit geval zal inzonderheid dikwijls een onderzoek door gerechtelijk geneeskundigen te pas komen. Overigens is het geheele onderwerp der deskundigen van veel minder belang dan dat der getuigen, omdat de verklaringen der eersten den rechter toch nooit tot iets meer dan tot inlichtingen kunnen strekken, volgens art. 438 W. v. Sv.

4. Voogden en curators. Eene vierde onbekwaamheid, waarmede de eerlooze gestraft wordt, is die tot voogdij en curateele. Hier heeft men weer te doen met een dier dubbelzinnige rechten, die meestal meer als lastige verplichtingen worden beschouwd, en waarvan de wet dan ook zelve om allerlei redenen dispensatie verleent. Art. 28 C. P. zegt, dat de eerlooze voor altijd onbekwaam zal zijn tot voogdij of curateele, met uitzondering van die over zijne eigene kinderen, behoudens toestemming der familie.¹⁾ In art. 437 B. W. is die bepaling eenigszins gewijzigd overgenomen; er is daar bepaald, dat de eerlooze onbekwaam zal zijn en zelfs ontzet zal kunnen worden, maar van de uitzondering voor zijne eigene

¹⁾ Gemakshalve zal ik in het vervolg alleen van voogdij spreken, omdat wat van deze geldt in alle opzichten op de curateele toepasselijk is; art. 506 c. B. W.

kinderen is daar geen sprake. — Dit geeft aanleiding tot twee vragen, die op de meest verschillende wijze zijn beantwoord: 1°. geldt de uitzondering van art. 28 C. P. nog in ons recht? 2°. is de afzetting uit de voogdij facultatief?

Wat de eerste vraag betreft, ook art. 443 C. C. bepaalde zoo algemeen mogelijk, dat de eerlooze van rechtswege uitgesloten zou zijn van de voogdij. De Code Pénal, die in Frankrijk van veel later dagteekening is, nam deze bepaling over, maar voegde daarbij de boven vermelde uitzondering voor de voogdij over eigen kinderen¹⁾. Omdat deze uitzondering dus jonger is dan de regel van den C. C., mocht men aannemen, dat art. 443 C. P. aangevuld of liever beperkt wordt door art. 28 C. P. Dit wordt dan ook door alle Fransche schrijvers geleerd²⁾. Ja de meesten breiden de uitzondering ook tot de kleinkinderen uit, omdat het woord kind een generiek woord is. Ik voor mij twijfel evenwel, of dit laatste geen ongeoorloofde inbreuk is op het beginsel, dat strafrechtelijke voorschriften *strictae interpretationis* zijn, een beginsel dat men ook op de uitzonderingen moet toepassen³⁾. Bij ons is het anders. Art. 28 C. P. is niet van later maar van vroeger dagteekening dan art. 437 B. W., hetwelk insgelijks zoo algemeen mogelijk van onbekwaamheid tot voogdij spreekt. Opzoomer zegt, dat het een vast beginsel van uitlegging is,

---

1) De titel over „minorité, tutelle,” enz. is van 26 Maart 1803, en de Code Pénal van 2 Febr. 1810.

2) Demolombe VII, n°. 483; Aubry et Rau I, bl. 376, § 104; Humbert n°. 303.

3) Demolombe VII, 483. Dalloz, voce Minorité Tutelle n°. 355, wijst nog op den eerbied, die aan ascendenten verschuldigd is, op hunne gehechtheid aan hunne afstammelingen en hunne rijpe ondervinding. Mij dunkt, deze beweegredenen zullen in geen geval veel in aanmerking kunnen komen bij eenen veroordeelde tot onteerende straffen. Art. 914 C. C. komt hier niet te pas.

dat met de afschaffing van den regel niet tevens de uitzondering is afgeschaft. Art. 437 B. W. komt in de plaats van art. 443 C. C., waarnaast de exceptie van art. 28 C. P. bestond. Deze laatste kan even goed naast art. 437 B. W. bestaan, en heeft dus niets van hare kracht verloren ¹⁾. Het zij mij vergund, op dit punt van den geleerden schrijver te verschillen. Het komt mij voor, dat men den regel, waarvan hij uitgaat, niet zonder bedenken kan toepassen op verbodsbepalingen. Eene verbiedende wet heeft dit eigenaardige, dat zij altijd binnen enge grenzen beperkt is. Zoodra men die grenzen overschrijdt, overtreedt men de wet. In het wezen der zaak mogen verbiedende en gebiedende wetten niet van elkander verschillen, zij verschillen toch zeker in den vorm, en de vorm eener wet heeft meestal zeer grooten invloed op hare werking. Eene verbiedende wet staat bovendien ook niet zoozeer tegenover eene gebiedende, als wel tegenover eene zoogenaamde veroorloovende of regelende wet, waaraan door particuliere overeenkomsten kan worden gederogeed. Nu bevat art. 28 C. P. een stellig verbod, maar met eene uitzondering; later is dit verbod even stellig hernieuwd, maar de uitzondering is niet overgenomen. Mijns inziens zou het een bepaalde inbreuk op de latere bepaling wezen, hare werking door een vroeger gegeven uitzondering te beperken binnen grenzen, die zij zich zelve niet gesteld heeft. Maar er is nog eene andere overweging, die mij vooral gewichtig schijnt. Art. 28 C. P. is eene strafbepaling, en straft met onbekwaamheid tot voogdij ieder, die tegen den staat heeft misdreven en daarom door den staat als eerloos wordt gebrandmerkt. De staat verklaart dien eerlooze onbevoegd om

---

1) Zie Opzoomer, Het Burgerlijk Wetboek, 3de uitgave II, bl. 426. Evenzoo de Pinto, 4de uitg. II, 272.

voogd te zijn; hij sluit hem alleen maar niet uit van de voogdij over zijne eigen kinderen, indien de familie dit goedkeurt. Van die voogdij wil de staat hem om zijnen persoonlijke staat niet weren. De bepaling van het Burgerlijk Wetboek gaat daarentegen van een geheel ander standpunt uit. Zij denkt niet aan den persoon van den voogd en diens verhouding tot den staat, maar alleen aan het belang der minderjarigen; zij oordeelt het daarmede strijdig hen aan de zorgen van een' eerlooze toevertrouwen. Al wil de staat het dulden, dat een eerlooze vader de voogdij zijner kinderen behoudt, niets verhindert de burgerlijke wet om te zeggen: ik acht dit toch in strijd met het belang der privaatspersonen, waarvoor ik zorg moet dragen, en ik wil dat belang daarom in geen geval aan een eerlooze toevertrouwen. Het is vooral op dezen grond, dat ik tot het besluit kom, dat de uitzondering van art. 28 C. P. niet meer bestaat, en dat het artikel op dit punt is afgeschaft door art. 437 B. W.¹⁾

---

1) Van dezelfde meening zijn Dicphuis, Handboek I, 339, Het Ned. Burg. Recht, Gron. 1868 I, bl. 214, noot 2; Godefroi in de Jaarb. I, 281; Schooneveld, art. 28h. Zij is ook aangenomen in een ook om andere redenen merkwaardig vonnis van de Rechtbank te 's Hage, 8 Oct. 1852. W. 1379. De daarbij besliste zaak komt, voor zoover zij met ons onderwerp in betrekking staat, hierop neêr. Zekere M. C. K., nog eerloos ten gevolge eener vroegere crimineele veroordeeling, vorderde, krachtens de vaderlijke macht en voogdij, zijne kinderen op uit het Roomsche Catholieke weeshuis, waaraan zij door de nu overleden moeder vroeger waren toevertrouwd. Na uitvoerige pleidooien, werd door de rechtbank aan den eischer zijn eisch ontzegd, op grond dat de algemeene bepalingen omtrent de voogdij ook toepasselijk zijn op de vaderlijke macht; zoo werd implicite beslist, dat de uitzondering van art. 28 C. P. voor afgeschaft moet gehouden worden. In hooger beroep werden deze beschouwing door het Hof van Zuid-Holland, d. d. 27 Junij 1853, (W. 1477) bekrachtigd, onder anderen: „O., dat minderjarigen, welke ouders beiden of een van beiden zijn overleden, staan onder voogdij, die alsdan, volgens art. 400 B. W., aan den langstlevende der ouders behoort, weshalve de ouderlijke

De beantwoording der tweede vraag is gemakkelijker. Art. 28 C. P. bepaalt, „qu'il (l'infâme) sera incapable de tutelle,” of, zooals de Hollandsche vertaling luidt, „dat hij geene voogdij zal mogen voeren.” Dit wil natuurlijk zeggen, dat de eerlooze nimmer tot voogd benoemd zal kunnen worden noch eene voogdij zal kunnen aanvaarden, en daaruit moet, indien men alleen op deze woorden let, ook tevens volgen, dat, mocht hij op het oogenblik der veroordeeling reeds eene voogdij bekleeden, hij daaruit ontzet zal moeten worden. Dit laatste is dan ook uitdrukkelijk bepaald in art. 443 C. P.: „Elle emporte de même la déstitution dans le cas où il s'agirait d'une tutelle antérieurement déferée.” Die overeenstemming tusschen de beide wetboeken bestaat echter bij ons niet meer. Ons art. 437 B. W. verklaart ook wel den eerlooze onbekwaam tot voogdij, maar stelt, in de plaats van het stilzwijgend gevolg van art. 28 C. P., uitdrukkelijk een ander gevolg, namelijk dat hij zelfs ontzet *kan* worden. De ontzetting is dus voortaan facultatief. Er bestaat alzoo openlijke strijd tusschen het stilzwijgend gevolg, dat men uit art. 28 C. P. kan afleiden, en de uitdrukkelijke bepaling van art. 437 B. W.; en al blijkt ook uit de geschiedenis van ons artikel volstrekt niet, dat men den Code Pénal wilde wijzigen, er is hier inderdaad eene botsing, die niet valt weg te redeneeren. ¹⁾ Ik schroom

---

macht door den vader staande huwelijk uitgeoefend, na het overlijden van een dier ouders zich ten opzichte van den overblijvende oplost in voogdij, die hij alsdan voert. O, dat nu de appellant, tengevolge zijner veroordeeling, is onbekwaam en uitgesloten eenige, en mitsdien zoodanige, voogdij na het overlijden van zijne vrouw te voeren, en dus ook de ongegrondheid van zijn beroep op de voogdij tevens de ongegrondheid van zijn beroep op de vaderlijke macht ten deze medebrengt.”

1) Zoo ook Opzoomer t. a. p. II, bl. 425; Diephuis, Ned. Burg. Recht, 2de uitg. II, 814, en Jaarb. I, 281. Anders de Pinto II § 272, bl. 169, die

echter niet ook hier tot het besluit te komen, dat art. 28 C. P., wat de bepalingen omtrent voogdij en curateele betreft, door art. 437 B. W. is afgeschaft. Indien art. 28 C. P. geen invloed uitoefent op art. 437 B. W., kan het omtrent de afzetting gezegde ook worden toegepast op bewindvoerders bij vruchtgebruik (art. 838 B. W.), en bij erfstellingen over de hand (art. 1025 B. W.); op executeurs testamentair (art. 1069 B. W.) en op bewindvoerders bij schenkingen (art. 1712 B. W.) Kan bij eene erfstelling over de hand, de erfgenaam, die zelf het beheer heeft, geene zekerheid stellen, dan worden er bewindvoerders benoemd, die om eerloosheid niet alleen niet kunnen worden aangesteld, maar ook afgezet kunnen worden.

5. Stuiting des huwelijks. In het Fransche recht was dit middel van verzet tegen een voorgenomen huwelijk even zeer bekend als bij ons; echter waren daar wel de personen opgenoemd, die dit recht konden uitoefenen, maar niet de gronden, waarop de stuiting zou berusten. Dit gaf tot onzekerheid en tot eindelooze procedures aanleiding, daar alle mogelijke redenen, die aan ouders of grootouders het huwelijk hunner kinderen of kleinkinderen minder wenschelijk deden schijnen, nu als gronden van stuiting werden aangevoerd. Wel leerden de Fransche juristen, dat de stuiting niet kon worden toegestaan zonder wettige redenen, maar welke die wettige redenen waren, was eene vraag die, naar de individueele inzichten der rechtbanken, telkens verschillend beantwoord werd. ¹⁾

---

zich vooral op de ratio legis beroept; deze kan echter tegen de woorden moeilijk opwegen. Voorduin III, 95.

1) Zie Duranton II, n°. 191, 192; Demolombe III, n°. 140 vlg.; Aubry et Rau IV, 28 § 454. Eene uitzondering hierop maakt art. 172 C. C., bij bigamie; en art. 174 C. C., waar aan andere familieleden dan de ascendenten slechts in bepaaldo gevallen het recht tot stuiting gegeven wordt.

Ons Burgerlijk Wetboek heeft dit onderwerp beter geregeld; het geeft het recht tot stuiting alleen in uitdrukkelijk genoemde gevallen. 1) Een daarvan is aanwezig, wanneer een der aanstaande echtgenooten uit hoofde van misdaad tot eene ont-eerende straf veroordeeld is, of vervolgd wordt; ofschoon deze bepaling ongetwijfeld in het belang der aanstaande echtgenooten gemaakt is, mag het toch geen geringe inbreuk op iemands eer en goeden naam heeten, dat men uit hoofde van zijnen persoonlijken staat zijn huwelijk kan beletten. Er moet daarom hiervan bij de beperkingen der rechtsbevoegdheid melding worden gemaakt.

Het recht om in dit geval een huwelijk te stuiten komt toe 1°. aan den vader; 2°. aan de moeder; 3°. aan de grootouders, die natuurlijk vier in getal kunnen zijn, en dan allen gelijkelijk recht hebben om de stuiting te doen; 2) 4°. aan de broeders, zusters, ooms, moeien, den voogd, toezienden voogd, curator en toezienden curator. Alleen wanneer niemand der in een voorgaand nummer genoemden voorhanden is, zullen de in een volgend nummer vermelde dit recht kunnen uitoefenen. Overigens is het, gelijk wij zagen, niet alleen de eerlooze, wiens huwelijk op deze wijze gestuit kan worden, maar ook hij die wegens misdaad vervolgd wordt; in dit laatste geval zal natuurlijk bij vrijspraak de stuiting vervallen. Voor de opheffing der stuiting zal de ambtenaar van den burgerlijken stand het huwelijk niet mogen voltrekken, op straf van vergoeding van kosten, schade en interessen. Het zou echter kunnen gebeuren, dat de voltrekking toch had plaats gehad.

1) Assor, t. a. p. bl. 45 vlg.; Voorduin II, bl. 212 vlg., aldaar de rede van den heer Sypkens; Diephuis, N. B. R. I, 527.

2) Zoo Opzoomer, ad art., I, bl. 157, en Diephuis, Handboek I, bl. 159. Art. 1176 B. W. ziet dan op het eerste lid van art. 116, en niet van art. 117 B. W.

In dit geval, zegt art. 125 B. W., zal het geding ter zake van de stuiting kunnen worden voortgezet en het huwelijk nietig worden verklaard, bijaldien de eisch aan den opposant is toegewezen. Het huwelijk zal alzoo moeten worden nietig verklaard. Niet alleen zeide de Fransche text van het wetboek van 1830 dit zoo duidelijk mogelijk, „la procédure pourra être poursuivie, et le mariage sera déclaré nul, si l'opposition est admise,” maar het blijkt ook uit de beraadslagingen, dat zoo de bedoeling zoowel van Kamer als Regeering was. Het is waar, dat die bedoeling op zich zelve geen bewijs levert, maar zij heeft hier toch eene, zij het dan ook gebrekkige, uitdrukking in de wet gevonden, en daarom moet men zich, mijns inziens, aan haar houden. Ons artikel bevat derhalve een nieuwe reden van vernietiging eens huwelijks, eenvoudig daarom niet in de zesde afdeeling van den vijfden titel genoemd, omdat zij reeds in de derde vermeld was. Ik kan er ook niets onregelmatigs in vinden, dat dezelfde oorzaak, die voldoende is om het aangaan van een huwelijk te beletten, tevens dienen kan om het, wanneer het eenmaal met overtreding der wet voltrokken is, ook te vernietigen. ¹⁾

6. Echtscheiding. Hetgeen ik, bij de stuiting des huwelijks, omtrent de beperking der rechtsbevoegdheid gezegd heb, geldt ook hier. Ook bij echtscheiding is in de eerste plaats gedacht aan het recht van den echtgenoot, die haar vraagt, maar waar dit recht zijn grond vindt in den persoonlijken staat van den anderen echtgenoot is de echtscheiding, wat dezen betreft, als een gevolg van dien staat aan te merken.

---

1) Zie Nienhuis I, 332; Voorduin II, 225; de Pinto II. § 78. Anders Opzoomer B. W. I, bl. 159—161. Vgl. ook Kappoyne van de Coppello, in Themis X, bl. 618.

Art. 232 C. C. vermeldt, even als ons art. 264 B. W., veroordeeling tot eene onteerende straf als een reden tot echtscheiding. Deze bepaling werd later voor Frankrijk gewijzigd bij de wet van 8 Mei 1816, waarbij de echtscheiding werd afgeschaft, met bepaling dat alle gronden, waarop deze tot dusverre gevraagd kon worden, voortaan alleen tot *séparation de corps* zouden strekken. Tegen elken eerlooze kan, naar ons recht, echtscheiding worden geëischt; de veroordeeling op zich zelve is dan voldoende, zonder dat de straf reeds behoeft ondergaan te zijn, zooals trouwens van zelf spreekt, omdat de veroordeeling, en niet de tenuitvoerlegging daarvan, de grond der eerloosheid is.¹⁾ De eerloosheid moet ontstaan zijn na het huwelijk. Bij ons is dit uitdrukkelijk bepaald, omdat de redactie van het Fransche artikel de vraag onbeslist liet.²⁾ Dit is eene natuurlijke en juiste bepaling; heeft toch de veroordeeling vóór het huwelijk plaats gehad, dan moet de echtgenoot zelf weten wat zij doen wil, en niet later op dien grond met eene vordering tot echtscheiding voor den dag kunnen komen. De onbekendheid met eene zoodanige veroordeeling vóór het huwelijk, kan mijns inziens hierin geene verandering brengen. Wanneer men in het huwelijk treedt met iemand, van wien men niet eens weet, of hij wegens misdaad veroordeeld is, zal men ook later aan de zaak niet veel gewicht kunnen hechten. Daarentegen zal eene vroegere vervolging, zoo de veroordeeling maar later tijdens het hu-

1) De opmerking van Aubry et Rau IV, 156 § 491, dat, wanneer de misdaad wegens verzachtende omstandigheden slechts tot eene correctionnelle straf heeft geleid, er geen recht bestaat om scheiding te vragen, is tamelijk overbodig.

2) Hieruit ontstond veel strijd. Durantou II, 562, 563 en Dalloz, Rép., voce *Séparation de corps* n°. 15, gaven de vordering ook, wanneer de veroordeeling buiten weten van den echtgenoot vóór het huwelijk had plaats gehad. Demolombe IV, n°. 392 neemt in dit geval „*injure grave*” aan. Marcadé n°. 386 4°, en Aubry et Rau IV, § 491 noot 25, nemen hetzelfde aan wat

welijk gevolgd is, het recht tot echtscheiding niet opheffen.¹⁾ Nog is er, vooral onder de Fransche juristen, strijd over de vraag, of, wanneer beide echtgenooten tot eene onteerende straf zijn veroordeeld, er desniettemin echtscheiding gevraagd kan worden, dan wel of er dan eene exceptie van nietontvankelijkheid kan worden opgeworpen, op grond der compensatie van overtredingen. De gronden, voor deze laatste meening aangevoerd, schijnen mij ook voor ons recht te gelden, maar berusten allen op beschouwingen de jure constituendo. Er is geen enkel artikel, dat deze uitzondering op den regel van art. 264 n° 3 B. W. wettigt; ik geloof daarom, dat het geen twijfel lijdt, of eerloosheid, na het huwelijk ontstaan, is voor den anderen echtgenoot altijd een grond van echtscheiding, al is hij ook zelf een nog veel erger misdadiger.²⁾

De gewone procedure, die bij echtscheiding moet gevolgd worden, volgens art. 816—820 W. v. B. R., komt hier niet te pas. Art. 261 C. C. schreef reeds voor, dat bij veroordeeling tot onteerende straffen: „*les seules formalités* consisteront à présenter au tribunal de première instance une expédition en bonne forme du jugement de condamnation, avec un certificat de la cour d'assises, portant que ce même jugement n'est plus susceptible d'être réformé par aucune voie légale.”³⁾

onze wet uitdrukkelijk bepaald heeft. De gronden, door Aubry et Rau aangevoerd, schijnen mij allezins voldoende om hunne meening te staven.

1) Asser bl. 124. Volgens art. 219 Wetb. Lodewijk Napoleon, werd alleen het plegen der misdaad vereischt, en niet de veroordeeling. Zie Diephuis II, bl. 28 vlg.

2) De exceptie wordt aangenomen door Duranton II, n°. 574, vlg., die haar uitvoerig verdedigt, en na hem ook door Humbert n°. 295 en Valette, in de aantekeningen op Proudhon II, 532 noot 4. Anders Aubry et Rau IV, 165. § 492. Zie vooral ook Voorduin II, bl. 460. Een paar bepalingen omtrent deze compensatie kwamen in het ontw. v. 1820 voor, maar werden op verlangen der meerderheid in de afdelingen weggelaten.

3) Zie Duranton II, 586 vlg. en anderen.

Art. 726 van het Wetboek van Burg. Rechtsv. van 1830 bepaalde: „De hierboven voorgeschrevene formaliteiten, ten aanzien van de beproeving ter vereeniging der partijen en het houden der pleidooien met gesloten deuren, zijn niet toepasselijk op de gevallen uitgedrukt bij art. 317 B. W.” (veroordeeling en overspel; nu art. 265 B. W.). Deze bepaling werd weggelaten op de aanmerking eener afdeeling, dat zij te weinig algemeen was, en de Regeering zeide bij die gelegenheid: „door de weglating van dit artikel vertrouwt men duidelijk te hebben te kennen gegeven, dat de bepalingen, in deze afdeeling vervat, geheel niet van toepassing zijn op de echtscheiding, bij art. 317 B. W. behandeld.”¹⁾ Hieruit is het, in verband met de woorden van art. 265 B. W., duidelijk, dat er in ons geval zoowel andere formaliteiten, als andere bewijzen zullen moeten gebruikt worden. Wat de formaliteiten betreft, kan men met een eenvoudig verzoekschrift volstaan, en als bewijs behoeft men alleen een afschrift van het vonnis overteleggen, waartegen dan, met afwijking van art. 1955 B. W., geen tegenbewijs is toegelaten. Een vonnis van de Amsterdamsche rechtbank, van 6 Febr. 1839 besliste wel het tegendeel, op grond vooral, dat de procesorde niet in het Burg. Wetb. maar in het Wetboek van Regtsv. geregeld is, en dat in art. 274 B. W. uitdrukkelijk

---

¹⁾ Zie van den Honert, Handboek der Burgerlijke Rechtsvordering, bl. 743. Vgl. ook bij Voorduin II, 463, het antwoord der Regeering: „De bepaling van art. 317 bevat in het belang der goede zeden eene uitzondering op den aangehaalden regel (ons art. 1955 B. W.). Indien toch iemand bij vonnis ter zake van overspel tot straf is verwezen, heeft de wetgever het schandaal willen voorkomen, om de daadzaken op nieuw bij den burgerlijken rechter ter bane te brengen, en in dat enkel geval zal de uitspraak der strafzaak eene praesumptio juris et de jure opleveren.” Dit werd later ook toepasselijk verklaard op onteerende veroordeelingen.

van eene rechtsvordering gesproken wordt. Maar dit vonnis werd door het Hof van N. Holland vernietigd, bij arrest van 17 April 1839, en de leer, hierbij gehuldigd, werd later zoo herhaaldelijk bevestigd, dat de zaak thans als uitgemaakt kan beschouwd worden.¹⁾

Omtrent de in acht te nemen formaliteiten valt echter nog het een en ander op te merken. Vooreerst wordt er vereischt een afschrift van het vonnis, waarbij de veroordeeling is uitgesproken. Dit afschrift zal de eischer in zake van echtscheiding, tegen betaling der verschuldigde rechten, bij den griffier van het hof, dat de veroordeeling heeft uitgesproken, kunnen lichten, met machtiging van den president, die deze echter op verzoek van den eischer zal

1) Amst. 6 Febr. 1839, Recht in Ned. II, 13, Rechtsg. Bijbl. I, bl. 91; Noord-Holl. 17 April 1839, Rechtsg. Bijbl. I, 236, Recht in Ned. II, 51, W. 22. Omtrent de bewijzen: „Overw. dat in zulk een geval de vordering van echtscheiding eeniglijk berust op het arrest van veroordeeling, tegen een der echtgenooten uitgesproken, hetwelk, hoewel niet tusschen de echtgenooten onderling uitgesproken, maar op aanklacht van den openbaren aanklager daargesteld, niettemin tusschen hen in zoodanig geval een volkomen bewijs daargestelt, hetwelk niet door tegenbewijs, noch ook door eenig ander middel kan worden ontzenuwd.” Omtrent de formaliteiten: „O. dat, volgens art. 265 B. W. overeenstemmende met art. 261 C. C., tot het bekomen van zulk eene echtscheiding geen andere formaliteiten behoeven in acht genomen te worden, dan dat aan de Arr. Rechtbank een afschrift van het vonnis worde aangeboden, met bijvoeging van het bewijschrift, dat hetzelfde vonnis door geen wettige rechtsmiddelen aan eenig beroep onderworpen is. O. dat het uit deze bepaling van de wet volkomen blijkt, dat er in zulk een geval geen procedure tusschen de echtgenooten over de echtscheiding door den wetgever is gewild, zooals in elke andere vordering tot echtscheiding wordt vereischt, waarin de daadzaak, welke tot deze aanleiding geeft, nog moet worden beslist, en waartegen de echtgenoot, tegen wien de echtscheiding geëischt wordt, zijne verdediging hebben moet, maar dat de overlegging van het arrest van veroordeeling tot een hoogst gewijsde overgegaan, voor den rechter voldoende is, en hij niet mag weigeren daarop de scheiding uit te spreken.” . . . enz. W. n°. 33, 45, 55. Themis I, 136—147.

verleenen, (art. 838 W. v. B. R.) In de tweede plaats moet daarbij een bewijsschrift worden overgelegd, dat het vonnis aan geen beroep hoegenaamd onderworpen is. Het beroep bestaat hier alleen in cassatie; is deze dus niet binnen drie dagen aangeeteekend, doet de partij die dit gedaan heeft er afstand van, of wel wordt zij afgewezen, dan is er geen beroep meer mogelijk, en omtrent dit een en ander kan de griffier van hetzelfde hof eene verklaring geven. Deze is dan ook de persoon, tot wien men zich moet wenden om het bedoelde bewijs te bekomen. ¹⁾ Met overlegging dezer beide stukken wendt de verzoeker om echtscheiding zich vervolgens tot den president der rechtbank, overeenkomstig art. 816 W. v. B. R.; dit verzoek wordt door art. 265 B. W. niet overbodig, omdat de president toch in elk geval dient te weten, wat men door de overlegging der genoemde stukken wenscht te verkrijgen. ²⁾ Voorts zal de eischer de termijnen van art. 274 B. W. dienen in acht te nemen, en dus, na verloop van 6 maanden na het in gewijsde gaan van het vonnis of na de terugkeering binnen het koninkrijk, niet meer ontvankelijk zijn in zijnen eisch; dit is wel het eenige geval, waarin het recht om de echtscheiding te vragen kan vervallen, omdat voor de overige bij het wegvallen der procedure geen plaats is. ³⁾ Het is mogelijk dat hier de echtscheiding wordt uitgesproken buiten weten van den echtgenoot, tegen wien zij gevraagd wordt; immers

---

1) Zie art. 389 en 390 vlg. W. v. Sv.; N. Holland 17 April 1839, boven aangehaald, en vooral Godefroi, in *Rechtsgel. Bijbl. I*, 374—380.

2) Oudeman, *Wetboek van Burg. Rechtsvordering III*, 299; *Diephuis II*, 47; *De Pinto*, *Burg. Wetb. II*. § 161.

3) *Diephuis II*, 85; Groningen 5 Nov. 1841, *Rechtsg. Bijbl. IV*, 444—446, waarbij beslist, is dat een verzoek tot uitreiking van de bij art. 265 B. W. benodigde stukken te beschouwen is als het begin der vordering tot echtscheiding, en dat de zes maanden met den dag van dit verzoek een aanvang nemen.

zijne oproeping of medewerking is volstrekt niet noodig; en het kan ook gebeuren, dat de echtgenoot, wiens eisch is toegewezen er volstrekt geene noodzakelijkheid in ziet, om zijn vroegeren mede-echtgenoot daarvan kennis te geven, zoodat deze, daar de wet er evenmin voor zorgt, als hij de man is, zal kunnen voortgaan over de goederen der gemeenschap te beschikken. Dit geeft echter in de theorie meer bezwaar dan in de praktijk, omdat elk vonnis van echtscheiding, volgens art. 828 en 811 W. v. B. R., aan het gerechtsgebouw, op de openbare plaatsen der gemeente en in de dagbladen moet worden bekend gemaakt. Nog zij opgemerkt, dat al het bovenstaande evenzeer geldt van eenen eisch tot scheiding van tafel en bed, overeenkomstig art. 288 en 289 B. W. 1)

Ziehier de zes gevallen, waarin de burgerlijke rechtsbevoegdheid, ten gevolge van eerloosheid gewijzigd en verminderd wordt. Thans blijven ons nog de drie volgende, meer algemeene, vragen ter beantwoording over.

- a. Wanneer begint de eerloosheid?
- b. Ontstaat zij door elke veroordeeling tot ontcerende straf?
- c. Wanneer eindigt zij?

7. Wanneer begint de eerloosheid? Reeds in het Fransche recht was dit eene zeer betwiste zaak. Toen ik in het derde hoofdstuk over het stelsel van den Code Pénal van 1810 sprak, merkte ik reeds in het voorbijgaan op, dat de infamie, volgens dezen, eenen aanvang neemt met den dag van het in kracht van gewijsde gaan van het vonnis. Anderen beweerden echter, dat zij, als gevolg eener straf, aan deze

1) Om niet in herhaling te treden van hetgeen reeds door anderen gezegd is heb ik hier alleen van de jurisprudentie gewag gemaakt. Voor den loop der procedure verwijs ik verder naar het uitstekende betoog van Opzoomer II, 62—67, die de verkeerdheid onzer wetsbepalingen daarover duidelijk heeft aangetoond.

nimmer kon voorafgaan en dus niet in werking kon treden vóór de tenuitvoerlegging, die volgens art. 23 C. P. begon met de openlijke te pronk stelling.¹⁾ Na 1832, toen art. 23 C. P. in dien zin gewijzigd was, dat voortaan ook de duur der tijdelijke straffen zou berekend worden van den dag der onherroepelijkheid van het vonnis, verviel de quaestie en liet men algemeen ook de cerloosheid met dien dag aanvangen.²⁾ Dit zelfde nu moet ook bij ons worden aangenomen. De executie der strafvonnissen heeft niets met de eerloosheid gemeen. Art. 23 en 35 C. P. noch de wijzigingen, die de wet van 1854 daarin bij ons gebracht heeft, hebben iets met deze quaestie te maken. Art. 28 C. P. zegt zoo duidelijk mogelijk, dat eerloos zal zijn „quiconque aura été condamné” enz.; het komt dus alleen op de veroordeeling aan, evengoed als bij de stuiting des huwelijks en het recht om echtscheiding te vragen, volgens het Burgerlijk Wetboek. De veroordeeling moet dan ook aan alle wettige vormen voldoen en aan geen hooger beroep onderworpen zijn; zij moet definitief of in kracht van gewijsde gegaan zijn. Zoolang er nog mogelijkheid bestaat, dat het vonnis wordt vernietigd, is de misdadiger niet eerloos, en kan hij al zijne rechten uitoefenen.³⁾

1) In dien zin besliste het Hof van Cassatie 8 April 1826, dat eene vrouw, wier voorziening in cassatie tegen eene ontceerende veroordeeling verworpen was, maar die nog geen exposition had ondergaan, onder eede getuigenis kon afleggen. Dalloz, voce Témoin n°. 82.

2) Cass. 13 Oct. 1852, bij Dalloz t. a. p.; Cass. 13 Jan. 1858.

3) Cass. 20 Jan. 1844: „Sur le moyen tiré de ce que le témoin Alfred Traubaud, cité par le ministère public, qui avait d'abord prêté le serment prescrit par la loi, en a été délié par le motif, qu'il avait été précédemment condamné à une peine emportant interdiction de témoigner en justice. . . . Attendu que dans l'espèce la cour royale de la Martinique s'est fondée pour délier A. Traubaud du serment, qu'il avait dû prêter à cause de la qualité de témoin, sur la condamnation intervenue le 3 Janv. 1843 contre ledit témoin;

Het komt er dus maar op aan te weten, op welk oogenblik een vonnis onherroepelijk geworden is. „Un arrêt devient irrévocable,” zeggen Chauveau et Hélie, „lorsqu'il n'existe plus aucun moyen légal d'en obtenir la réformation; mais cette règle si claire peut donner lieu à quelques difficultés dans l'application.” 1) Die moeielijkheden zijn echter, naar mijn oordeel, niet zeer groot. Het middel tot vernietiging van het vonnis bestaat in cassatie; is deze nu gevraagd, hetzij door den veroordeelde, hetzij door het Openbaar Ministerie, en wordt zij verworpen, dan dagteekent de eerloosheid van het oogenblik dezer verwerping, omdat er dan geen middel tot herroeping meer open staat. Heeft er geene voorziening in cassatie plaats, dan bestaat daartoe toch gedurende eenigen tijd mogelijkheid, en zoolang deze bestaat is het vonnis nog herroepelijk, en kan derhalve de eerloosheid geen aanvang nemen. Onze wet bepaalt, in art. 390 W. v. Sv., evenals art. 373 C. d. I. C., dat de veroordeelde drie dagen vrij zal hebben, om voorziening in cassatie te doen. In Frankrijk is het herhaaldelijk uitgemaakt, dat onder deze drie vrije dagen noch de dag, waarop het vonnis gewezen is, noch de laatste van de drie, welke op de uitspraak volgen, begrepen is, en dat alzoo eerst op den vijfden dag na de veroordeeling het vonnis onherroepelijk kan worden genoemd en, alzoo de eerloosheid een aanvang neemt. 2) Hetzelfde is ook voor ons recht het geval;

---

mais que lors du débat du 11 Mai suivant, le sieur Trab. s'était régulièrement pourvu en cassation contre cette condamnation, et qu'il n'a été statué sur ce pourvoi par la cour de cassation que le 1 Juill. dernier, qu'ainsi à l'époque du 11 Mai, il était encore integri status et capable de porter témoignage. Qu'en décidant le contraire la Cour de Martinique a de plus formellement violé le principe du sursis consacré par l'art. 373 C. d. J. C.,” Dalloz voce l'emoïn n°. 80. Diephuis IX, 301 is het hiermede niet eens.

1) n°. 387 vlgg.

2) Cour de Cass. 8 Nov. 1834 (Devilleneuve, 1835, I, 233.) Dalloz, voce Cas-

immers dat de wetgever het zoo bedoeld heeft, blijkt uit art. 153 vlgg. W. v. Sv., waar, bij het beroep in cassatie tegen een vonnis, dat de openbare terechtstelling gelast heeft, uitdrukkelijk van vijf dagen gesproken wordt. Cassatie is het eenige middel, dat tegen een crimineel vonnis kan worden aangewend; is dus de termijn daartoe verstreken, dan heeft de eerloosheid een aanvang genomen. Eene mogelijke vernietiging uit hoofde van bepaalde omstandigheden, volgens art. 409 vlg. W. v. Sv., kan de eerloosheid niet opschorten; zeer juist toch zeggen Aubry en Rau: „La simple éventualité d'une révision future de l'arrêt de condamnation n'en suspend pas l'exécution, à moins que la révélation de circonstances, de nature à provoquer cette révision, ne la fasse actuellement présager. Tant que de pareilles circonstances ne se sont point produites, l'arrêt de condamnation doit être considéré comme n'étant susceptible d'être réformé par aucune voie légale, quoique cet arrêt ne soit point encore à l'abri d'une demande en révision, qui serait à la vérité possible, mais qui n'est pas probable.¹⁾

8. Ontstaat de eerloosheid door elke veroordeeling tot ont-eerende straf? Het spreekt van zelf, dat de veroordeeling volgens de wet moet hebben plaats gehad en door den bevoegden rechter moet zijn uitgesproken; ik heb hier echter meer bepaaldelijk het oog op twee rechtsvragen, waarvan vooral de eerste bij ons tot grooten strijd heeft aanleiding gegeven, en nog niet als uitgemaakt kan worden beschouwd. Er is namelijk gevraagd, vooreerst of ook eene buitenland-sche veroordeeling eerloosheid na zich slepen kan, en ten an-

---

sation n°. 529, Cass. Belge 29 Junij 1857 (Pasiecrisis 1857, I, 346); Chau-veau et Hélie n°. 387, noot 1.

1) Aubry et Rau IV, § 491, noot 27; Demolombe IV, 397.

dere of ook militaire vonnissen haar ten gevolge kunnen hebben. De eerste vraag is door onze juristen vooral besproken, bij de echtscheiding op grond van art. 264 3° B. W., maar toch is zij hiertoe geenszins beperkt. Men moet haar meer algemeen, met het oog op al de gevolgen van ont-eerende straffen, op de eerloosheid zelve toepassen. Zoo algemeen wensch ik haar kortelijk te bespreken.

Een vonnis van de rechtbank te Amsterdam, d. d. 26 Oct. 1842, had eene gevraagde echtscheiding geweigerd, op grond dat de tijdsbepaling van art. 274 B. W. niet in acht genomen maar verzuimd was, omdat de eerloosheid, waarop men zich beriep, het gevolg was eener buitenlandsche veroordeeling. Het Hof v. N.-Holland vernietigde echter deze beslissing en kende aan het buitenlandsche vonnis volle rechtskracht toe, door den eisch tot echtscheiding daarop gegrond toegewijzen, en, bij analogische uitbreiding van art. 274^b B. W., ook den termijn van zes maanden niet volstrekt bindend te verklaren. Het arrest berustte evenwel vooral op de overweging, dat de misdaad, waaraan de veroordeelde zich had schuldig gemaakt, ook hier te lande tot een ont-eerende veroordeeling zou hebben geleid, zoo dit niet, volgens art. 10 W. v. Sv., door de buitenslands ondergane straf voorkomen was; zoo had dan het vreemde vonnis in dit geval ook hier rechtsgevolgen. 1) De leer van het Hof vond vele aanhangers, maar ook vele bestrijders. Onder de eersten behoort vooral Diephuis, die nog verder gaat en aan buitenlandsche vonnissen eerloosheid verbindt, ook wanneer hier te lande volstrekt geen ont-eerende straf op het misdrijf gesteld is. Hij beweert, dat het alleen op het feit der veroordeeling aankomt. Eene buitenlandsche veroordeeling is een feit, en aan dat feit verbindt de wet

---

1) Zie Rechtsgel. Bijbl. V, bl. 295—304.

hare ontceerende gevolgen. Hij noemt het dus eene ongeoorloofde beperking der wet, om zulke vonnissen buiten te sluiten. Wat de letter onzer wet zelve betreft, komen de artt. 9 en 10 W. v. Sv. hier niet te pas; art. 10 is niets dan eene beperking van het voorgaande artikcl. Art. 274 B. W. kan ook niets bewijzen, omdat 1°. de bepaling op zich zelve niet onuitvoerbaar is; 2°. ook al ware zij onuitvoerbaar, dit nog niets zou bewijzen; en 3°. men in elk geval art. 274^b op dit geval kan toepassen. Over het geheel kan ik deze redeneering wel toegeven; ook mijns inziens kan er aan art. 274 B. W. geen argument tegen de beperkte opvatting van art. 264 ontleend worden, ofschoon ik de bewering van Diephuis over art. 274 al. *b* niet geheel juist acht. Maar zijn hoofdgrond, dat er hier alleen naar een feit gevraagd wordt, schijnt mij geheel onhoudbaar. ¹⁾

Onder de bestrijders van het Noord-Hollandsche arrest behoort in de eerste plaats Opzoomer. Na het stelsel, dat de kracht van het buitenlandsche vonnis beperken wil tot het geval dat ook hier eene ontceerende straf tegen de misdaad is bedreigd, onlogisch te hebben genoemd, vervolgt hij aldus: „Maar juist die logische kracht (door prof. Diephuis het eerst in het licht gesteld) werpt het geheele stelsel omver en dwingt ons te leeren, dat de veroordeeling dan alleen tot echtscheiding kan leiden, wanneer zij door onzen rechter op grond van onze wet is uitgesproken. Immers zou het on-

1) Diephuis, in de Opmerkingen en Mededeelingen II, 132—145; Handboek II, 31, en onlangs in het Ned. Burg. Recht, Groningen 1868 I, bl. 215 vlg. Evenzoo de Pinto, Burg. Wetb. § 160 n°. 3; Mr. Zubli, in het Nieuw Rechtsgel. Bijblad 1851, I, 91—98, althans wanneer het buitenlandsche vonnis wettig gewezen en geëxecuteerd is. Eindelijk ook H. Beth, Quaestiones juridicae, Lugd Bat. 1852, beoordeeld door D. H. L. in Themis XIII, 648, die van eene andere meening is en den schrijver op dit punt geheel wederlegt.

gerijmd zijn te denken, dat men bij ons echtscheiding zou kunnen vorderen om het begaan eener misdaad, waaraan wij geene ontoerende straf, misschien wel in het geheel geene straf hadden verbonden. In den regel blijve men bij verklaring van begrippen, die in onze wet voorkomen, binnen de grenzen van onzen eigen staat. Men wijke er slechts daar van af, waar men anders of tot ongerijmdheid of tot een strijd met onze wet zelve zou komen.”¹⁾

Onze jurisprudentie heeft over het algemeen voor het geval van echtscheiding deze laatste meening omhelsd. Een vonnis van Amst., d. d. 30 Dec. 1850, weigerde de echtscheiding uittespreken, op grond eener veroordeeling tot zesjarigen dwangarbeid door het Pruisische Hof van Assisen te Dusseldorf. De Rechtbank overwoog, „dat de wet, wanneer die van veroordeeling of vonnis spreekt, indien het tegendeel niet expresselijk bepaald is, daaronder alleen eene Nederlandsche veroordeeling, een Nederlandsch vonnis verstaan heeft; dat het immers een algemeen rechtsbeginsel is, dat in den regel rechtspraak niet geldt buiten het gebied van den Souverein, aan wien zij haar gezag ontleent; ²⁾ dat de bepaling van art. 274*a* B. W. is gebiedend en in het enkele geval, bij voornoemd art. 274*b* vermeld, in casu niet aanwezig, eene uitzondering lijdt; dat dus, indien de wetgever in art. 264 3° B. W. ook buitenlandsche veroordeelingen had bedoeld, hij dan ook voor-

---

1) Opzomer, Burg. Wetb. II, bl. 40 noot 1. Diephuis noemt diens betoog geene verklaring maar eene beperking, en is niet overtuigd. Even als Opzomer reeds vroeger E. D. C., in het Rechtsgel. Bijbl. 1846, VIII, bl. 231—240; v. Hall, bl. 285 en het aangehaalde artikel van Dav. H. L. in Themis XIII, 648. Ook van Maanen, in de Nieuwe Bijdragen II, bl. 603.

2) De Bosch Kemper, I, p. 91, noemt de erkenning van een vreemd gewijsde eene beperking der souvereiniteit, waarvan de crimineele jurisdictie een uitvloeisel is.

zeker daarvoor eene bepaling derogeerende aan den fatalen termijn van art. 274a B. W. zou hebben voorgeschreven, gelijk hij in het enkel geval van de tweede alinea van gezegd artikel uit hoofde van billijkheid heeft gedaan; dat eindelijk uit diezelfde tweede alinea volgt, dat de wetgever zich alleen binnenlandsche vonnissen heeft voorgesteld; dat uit al het gezegde resulteert, dat de verzoekster zich tot staving van haar verzoek niet kan beroepen op een buitenlandsch gewijsde, hetwelk hier te lande hoegenaamd geen rechtsgevolgen kan hebben; dat toch, al neemt men ook aan, dat door het buitenlandsche vonnis, als door eene authentieke acte, alleen het feit der veroordeeling tot eene onteerende straf buitenslands bewezen is, dan nog het verzoek tot echtscheiding hier te lande niet kan opgaan, vermits het onteerende der straf den veroordelde niet volgt hier te lande, en juist in het onteerende de oorzaak is gelegen, waarom zoodanige veroordeeling als reden tot echtscheiding door onzen wetgever is opgenomen." 1)

Onder deze overwegingen komen er verscheidene voor, die men van het geval van echtscheiding meer algemeen op alle onteerende gevolgen zou kunnen overbrengen. Uit dit oogpunt is de zaak beschouwd in de dissertatie van Fresemann Viëtor, in 1865 te Groningen verdedigd. Bij het betoog van

---

1) Nieuw Rechtsgel. Bijbl. I, bl. 132. Dit vonnis werd in hooger beroep bekrachtigd door het Hof v. Noord Holland, d.d. 2 Mei 1851 W. 1252: "Overw. dat de eerste rechter op volkomen juiste gronden beslist heeft, dat art. 265 B. W. geene andere veroordeeling tot onteerende straf kan bedoeld hebben dan eene hier te lande uitgesprokene veroordeeling. O. dat evenmin door het buitenlandsche vonnis als door eene authentieke acte alleen het feit der veroordeeling tot eene onteerende straf buitenslands kan geacht worden bewezen te zijn, vermits het bewijs van het feit niet kan resulteren uit een hier te lande geen bewijskracht hebbend buitenlandsch vonnis."

dezen schrijver wil ik nog eenige oogenblikken stilstaan, om ten slotte mijn eigen gevoelen meêtedeelen, dat geheel van het zijne afwijkt. In zijne beschouwing van het Fransche recht stelt Viëtor het volgende alternatief: „Inderdaad, door de veroordeeling wordt de staat en bevoegdheid van den veroordeelde veranderd en gewijzigd; erkent gij nu dien staat, zooals hij volgens de *lex domicilii* is, ook binnen uwe grenzen, dan moet ge ook den overeenkomstig die *lex domicilii* gewijzigden staat erkennen. Maar aan den anderen kant is hier een wezenlijk vonnis; die verandering van staat en bevoegdheid is hier straf en erkent gij nu die verandering, dan executeert gij daardoor het vreemde crimineele vonnis, en zooals wij zagen, mag de Fransche rechter dit niet doen.”¹⁾ Dit schijnt mij zeer juist gezegd; men moet de zaak geheel als eene vraag naar den persoonlijken staat beschouwen, en dan is het hier een quaestie van internationaal recht. Als men dit aanneemt, kan hare oplossing voor ons recht geene moeielijkheid opleveren; immers dan geldt art. 6 Alg. Bep.: „De wetten betreffende de rechten, den staat en de bevoegdheid der personen, verbinden de Nederlanders ook wanneer zij zich buitenslands bevinden.” Ieder voelt, dat onder de wetten, die den persoonlijken staat betreffen, ook die behooren, welke dien staat wijzigen en beperken, zoodat een Nederlander buitenslands alleen door eerloosheid kan worden getroffen, in de gevallen waarin, op de wijze waarop, en met de werkingen waarmee onze wet die doet ontstaan. Vreemde wetten, procedures en vonnissen zijn dus geheel buitengesloten. Ik geloof evenwel, dat de zaak meer in concreto moet beschouwd worden, en

---

1) Fresemann Viëtor, De kracht van buitenlandsche vonnissen, Gron. 1865, bl. 137. Van het eerste gevoelen is o. a. Demangeat; van het tweede Foelix en de Martens.

dat men hier liever moet uitgaan van de vraag, of het vonnis al dan niet door onzen rechter moet erkend worden. Dit doet dan ook Viëtor, als hij zegt: „Wij vragen niet of degene, die elders tot eene onteerende straf veroordeeld is, hier als getuige gewraakt mag worden, of zijne echtgenoot hier echtscheiding mag vragen, omdat dit ook in dat vreemde land uit kracht van dat vonnis kon geschieden, maar wij vragen, wanneer onze wet tegen den tot onteerende straf veroordeelden echtscheiding toestaat, of dan niet ieder, die tot zulk eene straf is veroordeeld, hetzij hier, hetzij elders, hieronder valt. En wanneer wij dan op de ratio legis zien, dan gelooven wij deze vraag toestemmend te moeten beantwoorden. De wet geeft den echtgenoot recht tot echtscheiding, de partij recht tot wraking, omdat de slechte naam van eenen tot eene infamante straf veroordeelden reeds voldoende is, om voor den echtgenoot het voortduren van den bestaanden band, het *consortium omnis vitae*, ondragelijk te maken, om de partij het recht te geven van op zijne verklaring niet veroordeeld te worden, en den strafrechter te verhinderen, aan zijn getuigenis dezelfde waarde te hechten als aan die van anderen. Zoo als wij zagen, dat in Frankrijk de naam van failliet reeds den toegang tot de beurs verspert, zoo kan de enkele naam van onteerde het losmaken van den huwelijksband wenschelijk en noodzakelijk maken. Wij konden dus niet met Demangeat zeggen, dat dit geschiedt, omdat de staat en bevoegdheid van die persoon door dat vreemde vonnis gewijzigd en veranderd is; dat vreemde vonnis wordt door ons alleen aangehaald als het bewijs van een feit, het feit eener onteerende veroordeeling, en het bestaan van dit feit alleen vordert de wet; over het al of niet rechtvaardige van het vonnis, of het al dan niet volgens onze wetten is uitgesproken, daarover bekommert zij zich niet. Het onderscheid

tusschen Demangeat en ons is dus dit: hij zou bijv. aan eenen vreemden onteerde rechten en bevoegdheden onthouden, waarvan onze wet hem niet zou berooven, en hij zou dit doen, omdat de staat van dien persoon het gemis dier rechten meê bracht. Wij daarentegen onthouden hem alleen die rechten, waarvan onze wet den tot onteerende straffen veroordeelden het genot ontzegt. Demangeat excuteert dus, door dien veranderden staat te erkennen, het vreemde vonnis; wij daarentegen passen alleen onze wet toe en halen het vreemde vonnis slechts als het bewijs van een feit aan." 1)

Ik geloof, dat er op deze redeneering veel valt aan te merken. Het stelsel van Demangeat is duidelijk en consequent. Hij wil een buitenlandsch vonnis in zijn geheel erkend zien, en neemt het dus aan met al de gevolgen, die de wet, naar welke de veroordeeling is uitgesproken, de buitenlandsche wet dus, er aan verbonden heeft. Met ter zijde stelling van de vraag of dit geoorloofd is, zal ieder moeten erkennen, dat hierin een beginsel ligt dat consequent is doorgevoerd. Die consequentie vind ik niet terug in het betoog van den Nederlandschen jurist. Deze erkent de buitenlandsche veroordeeling volstrekt niet als een wettig gewezen vonnis, wil er niet de minste kracht aan toekennen, laat staan haar executeren; maar er zich alleen als een feit op beroepen. Er heeft eene buitenlandsche veroordeeling plaats gehad; dit feit staat vast; hoe, waarom doet niets ter zake; was de veroordeeling onrechtvaardig, strijdig zelfs met de wetten van het vreemde land, uitgesproken door een onbevoegden rechter, dat alles legt niet het minste gewicht in de schaal. En toch niette-

---

1) Bl. 191. Hij neemt dus met Wächter, Archiv. XXV, p. 183, aan, dat de eerloosheid het gevolg is van een buitenlandsch vonnis, en de werkingen teweegbrengt die de binnenlandsche wetten er aan verbinden; zie bl. 235.

genstaande dit bloote feit voldoende is, bekleedt hij het met eene menigte gevolgen, waaraan de rechter, die het vonnis velde, waarschijnlijk zelfs in de verte niet gedacht heeft. Ik wil nu het irrationneele hiervan geheel ter zijde stellen, en er niet op wijzen, dat de oorzaken, die de onteerende veroordeeling hebben ten gevolge gehad, misschien van dien aard zijn, dat onze wet er niet de allergeringste straf aan verbindt, wat vooral bij politieke misdrijven lichtelijk het geval kan zijn, eene omstandigheid, die mijns inziens meer dan ruimschoots opweegt tegen de beweerde ratio legis.

Liever beroep ik mij op iets anders. Wat is namelijk dat verbinden van rechtsgevolgen aan het feit der veroordeeling anders, dan het erkennen en executeeren van het vonnis? Het is, dunkt mij, een louter woordenspel zich telkens op een feit te beroepen, alsof men met dat feit geen begrip moest verbinden. Waarin bestaat dat feit der veroordeeling? In de uitspraak van een rechterlijk ambtenaar? Maar zullen niet allen, die dat feitelijke zoo hoog stellen, hierbij toch willen voegen: dat het eene uitspraak moet zijn in den wettigen vorm, volgens de voorschriften der wet, door den bevoegden rechter, enz. enz.? Ongetwijfeld. Ook volgens mij komt het op het feit der veroordeeling aan; maar ik hecht een begrip aan dat feit, en wel dit. De wet vordert alleen veroordeeling tot eene onteerende straf. Nu vrage men: Wat is eene veroordeeling? wat is eene onteerende straf? Het antwoord zoeke men natuurlijk in onze wet. Eene veroordeeling is eene uitspraak des rechters, zooals die overeenkomstig onze wetten op de Rechterlijke Organisatie en de Strafvordering geschieden moet. Wat daarmede niet in overeenstemming is, is voor het recht geene veroordeeling; is er dus geene uitdrukkelijke bepaling, die aan buitenlandsche veroordeelingen kracht geeft, dan bestaan zij voor onze wet

niet. Hetzelfde geldt van de onteerende straf. Wat kan deze anders zijn dan eene straf, waarmede onze wet sommige misdrijven straft, en waarvan zij de gevolgen binnen juist omschreven grenzen heeft afgebakend? De infamante straffen van naburige staten zijn voor onze wet niet onteerend. Zoolang deze er niet uitdrukkelijk op verwijst, zijn zij voor ons recht onbekend en zelfs niet bestaande.

Het besluit, waartoe ik alzoo kom, is dit: dat eerloosheid alleen ontstaan kan door eene veroordeeling door onzen rechter, volgens onze procesorde en tot eene volgens onze wet onteerende straf, wegens een volgens onze wet daarmede strafbaar misdrijf. ¹⁾

Over militaire vonnissen valt weinig te zeggen. In het militaire strafwetboek zijn onteerende straffen onbekend; toch zal in sommige gevallen eerloosheid ook hier het gevolg der veroordeeling zijn, namelijk 1° wanneer de militaire rechter den misdadiger tot eene onteerende straf heeft veroordeeld,

---

1) Onder het schrijven viel mijne aandacht op een zeer juist gewezen vonnis van de Cour de Cass. 14 April 1868, (vermeld door M. P. Jozon, in de Revue de Droit international et de législation comparée, publiée par Asser, Rolin Jacquemyns et Westlake, I, bl. 99—102) van den volgenden inhoud: Verlies van het kiesrecht kan niet voortvloeien uit eene veroordeeling door een' buitenlandschen rechter: "Attendu que d'une part il semble évident que l'art. 15 (Décret. organique 2 Févr. 1852), n'a eu en vue, que les condamnations prononcées par un tribunal Français, et non le cas tout exceptionnel d'une condamnation prononcée par un tribunal étranger, puisque lorsque le législateur a voulu, que l'incapacité électorale résultât de jugements rendus à l'étranger, il s'en est formellement expliqué, ainsi qu'il l'a fait à l'égard du failli dans le § 17 du même art. 15, et toute fois sous la condition que le jugement étranger aura été rendu exécutoire en France, ce qu'a fait rentrer l'exception dans la règle générale. Que d'une autre part il serait anormal, qu'une autorité étrangère pût priver un Français de ses droits de citoyen et influer ainsi sur la composition du corps électoral."

volgens de regelen van het gemeene strafrecht, en 2° wanneer er veroordeeling tot eene militaire straf heeft plaats gehad wegens een feit, dat ook in het gemeene strafrecht als misdraad wordt gequalificeerd.¹⁾ In gcene andere gevallen kan eerloosheid het gevolg zijn eener militaire veroordeeling, zoodat daardoor de burgerrechtelijke bevoegdheid niet beperkt wordt. Zoo werd uitgemaakt, dat iemand, die wegens desertie tot drie jaren kruiwagenstraf was veroordeeld, zeer goed onder eede getuigenis kan afleggen: „Overw., dat, blijkens den inhoud der wet van 3 Maart 1852, de door den militairen rechter opgelegde straffen, door den burgerlijken strafrechter als lijf- en onteerende straffen moeten worden aangemerkt, alleen in de gevallen van art. 1 van genoemde wet omschreven. Overw. dat desertie niet bij de gewone strafwet is strafbaar gesteld, veel minder met eene lijf- en onteerende straf, en dat het geval bij art. 1 van gemelde wet omschreven niet voorhanden is.”²⁾

9. Wanneer eindigt de eerloosheid? Eerloosheid, als een aan de veroordeeling verbonden gevolg, is onafhankelijk van de straf, en blijft ook na het ondergaan daarvan tot den dood des misdadigers bestaan. Al wordt de straf dus niet ondergaan, en hare tenuitvoerlegging ook later door verjaring verhinderd, dan blijven toch de onteerende gevolgen voortduren. Dit is bij ons uitdrukkelijk beslist, en gemotiveerd in het reeds vroeger aangehaalde arrest van het Hof v. Zuid-Holland, d. d. 27 Junij 1853, waarbij iemand, wiens straf reeds lang verjaard was, toch onbekwaam werd verklaard tot het uitoefenen der voogdij.³⁾

1) Zie art. 1 Wet van 3 Maart 1852 (St. 20).

2) Noord Holland 9 April 1867; W. 2923.

3) W. 1477: „O. dat de appellant wel beweert, de hem opgelegde straf

Uit haren aard duurt dus de eerloosheid levenslang, evenals naar het Romeinsche, Duitsche en Fransche recht, en blijven de verschillende oorzaken, die de straf doen te niet gaan, meestal op haar zonder invloed. Toch is het van belang die oorzaken nauwkeurig nategaan. — Van de verjaring sprak ik reeds. — De meest algemeene wijze, waarop de straf van hooger hand vernietigd wordt, is door abolitie en amnestie. Abolitie is de toekenning van volkomen straffeloosheid aan een bepaald persoon, amnestie aan meerderen gezamenlijk (gewoonlijk een politieke maatregel), terwijl het zoowel bij de eene als de andere onverschillig is, of zij vóór of na de veroordeeling verleend wordt. Beide hebben ten gevolge, dat niet alleen de straf wordt kwijtgescholden, maar ook de veroordeeling, en zelfs het misdrijf als het ware uitgewischt, en als niet geschied beschouwd wordt. Het spreekt van zelf, dat, wanneer zij verleend worden, ook de eerloosheid ophoudt te bestaan, zonder dat daarvan in het bijzonder melding behoeft gemaakt te worden. *Cessante causa, cessat effectus.*¹⁾

Van beide verschillend is het recht van gratie, een prae-

---

niet te hebben ondergaan, en dat dezelve als nu is verjaard, en alzoo al de gevolgen van de straf en de veroordeeling ophouden, daar toch veroordeeling en straf dezelfde beteekenis zouden hebben, en het vervallen der straf ook de veroordeeling zelve zou doen vervallen; maar dat dit beweren is ongegrond, vermits de uitvoering der straf door verjaring wel vervalt, maar de veroordeeling, die is uitgesproken, blijft bestaan; aan welke veroordeeling, als aan eene bestaande daadzaak, onderscheiden van die der straf, niet dezelfde beteekenis als aan deze kan worden gegeven, zoodat dan ook de gevolgen der veroordeeling door de wet daaraan verbonden, blijven bestaan, en alleen door rehabilitatie kunnen worden weggenomen."

1) Demolombe IV, 396; Cass. 31 Dec. 1850, Devill. I, 239. Anders Cass. 21 Junij 1858, Dalloz, Recueil I, 265. Bij ons kunnen zij na 1848 niet dan door eene wet worden verleend, art. 66 Grondwet, en heffen zij de veroordeeling met al hare gevolgen op; De Bosch Kemper III, bl. 630—640.

rogatief der kroon, en hierin bestaande, dat eene reeds uitgesproken straf verminderd, veranderd of opgeheven wordt. De gratie heeft dus een verschillenden omvang naar de bepalingen, die bij het verleenen daarvan gemaakt worden; zij werkt echter altijd slechts voor de toekomst en vernietigt nimmer de veroordeeling zelve. Gratie betreft eigenlijk alleen de straf, en heeft niet den minsten invloed op de gevolgen der veroordeeling, die, zooals b. v. de eerloosheid, onafhankelijk van de straf bestaan. ¹⁾ Evenwel kan men vragen, of ook zij niet zoo door den Koning kan geschonken worden, dat zij tevens al de onteerende gevolgen der veroordeeling opheft. In de grondwetten vóór die van 1848 was alleen bepaald, dat de Koning het recht van gratie heeft, na ingewonnen advies van den Hoogen Raad. ²⁾ Het recht scheen dus geheel onbeperkt, zoo zelfs dat men er de abolitie en amnestie onder wilde begrijpen. Er werd dan ook door een onzer rechtscolleges beslist, dat zekere D. T., die vóór 1813 tot eene straf was veroordeeld, die den burgerlijken dood ten gevolge had, maar in 1823 gratie had gekregen, met uitdrukkelijke verandering der gevolgen zijner veroordeeling in die van de gewone eerloosheid, in 1842 volkomen bevoegd was zijn testament te maken. „Immers,” werd er gezegd, „aan den Koning is, in art. 66 Grondwet, het recht van gratie gegeven, zonder dat hierbij eenige beperking is gevoegd, zoodat dit recht, in ruimen zin genomen, de opheffing bevat van al de gevolgen eener crimineele veroordeeling, (altijd behoudens de door derden verkregen rechten. ³⁾ Er was hiertegen misschien wel het een en ander in

1) Durantou II, 559; Demolombe IV, 396; Aubry et Rau IV § 491, noot 28.

2) Art. 67 Grondwet v. 1815; art. 66 Grondwet v. 1840.

3) Hof te Groningen, 23 Sept. 1845, Rechtsg. Bijbl. VIII, bl. 59, vernietigend een vonnis der Rechth. te Gron. v. 17 Jan. 1845, Rechtsg. Bijbl. VII, 674.

te brengen, maar, hoe dit zij, na 1848 schijnt het wel zeker, dat het recht van gratie *strictae interpretationis* is geworden. Art. 66 der Grondwet bepaalt, dat „de Koning het recht van gratie heeft van straffen, door rechtelijke vonnissen opgelegd,” en geeft verder de regelen aan, hoe dat recht moet worden uitgeoefend, terwijl abolitie en amnestie uitdrukkelijk daarvan onderscheiden worden. Gratie kan dus, volgens onze wet, niet anders zijn dan eene opheffing der straf, zoodat zij de veroordeeling zelve met al hare overige gevolgen in haar geheel laat. Eerloosheid wordt alzoo door gratie niet opgeheven. ¹⁾

Er bestaat evenwel nog een derde wijze van opheffing der gevolgen van crimineele veroordeelingen: de rehabilitatie namelijk, die meer direct in verband staat met de eerloosheid. Zij is het middel, waardoor de gevolgen eener veroordeeling worden weggenomen. De eigenlijke gratie neemt één gevolg, de straf, weg en laat de overige in hun geheel; de rehabilitatie heeft niets met de straf te maken, maar heft al de andere gevolgen op. Voor het eigenlijke begrip van rehabilitatie is het onverschillig, of zij een souverain recht is van het hoofd van den staat, dan wel een wettelijk middel om in eer en goeden naam te worden hersteld. ²⁾ Het laatste, ongetwijfeld de meest wenschelijke vorm, waarin

---

De Hooge Raad 28 Jan. 1846 verwierp het verzoek om hiertegen kosteloos in cassatie te mogen komen, op grond der klaarblijkelijke ongegrondheid van den eisch, R. B. VIII, 381.

1) Omdat de gratie alleen met de straf en niet met de veroordeeling heeft te maken, kan zij evenmin den aanvang der eerloosheid opschorten, als haar opheffing teweegbrengen. Zie art. 367 W. v. Sv., over den termijn om gratie te vragen, en over den vorm, Kon. Besl. 21 Oct. 1856, St. 95, W. 1796, 1799.

2) Dalloz, Rép., voce Droit civil n°. 748, noemt het eene *restitution gracieuse*, omdat alles afhangt van den Vorst en zijn ministerie, trots al het „*appareil de justice*.” Anders Humbert n°. 401. In Duitschland geldt de rehabilitatie algemeen als eene „*Art Begnadigung*.”

rehabilitatie kan voorkomen, bestaat in ons recht niet. Voor Frankrijk was, zooals ik boven heb aangetoond, de rehabilitatie in den Code d'Instruction criminelle geregeld, en door eene latere wet naar de behoeften des tijds gereorganiseerd. Men heeft deze bepalingen bij ons niet overgenomen, omdat, zooals de Reggering zeide: „dit middel eigenlijk niet behoorde tot de procesorde, en zelfs meer beschouwd kon worden als een middel van gratie, post pleniorum causae cognitionem, dan wel als een middel van justitie.”¹⁾ M. i. ware het toch beter geweest de zaak op eene min geschikte plaats dan in het geheel niet te regelen.

De vraag, of de andere vorm van rehabilitatie, als een bijzonder aan den Koning toekomend recht, bij ons bestaat, heeft tot veel strijd aanleiding gegeven. Vóór 1848, toen het recht van gratie niet volledig geregeld was, werd bijna algemeen aangenomen, dat de Koning ook het recht van rehabilitatie, als onderdeel der gratie, evenzoo kon verleenen. Zoo is er een Kon. Besl. v. 17 April 1839, waarbij rehabilitatie verleend wordt, na goedkeuring door den Hoogen Raad. Ook heeft de Hooge Raad, in zijn arrest van 23 Febr. 1841, zeer duidelijk de gronden ontvouwd, waarop, volgens hem, een gerehabiliteerde getuige tot de eedsaflegging kon worden toegelaten: „O.” heet het daar, „dat, hoewel in den tegenwoordigen stand der wetgeving het middel van rehabilitatie

1) Voorduin, VII bl. 578—581. Toen de Regeering op de abolitie wees, die de rehabilitatie zou kunnen vervangen, antwoordde eene afdeling, dat zij zeer betwijfelde, of het recht van abolitie wel aan den Koning toekwam, maar dat in elk geval: „les lettres d'abolition ne feraient dans ce cas qu'annuler le jugement du condamné non coupable, mais elles ne rétabliraient pas la flétrissure, qui est une suite de la condamnation. La tâche qui reste ne peut être effacée que par une réhabilitation. Ainsi, d'après la majorité des membres, la réhabilitation appartient à la justice et ne peut être considérée comme un moyen de grâce.”

in de wet niet wordt gevonden, en derhalve veroordeelden, die hunne straf hebben ondergaan, dit uitzicht op herstel vooralsnog niet krachtens de wet bezitten, zulks echter niet wegneemt, dat hetzelfde middel van herstel, als een bijzonder gunstbewijs, door den Koning, uit kracht van hoogstdezeszelfs recht van gratie, kan worden verleend. O. toch, dat al de aan eene onteerende straf door de wet verbonden gevolgen als eene aankleve en mitsdien als een gedeelte der straf te beschouwen zijn, en dat dus daarvan, ovenals van de straf zelve, door den Koning bij wege van gratie ontheffing of remissie kan worden verleend." 1) Al waren nu ook niet allen het met deze beslissing eens, het is in elk geval een feit, dat de jurisprudentie na dien tijd de rehabilitatie, door den Koning verleend, geldig heeft verklaard, en dat deze dan ook feitelijk verleend werd. Na 1848 evenwel niet meer. Het is nu ook het meest algemeen aangenomen gevoelen, dat de rehabilitatie op deze wijze niet mogelijk is. 2) En inderdaad, als men de beide rechten van gratie en rehabilitatie naauwkeurig met elkander vergelijkt, kan men niet wel beweren, dat het laatste als onderdeel in het eerste be-

---

1) Zie W. 166; in denzelfden zin H. R. 28 Febr. 1843. W. 482. Zie ook W. 110 en 154.

2) Asser, „Vlugtige Beschouwingen over eenige voorname beginselen des Strafrechts,” 1827, aangehaald in W. 110, houdt alle rehabilitatie voor ongegrond, en zegt o. a. bl. 30, 31: „De oneer of infamie, welke het bedrijven eener misdaad teweegbrengt, is het bewijs en het kenmerk der zedelijkheid eener natie; zij is de schaduw der gepleegde daad, en, evenzoo min als die daad kan worden te niet gedaan, kan het noodzakelijk gevolg daarvan worden ter zijde geschoven. Degeen, die een ander van het leven berooft, kan nimmer ophouden iemand te zijn, die een moord gepleegd heeft, en infamie is niets anders dan de openlijke erkenning eener gepleegde daadzaak, terwijl geene menschelijke instelling, geene wet, tegen de eeuwige waarheid kunnen aandruischen, of mogelijk maken hetgeen onmogelijk is.”

grepen is; zij staan veel eer beide op ééne lijn, omdat elk van beide een deel der veroordeeling opheft. Welk van die deelen het belangrijkste is, hangt zeker van individuëele inzichten af. De eene zal liever een zware straf ondergaan, om daarna, in eer en goeden naam hersteld, zijne plaats in de maatschappij te hernemen, terwijl het den anderen daarentegen veel wenschelijker zal voorkomen, zijne vrijheid te behouden, ook al blijft hem eene levenslange smet aankleven; maar deze beschouwingen mogen er niet toe leiden, om het eene recht boven het andere te stellen, en zoo allerlei begrippen in de wet te brengen, waarvoor daarin geen plaats is. Zooals ik reeds zeide, geloof ik niet, dat de Koning gratie kan verleenen, met opheffing van al de gevolgen der veroordeeling; de letter van art. 66 der Grondwet verbiedt dit m. i. zeer bepaald, maar zelfs al wilde men ook het tegendeel aannemen, dan zou daaruit nog niet volgen, zooals de Pinto zeer juist opmerkt, dat, als de Koning de straf met of zonder het gevolg daarvan kan wegnemen, hij daarom ook het gevolg alleen zou kunnen opheffen. 1) Doch hij vermag ook het eerste niet. Rehabilitatie is iets anders dan gratie, en de Koning kan daarom, indien hem de bevoegdheid daartoe niet uitdrukkelijk verleend is, niet rehabiliteeren. 2) In sommige onzer wetten komt het woord evenwel voor, zoo als in art. 14 der wet op de Jacht en Visscherij, v. 13 Junij 1857; art. 71 der wet op de Militaire pensioenen bij de

1) De Pinto, Themis 2de Verz. II, 178.

2) Zie Grobbee, De Condemn. restitutione, L. B. 1854, bl. 35 vlg., en de beoordeeling daarvan door de Pinto in de Themis, 2de Verz. II, 178 vlg. Zie vooral ook in dezen zin Diephuis, in de Opmerkingen en Mededeelingen IX, 247—259: „Is het middel van rehabilitatie met onze wetgeving bestaandaar?” Van eene andere meening is daarentegen van Deijne, „Algemeene Beginselen van Strafrecht” § 531.

Zeemacht, van 28 Aug. 1851, en in art. 70 der wet op de Militaire pensioenen bij de Landmacht, van 28 Aug. 1851. Toen de heer Godefroi, bij de behandeling der eerstgenoemde wet, vroeg, wat dit woord beteekende, antwoordde de minister, dat het alleen gebezigd was, met het oog op onze aanstaande strafwetgeving. Zoolang deze dus niet bestaat, kunnen de bedoelde bepalingen der genoemde wetten niet worden toegepast, en hebben zij dus voor ons geene beteekenis. Men wilde ze dan ook weggelaten hebben, daar het van zelf sprak, dat de rehabilitatie alle gevolgen der veroordeeling ophief, en de bedoelde woorden dus in elk geval overbodig waren. Zij werden evenwel behouden: „omdat zij toch geen kwaad deden;” voorwaar, geen bijzonder krachtig argument. Al wat overtollig is in eene wet, is reeds daarom verkeerd. Als deze uitdrukkingen waren weggelaten, zou waarschijnlijk niemand beweren, dat er in ons recht rehabilitatie bestond; nu moeten zij wel aanleiding geven tot allerlei vragen.

Ik kom alzoo tot het besluit, dat de eerloosheid levenslang duurt, en dat er geen middelen zijn om haar op te heffen dan amnestie en abolitie, daar de gratie zoover niet reikt, en de rehabilitatie bij ons niet bestaat.¹⁾

---

1) In het ontwerp van strafwetgeving van 1827 kwam de rehabilitatie ook niet voor, evenmin als in het eerste ontwerp van 1840. Op verlangen der Kamer werd in het tweede ontwerp, later de Wet v. 10 Junij 1840, en nog later ook in de wet van 8 Febr. 1847, de rehabilitatie opgenomen. Daarbij was de Regeering, volgens de Memorie van Beantwoording, van het beginsel uitgegaan, dat, „de rehabilitatie een beneficium principis moet zijn, maar tevens een gevolg van de gebleken verbetering van den veroordeelde, Voorduin XI, 377—386. De hoofdzaak van het bepaalde komt hierop neêr. Elk crimineel veroordeelde zal zich na het ondergaan zijner straf tot den Hoogen Raad kunnen wenden met verzoek om herstelling (rehabilitatie). Er moeten daartoe vijf jaren verlopen zijn na het einde der straf, en de eerlooze moet

bovendien vijf jaren in het arrondissement, twee jaren in dezelfde gemeente hebben gewoond. Het verzoek wordt door eenen procureur ondertekend en ingediend, met bijvoeging van getuigschriften van goed gedrag, afgegeven door de besturen der gemeenten, waar de verzoeker zich heeft opgehouden, van het arrest der veroordeeling, en van bewijzen van zijn vereischt verblijf in arrondissement en gemeente. De procureur-generaal bij den Hoogen Raad zal na de ontvangst dezer stukken onderzoek doen en advies uitbrengen. De Hooge Raad verleent daarop brieven van rehabilitatie, die door den Koning moeten worden goedgekeurd, en de griffier van het collegie, dat het vonnis geveld heeft, moet op de minute daarvan de brieven overschrijven, en op de expeditie der brieven aantekening hiervan doen. Daarna houden alle ootterende gevolgen op en is de persoonlijke staat van den veroordeelde dezelfde als te voren. Veroordeeling wegens recidive is het eenige geval, waarin rehabilitatie volstrekt is uitgesloten; overigens kan onder de genoemde voorwaarden een ieder haar verkrijgen.

HOOFDSTUK VI.

DE BEPERKING DER RECHTSBEVOEGDHEID TEN GEVOLGE VAN SOMMIGE CRIMINEELE STRAFFEN, OF DE WETTELIJKE CURATEELE.

Ik heb reeds gezegd, dat de wettelijke curateele niet het gevolg is van eene veroordeeling tot onteerende straffen, en dus met de eerloosheid niets gemeen heeft. Dit blijkt vooral hieruit, dat zij geenszins bij alle onteerende straffen voorkomt. Over de doodstraf en de deportatie behoef ik hier niet meer te spreken; reeds boven kwam ik tot het besluit, dat zij bij eene eventueele tenuitvoerlegging hoegenaamd geene beperking der persoonlijkheid ten gevolge zouden hebben. Buiten haar zijn er bij ons geene andere crimineele of onteerende straffen dan alleen tuchthuisstraf en verbanning. Eerloosheid is natuurlijk aan beide verbonden, wettelijke curateele alleen aan de eerstgenoemde. De verbannene blijft bevoegd tot het sluiten van alle overeenkomsten; hij zal zijne goederen kunnen doen beheeren op de wijze, die hem het wenschelijkst voorkomt, en zoolang hij maar buiten de grenzen blijft, zal hij door zijn zaakgelastigde tot alle burgerlijke handelingen bekwaam blijven, voor zoover zijne eerloosheid

hem hierin niet beperkt. Anders is het met den tot tuchthuisstraf veroordeelde.

De wettelijke curateelee grijpt vrij wat dieper in het burgerlijk leven in dan de eerloosheid; zij is een geheel zelfstandig instituut met zeer eigenaardige gevolgen. Ik geloof namelijk niet, dat men haar alleen als een natuurlijk uitvloeisel der tuchthuisstraffen kan aanmerken; wel spreekt het van zelf, dat de in eenen kerker opgeslotene niet zelf zijne goederen kan beheeren; maar ik zie volstrekt niet in, waarom hij in dat beheer niet even goed naar eigene inzichten zou kunnen voorzien als de verbannene. De zoo dikwijls aangehaalde woorden van Chauveau et Hélie n° 233: „Il ne faut pas qu'un condamné puisse disposer de ses revenus, et de ses biens, quand il subit un châtement sévère; il ne faut pas, qu'il ait les moyens d'acheter à prix d'or une évacion, ou que par des profusions scandaleuses, il fasse d'un séjour d'humiliation et de deuil un théâtre de joie et de scandale,” bewijzen, mijns inziens, wel, dat de gevangene geen geld mag ontvangen in den kerker, maar bewijzen niets voor eene wettelijke beperking zijner rechtsbevoegdheid. Ik wil niet beweren, dat eene wettelijke regeling niet de voorkeur verdient; maar zij is in geen geval noodzakelijk en evenmin een maatregel in het belang der veroordeelden zelve; waarschijnlijk is het zelfs met het belang van dezen in strijd, dat een verplicht wettelijk beheer in de plaats treedt van het bestuur hunner toekomstige erfgenamen bijvoorbeeld, of van andere belanghebbenden in hun persoon of goed, aan wie zij dit vrijwillig mochten hebben toevertrouwd. ¹⁾ De wettelijke

¹⁾ Het Hof van Groningen, 23 Febr. 1844, Rechtsg. Bijbl. VI, bl. 235, beschouwde de zaak wel zoo: „O. dat de interdiction légale geenszins is te beschouwen als eene straf, maar veeleer als een maatregel in het belang der

curateele is dus eigenlijk eene straf, en wel eene vrij zware straf, die aan de veroordeeling tot het tuchthuis verbonden is, en met haar vereenigd onze voornaamste crimineele straf uitmaakt. De hier bedoelde curateele staat nooit op zich zelve; zij is eene bijkomende straf, die wel het gevolg is eener veroordeeling, in zooverre als elke straf daarvan het gevolg is, maar die toch meer in het bijzonder met de eigenlijke hoofdstraf samenhangt en gelijktijdig met deze eenen aanvang neemt. Zij is daarmede dus nauw verbonden, zoo zelfs, dat men haar ook wel een gevolg der straf kan noemen, indien men maar in het oog houdt, dat het een gevolg is, dat de wet met deze verbonden heeft, maar dat daarvan volstrekt geen noodzakelijk of natuurlijk accessoir is. In dit nauw verband tusschen de eigenlijke straf en de curateele ligt het kenmerkend verschil tusschen deze en de eerloosheid. Ook hierin verschilt zij van de laatstgenoemde, dat zij niet levenslang voor den veroordeelde bestaan blijft, maar te gelijk met de straf ophoudt, en niet zoozeer het genot, als wel de vrije uitoefening, der burgerlijke rechten voor hem opheft.

Met dat al blijft de curateele eene door de wet voorgeschrevene straf tegen den misdadiger, die krachtens den wil des wetgevers, stilzwijgend begrepen is in de veroordeeling tot het tuchthuis, en die dus immer moet worden toegepast. Art. 29 C. P. spreekt zoo duidelijk mogelijk: „il sera en état d'interdiction légale;” de rechter, die de veroordeeling uitspreekt, moet dus tevens de curateele uitspreken, en mag dit geenszins laten afhangen van beschouwingen over de gepastheid

---

gedetineerden zelve, welke uit hoofde hunner detentie het beheer over hunne goederen niet kunnen voeren en hunne belangen behartigen.” Later kom ik nog op dit arrest terug.

of nuttigheid van den maatregel, en van de vraag, of die al dan niet door den veroordeelde, diens betrekkingen of schuldeischers verzocht is. Dit alles ligt geheel buiten de beoordeeling van den strafrechter, die, als handhaver van het recht van den staat, de bepalingen der wet toepast, onafhankelijk van particuliere belangen. Of de veroordeelde rijk of arm is, of hij goederen te beheeren heeft of niet, het is alles onverschillig; immers hij kan gedurende zijn straftijd iets verkrijgen, en dan moet er een wettig beheerder aanwezig zijn, wiens ontbreken in dit geval allerlei moedelikheden en bepaalde schending der wet zou veroorzaken.

Na deze algemeene beginselen op den voorgrond te hebben gesteld, wil ik trachten het instituut, dat, ongeveer op alle punten, voor ons recht tot dezelfde beschouwingen als voor het Fransche aanleiding geeft, meer in bijzonderheden te schetsen. Ons onderzoek laat zich geleidelijk tot vier vragen terugbrengen.

a. Welke zijn de vormen dezer curateele, en wanneer begint zij?

b. Welke zijn hare gevolgen met betrekking tot de rechtsbevoegdheid van den veroordeelde?

c. Welke rechten komen den curator toe?

d. Wat zal het gevolg zijn, als de geinterdicceerde zijne bevoegdheid te buiten gaat?

1. Welke zijn de vormen dezer curateele, en wanneer begint zij?

Art. 29 C. P. zegt: „il sera nommé un curateur dans les formes prescrites pour la nomination des curateurs aux interdits.” Het artikel verwijst dus uitdrukkelijk naar de bepalingen over de gewone curateele, die bij ons geregeld is in art. 487—519 B. W. De vormen, daar voorgeschreven, gelden dus ook hier. Zoodra de uitspraak van den straf-

rechter kracht van gewijsde zal hebben gekregen, zal er derhalve door den kantonrechter een curator worden benoemd, en wel na voorafgaande oproeping en raadpleging der bloedverwanten van den veroordeelde, die ook hier, bij verschil van gevoelen, in beroep kunnen komen bij de arrondissements Rechtbank, welke in dit geval zelve den curator zal aanstellen.¹⁾ — Art. 504 en 505 B. W. (art. 506 en 507 C. C.) zijn natuurlijk ook toepasselijk; zoodat de man van rechtswege curator zal zijn over zijne tot tuchthuisstraf veroordeelde vrouw, terwijl deze op haar beurt tot curatrice over haren veroordeelden echtgenoot kan worden benoemd, in welk geval hier de wijze en de voorwaarden van het beheer door den kantonrechter zullen worden geregeld.²⁾

Men zou kunnen vragen, of er ook een toeziende curator moet worden aangesteld. Tot de bevestigende beantwoording dezer vraag kan men wijzen op de uitdrukking: „*curateur aux interdits*,” waarvan art. 29 C. P. zich bedient, en op grond daarvan beweren, dat het woord „curateur” hier geene technische beteekenis kan hebben, omdat er in den Code Civil geen sprake is van een „*curateur aux interdits*,” maar van een „*tuteur*.” „Curateur” zou dan hier slechts eene algemeene benaming zijn om het toezicht aan te duiden, waaronder de veroordeelde zich bevinden zal, en dat, volgens de bepalingen van den Code Civil, waarop hier verwezen wordt, moet worden uitgeoefend door een „*tuteur*” en een „*subrogé*”

1) Zie art. 503, in verband met 414, 415, 416 B. W.; art. 505, C. C. Ook in het belang der familie moet de curator niet door de rechtbank worden benoemd; zie Rouaan, 12 Mei 1808, aangehaald bij Magnin, *Traité des minorités* I, n°. 37, bl. 40—43.

2) Humbert, n°. 317 bis; Berriat St. Prix n°. 98; Dalloz, Rép., voce Peines n°. 721. Over de beteekenis van de uitdrukking „van rechtswege,” zie Opzoomer, Aanteekening op art. 504 B. W.

tuteur," of bij ons door een curator en een toezienden curator. De geheele vraag is in Frankrijk vervallen door de veranderde redactie, die art. 29 C. P. in 1832 ondergaan heeft, toen het woord „*curateur*” in „*tuteur et subrogé tuteur*” veranderd is. Bij ons moet zij echter nog altijd beantwoord worden, en m. i. in ontkenningen zin; was de bovenstaande argumentatie reeds in het Fransche recht voor bestrijding vatbaar, voor ons recht gaat zij in het geheel niet op, omdat daar uitdrukkelijk aan onder curateele geplaatste personen een curator gegeven is. Daar er nu in art. 29 C. P. van geenen toezienden curator sprake is, komt die in ons geval nimmer te pas. 1)

Elke veroordeelde moet op deze wijze van eenen curator worden voorzien. Evenwel hierop bestaat eene uitzondering voor het geval dat minderjarigen tuchthuisstraf moeten ondergaan. Dezen zijn reeds aan diergelijk, zoo niet aan nog strenger, toezicht onderworpen, dat eveneens aan de zorgen van den staat zijn ontstaan te danken heeft. Er is dus geen reden om hen nog eens aan een nieuw toezicht te onderwerpen, en zoo allerlei omslag en conflicten te weeg te brengen. 2) Hetzelfde zal wel gelden van hen, die reeds, bijvoorbeeld om verkwisting, onder curateele staan.

De curateele neemt eenen aanvang tegelijk met de straf; art. 29 C. P. zegt duidelijk, dat zij bestaan zal „*pendant la durée de la peine*.” Sommigen hebben hieruit afgeleid, dat zij met het in gewijsde gaan van het vonnis beginnen zal. „*Pour les condamnations contradictoires*,” zeggen zij, „*l'interdiction légale date du jour de leur irrévocabilité*.” De ce que l'art. 29 C. P. dit, que cette interdiction a lieu pendant la durée

1) Zoo ook volgens Godefroi, in de Ned. Jaarb. I, bl. 400--404; Schooneveld, art. 29 letter b.

2) Zie Dalloz, Rép., voce Peines n°. 775.

de la peine, gardez vous de conclure qu'elle ne commence que du jour où la peine principale reçoit son exécution effective. Si le condamné contradictoirement s'évade, se soustrait à la peine principale, il ne conquiert pas par sa résistance à la loi, l'exercice du droit d'administration; c'est dans ce cas surtout, qu'il importe de ne pas lui laisser la disposition de ressources, qui encourageraient et alimenteraient sa désobéissance." 1) Dat zulks tegenwoordig in Frankrijk ook werkelijk moet worden aangenomen, is, na de wijziging van art. 23 C. P. in 1832, weinig twijfelachtig; immers „la durée des peines temporaires comptera du jour, où la condamnation sera devenue irrévocable." 2) Bij ons is het evenwel anders. Art. 21 der wet van 29 Junij 1854 zegt, dat de tuchthuisstraffen aanvangen met den dag der tenuitvoerlegging van het vonnis; dit tijdstip zal dus tevens den aanvang der curateele bepalen, die zonder de straf niet kan beginnen. Eerst moet dus de cassatie verworpen, of de termijn, daarvoor gegeven, verlopen zijn, en dan moeten er nog acht dagen voorbijgaan, voordat de misdadiger de beschikking over zijne goederen verliest, en verzoekt hij in dien tijd nog gratie, dan gebeurt dit eerst, nadat er op dit verzoek beslist is. 3) Ountsnapt hij vóór dien tijd, dan herkrijgt hij zijn recht van beheer niet, zooals Bertauld zegt, maar dan heeft hij het nimmer verloren, en behoudt hij het, ook al mocht hij reeds eerloos zijn.

---

1) Bertauld, Cours du C. P. p. 274. Nijpels op Chauveau et Hélie, n°. 240, 3°. haalt deze woorden aan als antwoord op de vraag, wanneer de interdiction een' aanvang neemt.

2) Een avis du Conseil d'Etat, 21 Dec. 1822, had dit vroeger anders bepaald. Zie Dalloz, Peines n°. 777: „Conséquence d'une peine, elle ne doit pas la précéder."

3) Zie art. 365, 366, 367 W. v. Sv.

Is de straf, en dus ook de curateele, eens begonnen, dan blijft deze laatste voortduren, ook al mocht de misdadiger later ontsnappen. „Pendant la durée de la peine” kan natuurlijk niets anders betoekenen, dan „pendant la durée *légale* de la peine;” de curateele kan, evenmin als de hoofdstraf, waaraan zij verbonden is, op onwettige wijze een wettig einde nemen.¹⁾ Daarentegen houdt zij op dezelfde wijze op als de straf zelve, dus door het geheel ondergaan der straf, door den dood van den misdadiger, door verjaring, abolitie, amnestie en gratie; het is onnoodig hierover afzonderlijk te spreken. Evenwel is mijns inziens de bepaling van art. 516 B. W., omtrent de formaliteiten, bij de opheffing der curateele in acht te nemen, hier ook toepasselijk, omdat de wettelijke curateele aan de gewone voorschriften op dit punt onderworpen is, voor zoover de Code Pénal geene bijzondere regelen gegeven heeft. Bovendien komt de bepaling van art. 516 B. W. volmaakt overeen met het wezen der zaak. De curateele houdt op met de oorzaak, die er aanleiding toe heeft gegeven, dat is hier met de straf; „nogtans zal de opheffing niet worden verlecnd, dan met inachtneming der formaliteiten enz.” Deze laatste bepaling dient alleen tot regeling der opheffing, en is ook hier volkomen op hare plaats.

Hetzelfde geldt van nog enkele bepalingen omtrent de gewone curateele, bijv. van art. 515 B. W., volgens hetwelk niemand, uitgenomen de echtgenoot en de bloedverwanten in de op- en nedergaande lijn, verplicht is langer dan 8 (10, volgens art. 508 C. C.) jaren curator te zijn. De Fransche schrijvers achten dit artikel alleen toepasselijk bij levens-

1) Zie Boitard, Leçons sur le C. P. p. 190; Berriat St. Prix, Exécution des jugements et arrêts n°. 95; Humbert n°. 317. ter.

lange straffen, en niet bij tijdelijke (met betrekking tot welke de vraag voor ons recht alleen te pas kan komen), en wel 1° omdat de straf nooit langer dan 20 jaren kan duren, en 2° omdat ook de voogd van den minderjarige zich niet op art. 508 kan beroepen.¹⁾ Deze beide argumenten hebben echter weinig kracht. Het eerste is eene beschouwing de jure constituendo, die buiten de wet ligt; zoowel art. 508 C. C. als art. 515 B. W. bepalen geheel algemeen, dat *niemand* langer dan 10 of 8 jaren de curateele behoeft waartnemen; nergens is er sprake van eene uitzondering in een bepaald geval. Het tweede past vrij zonderling op eene curateele, liever eene bepaling over voogdij dan over curateele toe. Het is, dunkt mij verstandiger, juist andersom te handelen en dan kom ik tot het besluit, dat art. 515 B. W. wel toepasselijk is op de wettelijke curateele, omdat de wet daarvoor geene uitzondering heeft gemaakt. — De artt. 498 en 517 B. W. omtrent de openbaarmaking van de curateele en van hare opheffing zijn niet toepasselijk, omdat de openbaarmaking hier reeds bestaat door die van het vonnis, op de wijze van art. 36 C. P.

2. Welke zijn de gevolgen der wettelijke curateele met betrekking tot de rechtsbevoegdheid van den veroordeelde?

Over deze vraag bestaat groot verschil van gevoelen, vooral onder de Fransche schrijvers, die over het algemeen aan de beantwoording daarvan meer zorg hebben besteed dan de Nederlandsche juristen. Velen hunner gaan daarbij van het beginsel uit, dat de wettelijke curateele, ook wat hare gevolgen betreft, volkomen gelijk staat met de gewone curateele, die in de burgerlijke wet is geregeld.²⁾ Volgens deze leer

1) Zie Dalloz, Peines n°. 724; Humbert n°. 317 bis, en vooral Marcadé ad art. 512.

2) Zie Carnot, Commentaire sur le C. P., art. 29 n°. 5; Boitard, Leçons

staat dus de onder curateele gestelde gelijk met den minderjarige (art. 506 B. W.), zoodat nagenoeg zijne geheele rechtsbevoegdheid is opgeheven.¹⁾ Men beroept zich hiervoor op het woord *interdiction*; het instituut van dien naam, zegt men, wordt elders geregeld, en de daar gegeven regels moeten dus hier worden toegepast. Verder wijst men op de bedoeling des wetgevers, die duidelijk blijkt uit de bepaling van den Code Pénal van 1791, tit. IV. art. 2: „Le condamné ne peut pendant la durée de sa peine exercer aucun droit civil.” Ofschoon dit voorschrift niet meer bestaat, is, zoo beweert men, de ratio legis dezelfde gebleven, en de tegenwoordige wetgeving moet dus in denzelfden zin worden opgevat. Tegen deze meening bestaan echter bezwaren, gewichtig genoeg om haar te verwerpen. Wil men de wettelijke curateele geheel gelijk stellen met de gewone, dan moet men, althans in ons recht, vragen: met welke curateele moet dan de gelijkstelling plaats hebben, met die wegens verkwisting of die wegens gebrek aan verstandelijke vermogens? Dit is geenszins onverschillig; in den titel van de curateele wordt afzonderlijk van beide gesproken, en zijn aan beide verschillende gevolgen toegekend.²⁾ Nog grooter bezwaar echter ligt er in de woorden van art. 29 C. P., dat de curator zal worden benoemd „pour gérer et administrer les biens.” Wat beteekenen en waartoe dienen deze woorden, indien de curateele hier geheel dezelfde is, als die van het Burg. Wctb.; daar immers zijn de functiën van

---

sur le C. P. p. 188; Humbert n°. 322; Duranton VIII, n°. 181; Dalloz, Rép., voce Droit civil n°. 769.

1) Valette sur Proudhon II, 555 maakt eene uitzondering voor de bevoegdheid tot het aangaan van een huwelijk; anders Humbert n°. 322. Zie ook Troplong, des Donations et Testaments I, n°. 525.

2) Zie art. 500, 501, 506, 508 B. W. In het Fransche recht zou deze opmerking natuurlijk van minder gewicht zijn.

den curator voldoende geregeld; hebben dus de bedoelde woorden geene bijzondere beteekenis, dan kunnen zij slechts strekken om door hunne overtolligheid verwarring te weeg te brengen. Eindelijk zie ik ook niet in, waartoe de volkomen gelijkstelling zou dienen; de gevolgen der gewone curateele zijn hier toch, althans voor een deel, overbodig bij de opsluiting van den misdadiger; er wordt eene veel minder uitgebreide beperking zijner bevoegdheid vereischt, die bijkans alleen het beheer zijner goederen betreffen moet.

Anderen gaan dan ook van een geheel verschillend beginsel uit: zij beweren dat de wettelijke curateele opzettelijk geregeld is in den Code Pénal, en dat diens bepalingen, alleen indien zij onvolledig blijken te zijn, uit het Burg. Wetb. moeten worden aangevuld. Sommigen hunner zijn van meening, dat alleen het beheer, „la gestion et l'administration,” zijner goederen aan den veroordeelde wordt ontnomen, en dat hij overigens de bevoegdheid behoudt om alle mogelijke overeenkomsten aan te gaan.¹⁾ Men kan zich hiervoor beroepen op de woorden van art. 29 C. P., en verder op het doel dier bepaling, die alleen eene noodzakelijke voorziening geven en den misdadiger beletten wil om geld te ontvangen.

Mijns inziens is het beginsel, waarvan deze schrijvers uitgaan juist. De weglating van de bepaling van den Code Pénal van 1791 doet reeds vermoeden, dat men minder streng wilde zijn; maar vooral moet er op de woorden van art. 29 C. P. gelet worden. Dit artikel bevat eene strafbepaling en is daarom reeds *strictae interpretationis*. Men kan de woorden, daar gebezigd, maar niet eenvoudig niets beteekenend en overbodig noemen,

---

1) Chauveau et Hélie n°. 240; Toullier VI n°. 111; Bertauld, Cours du C. P. p. 274: „L'interdiction légale dépouille le condamné de l'exercice de ses droits sur sa fortune, elle substitue à sa gestion une gestion étrangère.”

dit is altijd, maar vooral in het strafrecht, eene zeer gevaarlijke wijze van interpretatie. De strekking der curateele, door den Code Pénal verordend, is kennelijk om voor de goederen van den veroordeelde, maar niet om, zoo als het geval is bij de gewone curateele, ook voor diens persoon te zorgen. Daarom vereenig ik mij gaarne met de volgende woorden van Demolombe: „Je dirais donc, que cette interdiction toute spéciale, si différente dans sa cause et dans son but de l'interdiction ordinaire, ne saurait se confondre absolument avec elle dans les mêmes effets, et je penserais, qu'elle ne s'applique qu'aux actes, qu'aux dispositions entre vifs, concernant le patrimoine de l'interdit, parce que les dispositions sont incompatibles, soit avec l'administration déferée au tuteur, soit avec le but essentiel de la loi, qui est d'empêcher le condamné de se procurer des ressources.”¹⁾ Deze is mijns inziens de ware opvatting van de gevolgen der legale interdictie, en daarom kan ik het Chauveau et Hélie niet toegeven, dat de misdadiger, bij het verlies van het beheer zijner goederen, toch de bevoegdheid zou behouden om daarover bij overeenkomst te beschikken. De woorden van art. 29 C. P. zijn wel *strictae interpretationis*, maar dit neemt niet weg, dat in het meerdere altijd het mindere begrepen is. *Qui plus voluit, etiam minus voluit*. Heeft de wet iemand zoozeer in zijne bevoegdheid beperkt, dat zij hem het geheele beheer zijner goederen uit de handen heeft genomen, dan heeft zij natuurlijk hem ook in het recht van beschikking daarover willen beperken. Recht van beheer kan zeer goed bestaan zonder recht van beschikking, maar het laatste zon-

1) Demolombe I, bl. 247—253, n°. 192; Aubry et Rau I, 316; zoo ook van Hall I, bl. 112: „De overeenkomsten, die hij sluit, hebben alleen geen invloed op de hem tijdelijk ontnomen bezittingen.”

der het eerste is ondenkbaar, en dat over eene en dezelfde zaak de vrije beschikking bij den eenen persoon, en een van dezen onafhankelijk beheer bij den ander zou zijn, is onmogelijk. Het resultaat is alzoo, dat de wettelijk geïnterdiceerde zoowel het beheer als de beschikking over zijne goederen verliest, maar in alle overige opzichten zijne rechtsbevoegdheid behoudt.

Uit het verlies van het beheer vloeien een aantal gevolgen voort, in het Burg. Wetboek voor de curateele in het algemeen vastgesteld, en dus uit den aard der zaak ook op de wettelijke curateele van toepassing. Zoo zal de misdadiger geen erfenis of schenking kunnen aannemen, zonder medewerking van den curator, die daartoe door den arrondissements rechtbank zal moeten worden gemachtigd (art. 1092, 1722 B. W.). Ook zal er steeds wettelijke boedelscheiding moeten plaats hebben, waarbij echter natuurlijk de tegenwoordigheid van den toezienden curator geen vereischte kan wezen, omdat er in deze curateele geen toeziende curator is (art. 1117 B. W.); en in het algemeen zal de veroordeelde zich, evenmin als een minderjarige met het over zijne goederen gevoerd beheer kunnen bemoeien. De maatschap, waarvan hij lid is, (art. 1683 n. 4 B. W.) neemt, even als het aan of door hem gegeven mandaat, (art. 1850 n. 3 B. W.) van zelf een einde; hij zal geen borg kunnen zijn (art. 1864 B. W.) noch eene dading kunnen treffen (art. 1889 B. W.). Overeenkomsten, waarbij hij zich tot louter persoonlijke praestatiën verbindt, die onmiddellijk noch middellijk zijne goederen betreffen, zal hij wel kunnen aangaan, maar hier zal meestal eene feitelijke onmogelijkheid in de plaats treden der wettelijke, omdat de beschikking over zijn persoon den misdadiger door zijn verblijf in het tuchthuis ontnomen is. Andere overeenkomsten zal hij natuurlijk niet kunnen sluiten, omdat deze,

direct of indirect, altijd eene beschikking over geld of goed bevatten, en het eerste zoowel als het laatste geheel aan zijne macht onttrokken is. Alleen wanneer zijne overeenkomsten uitdrukkelijk gesloten waren voor den tijd, dat de curateele zal hebben opgehouden te bestaan, zouden zij rechtsgeldig kunnen zijn. De jurisprudentie is met deze leer in overeenstemming. Zoo werd in Frankrijk beslist, dat eene cessie van actiën in eene maatschap, door eenen misdadiger in den kerker gedaan, kan worden vernietigd, omdat artt. 1124 C. C. geen onderscheid maakt tusschen de verschillende soorten van curateele, en ook de rechter dus dit onderscheid niet maken mag. 1) Eveneens werd er geoordeeld over den verkoop van het manuscript der „Memoires,” van den veroordeelde, hetwelk, zonder tusschenkomst van den curator, niet kan verkocht worden, omdat „le condamné ne peut faire aucum acte de gestion, ni même de simple administration; que cette interdiction légale, qui a pour but de faciliter la répression des crimes, est d'ordre public, et que le condamné ne peut, sous peine de nullité, disposer d'une partie quelconque de ses propriétés.” 2) Dalloz haalt dit arrest aan ten bewijze, dat de veroordeelde gelijk staat met den gewonen curandus en alzoo tot alle rechtshandelingen onbevoegd is; mijns inziens strijdt het evenwel niet met mijne opvatting, omdat het toch eigenlijk niets anders verbiedt dan eene beschikking over de goederen. De contracten, vóór den aanvang der straf aangaan, zijn natuurlijk geldig, maar het moet dan bewezen zijn, dat zij werkelijk vóór dien tijd gesloten zijn, hebben zij geen *date certaine*, dan kunnen zij vernietigd worden, zonder dat

1) Cass. 25 Jan. 1825, Dalloz, voce Peine n°. 728, Dalloz, Recueil 1825 I, 147.

2) Paris 7 Aug. 1837, Dalloz, voce Droit civil n°. 769.

later de authenticiteit der acte door getuigen kan worden be-
wezen. 1)

Verder evenwel strekken zich hier de beperkingen der
rechtsbevoegdheid niet uit. De goënterdiceerde kan b. v. zeer
goed een testament maken, omdat dit eene beschikking is,
die op het beheer der goederen, gedurende het ondergaan
der straf, geene betrekking heeft. Hem dit recht te ontzeg-
gen, ware eene beperking buiten de grenzen van art. 29 C. P.,
die daarom niet kan worden aangenomen. Op verschillende
gronden is in Frankrijk reeds meermalen in dezen zin be-
slist. Zoo leest men in een vonnis van Nîmes, d. d. 16 Junij
1835: „Attendu qu'aucune loi n'attache à l'interdiction légale,
dont parle l'art. 29 C. P., l'incapacité de disposer par testa-
ment, et qu'on ne peut assimiler arbitrairement cette inter-
diction légale à l'interdiction judiciaire, dont s'occupe le ti-
tre 11 livre I. C. C., s'agissant surtout d'une clause pénale,
qui doit être soigneusement restreinte dans ses termes. At-
tendu enfin, que le seul effet de l'interdiction légale se trouve
indiqué dans la deuxième partie de l'art. 29 et 31 C. P., por-
tant que les biens du condamné seront gérés et administrés
par un curateur ou tuteur, sans qu'il puisse lui être remise
aucune partie de ses revenus.” 2) Bij ons is hetzelfde aan-
genomen, bij een arrest van het Hof te Groningen van 23

1) Rouaan 7 Mei 1806, Dalloz, Droit civil n°. 768; Cass. 22 Maart 1825
en Nancy 5 Junij 1828, Dalloz, Peine 728. De vernietiging kan zoowel door
de schuldeischers, als door den curator worden gevraagd.

2) Nîmes 16 Junij 1835, Dalloz, Dispositions entre vifs n°. 304. Daar
wordt nog een arrest medegedeeld van Rouaan, 28 Dec. 1822, dat zich ook
nog beroept op de afschaffing van de bepaling van 1791. Zie ook Colmar
1 April 1846, Dalloz, Recueil 1846, II, 145. Vele juristen zijn van een an-
der gevoelen, o. a. Humbert n°. 322, die deze leer eene sorte de magistrature
domestique noemt. Anders Merlin, Questions de Droit IX § 3; Aubry et
Rau V, 428.

Febr. 1844, dat wel van eene mijns inziens verkeerde beschouwing van de wettelijke curatee uitgaat, maar toch tot hetzelfde resultaat komt: „Vermits noch aan den minderjarige, noch aan den geïnterdiceerde de testamenti factio onbepaald is ontzegd, maar slechts dan hunne testamenten nietig of voor vernietiging vatbaar zijn, wanneer zij of uit hoofde van gebrek aan genoegzaam ontwikkelde, of uit hoofde van gekrenkte geestvermogens verondersteld worden of blijken geen vrijen wil te hebben of gehad te hebben, welke reden tot ontzegging der testamenti factio ook wel bij gedetineerden aanwezig kan zijn, maar bij hen als zoodanig niet verondersteld wordt aanwezig te zijn.”¹⁾

Over zijne goederen zal de geïnterdiceerde zonder zijn curator ook niet kunnen procederen, en een rechtsgeding, waarin hij betrokken is, wordt geschorst, volgens art. 254 W. v. B. R., ofschoon deze schorsing meestal wel niet te pas zal komen, omdat die reeds door de voorafgaande eerloosheid is toeweggebracht; hij kan zich echter zonder zijnen curator verdedigen tegen correctionneele vervolgingen, en overigens ook persoonlijk in rechten verschijnen.²⁾

Zijne persoonlijke rechten blijven natuurlijk ook ongeschonden; immers wanneer maar zijne goederen buiten het spel blijven is hij volkomen rechtsbevoegd. Daarom zal hij ook *rechtens* een huwelijk kunnen sluiten, al zal hij er ook *feitelijk* weinig gelegenheid toe hebben; deze kan zich evenwel voordoen in geval van ontsnapping. Als de andere echtgenoot van de veroordeeling niet weet, zal die wellicht op grond

1) Rechtsg. Bijbl. VI, 235 vlg. Hierin staat de veroordeelde dus gelijk met den onder curatoele gestelden verkwister.

2) Zie Cass. 6 Nov. 1817, Dalloz, voce Peine 728, en Cass. 5 Sept. 1846, Dalloz t. a. p.; Chauveau et Hélie 240.

van dwaling ¹⁾ de nietigheid kunnen vorderen, maar het huwelijk is op zich zelf niet nietig, en ik geloof ook niet, dat, zoo er geen stuiting plaats heeft, iets aan het sluiten daarvan in den weg staat; het huwelijk is eene handeling, die alleen den persoon betreft, en slechts indirect op de goederen kan terugwerken; deze staan onder een wettelijk beheer en kunnen er dus noch bij winnen noch onder lijden, althans zoolang de straf duurt. ²⁾

Ook de vaderlijke macht wordt niet opgeheven. De veroordeelde behoudt al zijne rechten met betrekking tot den persoon van zijn kind, en art. 507 B. W. zal alleen in zoover gelden, als het de goederen van den minderjarige betreft. De goederen van het kind zullen daarentegen ook door den curator beheerd worden, indien de andere echtgenoot overleden of daartoe buiten staat is; de toestemming tot een huwelijk zal de minderjarige echter niet aan den curator maar aan den vader zelven moeten vragen, en art. 514 B. W. alzoo niet toepasselijk zijn. ³⁾ — De veroordeelde kan ook een natuurlijk kind erkennen, omdat geen wetsartikel zich daartegen verzet, en niet alleen omdat hij zedelijk in staat is eenen wil te hebben. ⁴⁾ — De maritale macht wordt, volgens art. 221 C. C., gedurende de straf geschorst. ⁵⁾ Dit

1) Althans zoo men dit geval onder dwaling in den persoon brengen kan. Zie Opzoomer, ad art. 142 B. W.

2) Volgens Aubry et Rau, IV, bl. 83, bevat art. 29 C. P. wel een empêchement prohibitif, maar het eenmaal gesloten huwelijk kan niet vernietigd worden; evenzoo Duranton II, 36, 37; Demolombe I, 192. Humbert n°. 322 beweert daarentegen, dat er vernietiging kan worden geëischt, omdat er op denzelfden grond echtscheiding kan geëischt worden.

3) Demolombe VI, n°. 364, komt tot hetzelfde besluit, maar acht het bijna onuitvoerbaar. „C'est presque impossible.”

4) Aubry et Rau IV, bl. 669; Demolombe V, 388.

5) Humbert, n°. 303, beschouwt het dan ook niet als een infamant gevolg, maar meer als eene werking der legale interdictie; Demolombe VI, 364.

artikel is echter bij ons niet overgenomen; wel bepaalt art. 798 W. v. B. R. dat bij curateele van den man de vrouw in plaats van zijne machtiging die van de rechtbank moet vragen, maar dit bewijst niet, dat hieronder ook de wettelijke curateele begrepen is, omdat dit artikel alleen den vorm regelt, en voor de gevallen, waarin die vorm vereischt wordt, naar het Burg. Wetboek verwijst. Nu is nergens bepaald, dat door de wettelijke curateele de maritale macht te niet gaat, en daarom zal de veroordeelde echtgenoot, mijns inziens, altijd bevoegd zijn, zijne vrouw te machtigen, zoo de handelingen van deze maar geen invloed hebben op zijne eigene goederen. Dit alles werd juist zoo begrepen door den rapporteur van de Fransche kamer van gedeputeerden, bij gelegenheid der herziening van den Code Pénal in 1832. Toen Dumon daar de afschaffing van den burgerlijken dood ter sprake bracht, betoogde hij, dat men daarvoor iets anders in de plaats moest stellen, want dat de interdiction légale onvoldoende was: „Mais les incapacités qui résultent de cette interdiction sont elles suffisantes? L'autorité paternelle, l'autorité maritale peuvent elles s'exercer du fond d'un bague avec quelque fruit?.... Les biens, dont la propriété est rendue au condamné, seront des biens d'interdit, c'est à dire, frappés d'indisponibilité, et soumis à tous les embarras d'une administration légale.”¹⁾

Ziehier de voornaamste uitwerkingen der wettelijke curateele met betrekking tot de rechtsbevoegdheid van den veroordeelde.²⁾ Wat diens persoonlijke rechten betreft, blijft die ongeschonden, maar ten aanzien van zijne goederen wordt zij aanmerkelijk beperkt.

1) Chauveau et Hélie n°. 217.

2) Men kan hier nog bijvoegen, dat hij geen voogd kan zijn, volgens art. 436 B. W., geen curator, op grond van art. 506 B. W., en geen uitvoerder eener uiterste wilsbeschikking, op grond van art. 1052 B. W.

3. Welke rechten komen den curator toe?

De taak van den curator bestaat in het beheeren van de goederen des veroordeelden, en daar de Code Pénal hieromtrent in geene bijzonderheden treedt, zullen de regelen, waaraan dit beheer onderworpen is, grootendeels in het Burg. Wetb. moeten gezocht worden. Art. 506 B. W. verwijst hiervoor in het algemeen naar het bestuur van den voogd over minderjarigen, en de regelen daarvoor gegeven zullen dus ook bij de wettelijke curateele moeten gevolgd worden. Het is overbodig nog op te merken, dat de artt. 441 en 442 B. W., omtrent de zorg van den voogd voor den persoon van den minderjarige, hier niet in aanmerking komen. Daarentegen zal de curator, overeenkomstig art. 390 vlgg. B. W., ook hier hypotheek moeten stellen, en deze zal gedurende den loop der curateele zoowel vermeerderd als verminderd kunnen worden; hij zal binnen tien dagen een inventaris moeten opmaken (art. 444 B. W.), de gelden van den veroordeelde moeten beleggen, overeenkomstig art. 449 B. W., zorg hebben te dragen voor de inschrijvingen op het grootboek (art. 450 B. W.) en in zijne administratie aan hetzelfde toezicht van den kantonrechter of de arrondissementsrechtbank onderworpen zijn als de voogd, volgens art. 451—467 B. W.¹⁾ Kortom, alle bepalingen in het Burg. Wetb. voorkomende over het beheer van den curator over de goederen van den gewonen curandus zijn ook hier toepasselijk, zoodat het overbodig is die alle optesommen.²⁾ Er bestaan evenwel op dezen algemeenen

---

1) Zie Bourges, 25 Jan. 1832, Dalloz, voce Peine n°. 722. Daarbij werd beslist, dat de curator geautoriseerd moet zijn door den familieraad om de vernietiging van eenen verkoop te vorderen.

2) Zie nog art. 1092, 1116, 1117, 1216, 1217, 1722 B. W.; art. 280, 324b, 330, 620, 659 5°. W. v. B. R.

regel een paar uitzonderingen. — Art. 508 B. W. schrijft voor, dat de inkomsten van den wegens onnoozelheid, krankzinnigheid of razernij onder curateele gestelden in het bijzonder tot verbetering en verzachting van zijn lot moeten worden besteed, en art. 446 B. W. wil, dat de kantonrechter, bij den aanvang der curateele, eene som zal bepalen, welke de curandus jaarlijks zal kunnen verteren. Deze beide artikelen worden gheel uitgesloten door art. 31 C. P., volgens hetwelk gedurende de straf geen penning aan den veroordeelde kan uitgekeerd worden. Deze bepaling is inderdaad noodzakelijk, en een uitvloeisel van het doel der wettelijke curateele. Toch werd zij bij de discussiën over den Code Pénal in den Staatsraad zeer bestreden, en ook Carnot zegt er van: „N'y avait-il donc aucun moyen à prendre pour allier les principes de l'humanité avec ceux d'une rigoureuse justice? Tous les intérêts n'auraient-ils pas été ménagés, si le Code avait autorisé le conseil de famille à fixer le montant des sommes, que le curateur aurait dû remettre entre les mains des administrateurs des prisons pour subvenir aux plus pressants besoins du condamné? Les individus, qui se sont rendus coupables de crimes, ne méritent sans doute aucune faveur; mais peut-on regarder comme une faveur de subvenir aux besoins que réclame l'humanité?” 1) Ik kan hierop geen beter antwoord geven dan dat, hetwelk reeds door Chauveau et Hélie gegeven is: „Nous ne partageons pas l'opinion de ce savant magistrat, et sa dernière considération nous touche peu; en effet, si les individus, qui se sont rendus coupables, ne méritent aucune faveur, ils doivent être soumis au régime qui pèse sur tous les condamnés, parce qu'on ne doit pas présumer, que ce régime puisse blesser les règles de l'hu-

1) Carnot, Commentaire du C. P., ad art. 31.

manité." 1) In elk geval zijn de genoemde schrijvers het eens, dat art. 31 C. P. als een volstrekt verbod moet worden opgevat. Anderen meenen echter, dat dit niet belet, dat er met toestemming van den curator en van de familie alimenteren aan den gevangene kunnen verleend worden. 2) Zoowel de beraadslagingen, als de woorden der wet, en het gezond verstand verzetten zich, mijns inziens, tegen deze opvatting. Het doel om de ongelijkheid door verschil van fortuin voor den misdadiger op te heffen, heeft, volgens de beraadslagingen, in de woorden „aucune somme, aucune provision, aucune portion de ses revenus," eene duidelijke uitdrukking gevonden.

De echtgenoot en de bloedverwanten in de opgaande en de nederdalende linie kunnen niettemin zeer zeker, op grond van art. 376 vlgg. B. W., onderhoud van den geïnterdiceerde vorderen, en zullen daartoe eene rechtsvordering tegen hem kunnen instellen, waartegen zijn curator zich, met of zonder machtiging van den kantonrechter, zal verdedigen, indien hij althans, van dezelfde machtiging voorzien, niet in de vordering berusten wil (art. 461, 462 B. W.) In Frankrijk heeft men tegen deze meening bezwaren geopperd, omdat eene bepaling in dien zin uit den Code van 1791 was weggelaten, terwijl zij daarentegen in art. 475 C. d. I. Cr. ten aanzien van den contumax uitdrukkelijk gegeven was. Er werden zelfs in der tijd amendementen voorgesteld, om eene diergelijke bepaling aan art. 31 C. P. toe te voegen, die echter als overbodig werden verworpen. Overigens heeft, voor zoover ik weet, deze vraag bij ons tot geen twijfel aanleiding gegeven, en zal ik dus niet verder over haar uitweiden. 3)

1) Chauveau et Hélie n°. 239.

2) Zie Dalloz, voce Droit civil n°. 771; Magnin, *Traité des minorités* I, n°. 37. Anders Humbert n°. 318.

3) De meeste Fransche schrijvers zijn van hetzelfde gevoelen; zie Du-

Is de straf op de eene of andere wijze geëindigd, dan houdt de curateeel natuurlijk op, en moet de curator den vroegeren geïnterdiceerde zijne goederen teruggeven, en rekening en verantwoording afleggen van zijn beheer (art. 30 C. P.) Deze rekening zal geschieden, overeenkomstig art. 467 vlgg. B. W., terwijl de procedure is voorgeschreven in art. 771 vlg. W. v. B. R. Zij zal dus op kosten van den geïnterdiceerde aan hem zelven of zijne erfgenamen gedaan moeten worden, en de curator zal, behalve vergoeding voor alle noodzakelijke en behoorlijk gerechtvaardigde uitgaven, geen loon in rekening mogen brengen. Het slot der rekening, door den curator verschuldigd, zal renten dragen van den dag, dat zij gesloten is, terwijl alle rechtsvorderingen betreffende het afgelopen beheer na tien jaren verjaard zijn, te rekenen van den dag waarop de straf geëindigd is.

De curator over den misdadiger staat dus in bijna alle opzichten met den gewonen curator gelijk.

4. Wat zal het gevolg zijn als de geïnterdiceerde zijne bevoegdheid te buiten gaat?

Het is de vraag, of de algemeene bepalingen omtrent overeenkomsten, aangegaan door personen, die daartoe onbekwaam waren, hier moeten toegepast worden. De regel daarbij is, volgens art. 1125 C. C. en 1367 B. W. deze, dat personen, bekwaam om verbindtenissen aantegaan, zich niet kunnen beroepen op de onbekwaamheid van hen, met wie zij gehandeld hebben. De Fransche juristen achten deze bepaling hier niet toepasselijk, en beweren, dat de nietigheid zoowel door den veroordeelde als door de andere con-

---

vergier, Collection des lois, tit. XXXII, p. 227, n°. 2; Dalloz, Droit civil n°. 773, en vooral Chauveau et Hélie n°. 234, 235, 236, 237, die de quaestie historisch onderzoeken en de geopperde bezwaren op afdoende wijze wederleggen.

tracteerende partij kan worden ingeroepen. Demolombe zegt onder anderen: „Mais la raison et la morale s'opposent à ce que l'interdit légalement puisse se prévaloir seul de cette nullité, car il était sain d'esprit aussi bien que les tiers,” 1) en Aubry et Rau: „Il faut enlever au condamné toutes ressources pécuniaires de nature à faciliter son évacion. Ce double but serait évidemment manqué, si les tiers pouvaient en sécurité contracter avec le condamné, sans craindre de voir annuler à la demande de ce dernier les conventions, qu'ils auraient faites avec lui. D'un autre côté la nullité étant établie contre le condamné et non en sa faveur, il en résulte, que les tiers avec lesquels il a traité sont également autorisés à la faire valoir.” 2) De Fransche jurisprudentie heeft zich met dit gevoelen vereenigd, en aangenomen, dat die nietigverklaring door beide partijen, ja ook door den curator en de schuldeischers kan worden gevraagd. 3) Men zou tegen deze opvatting kunnen aanvoeren, dat zij de regelen der gewone curateele, waaraan toch door geen enkel artikel van den Code Pénal uitdrukkelijk gederogerd wordt, geheel uit het oog verliest, of liever stilzwijgend ter zijde schuift; mijns inziens hebben dan ook de voorstanders van de leer, dat de wettelijk geïnterdiceerde geheel met den gewonen curandus gelijk staat, niet het minste recht om hier een geheel ander beginsel aantenemen. Een beroep op „*la raison et la morale*” is voor mij ook niet krachtig genoeg om uitdrukkelijke wetsbepalingen ter zijde te stellen. Met dat al kom ik, op andere gronden, tot hetzelfde besluit.

1) Demolombe I, n°. 193, bl. 252—254.

2) Aubry et Rau I, bl. 317, noot 6.

3) Cass. 22 Maart 1825, Dalloz, Droit civil n°. 768; Cass. 8 Mei 1839, Devilleneuve 1839 I, 729. Evenzoo Humbert n°. 323; Hanin n°. 380, en Dalloz, Droit civil n°. 769.

De wettelijke curateele is eene straf, en dus geheel verschillend van de gewone, in het belang van bijzondere personen ingesteld. De voorschriften, ten aanzien der eerste gegeven, zijn alzoo voorschriften in het algemeen belang, welke absoluut moeten gelden, onafhankelijk van de willekeur der partijen, die er door gebaat of geschaad worden. Daarom moet er bij de interdiction légale op het besproken punt gederogeed worden aan de bepalingen van het Burg. Wetb., die met geen ander doel gegeven zijn dan om hem, die ten gevolge van den toestand, waarin hij verkeert, voor zijne eigene zaken geen zorg kan dragen, tegen de gevolgen zijner handelingen te waarborgen op eene wijze, die zooveel mogelijk in overeenstemming is met het belang van alle daarbij betrokken personen. De wettelijke curateele toch berust op een geheel anderen grondslag. De beperking der rechtsbevoegdheid van den curandus is hier eene straf, en moet dus zoo gestreng mogelijk worden doorgevoerd. Alle handelingen van den misdadiger, waartoe deze ten gevolge van de hem opgelegde straf buiten staat was, worden daarom door eene volstreckte nietigheid getroffen, d. w. z. eene nietigheid, die door alle belanghebbenden zonder onderscheid kan worden ingeroepen, den geïnterdiceerde zelve, de andere contracteerende partij, den curator, de schuldeischers en de erfgenamen. De artikelen 1482—1492 B. W. zijn alzoo hier in het geheel niet van toepassing; ook de termijn van vijf jaren is niet fataal, evenmin als eene latere bekrachtiging na den afloop der straf, de nietigheid kan opheffen, behoudens natuurlijk de bevoegdheid van den voormaligen geïnterdiceerde, om eene geheel nieuwe overeenkomst van denzelfden inhoud te sluiten. De nietigheid, die het gevolg is der interdictie, is volstrekt en onvoorwaardelijk, ¹⁾ en kan dus door den mis-

1) Ik kan mij ook niet vereenigen met een arrest van het Hof v. Cass. van

dadiger ook dan worden ingeroepen, wanneer zij handelingen betreft, waarbij hij zich aan opzettelijk bedrog heeft schuldig gemaakt. 1)

De wettelijke curatee is dus eene bijkomende straf bij veroordeeling tot het tuchthuis, die den misdadiger gedurende zijn straftijd de beschikking over zijne goederen ontnemt, en het beheer daarover opdraagt aan eenen curator, die het zal hebben te voeren, overeenkomstig de regels voor voogden van minderjarigen voorgeschreven.

---

29 Maart 1852 (Devillencuve 1852 I, bl. 385), waarbij beslist is, dat de medecontrahent de nietigheid eener overeenkomst niet kan inroepen, indien deze mede geteekend is door iemand, die zich sterk gemaakt heeft voor den ginterdicerde, en wiens verbindtenis vrijwillig is aangenomen voor het geval, dat de misdadiger de ratificatie mocht weigeren. In zoodanig geval bestaat er m. i. maar ééne verbindtenis, die van den medecontrahent met dengenen die zich sterk gemaakt heeft; deze is geldig, maar geheel onafhankelijk van den ginterdicerde, die geene actie kan instellen, en tegen wien ook niet geageerd kan worden.

1) Anders Dalloz, Droit civil n°. 769, op grond van art. 1310 C. C., ons art. 1483 B. W., en Humbert n°. 323.

HOOFDSTUK VII.

DE BEPERKING DER RECHTSBEVOEGDHEID ALS CORRECTIONNEELE STRAF.

Tot hiertoe behandelde ik alleen die beperking der rechtsbevoegdheid, welke het gevolg is van de eigenlijke misdaden. Eene diergelijke beperking kan echter ook voorkomen bij de zoogenaamde wanbedrijven, en wel op tweeërlei wijs. Zij kan daarbij namelijk 1° het onmiddellijk doel der veroordeeling, met andere woorden de straf zelve, zijn, en 2° het stilzwijgend gevolg eener veroordeeling tot eene andere correctionneele straf. Over die beide gevallen moeten wij afzonderlijk handelen: in dit hoofdstuk over het eerstgenoemde.

1. Bij mijne beschouwing van het Fransche recht zeide ik reeds, wat hieromtrent het stelsel was van den Code Pénal; hier herinner ik slechts, dat de rechten in art. 42 van dat Wetboek opgenoemd, alleen in de bij de wet uitdrukkelijk vermelde gevallen nu eens *moesten*, dan eens *konden* worden ontnomen. De rechter was dus zeer beperkt in de toepassing dezer straf, en door ons hoogste rechterlijk collegie werd zelfs beslist: „dat de wetgever in het Wetboek van Strafrecht heeft bepaald de gevallen, in welke een veroordeelde voor

eenen tijd moet worden ontzet van de burgerrechten, vermeld in art. 42 C. P., en zulks zonder uitzondering van eenige dier rechten, alsmede de gevallen, in welke een veroordeelde voor eenen tijd gedeeltelijk van die rechten moet worden ontzet, en dat alzoo in de eerste gevallen het aan den rechter niet vrijstaat, om slechts van sommige dier rechten de ontzetting tegen den veroordeelde uittespreken." Op deze gronden werd uitgemaakt, dat, wanneer de lasteraar slechts van een gedeelte der rechten van art. 42 ontzet was geworden, art. 374 C. P. geschonden was, en het arrest te dien opzichte behoorde te worden vernietigd. 1)

De invoering van ons Burgerlijk Wetboek in 1838 deed ook hier allerhande moeielijkheden ontstaan, van geheel denzelfden aard als de boven bij de eerloosheid vermelde. Het is evenwel overbodig daarover thans uitteweiden, omdat zij door de wet van 1854 voor het grootste gedeelte vervallen zijn. Het zij genoeg op te merken, dat, volgens vele schrijvers, art. 42 C. P., wat de ontzetting uit de voogdij betreft, door art. 437 B. W., met betrekking tot de solemneele getuigen door art. 20 en 991 B. W., wat de getuigen voor den rechter aangaat, door art. 1950 B. W. was afgeschaft, en dat dus na 1838, behalve de politieke rechten, alleen nog het recht om deskundige te zijn kon ontnomen worden. 2)

De wet van 29 Junij 1854 heeft den aard en de gevolgen dezer straf aanmerkelijk gewijzigd, en het volgende is dus alleen op haar toepasselijk, zooals zij tengevolge van die

1) H. R. 27 Junij 1843, W. 493. Anders Chauveau et Hélie n°. 231.

2) Zie Godefroi, Ned. Jaarb. I, bl. 283; v. Hall I, bl. 112. § 50. Een arrest van den H. R., 18 Febr. 1845, Ned. Rechtspr. XIX, 362, weigerde cassatie op grond van het onbeëdigd hooren van een getuige in eene strafzaak, die van deze rechten ontzet was. Zie ook Schooneveld, ad art. 42; Sprenger van Bijk, Wet op het Notarisambt bl. 114.

wijzigingen geworden is. De Memorie van Toelichting, waarmede de wet werd ingediend, verklaarde eene herziening van art. 42 C. P. wenschelijk voor onze zeden en onze wetgeving; de regeering wilde alleen behouden, wat in het belang der maatschappij noodzakelijk scheen.¹⁾ Sommige rechten, in art. 42 vermeld, worden dan ook niet meer opgenoemd onder die, welke op deze wijze zouden kunnen ontnomen worden. Zoo werd er gezwegen van de verkiesbaarheid tot staatkundige betrekkingen, omdat de vermelding daarvan overbodig was geworden door de bepalingen van de Grondwet, de Kieswet, de Provinciale wet en andere organieke wetten; evenzoo van het recht van stemming in den familierraad, nu deze zelf niet meer bestond, en ook van het recht om deskundige of getuige bij acten te zijn, omdat, zooals de Regeering op eene deswege gemaakte bedenking antwoordde, door de vroegere uitsluiting op dit punt, derden het meest benadeeld werden.²⁾ Daarentegen zouden nu de volgende rechten ontnomen kunnen worden: 1° het kiesrecht; 2° het recht om alle openbare bedieningen of ambten te bekleeden; 3° het recht om schietgeweer of wapenen te dragen; (dit word er eerst bijgevoegd in de nota van wijzigingen, gevoegd bij de Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag;³⁾ 4° het recht om voogd of curator over vreemden te zijn; 5° hetzelfde recht met betrekking tot eigen kinderen; 6° het recht om onder eede getuigenis in burgerlijke zaken afteleggen, in geval van

1) Zie Weekblad 1514, en eene zeer gunstige beoordeeling der wet door d. P. in W. 1520.

2) W. 1514, 1528, 1537. Art. 8 Wet v. 29 Junij 1854. Zie ook Chauveau et Hélie. n°. 186.

3) W. 1538. Zie art. 14 der Jachtwet, 13 Junij 1857; art. 56 der Wet op de Nationale Militie, 19 Aug. 1861; art. 4 der Schutterijwet van 11 April 1827; Chauveau et Hélie n°. 191.

wraking. Deze drie laatste punten, als meer bijzonder op het burgerlijk recht betrekking hebbende, zullen beneden nader ter sprake komen.

Art. 8 der wet van 29 Junij 1854 bevat echter de zeer belangrijke bepaling, dat het geheel aan den rechter zal staan, de ontzetting van alle of van sommige dezer rechten al dan niet uit te spreken. In het Voorloopig Verslag werden tegen dit voorschrift gewichtige bedenkingen geopperd, maar bij de Memorie van Beantwoording volhardde de Regeering bij hare meening, dat het behouden moest blijven. ¹⁾ Dit nu, gevoegd bij de bepaling van art. 43 C. P., voorschrijvende, dat de hier beschreven geheele of gedeeltelijke ontzetting van rechten alleen kan plaats hebben in de uitdrukkelijk bij de wet genoemde gevallen maakt haar inderdaad tot eene zeer geschikte straf. Zij is correctionneel, en dus geheel onderscheiden van de eerloosheid, waarvan zij verder hierin verschilt dat zij hoofdstraf en geen bijkomende straf, en voorts, zooals al onze straffen, van tijdelijken aard is, en bovendien in hare uitwerkingen, naar mate van hare toepassing, zeer verschillend kan zijn, terwijl de eerloosheid altijd onplitsbaar en onafscheidelijk verbonden is met de crimineele veroordeeling.

Deze straf kan derhalve door den rechter alleen worden toegepast in de gevallen, waarin de wet dit uitdrukkelijk toestaat, en dan staat het aan dezen de ontzetting al of niet uittespreken, en zoowel van alle als van sommige der genoemde rechten. Slechts de ontzetting van de waarneming van bedieningen of ambten is soms verplichtend, namelijk in al die gevallen, waarin de Code Pénal de straf van *carcan* of *dégradation civique* voorschrijft, die, zooals bekend is, bij

---

1) W. 1537. Chauveau et Hélie n°. 231.

ons door correctionneele straffen vervangen zijn. ¹⁾ Hetzelfde is het geval bij omkoopng bij gelegenheid van verkiezingen en bij verduisteringen van gelden door openbare ambtenaren. ²⁾ In al deze gevallen is de ontzetting van dit ééne recht verplichtend, indien ten minste de rechter geene verzachtende omstandigheden aanneemt: in alle overige is het geheel aan zijn eigen oordeel overgelaten. ³⁾

2. De ontzetting van de bedocldde rechten vangt, volgens art. 21 der Wet van 1854, aan met den dag van het in kracht van gewijsde gaan van het vonnis. Deze bepaling wijkt eenigszins af van de gewone regelen omtrent de tenuitvoerlegging van vonnissen. ⁴⁾ Art. 366 W. v. Sv. namelijk zegt, dat na de uitspraak in cassatie of de verwerping van het verzoek daartoe, op verlangen van den veroordeelde, de tenuitvoerlegging nog gedurende acht dagen geschorst zal worden, opdat hij een verzoek om gratie zou kunnen inleveren. Art. 21 der nieuwe wet heeft echter aan de bepalingen van het Wetboek van Strafvordering opzettelijk gederogeerd. De schorsing van art.

---

1) Waar le carcan was voorgeschreven, moet deze ontzetting van 5—10 jaren duren (art. 5 d. Wet v. 29 Junij 1854); de misdrijven hiermeê gestraft zijn opgenoemd in art. 111, 143, 177, 179, 228, 263 C. P. De misdrijven, vroeger met *dégradation civique*, art. 6 d. Wet v. 1854, gestraft, komen voor in art. 114, 119, 121, 122, 126, 127, 130, 167, 183, 366 C. P.; ook hier duurt de ontzetting 5—10 jaren.

2) In het eerste geval (art. 113 C. P.) duurt weêr de ontzetting 5—10 jaren; in het tweede (art. 171 C. P.) is zij daarentegen levenslang, Chauveau et Hélie, n°. 1780, 1781.

3) Een arrest van den H. R., 7 Nov. 1866, W. 2866, besliste dan ook, dat uit het niet uitspreken van de ontzetting dier rechten, in geval van art. 374 C. P., volstrekt niet mag afgeleid worden, dat zekere geïncrimineerde woorden niet lasterlijk waren.

4) Dalloz, Rép. voce Peine 718, houdt het er eveneens voor, dat de ontzetting aanvangt met de onherroepelijkheid van het vonnis.

366 W. v. Sv. is door het nieuwe art. 21 afgeschaft, hetgeen evenwel niet verhindert, dat er toch een verzoek om gratie zal kunnen worden gedaan, al is er nu ook geen vrije termijn gelaten. Ten gevolge van dit artikel wordt de ontzetting van de bedoelde rechten weêr eenigszins meer als een bijkomend gevolg der veroordeeling, dan wel als de eigenlijke straf behandeld, maar zij blijft niettemin eene hoofdstraf, die uitdrukkelijk moet worden uitgesproken, al is ook haar begin eenigszins anders geregeld dan bij andere correctionneele straffen, bijv. bij gevangenisstraf. ¹⁾ Op grond van ditzelfde artikel casseerde de Hooge Raad een vonnis, volgens hetwelk de ontzetting van de rechten eerst zou aanvangen na het ondergaan der gevangenisstraf; dit was in openbaren strijd met art. 21 der wet van 1854. ²⁾ In alle gevallen, waarin de Code Pénal een ander tijdstip voor het begin der straf bepaalt, moet dus in de plaats gesteld worden dat van de onherroepelijkheid van het vonnis. Dit houde men wel in het oog bij al de artikelen, die afzonderlijk over deze straf spreken, en die kortelijk vermeld dienen te worden.

Al de opgenoemde rechten, zoowel die van publiek- als van privaatrechtelijken aard, kunnen ontnomen worden bij alle soorten van laster, bij diefstal van minder belang (*larcins et filouteries*), bij oplichting, bij misbruik van vertrouwen, door misleiding van minderjarigen, bedrog door handteekeningen in blanco, ontvreemding van te bewaren gegevene goederen, verduistering van gerechtelijke stukken, bij het ongeoorloofd houden van banken en loterijen, en bij sommige soorten van diefstal, die, vroeger crimineel strafbaar, door de

1) Zie hierover een uitvoerig artikel, in de 2de Verzameling van Themis III, 413—452, door Mr. W. A. C. de Jonge; Schooneveld, ad art. 42 C. P. n°. 1.

2) Gelderland, 27 Maart 1855, gecasseerd door H. R. 19 Junij 1855, Ned. Rechtsp. L, bl. 235—241.

wet van 1854 tot wanbedrijven zijn gemaakt. In alle die gevallen kan de ontzetting minstens vijf en hoogstens tien jaren duren. ¹⁾

De burgerschapsrechten alleen, dat is dus het kiesrecht, het waarnemen van openbare betrekkingen en het dragen van wapenen, kunnen ontnomen worden bij omkoopingen bij de verkiezingen en bij samenspanning van ambtenaren tot met de wet strijdige handelingen, in het eerste geval voor 5—10 jaren, in het laatste voor zoo kort als de rechter wil tot 10 jaren toe. ²⁾

Het kiesrecht, dat in de plaats komt van het „droit de voter et d'être éligible,” kan van 5—10 jaren ontnomen worden aan hen, die door dadelijkheden burgers hebben verhindert hunne burgerschapsrechten uit te oefenen, en die zich aan vervalsching van stembriefjes hebben schuldig gemaakt. ³⁾

Het waarnemen van alle openbare bedieningen en ambten kan ontzegd worden voor altijd aan alle ambtenaren, die in hun belang zich gemengd hebben in zaken, waarover zij van staatswege moesten waken; van 5—20 jaren aan rechters, die zich aan rechtsweigering hebben schuldig gemaakt; van 5—10 jaren bij schending van het geheim der aan de post toevertrouwde brieven en bij onwettige uitoefening van het openbaar gezag. ⁴⁾

Het zijn van voogd of curator over vreemden en over eigen

1) Art. 374, 401, (art. 18 Wet v. 1854) 405; 406, 407, 408, 409, 410 C. P.; art. 14 Wet v. 1854.

2) Art. 113 en 123 C. P. Bij het eerste wanbedrijf, dat vroeger met eene ooteerende straf gestraft werd, is de ontzetting van het waarnemen van openbare bedieningen verplichtend (zie noot 2 bl. 173); Chauveau et Hélie n°. 1264 vlgg.

3) Art. 109, 112 C. P.

4) Art. 175, 185, 187, 197 C. P. In het laatste artikel vervalt natuurlijk de bepaling omtrent het begin. Van telegraphen geldt hetzelfde als van de posten, art. 10 der Wet van 7 Maart 1852, St. n°. 48. Dezelfde ontzetting

kinderen eindelijk kan verboden worden aan hen, die de onzedelijkheid van minderjarigen hebben bevorderd, voor 2—5 jaren in het algemeen, en voor 10—20 jaren, zoo de schuldigen de ouders of voogden waren. ¹⁾

3. De gevolgen dezer verschillende ontzettingen behoeven, wat het publieke recht aangaat, niet nader te worden toegelicht. Daarentegen vereischen de beide bepalingen omtrent het afleggen van getuigenis in rechten en van het waarnemen van voogdij of curateele nog eene nadere beschouwing.

Het voorschrift omtrent het afleggen van getuigenis is in overeenstemming gebracht met art. 1950 B. W. Hij, wien dit recht ontnomen is, zal geen getuigenis mogen afleggen onder eede, maar wel eenvoudig inlichtingen kunnen geven; zelfs zal zijne beëdigde verklaring worden aangenomen, indien er geene wraking plaats heeft — alles juist zoo als art. 1950 4°. B. W. bepaalt. Deze geheele ontzetting ziet ook alleen op burgerlijke zaken. In strafzaken kan het recht om beëdigde getuigenissen afteleggen in het geheel niet ontnomen worden. Toen het voorloopig verslag eene aanmerking op de onvolledigheid van dit voorschrift maakte, antwoordde de Regering, in hare Memorie van Beantwoording, dat zij dit recht in strafzaken opzettelijk niet had willen ontnemen, omdat het bewijs daar reeds moeilijk genoeg is, en het nadeel dus grootendeels op de partijen in de strafzaak zou neêrkomen. ²⁾

Op de vraag, hoe de rechter zal weten, of de opgeroepene door deze straf verhinderd wordt om getuigenis af te leggen, moet weder hetzelfde antwoord gegeven worden als bij de

---

is, bij art. 171 C. P., verplichtend gesteld, en wel voor altijd; dit is met art. 175 C. P. het eenige geval, dat eene correctionneele straf levenslang duurt (noot 2 bl. 173). Chauveau et Hélie n°. 1780 en 1781 noemen het eene anomalie.

1) Art. 335 C. P. Op de moeilijkheden van dit artikel kom ik straks terug.

2) W. 1528, 1537.

erloosheid. Eene der partijen zal den met ontzetting gestraften niet eenvoudig kunnen weren, zonder eenig bewijs te voeren, maar diens eigene verklaring, dat hij onbevoegd is zal daarentegen voor den rechter voldoende zijn, om hem niet tot den eed toetelaten, zonder dat er dan wettig bewijs gevorderd wordt. 1) Hetzelfde besluit moet, mijns inziens, genomen worden, indien het tengevolge der straf ontzegde recht toch wordt uitgeoefend. Ook hier is alles aan partijen overgelaten. Er is geen nietigheid voorgeschreven, evenmin als voor het geval van overtreding van art. 1950 B. W. De partij, wier wraking niet is aangenomen, kan echter natuurlijk in hooger beroep en zelfs in cassatie komen, en daarbij zal dan omtrent de wraking worden uitspraak gedaan. Het vervolgen van hare rechten staat aan de partijen zelve; de strafwet laat het aan haar over te zorgen, dat wat zij voorschrijft worde nagekomen. 2)

Het verbod om voogd of curator te zijn is in 1854 in tweeën gesplitst. Men kan ontzet worden van het recht om voogd

1) „O. wijders, dat nergens is voorgeschreven, dat, gelijk zulks door de requiranten is beweerd, van deze onbevoegdheid om als getuige te worden gehoord, door de productie van het tegen den getuige gewezen vonnis, of op eenige andere legale wijze, had behooren te blijken, nademaal hier toch geenszins de reden was van het bestaan van zoodanig feit, hetgeen als misdrijf aan een der beschuldigten werd ten laste gelegd, en waarop dus de wettelijke voorschriften omtrent het bewijs van toepassing waren, maar het hier eeniglijk en alleen gold den persoonlijken toestand en de rechtsbevoegdheid van eenig individu, die als getuige in den gerechte was geroepen, en aan wiens eigen verklaring daaromtrent door den rechter terecht geloof is gehecht, zonder dat daarbij de gewone regelen omtrent het bewijs van misdrijven behoeften te worden in acht genomen.” H. R. 18 Febr. 1845, Ned. Rechtspraak XIX bl. 362.

2) In het Fransche recht houdt Humbert n°. 333 terecht de overtreding van art. 42 n°. 8 C. P. voor eene reden, „de nullité d'ordre public, invocable par toute partie intéressée, excepté l'incapable pour dol de réticence.”

of curator te zijn over vreemden, zonder dat men dit recht met betrekking tot zijne eigen kinderen verliest. In dit geval zal dus de langstlevende echtgenoot voogd zijn over zijne kinderen, volgens art. 400 B. W., en zal deze ook het recht hebben om eenen voogd te benoemen, voor het geval dat hij mocht komen te overlijden vóór hunne meerderjarigheid. Hij zal daarentegen door andere ouders of door den kantonrechter niet tot voogd kunnen worden benoemd. Maar indien hem ook het recht ontnomen is om voogd over zijne eigene kinderen te zijn, zal hij bij het overlijden van zijn echtgenoot niet in aanmerking komen, en zal er tot de benoeming van eenen voogd over zijne kinderen worden overgegaan, even alsof hij niet bestond. Is hij op het tijdstip zijner veroordeeling als voogd werkzaam, dan moet hij afgezet worden. Hem wordt het recht ontnomen, om voogd te *zijn*, dat is in allen gevalle en op welke manier ook, en er bestaat in het Burg. Wetb. geen artikel, dat de afzetting facultatief laat. Art. 437 B. W. spreekt niet over hen, die op deze wijze dit recht verloren hebben; hij *moet* dus afgezet worden, op de wijze van art. 438 B. W., op verzoek van den toezienden voogd, van de bloedverwanten tot den vierden graad en anders van het openbaar ministerie. Het recht om toeziende voogd of toeziende curator te zijn is in de wet wel niet uitdrukkelijk opgenoemd, maar toch geloof ik, dat hij die ontzet is van het recht om voogd of curator te zijn ook geene toeziende voogdij of curateele zal kunnen waarnemen, niet zoozeer, omdat het mindere in het meerdere begrepen is, als wel omdat een toeziende voogd altijd toch een voogd, een toeziende curator altijd toch een curator blijft.

Het einde der straf is gewoonlijk bij het uitspreken daarvan reeds bepaald; na het verloop van den bepaalden termijn, is de veroordeelde weder in al zijne rechten hersteld. Maar

omdat wij hier met eene eigenlijke hoofdstraf te doen hebben, gaat zij bovendien ook op allerlei andere wijzen te niet, zooals door verjaring, abolitie, amnestie en eenvoudige gratie. Nadat op deze wijze de straf is opgeheven, kan de getuigenis van den vroeger veroordeelde weêr onder eede worden aangenomen. 1) Rehabilitatie bestaat, gelijk wij zagen, in onze wet niet, en het is dus overtollig te vragen, of ook deze ontzetting door haar kan worden opgeheven; maar ook al bestond zij, zou ik toch, indien het niet uitdrukkelijk bepaald was, niet gelooven, dat het met hare natuur overeenkomt, om aan deze correctionneele straf een einde te maken. 2)

4. Er zijn nog enkele correctionneele straffen, behalve die welke in art. 8 der Wet v. 1854 zijn opgenoemd, ten gevolge waarvan de rechtsbevoegdheid van den misdadiger beperkt wordt.

Vooreerst komt hier in aanmerking art. 377 C. P., volgens hetwelk voor eenigen tijd in hunne betrekking geschorst kunnen worden zij, die, in geschriften betreffende de verdediging der partijen of in pleidooien, beleedigende uitdrukkingen jegens anderen hebben gebezigd. In dit geval zal de rechter, die van de zaak kennis neemt, of de weglating dezer beleedigingen kunnen bevelen, of hen, die ze bezigden, berispen, of in hunne betrekking schorsen voor niet langer dan zes maanden, en bij herhaling voor 1—5 jaren. Dit is eene bijzondere straf, welker toepassing aan den rechter wordt overgelaten, maar waarnaast dan ook geen zwaardere kan bestaan. Het Reglement van orde voor de procureurs en advocaten, vastgesteld bij K. B. v. 14 Sept. 1838 (Stb. 36), kan door zijne bepalingen niet derogeeren aan art. 377 C. P. Een Koninklijk

1) H. R. 26 Maart 1844, W. 571.

2) Zie Chauveau et Hélie, n°. 1781, noot 2.

Besluit heeft nimmer kracht tot afschaffing eener wet, en de schorsing zal dus niet dadelijk, maar bij het uitwijzen der zaak, waarin de belediging heeft plaats gehad, worden uitgesproken, en wel voor den tijd, bepaald in art. 377 C. P. ¹⁾ Volgens art. 11 van genoemd Reglement kan deze straf ook worden uitgesproken door den Raad van toezicht en discipline der advocaten. ²⁾

Eene andere en nog belangrijker beperking der burgerlijke rechten wordt door art. 335 C. P. als straf bedreigd tegen de bevordering der onzedelijkheid van minderjarigen. Ik zeide reeds, dat hier naast de gevangenisstraf het recht tot het waarnemen van alle voogdij en curateele kan worden ontnomen, soms voor 2—5, soms voor 10—20 jaren. Dit is dus de gewone correctionneele straf, vermeld in art. 8 n^o. *c* en *d* der wet van 29 Junij 1854, die naast eene zwaardere crimineele straf nimmer kan worden uitgesproken, maar dan door deze laatste geabsorbeerd wordt. ³⁾ Deze ontzetting zal alzoo hier, even als altijd, facultatief zijn en door den rechter, naar goedvinden, al of niet kunnen worden uitgesproken; anders

---

1) Zie hierover Schooneveld, art. 377 C. P.

2) Eveneens zal met onbekwaamheid tot het beroep van boekdrukker of boekverkooper kunnen worden gestraft, hij, die zich bij herhaling aan inbreuk op het kopijrecht schuldig maakt, volgens art. 4 der Wet van 25 Jan. 1817. Stb. n°. 5.

3) H. R., 20 Maart 1849, casseerde een arrest van het Hof van Friesland van 11 Dec. 1848, waarbij naast de tuchthuisstraf tevens ontzetting der rechten van art. 335 C. P. was uitgesproken: „O. dat, blijkens art. 9 en 42 C. P., de opschorting of ontzegging van zekere rechten, o. a. van maagschap behoort tot de eigenlijk gezegde straffen; dat onder die straffen mede is begrepen de ontzegging van voogdij of curateele inwoege hier uitgesproken, dat vermits deze ontzegging alzoo eene straf is, die hier, waar tegelijk schuldigverklaring plaats had aan misdaad en wanbedrijf, niet heeft kunnen worden uitgesproken.” Ned. Rechtsp. XXXII, 282—293.

dan in Frankrijk, waar de ontzetting verplichtend is en den rechter alleen eenige vrijheid is gelaten met betrekking tot den duur daarvan. Art. 8 der Wet v. 1854 is ook hier toepasselijk. ¹⁾

Anders is het met de tweede alinea van art. 335 C. P., volgens hetwelk aan ouders, die zich aan hetzelfde wanbedrijf jegens hunne kinderen hebben schuldig gemaakt, de rechten uit de ouderlijke macht voortvloeiende zullen worden ontnomen: „Si le délit a été commis par le père ou la mère, le coupable sera de plus privé des droits et avantages, à lui accordés sur la personne et les biens de l'enfant par le Code Napoleon livre I, titre IX de la puissance paternelle.” Dit is eene geheel zelfstandige en bijzondere straf, die noch in art. 42 C. P., noch in art. 8 der wet van 1854 voorkomt. De nadere bepalingen van het laatstgenoemde artikel kunnen dus hier onmogelijk worden toegepast; deze beperking zal alzoo niet facultatief, maar stellig imperatief zijn. Een andere vraag is het, of die ontzetting door den rechter moet worden uitgesproken, dan wel of zij als een stilzwijgend gevolg van het vonnis te beschouwen is. Demolombe antwoordt hierop: „Il n'est pas nécessaire, que le jugement de condamnation la prononce; elle est la conséquence légale et l'accessoire tacite de la peine principale,” maar hij voert voor deze stelling geene bewijzen aan. ²⁾ Mijns inziens zal deze beperking wel degelijk als straf moeten worden uitgesproken; de rechten, in de eerste alinea van ons artikel vermeld, worden uitdrukkelijk ontnomen als op zich zelf staande correctionneele straf, en de woorden der tweede alinea sluiten zich daaraan op de-

¹⁾ In W. 2284 doet Mr. Leon de vraag, of art. 335 C. P. niet imperatief is; hij zelf meent van ja.

²⁾ Zie Demolombe VI, n°. 360; Aubry et Rau IV, 617. § 551.

zelfde wijze aan: „les coupables seront interdits,” en vervolgens: „le coupable sera de plus privé.” Wanneer het eerste eene straf is, die door den rechter moet worden uitgesproken, dan geldt dit dus zeker ook van het laatste; maar dit neemt niet weg, dat het uitspreken der straf hier geenszins facultatief is, maar bij elk misdrijf van dezen aard noodzakelijk geschieden moet. 1) De ontzetting neemt dan een' aanvang met den dag van de tenuitvoerlegging van het vonnis, volgens de gewone regelen van art. 366 en 371 W. v. Sv., omdat art. 21 der Wet van 1854 hier niet toepasselijk zijn kan.

De ouderlijke macht zal den misdadiger alleen ontnomen worden over dat ééne kind, jegens hetwelk hij zich aan het misdrijf heeft schuldig gemaakt. Men moet erkennen, dat deze bepaling tegen alle begrippen van recht en billijkheid indruischt, maar met de woorden van art. 335 C. P. voor zich, kan men de ontzetting hier toch onmogelijk tot al de kinderen uitstrekken. 2)

De aldus gestrafte verliest alle rechten op den persoon en de goederen van het kind, die hij anders, volgens ons Burg. Wetb., dat natuurlijk den Code Napoleon voor ons vervangen heeft, zou gehad hebben. Hij zal dus niet meer het opzicht hebben over den persoon van het kind; zijne toestemming tot het huwelijk van het kind wordt niet meer vereischt en hij heeft ook geen recht er een voogd voor te benoemen. Ook het bewind over de goederen van dat kind gaat voor hem verloren, en het wettelijk vruchtgenot houdt voor hem op. Kortom, de geheele vaderlijke macht over het kind is

---

1) Zie Diephuis II, bl. 466.

2) Zie Demolombe VI, 361; Aubry et Rau IV, 617 § 551; Magnin, *Traité des minorités* I, 302. De geheele ouderlijke macht gaat verloren, volgens Duranton III, 384; Marcadé, art. 386, 387, n°. 4.

hem ontnomen. Men trachte dit natuurlijk en billijk beginsel niet door eene gezochte argumentatie te beperken. Het is waar, art. 335 C. P. verwijst naar den Code Napoleon, en in dat Wetboek wordt in den titel over de vaderlijke macht niet gesproken van het recht des vaders om toestemming tot het huwelijk van zijn kind te geven, of een voogd te benoemen, en zoo ook is in den titel van ons Burgerlijk Wetboek, die dien van den Franschen Code voor ons vervangen heeft, zoomin van het een als van het ander sprake. Doch dit neemt niet weg, dat de vader, wien de vaderlijke macht ontnomen wordt, alle rechten verliest, die daarvan het uitvloeisel zijn, al worden die ook elders in de wet behandeld. ¹⁾ Is het de moeder die met zoodanige straf gestraft is, dan zal dit weinig verandering geven, omdat de vader toch gedurende het huwelijk alleen de ouderlijke macht uitoefent. Treft de straf daarentegen den vader, dan zal de uitoefening daarvan op de moeder overgaan, of, indien deze reeds gestorven is, een voogd worden benoemd. Het vruchtgebruik gaat, als de moeder in leven is, voor haar niet verloren; is zij in gemeenschap getrouwd, dan valt het natuurlijk daarin, zoodat de man er dan geen directe schade van heeft, maar elke bemoeiing met het toezicht over den persoon en de goederen van het kind is hem ontzegd. ²⁾

Ik meen hiermede de beperkingen der rechtsbevoegdheid, die als zelfstandige correctionneele straffen door den rechter kunnen worden uitgesproken, genoegzaam te hebben toegelicht.

¹⁾ Anders Demolombe VI, 362, die ook nog op de adoptie wijst. Valette sur Proudhon II, p. 351 noot a, leert daarentegen dat de geheele ouderlijke macht vervalt. In art. 332 C. P. Belge v. 8 Junij 1867 is art. 335 al. b woordelijk overgenomen.

²⁾ Zie in het algemeen Chauveau et Hélie n°. 2799, en behalve de aangehaalde nummers nog Demolombe n°. 557 en 558.

HOOFDSTUK VIII.

DE BEPERKING DER RECHTSBEVOEGDHEID TEN GEVOLGE EENER VEROORDEELING TOT EENE CORREC- TIONNEELE STRAF.

De invloed eener correctionneele veroordeeling op de rechtsbevoegdheid is over het algemeen van gering belang, maar toch moet hij afzonderlijk besproken worden. Immers de beperking der rechtsbevoegdheid, die van zulk eene veroordeeling het gevolg kan zijn, verschilt geheel van de in het vorige hoofdstuk behandelde, die, gelijk wij zagen, eene op zichzelf staande correctionneele straf is. De beperking, die ik hier op het oog heb, heeft eenige overeenkomst met de eerloosheid, omdat zij op dezelfde wijze het accessoir kan zijn van eene correctionneele veroordeeling als deze van eene crimineele.

De Code Pénal verbindt geen enkel gevolg aan eene correctionneele veroordeeling behalve de eigenlijke straf zelve. In het eenige geval, waarover men zou kunnen twijfelen (art. 335 C. P.) moet, zooals ik boven poogde aantetoonen, ook de daar bedreigde ontzetting uit de ouderlijke macht als straf worden uitgesproken. Er zijn echter enkele bepalingen in andere wetten, die aan correctionneele veroordeelingen zekere

gevolgen verbinden, en die daarom, ofschoon zij geene moeielijkheden opleveren, toch ter wille der volledigheid hier dienen vermeld te worden.

Op het gebied van het publieke recht bepaalt vooreerst art. 12 der vigeerende Wet op de Rechterlijke Organisatie, dat ieder raadsheer, rechter of griffier, door den Hoogen Raad op requisitoir van den procureur-generaal, en elk ambtenaar van het openbaar ministerie, door den Koning, na advies van den Hoogen Raad, ten gevolge eener correctionneele veroordeeling van zijn ambt kan worden ontzet. ¹⁾ Hetzelfde kan, volgens art. 51 der wet van 9 Juli 1842 (Stb. n°. 12) door de rechtbank, op requisitoir van het openbaar ministerie, ten aanzien van den Notaris plaats hebben. Hij, die wegens wanbedrijf is veroordeeld en zich nog in hechtenis bevindt, wordt voorloopig niet toegelaten tot den dienst bij de nationale militie, volgens art. 56 der wet v. 19 Aug. 1861 (Stb. 72.) Eindelijk vervalt ook de bevoegdheid tot het geven van onderwijs door eene veroordeeling wegens diefstal, oplichting, meineed, misbruik van vertrouwen en aantasting der zeden, naar art. 10 der wet op het Lager Onderwijs, van 13 Aug. 1857 (Stb. 103) en van art. 8 der wet op het Middelbaar Onderwijs, van 2 Mei 1863 (Stb. 50.)

Voor het privaatrecht komen hier drie punten in aanmerking: het afleggen van getuigenis in rechten, de rehabilitatie bij faillissement, en de boedelafstand.

1. Omtrent het eerste bepaalt art. 1950 4°. B. W., dat in

---

¹⁾ In de nieuwe wet op de Rechterlijke Inrichting van 31 Mei 1861 (Stb. 49) is dit enigszins anders geregeld. Art. 20 zegt, dat elk lid der rechterlijke macht, die tot meer dan één jaar gevangenis wordt veroordeeld, bij hetzelfde vonnis moet worden afgezet; en art. 21, dat hij tengevolge van mindere correctionneele veroordeelingen, op vordering van den proc. gen., door den Hoogen Raad ontzet kan worden.

burgerlijke zaken als getuige gewraakt kan worden, hij, die correctionneel veroordeeld is wegens *a.* diefstal, volgens art. 401 C. P. en artt. 14, 16 en 18 der Wet van 29 Junij 1854; *b.* oplichting, volgens art. 405 C. P.; *c.* valsheid, volgens artt. 143, 153—163 C. P. en art. 5 der Wet van 24 April 1836 Stb. 13; *d.* misbruik van vertrouwen, volgens artt. 406, 407, 408 en 409 C. P. In den Franschen Code de Procédure, art. 283, was dit recht van wraking alleen toegestaan bij veroordeeling wegens diefstal. Onze bepaling heeft natuurlijk niets te maken met art. 8e der Wet van 1854, volgens hetwelk de rechter, in de door de wet aangegeven gevallen, bij eene veroordeeling wegens wanbedrijf, den schuldige het recht zal kunnen ontnemen om onder eede getuigenis af te leggen in geval van wraking. In ons artikel toch is deze zelfde beperking een stilzwijgend gevolg der veroordeeling, en onafhankelijk van 's rechters uitspraak. Dit zal soms vreemde gevolgen hebben; zoo zal bijvoorbeeld bij veroordeeling wegens de misdrijven van artt. 401, 405, 406, 407, 408 en 409 C. P. en van artt. 14 en 16 der Wet van 1854 het den rechter vrijstaan om de ontzetting van het bedoelde recht voor 5—10 jaren al dan niet uit te spreken, maar toch zal, al heeft hij het niet gedaan, de wraking volgens art. 1950 B. W. kunnen plaats hebben. Men moet daarom wel aannemen, dat het veel latere art. 8 der Wet van 1854 derogeert aan art. 1950 B. W., en dat in de gevallen, waarin de bovenvermelde vrijheid den rechter gelaten is, alleen dan wraking zal kunnen plaats hebben, wanneer de ontzetting werkelijk is uitgesproken. De beide artikelen dekken elkander echter volstrekt niet. Bij de valsheid van artt. 143 en 153—163 C. P., en bij den enkelen diefstal van art. 18 der Wet van 1854 zal de rechter de ontzetting nimmer kunnen uitspreken, maar toch zal er in die gevallen altijd wraking kunnen plaats hebben. Art.

1950 B. W., waaraan slechts onbewust is gederogerd, blijft overigens van kracht; het is ons niet geoorloofd, door van de eene bepaling wat af te nemen en aan de andere wat toe te voegen, een systematisch en goed sluitend geheel te maken. In de gevallen, waarvan art. 8 der Wet van 1854 zwijgt, en waarvoor dus de gestelde termijn van 5—10 jaren niet geldt, blijft het recht tot wraking ook na het einde der straf, als een daarvan onafhankelijk gevolg, bestaan, zoodat de volkomen rechtsbevoegdheid slechts door rehabilitatie zou kunnen hersteld worden. ¹⁾

2. Ten aanzien van de rehabilitatie bij faillissement bepaalt art. 893 W. v. K., dat tot haar niet worden toegelaten zij, die ter zake van bankbreuk, diefstal, oplichting of misbruik van in bewaring gegeven gelden of goederen zijn veroordeeld ²⁾ De gevallen van diefstal en oplichting zijn dezelfde, die reeds boven bij het afleggen van getuigenis zijn vermeld. Misbruik van in bewaring gegeven gelden of goederen is een species van misbruik van vertrouwen; er wordt hier bedoeld op bedriegerijen door middel van toevertrouwde handteekeningen in blanco, en op ontvreemdingen van in bewaring gegeven waarde, en dus op de misdrijven van artt. 407 en 408 C. P.; waaraan ook de gefailleerde kassiers (art. 75 W. v. K.) in den regel schuldig zullen zijn, omdat ook zij als bewaarnemers moeten beschouwd worden. Het wan-

¹⁾ Zie ook Dalloz, Rép., voce Enquête n°. 511. Carré, t. a. p., qu. 1120, meent daarentegen, dat de onbekwaamheid om getuigenis af te leggen ook met de straf een einde neemt.

²⁾ Schuldigverklaring aan stellionaat komt hier niet in aanmerking, omdat deze op zich zelve geen strafbaar misdrijf is, en er dus deswegens nooit eene correctionneele veroordeeling kan plaats hebben; zie art. 711, W. v. B. R. Stellionaat heeft alieen tengevolge, dat geen rehabilitatie of voorrecht van boedelafstand wordt verleend, en dat er lijfswang voor wordt toegelaten (art. 710 en 585 W. v. B. R.)

bedrijf van bankbreuk is bij ons geregeld bij de wet van 10 Mei 1837, Stb. 21; al wie zich, volgens deze wet, aan bedriegelijke en zelfs aan enkele bankbreuk zal hebben schuldig gemaakt, kan nimmer gerehabiliteerd worden. In Frankrijk sloot art. 612 C. d. C. alleen den bedriegelijk bankbreukige uit, terwijl daarentegen de enkel bankbreukige na het ondergaan zijner straf tot de rehabilitatie kon worden toegelaten. ¹⁾ Deze uitsluiting is natuurlijk weder een stilzwijgend gevolg der veroordeeling, die niet uitdrukkelijk behoeft te worden uitgesproken, en ook na het einde der straf blijft bestaan.

Nog moet worden opgemerkt, dat dit alles alleen betrekking heeft op de rehabilitatie na faillissement, en volstrekt niet op de opheffing van den staat van kennelijk onvermogen, die de schuldenaar, volgens art. 899 W. v. B. R., ten allen tijde van de rechtbank kan vragen.

3. Eindelijk kan iemand ten gevolge eener correctionneele veroordeeling het voorrecht van boedelafstand verliezen, eene gunst, volgens art. 707 W. v. B. R., welke de wet den ongelukkigen en te goeder trouw gehandeld hebbenden schuldenaar toekent. Dit voorrecht gaat echter alleen verloren door eene veroordeeling wegens bankbreuk (art. 710 W. v. B. R.); andere correctionneele veroordeelingen hebben daarop geen invloed.

Verder reiken de gevolgen van correctionneele veroordeelingen niet. In het algemeen kan men zeggen, dat deze geen enkel burgerrechtelijk gevolg hebben. Immers in de drie genoemde gevallen zijn de besproken beperkingen eigenlijk gevolgen van het misdrijf zelf, terwijl de veroordeeling slechts het bewijsmiddel is, waardoor daarvan blijken moet.

---

1) «Le banqueroutier frauduleux pourra obtenir la réhabilitation civile, non pas commerciale.» Humb. n°. 405. Bij ons is natuurlijk geen van beide mogelijk.

HOOFDSTUK IX.

DE BEPERKING DER RECHTSBEVOEGDHEID TEN GEVOLGE VAN EEN SLECHTEN NAAM, ZONDER RECH- TERLIJKE VEROORDEELING.

In de vorige hoofdstukken heb ik gesproken over die vermindering van de burgerlijke eer, die het gevolg is van eene veroordeeling. Zoowel de eerloosheid, in den waren zin des woords, als de mindere graad van eerloosheid (indien wij dien naam ook hier gebruiken mogen), die bij correctionneel straffbare misdrijven kan voorkomen, is onbestaanbaar zonder rechterlijk vonnis. In tegenstelling met het Romeinsche recht, hebben dus ook wij, evenals het Duitsche en Fransche recht en nagenoeg alle nieuwere wetgevingen, alleen eene *infamia mediata*. Het Romeinsche recht kent evenwel, gelijk wij reeds zagen, nog een ander begrip van eerloosheid, waaraan door de lateren den naam van *infamia facti* is gegeven, maar dat in het Corpus Juris voorkomt onder de namen van *turpitudō*, *vilitas*, *humilitas*. Onder andere benamingen hebben wij een soortgelijk begrip ook in het Duitsche recht teruggevonden, waarin het zich tot op den huidigen dag heeft staande gehouden. Eigenlijke eerloosheid kan daaronder niet

verstaan worden: het is meer eene naar de omstandigheden in omvang zeer verschillende vermindering der burgerlijke eer, tengevolge van bepaalde handelingen door den persoon gepleegd, of van bepaalde toestanden, waarin hij verkeert. Ik kan dit onderzoek niet sluiten, voordat wij de vraag hebben beantwoord, of dit begrip ook aan ons recht eigen is, en of daaraan gevolgen verbonden zijn.

Ons onderzoek leidt hier voornamelijk tot ontkenkende resultaten. Vooreerst heeft de uitoefening van het eene of andere beroep bij ons volstrekt geen invloed op de burgerlijke eer; de Romeinsche *vilitas* en de Duitsche *Anrűchtigkeit* zijn voor het licht der nieuwere beschaving geweken. Hetzelfde is het geval met het verschil van geboorte; voor de burgerlijke wet bestaan er geen hogere of lagere standen meer, en zijn alle burgers volkomen gelijk. Zelfs onechte geboorte heeft geene beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge; wel staan natuurlijke kinderen tegenover hunne bloedverwanten niet gelijk met wettige, en ontstaat daaruit tusschen beiden een belangrijk verschil in het familie- en erfrecht, maar dit betreft alleen hunne verhouding tegenover bepaalde personen, en niet hunne eigene persoonlijkheid. Onwettige geboorte wijzigt derhalve wel de rechtsbetrekkingen, maar niet de rechtsbevoegdheid. Evenmin zijn er bepaalde handelingen, die voor ons recht eene vermindering der burgerlijke eer, in den door mij bedoelden zin, teweegbrengen. Natuurlijk zullen iemands daden, hetzij goede of kwade, telkens van invloed zijn op zijne burgerlijke rechten, en zijn aan sommige daarvan reeds a priori door de wet bepaalde gevolgen verbonden; zoo zal bijvoorbeeld verspilling, met wan-gedrag gepaard, of wanordelijk en slecht beheer van den man aan de vrouw recht geven om scheiding van goederen te vragen, en zal deze, wegens mishandelingen haar door hem

aangedaan, tot scheiding van tafel en bed en zelfs tot echtscheiding kunnen procederen. Zoo zijn er ook, om een ander voorbeeld te nemen, bepaalde bij de wet omschreven handelingen, die door den een jegens den ander gepleegd, genen onwaardig maken om wettelijk of testamentair erfgenaam van dezen te zijn.¹⁾

Maar in deze en dergelijke gevallen is er toch geene eigenlijke zoogenaamde *infamia facti* aanwezig. Men zou die alleen dan kunnen aannemen, wanneer de schadelijke gevolgen der genoemde handelingen niet, zoo als thans het geval is, aan die handelingen zelve verbonden waren, maar aan een bepaalden staat, waarin zij, welke die handelingen plegen, ten gevolge daarvan verkeerden. Er zijn naar het mij voorkomt, slechts twee gevallen, waarin zulk eene *infamia facti* bij ons kan worden aangenomen.

1. In de eerste plaats reken ik daartoe den staat van faillissement en van kennelijk onvermogen. Men versta mijne bedoeling echter niet verkeerd. Ik ben ver van te beweren, dat al de beperkingen van de rechtsbevoegdheid, die daarvan het gevolg zijn, uit de infamie, aan dien staat verbonden, verklaard moeten worden. Zoowel het faillissement als het kennelijk onvermogen is vóór alles een processueele toestand, door de wet in het belang der gezamenlijke schuldeischers in het leven geroepen, met het doel om hen zooveel mogelijk uit de nog voorhandene goederen van den schuldenaar te voldoen, en het spreekt van zelf, dat deze dien ten gevolge in zijne rechten op die goederen beperkt moet wor-

---

¹⁾ Artt. 241, 288, 264 4°, 885, 959, 1401 B. W.; zie art. 511 B. W., 585, 710 W. v. B. R., en over stellionaat noot 2 bl. 187 van het vorige hoofdstuk; art. 7 der Wet op de Burg. Pensioenen v. 9 Mei 1846, gewijzigd Wet v. 3 Mei 1851. Stb. 49.

den, al is daarbij voor hem geen sprake van schande. De gefailleerde verliest, op het oogenblik van den aanvang van zijn faillissement, het beheer en de beschikking over zijne goederen, en geraakt daardoor in eenen toestand, die veel overeenkomst heeft met de wettelijke curateele van den crimineel veroordeelde. Ten gevolge van dit verlies zullen natuurlijk vele der rechtsbetrekkingen, waarin hij geplaatst was of geplaatst kon zijn, verandering ondergaan: de mate waarin, en de wijze waarop dit het geval is, zijn in vele bepalingen van het Burg. Wetb., het Wetb. v. Kooph. en v. Burg. Rechtsv. geregeld. De beschouwing daarvan is echter vreemd aan het onderwerp dezer proeve.¹⁾ Evenwel is het onbetwistbaar, dat de wet aan dien staat van faillissement en van kennelijk onvermogen, behalve de gevolgen, die uit den aard daarvan noodzakelijk voortvloeien, nog, in overeenstemming met oudere rechtsbegrippen, eene soort van eerloosheid verbonden heeft. Hij, die in dien staat verkeert, is niet in het volle genot zijner burgerlijke rechten en kan derhalve noch kiezer zijn noch gekozen worden tot lid van de Staten-Generaal, de Provinciale Staten of den Gemeenteraad; bovendien kunnen, volgens de Nieuwe Rechterlijke Inrichting, leden der rechterlijke macht, in staat van kennelijk onvermogen verklaard, door den Hoogen Raad worden afgezet.²⁾ Die in dien staat verkeert kan verder geen voogd, geen curator, en geen bewindvoerder zijn, en zelfs, indien hij reeds een dezer betrekkingen waar-

---

1) Art. 770, vlgg. W. v. K.; art. 888 W. v. B. E.; art. 1307, 1515, 1683, 1809, 1850, 1869, 1880 B. W. Onlangs is dit punt zeer uitvoerig behandeld in het Akad. Proefschr. van J. C. M. van Riemsdijk, De beperkte rechtsbevoegdheid van den gefailleerde, Utrecht 1868; zie vooral Hoofdstuk III, bl. 67—105.

2) Art. 76, 78, 79 Grondwet; art. 1, 71, 98 Kieswet; art. 17 Provinciale Wet; art. 19 Gemeentewet; art. 21 der Wet van 31 Mei 1861.

nam daaruit worden ontzet.¹⁾ Dit alles wijst op eene zekere schande, aan dien staat verbonden, althans op een wettelijk wantrouwen jegens hem, die daarin verkeert, en mag dus hier niet worden voorbijgegaan.

2. In de tweede plaats verbindt de wet ook eene zekere mate van eerloosheid aan een bekend slecht levensgedrag, hetwelk wel geen verlies van politieke rechten ten gevolge heeft, maar waarvan toch in sommige onzer staatswetten wordt melding gemaakt. Volgens de nieuwe Rechterlijke Organisatie zullen leden der rechterlijke macht op grond daarvan kunnen worden afgezet, terwijl het ook eene genoegzame reden kan zijn, om onderwijzers te schorsen of zelfs voor goed te ontslaan.²⁾ Hier zou men kunnen denken aan de Romeinsche *turpitudō* en de Duitse *Verächtlichkeit*.

In het burgerlijk recht heeft een bekend slecht levensgedrag niet vele gewichtige gevolgen; er is slechts één geval, waarin het beperking der rechtsbevoegdheid ten gevolge heeft; men zal namelijk op grond daarvan van voogdij en curateele, toeziende voogdij en toeziende curateele zijn uitgesloten, en zelfs kunnen worden ontzet, volgens art. 437 B. W., welk artikel ook op andere curators en bewindvoerders toepasselijk is verklaard.³⁾ Deze bepaling is echter op zichzelf zoo belangrijk, dat het noodig zal zijn te onderzoeken, wat de wet onder een bekend slecht levensgedrag verstaat.

Twee vereischten liggen in de uitdrukking zelve opgesloten: een slecht levensgedrag en de bekendheid daarvan.

1) Artt. 437 5º, 506, 838, 1025, 1030, 1069, 1712 B. W.

2) Art. 21 der Wet van 31 Mei 1861; art. 21 en 22 der Wet op het Lager Onderwijs, van 13 Aug. 1857, St. 103; art. 8, 29, 30 der Wet op het Middelbaar Onderwijs, v. 2 Mei 1863, St. 50.

3) Artt. 506, 838, 1025, 1030, 1069, 1712 B. W. Zie ook art. 444 C. C. het feit heet daar: „inconduite notoire.”

Omtrent het eerste zegt Demolombe: „Il me paraît très probable, que le mot „inconduite” exprime surtout le désordre des mœurs, le dérèglement des habitudes. Telle est en général son acception, et on est d’autant plus porté à croire, que les rédacteurs l’ont ainsi entendu, que dans le n°. 2 de l’art. 444 (437 n°. 3 B. W.), ils paraissent au contraire s’occuper de la gestion des biens.”¹⁾ Volgens onze jurisprudentie kan een slecht levensgedrag worden aangenomen, op grond van voortdurende mishandelingen, gepleegd jegens echtgenoot en kinderen of jegens den minderjarige, waarover men de voogdij waarneemt; ²⁾ ook op grond van eene voortdurende ongeoorloofde betrekking van een gehuwd man met eene andere vrouw dan de zijne. In elk geval moeten al die feiten voortdurend zijn, omdat berispelijke daden op zichzelf, zonder geregelde opvolging, nog geen slecht levensgedrag aanwijzen. ³⁾ — Een tweede vereischte is, dat er algemeene bekendheid aanwezig zij. „Il faut que les faits d’inconduite soient déjà connus de beaucoup de personnes; il faut que le public s’en entretienne.”⁴⁾ Deze algemeene bekendheid is eene con-

---

1) Demolombe VII, n°. 484.

2) Zie hieromtrent vooral een vonnis van Sneek d. d. 13 Nov. 1839, zeer uitvoerig meêgedeeld in *Recht in Nederland* II, 202. Eene pupil werd door hare eigene moeder, en den man van deze, die dus medevoogd was, zedelijk en lichamelijk verwaarloosd; zij moest honger lijden, had geen voldoende kleeding, kreeg hoegenaamd geen onderwijs, moest zwaren arbeid verrichten en werd bovendien mishandeld, alles tengevolge van de verregaande hebzucht der ouders, die zich hare goederen wilden toeëigenen. Dit alles was, volgens de rechtbank, voldoende, om een slecht levensgedrag bij dezen aan te nemen.

3) Om een vader van de voogdij zijns kinds te ontzetten, moet zelfs blijken: „la nécessité la plus absolue et la plus évidente de cette grave mesure;” Brussel 26 Maart 1827, *Pasier*, 1848 I, p. 256. Dit is mijns inziens meer dan de wet vordert.

4) Demolombe VII, n°. 486; Aubry et Rau I, § 104, bl. 377.

ditio sine qua non; het staat dus niet vrij een onderzoek naar het slechte gedrag in te stellen, wel daarentegen naar de bekendheid daarvan, die zelfs met getuigen zal mogen bewezen worden. De bekendheid kan overigens uit zeer verschillende omstandigheden blijken. Volgens Demolombe kan zij worden opgemaakt uit sommige veroordeelingen, bijv. wegens openbare schennis der eerbaarheid of andere vergrijpen tegen de zedelijkheid, uit vonnissen van echtscheiding, b. v. op grond van overspel, of van faillietverklaring, wanneer daarbij van wanorde in de zaken blijkt. „Dans tous ces cas et d'autres semblables” zegt hij, „la preuve est là tout acquise.” Naar mijn oordeel moct hierbij echter niet uit het oog verloren worden, dat tevens uit het vonnis moet blijken, dat er herhaling van feiten heeft plaats gehad; dat bijv. eene veroordeeling wegens aantasting der zeden alleen dan voldoende kan zijn, wanneer er natuurlijke kinderen erkend zijn, of het vonnis zelf eene gewoonte, eene opeenvolging, aanwijst (art. 334 C. P.) Zoo is terecht bij ons beslist, dat een vonnis, waarbij scheiding van tafel en bed, op grond van herhaalde mishandelingen, is uitgesproken, een voldoende bewijs is der algemeene bekendheid, en dat door dit aantenemen volstrekt geen schennis van art. 1954 B. W. plaats heeft.¹⁾ Een vonnis, waarbij curateele op grond van verkwisting is uitgesproken, zou mijns inziens ook een voldoende bewijs zijn, omdat verkwisting zonder twijfel een slecht levensgedrag aanduidt en het vonnis bovendien de bekendheid bewijst, maar practisch kan de zaak nooit voorkomen, omdat de onder curateele gestelde eo ipso van alle voogdij is uitgesloten.²⁾

1) Gelderland 4 Sept. 1861, W. 2307, bevestigd door H. R. 6 Maart 1862, W. 2360.

2) Aubry et Rau I, bl. 377 houden het er voor, dat de omstandigheden moeten beslissen; zie Diephuis II, 817; ook Demolombe t. a. p.

Een vonnis is evenwel geen volstrekt vereischte: de algemeene bekendheid kan ook van elders blijken. De rechtbank te Sneek nam in haar bovenaangehaald vonnis aan, dat de bekendheid voldoende bewezen was door herhaalde vermaningen van particulieren en den kerkeraad, waaraan de schuldigen geen gehoor hadden willen verleen. Vooral is in dit opzicht merkwaardig de beruchte zaak, die eenige jaren geleden te Zwolle voorgekomen is. De bekendheid van het als bewezen aangenomen slechte gedrag werd afgeleid uit de algemeene openbare ergernis en opspraak, die door verschillende getuigenissen van zeer verschillende zijden werd geconstateerd. Het Hof van Overijssel drukte dit aldus uit: „O. dat verschillende bewezen daadzaken en omstandigheden, in hun verband beschouwd, aantoonen dat de omgang van N. N. met N. N. van dien aard was, dat dezelve aanleiding gaf tot algemeene ergernis en opspraak, en alzoo van algemeene bekendheid was.”¹⁾

Behalve dat een zoodanig bekend slecht levensgedrag het recht bencemt om voogd en curator te zijn, laat het overigens de burgerlijke rechtsbevoegdheid ongeschonden. Alleen moet daarop ook gelet worden bij het afleggen van getuigenis, zoowel in burgerlijke als in straf-zaken; de rechter moet, volgens art. 1945 B. W. en art. 435 W. v. Sv., acht slaan op de levenswijze en zeden der getuigen, bij het beoordeelen der waarde hunner verklaringen.²⁾ Men zou hier wellicht nog

1) Zwolle 9 Oct. 1863, W. 2522, bevestigd Overijssel 30 Mei 1864, W. 2591; de cassatie hiertegen werd verworpen door den H. R. 1 Sept. 1864, W. 2617; zie verder W. 2584, 2585, 2588, 2589.

2) De Bosch Kemper, Wetb. van Strafvordering III, hl. 541 vlg. haalt de volgende woorden van Bentham aan: „La volonté de mentir tient à deux causes, 1° à l'existence d'un motif séducteur, c'est-à-dire, d'un motif qui se rapporte à l'intérêt d'un témoin, 2° à l'existence d'une habitude qui le dis-

kunnen gewagen van de scheiding van goederen, die de vrouw, volgens art. 241 B. W., vragen kan. Maar zij kan die niet vragen, op grond van het bekende slechte levensgedrag van den man, maar alleen op grond, dat deze de goederen der gemeenschap verspilt en het huisgezin aan den ondergang blootstelt, tengevolge van zijn kennelijk wangedrag. Dat wangedrag is dus niet de grond van den eisch, maar alleen de aanleiding, die daartoe grond kan geven.¹⁾

3. Eindelijk moet hier nog met een woord van de curateele wegens verkwisting worden gewaagd. Niemand zal ontkennen, dat deze eene der gewichtigste beperkingen van de rechtsbevoegdheid is, maar men kan haar niet voor het gevolg van een bekend slecht levensgedrag houden. Zij wordt alleen op grond van de verkwisting verleend, en ofschoon het nu waar is, dat verkwisting een slecht gedrag aanduidt, is het omgekeerd niet waar, dat ieder, die een slecht levensgedrag leidt, ook een verkwister is. Verkwisting is een beperkter begrip, ook hij die zich daaraan niet schuldig maakt kan toch een slecht leven leiden. De curateele wordt dus hier wegens bepaalde feiten verleend, en behoort alzoo niet in dit verband behandeld te worden. Echter heeft de wet aan deze curateele toch een zeker onteerend gevolg verbonden; het huwelijk van den verkwister kan namelijk door de ouders en grootouders der bruid, op grond der curateele, worden gestuit, wanneer tevens het huwelijk blijkbaar het ongeluk van hun kind zou te weeg brengen (art. 116 7° en 117 B. W.) De curateele is hier evenwel de *conditio sine qua non*, en een overigens on-

---

pose à céder à cet intérêt: *habitude d'improbité.*" Dit laatste is de grond der bepaling van art. 1945 B. W., voor zoover de levenswijze betreft.

1) Art. 357 en 442 B. W. beperken alleen de persoonlijke vrijheid en niet de persoonlijke rechtsbevoegdheid, hetgeen bovendien onmogelijk zou zijn, daar zij alleen spreken van personen, die nog geene rechtsbevoegdheid bezitten.

zedelijk gedrag, hoe in het oogvallend dit ook moge zijn, kan nooit de stuiting rechtvaardigen.

Faillissement of staat van kennelijk onvermogen en het leiden van een bekend slecht levensgedrag zijn dus de eenige gevallen, die ik, naar ons recht, tot de zoogenaamde infamia facti zou weten te brengen. Immers in die beide gevallen alleen is de eerloosheid niet het gevolg van bepaalde op zich zelf staande handelingen, maar van een, hetzij dan juridieken hetzij moreelen, staat, waarin iemand tengevolge zijner handelingen verkeert.

HOOFDSTUK X.

DE NIEUWERE WETGEVING OMTRENT DE BEPERKTE RECHTSBEVOEGDHEID.

Is op elk gebied van het recht de studie der wetgeving van andere volken en de vergelijking daarvan met de onze nuttig en noodig, nergens is dit meer het geval dan op het terrein van het strafrecht, waarop in den loop dezer eeuw zulke gewichtige veranderingen hebben plaats gehad. Naast het handelsrecht, heeft het strafrecht het meest den invloed der toenemende beschaving ondervonden, waarvan de gelukkige gevolgen zich vertoonen in iedere nieuwe wetgeving, die tot stand komt. Ik wil daarom, met het oog op ons onderwerp, ten slotte nog op enkele der jongste strafwetten de aandacht vestigen. Om niet te uitvoerig te worden, bepaal ik mij tot die van Pruisen, Oostenrijk, Italië en België, die boven alle andere voor ons oogmerk in aanmerking moeten komen. Duidelijkheidshalve zal ik eerst zoo kort mogelijk het stelsel van elk dier wetgevingen omtrent ons onderwerp in het algemeen nagaan, om daarna de hoofdpunten nog eens afzonderlijk te bespreken, en de bepalingen, daaromtrent in de verschillende wetten voorkomende, met elkander te verge-

lijken. Ook in ons vaderland heeft het sedert 1811 niet aan pogingen tot hervorming en verbetering ontbroken, en al zijn die pogingen niet geslaagd, en, zoo het schijnt, voorloopig opgegeven, iets wat zelfs na het tot stand komen der partiëele wijzigingen van 1854 niet te rechtvaardigen is, het is, met het oog op eene latere herziening van ons Strafwetboek, die toch niet altijd achterwege zal kunnen blijven, van belang ook daarop een blik te slaan. En dit is te meer het geval, omdat de proeven van wetgeving, die de vrucht van die pogingen zijn geweest, inzonderheid het ontwerp van 1847, de bewijzen dragen, dat, ook met betrekking tot ons onderwerp, de denkbeelden hier te lande in den loop des tijds in belangrijke mate zijn vooruitgegaan. Met de beschouwing van die vaderlandsche ontwerpen van strafwetgeving zal ik dus dit hoofdstuk besluiten.

1. Naar den rang des tijds komt in de eerste plaats het nieuwe Strafwetboek voor de Pruisische Staten, van 14 April 1851, in aanmerking. Het onderscheidt de misdrijven in drie soorten: *Verbrechen*, *Vergehen*, *Uebertretungen*; de eerste worden gestraft met den dood, het tuchthuis of *Zuchthaus* en de opsluiting of *Einschlieszung* voor meer dan 5 jaren; de tweede met opsluiting voor minder dan 5 jaren, gevangenis voor meer dan 6 weken en boeten; de laatste met kortere gevangenis en mindere boeten. De *Verbrechen* hebben niet altijd verlies van eer ten gevolge; bij de doodstraf moet die alleen in bepaalde gevallen, zooals bij hoog verraad en aanslagen tegen den Koning (§ 61b, 67, 175 Strafw.), of bij met name aangeduide verzwarende omstandigheden worden uitgesproken. Bij opsluiting komt het nimmer voor, en alleen de tuchthuisstraf heeft het van rechtswege ten gevolge. Deze eerloosheid begint met den dag, waarop het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan, en bestaat grootendeels in het verlies der staatsburgerlijke

rechten, in het verlies namelijk van het stemrecht, de verkiesbaarheid, het bekleeden van ambten en waardigheden, het voeren van alle titels, orden en cereteekenen, van den adel en het recht om wapenen te dragen. Op privaatrechtelijk terrein kan de eerlooze geen solemniteitsgetuige, geen getuige of deskundige onder eede, en geen voogd of curator zijn, behalve over zijne eigene kinderen met toestemming van den familie-raad of de overheid. ¹⁾ In hare gevolgen komt de Pruissische eerloosheid dus vrij wel met de onze overeen. — Het tuchthuis heeft bovendien eene curateele ten gevolge, in denzelfden vorm als de gewone voogdij, maar hier is uitdrukkelijk gezegd, dat hare uitwerking voor den misdadiger in eene onbekwaamheid bestaat om „sein Vermögen zu verwalten und unter Lebenden darüber zu verfügen;” de vraag naar de testamenti factio kan dus hier niet voorkomen. — De uitoefening der rechten, die tengevolge der eerloosheid verloren gaan, kan ook, als eene ondeelbare straf van 1—10 jaren, bij correctionneele veroordeelingen ontnomen worden; deze neemt dan eveneens een aanvang met het in gewijsde gaan van het vonnis, maar de termijn wordt berekend van het einde der eigenlijke gevangenisstraf, die er meê gepaard gaat; de veroordeeling hiertoe heeft het verlies van alle reeds verkregen orden en ambten en ook van den adel ten gevolge. — Eindelijk bestaat er nog eene plaatsing onder een zeer streng politietoezicht, waardoor de vrije keuze van woonplaats beperkt wordt, en de veroordeelde aan een voortdurend recht van huiszocking onderworpen is, waarmede soms zelfs een verbod om den nacht buiten 's huis door te brengen verbonden is. ²⁾

¹⁾ Theil II, tit. 18, § 135, Allg. Landrecht für die Preussischen Staaten van 5 Febr. 1794.

²⁾ Zie § 1—29, Pruiss. Straf.

Het Oostenrijksche Strafwetboek, van 27 Mei 1852, onderscheidt eveneens drie soorten van misdrijven: *Verbrechen*, *Vergehen*, *Uebertretungen*, waarvan de eerste gestraft worden met den dood, het tuchthuis of *Anhaltung*, welke laatste weder onderscheiden wordt in *Kerker* en *Schwerer Kerker*, die van 6 maanden tot 20 jaren of ook levenslang kan duren. Alle veroordeeling wegens *Verbrechen* heeft, anders dan in Pruisen, eerloosheid ten gevolge, maar deze is eenvoudig of gequalificeerd, naarmate gewone kerkerstraf of een der beide andere genoemde straffen wordt uitgesproken. Eerloosheid bestaat in het algemeen in het verlies van alle staatsburgerlijke rechten, waaronder, behalve die van het Pruissische recht,¹⁾ ook uitdrukkelijk genoemd worden alle representatie van anderen voor den rechter, en het verlies van academische graden. Voor het privaatrecht heeft zij alleen uitsluiting van de voogdij ten gevolge. Is de eerloosheid gequalificeerd, zooals ook bij verzwarende omstandigheden ten gevolge van bedrog en winstbejag plaats heeft, dan verliest de misdadiger voor zijn persoon den adel, en kan geen solemneel getuige, geen deskundige, en, in geval van wraking, geen getuige onder eede zijn. — Alleen bij zware kerkerstraf heeft er eene wettelijke curateele plaats, en dan nog slechts wanneer de misdadiger een vermogen bezit, dat door zijne langdurige straf in gevaar kon komen. De veroordeelde kan dan, zoo lang zijn straftijd duurt, noch onder levenden een voor hem verbindend contract, dus ook geen huwelijk, sluiten en geen testament maken; zijne vroegere handelingen verliezen hare geldigheid in geen deele, maar na dat hem het doodvonnis is aangekondigd, is geen testament meer geldig. — De beperking der rechtsbe-

---

1) Ontzetting uit bedrijf of beroep is geen noodzakelijk gevolg; de eerlooze kan evenwel door zijne superieuren worden afgezet, § 30 Strafw.

voegdheid bij correctionneele straffen is van weinig belang; zij bestaat alleen in ontzetting van waardigheden en ambten, die ook als accessoir bij eene andere straf, het zij tijdelijk, het zij voor het leven, gevoegd kan worden; dit is echter alleen mogelijk bij gegradueerden of van staatswege bezoldigde ambtenaren. ¹⁾

In Italië geldt thans algemeen het oorspronkelijk alleen voor Sardinië bestemde strafwetboek, van 20 Nov. 1859. dat langzamerhand in het geheele schiereiland, behalve in Toscane, rechtskracht heeft gekregen. ²⁾ Dit wetboek onderscheidt ook crimineele, correctionneele en politie-straffen, maar noemt de eerste tevens infamant, in onderscheiding van de beide bovengenoemde Duitsche wetgevingen. De crimineele straffen bestaan in den dood, levenslangen dwangarbeid, tijdelijken dwangarbeid, tuchthuis, opsluiting en ontzetting van openbare betrekkingen. De beide eerste straffen en de tijdelijke dwangarbeid, in sommige gevallen van openbaar geweld en bedrog, zijn tevens onteerend. Deze eerloosheid heeft vooreerst al de gevolgen der op zich zelf staande straf van ontzetting van waardigheden, d. i. dus verlies van alle openbare betrekkingen, politieke rechten, orden, titels, graden en uitsluiting van de voogdij, behalve in sommige gevallen over eigen kinderen; voorts verliest de eerlooze nog het recht om wapenen te dragen en als deskundige en getuige onder eede gehoord te worden. — Bij tijdelijken dwangarbeid en tuchthuis wordt de misdadiger onder curateele gesteld, en een curator in den gewonen vorm over hem benoemd, om voor hem te handelen en zijne goederen te beheeren. Hier vindt

¹⁾ § 12—28 Strafw. § 242 en § 243 ibid. § 191, 592, 1249, 61, 279 en 574 allg. burg. Gesetzbuch, van 1 Junij 1811.

²⁾ Voor de Napolitaansche provinciën zijn hierin eenige wijzigingen gebracht: o. a. bepaalt art. 24, dat daar geen enkele straf onteerend zal zijn.

men echter de afwijkende bepaling, dat de veroordeelde somtijds ondersteuning door alimenten kan krijgen. De overige crimineele straffen hebben geen invloed op de burgerlijke rechten. — Evenzoo is het met de correctionneele straffen, bestaande in gevangenis van drieërlei soort, verbanning uit een bepaalde plaats en schorsing in de uitoefening der publieke rechten. Deze laatste, als hoofdstraf uitgesproken, beperkt de rechtsbevoegdheid, en sluit den misdadiger tijdelijk uit van politieke rechten en openbare betrekkingen; zij kan ook als accessoir verbonden zijn met gevangenis, in het geval van overschrijding van gezag. Anders heeft eene correctionneele veroordeeling op zich zelve geene gevolgen, met betrekking tot de rechtsbevoegdheid.¹⁾

Het nieuwste strafwetboek is dat van België, van 8 Juni 1867, en reeds daarom uit een algemeen wetenschappelijk oogpunt van het grootste belang. Maar nog twee redenen verhoogden er voor ons land in het bijzonder het gewicht van; vooreerst toch is dit wetboek ontstaan uit denzelfden Code Pénal, waarvan wij ons reeds sedert meer dan vijftig jaren te vergeefs trachten te bevrijden, en ten andere is het ontworpen voor een land, dat, hoezeer het van het onze verschillen mag, daaraan toch nog in ontelbare opzichten verwant is.

De straffen zijn crimineele, correctionneele, of politiestraffen; maar zij zijn geen van alle ontceerend. De crimineele straffen bestaan in den dood, dwangarbeid (levenslang, of tijdelijk van 10—15 en 15—20 jaren), hechtenis of *détention* (ook levenslang of tijdelijk, en deze laatste weêr buitengewoon van 15—20 j., en gewoon van 5—10 en 10—15 j.), en in tuchthuis van 5—10 jaren. Bij alle crimineele veroordeelingen, be-

1) Zie art. 13—34 Code d'Italie.

halve bij de *détention ordinaire*, waar het facultatief is voor den rechter, moet de misdadiger tevens bij het vonnis van alle titels, graden, ambten en waardigheden ontzet worden. In juist dezelfde gevallen, en tevens bij de *détention ordinaire*, in geval van recidive of zamenloop van misdrijven, zullen de veroordeelden bovendien onder curateele worden gesteld; deze begint met den dag van de onherroepelijkheid van het vonnis, en duurt even lang als de straf. Gedurende dien tijd verliest de misdadiger het beheer over zijne goederen, en ook de beschikking daarover anders dan bij testament. De benoeming en het bestuur van den curator wordt beheerscht door de regelen der gewone curateele; zijne macht strekt zich niet verder uit dan tot het beheer; tijdens de straf kan den veroordeelde niets worden ter hand gesteld. Al spreekt de wet niet van eerloosheid, toch zijn er zeer belangrijke onteerende gevolgen aan het crimineele misdrijf verbonden; zij zijn alleen maar niet het stilzwijgend uitvloeisel daarvan, maar moeten — en dit is bij elk crimineel vonnis verplichtend — door den rechter worden uitgesproken. Bij elke veroordeeling tot den dood of tot dwangarbeid moet de veroordeelde uitdrukkelijk voor altijd van alle betrekkingen worden uitgesloten, van politieke bevoegdheden, eertitels, orden en adel en in het algemeen van alle staatsburgerlijke rechten; ook van het recht om deskundige, solemneele of gerechtelijke getuige, voogd (behalve in sommige gevallen over eigen kinderen), curator, lid van den familieraad of bewindvoerder te zijn. Bij tuchthuis en *détention* kan de uitoefening dezer rechten, geheel of gedeeltelijk, voor altijd of van 10—20 j. worden ontnomen.

Ook bij correctionneele straffen, bestaande in gevangenis en ontzetting van rechten, kunnen dezelfde rechten, in de uitdrukkelijk door de wet bepaalde gevallen, voor den tijd van

5—10 jaren worden ontnomen; de termijn neemt, evenals bij crimineele veroordeelingen, eenen aanvang met den afloop of de verjaring der straf, ofschoon het effect dier ontzetting reeds begint met den dag van de onherroepelijkheid van het vonnis.

Het stellen onder het bijzonder toezicht der politie is eene straf, welke, bij crimineele veroordeelingen, van 5—20 jaren, en, bij recidive, zelfs voor het leven kan worden uitgesproken; bij correctionneele misdrijven alleen wanneer de wet het uitdrukkelijk bepaalt. Zij bestaat in het verbod om zich op bepaalde plaatsen optehouden; de veroordeelde moet vóór zijne invrijheidstelling verklaren, waar hij zich wil vestigen, en ontvangt dan een reisorder met opgave van den weg, dien hij te volgen heeft, en den tijd dien hij overal vertoeven mag; hij zal later niet dan met voorkennis der overheid zijne woonplaats kunnen veranderen. De politiestraffen hebben, hier zomin als elders, eenigen invloed op de rechtsbevoegdheid; zij bestaan in gevangenis, boeten en verbeurdverklaring van enkele voorwerpen. ¹⁾

2. Gaat men nu nog eens het stelsel dezer vier onderscheidene wetgevingen na, dan valt al dadelijk op te merken, dat zij alle de onderscheiding aannemen van crimineele, correctionneele en politie straffen, en dienovereenkomstig de misdrijven in drie soorten verdeelen: wel een bewijs dat deze indeeling het zij dan in den aard der zaak ligt, het zij voor de praktijk van erkend nut is. Dezelfde overeenstemming bestaat niet met betrekking tot den invloed der onderscheidene straffen op de rechtsbevoegdheid; wel wordt die invloed overal erkend, maar op zeer verschillende wijze. Eerloosheid, als stilzwijgend gevolg eener crimineele veroordeeling komt

---

1) Art. 1—38 C. P. Belge.

in Pruisen, Oostenrijk en Italië voor, maar in Pruisen alleen bij ééne crimineele straf, die van het *Zuchthaus*, in Oostenrijk verbonden aan elke veroordeeling wegens misdaad of *Verbrechen*, in Italië alleen aan de zwaarste crimineele straffen. In Pruisen moet zij bovendien in sommige gevallen uitdrukkelijk bij de hoofdstraf worden uitgesproken; in Italië bestaat zij ook als eene op zich zelve staande crimineele straf. De Belgische wet, het nieuwste resultaat der wetenschappelijke onderzoekingen, spreekt niet meer van eerloosheid, handhaaft wel de beperking in sommige rechten, die van ouds als haar eenig gevolg werd beschouwd, maar heeft er toch geen schande of geene eigenlijke vermindering der burgerlijke eer mede verbonden. Zij knoopt wel aan elke crimineele veroordeeling, op slechts ééne na, het verlies van titels en waardigheden, en aan de zwaardere misdaden ook eene voortdurende onbekwaamheid tot de uitoefening van allerlei rechten; dit is hier echter geen stilzwijgend gevolg der veroordeeling, maar moet bij rechterlijk vonnis uitdrukkelijk worden uitgesproken. Hierdoor onderscheidt de Belgische wet zich in beginsel van de drie andere wetgevingen, en heeft zodoende de infamie eigenlijk geheel uit haar stelsel verbannen.

Hoever de eerloosheid zich uitstrekt, en welke gevolgen zij heeft, is eene vraag, die in de vier verschillende wetgevingen grootendeels op dezelfde wijze beantwoordt wordt. Alleen de staatsrechtelijke bevoegdheid wordt beperkt of nagenoeg opgeheven. Zoowel de ontzetting van rechten der Belgische, als de eerloosheid der overige wetten, ontnemt den misdadiger zijne politieke rechten; terwijl hij ook meestal tegenover den staat onbekwaam wordt om betrekkingen of waardigheden te bekleeden, en zelfs om zijn land te verdedigen; daarbij komt dan nog dikwijls een verlies van al wat zijn eer en

aanzien vroeger verhoogde, van titels, orden, eere teekenen, academische graden en zelfs van adel. De betrekkingen van den veroordeelde tegenover zijne medeburgers worden daarentegen weinig of niet gewijzigd; zijne burgerlijke rechtsbevoegdheid blijft ongeschonden; alleen kan hij nergens onder eede als deskundige of getuige optreden, evenmin de voogdij waarnemen, behalve, onder zekere goedkeuring, over zijne eigene kinderen, (eene beperking dezer onbekwaamheid, die alleen in Oostenrijk niet bestaat) en, met uitzondering van Italië, waar hem dit niet verboden is, nergens solemneele getuige zijn. Behalve de uitsluiting van voogdij, zijn deze laatste gevolgen der eerloosheid in Oostenrijk zelfs niet eens aan alle, maar alleen aan de zwaarste, misdaden verbonden. Hieruit ziet men, dat wat er in de laatste tijden nog van de oude infamie is overgebleven, nagenoeg geheel op het staatsrechtelijk terrein is overgebracht.

Er bestaat eveneens in deze vier wetgevingen eene wettelijke curateele, die wel in de bijzonderheden verschilt, maar in de hoofdzaak overal dezelfde is. Het blijkt, dat zij overal als eene straf wordt beschouwd, en geenszins als een maatregel in het belang van den veroordeelde; nergens is zij aan elke beperking der persoonlijke vrijheid verbonden, maar overal slechts aan de zwaarste crimineele straffen; in Pruissen ontbreekt zij bij de *Einschlieszung*, in Oostenrijk bij de gewone kerkerstraf, in Italië bij de opsluiting of *relegazione*. Maar het sterkst komt haar poenaal karakter uit in de Belgische wet, volgens welke de *détention ordinaire* haar alleen ten gevolge zal hebben, in geval van recidive en concursus. De curator wordt overal alleen aangesteld om te beheeren, en dit geschiedt op de gewone wijze; de bevoegdheid van den misdadiger zelven wordt echter niet overal evenzeer beperkt. Evenals bij ons, wordt hem alleen het beheer en de beschikking over zijne goederen, gedu-

rende den straftijd, ontnomen in Pruissen, waar de betere redactie ecnige moeielijkheden onzer wet voorkomt, in Italië en in België. In al die landen is de curateele verplichtend, en heeft zij hetzelfde doel als in ons recht; zij strekt om den veroordeelde het beheer en het genot zijner goederen in de gevangenis te ontnemen. De bepaling van het Italiaansche wetboek, volgens welke den misdadiger eenige ondersteuning kan worden verleend, is daarom vreemd en inconsequent. In Oostenrijk alleen gaat de curateele veel verder; daar verliest de geïnterdiceerde alle bevoegdheid tot het aangaan van verbindtenissen, en kan zelfs geen testament maken; gedurende den straftijd is dus zijne rechtsbevoegdheid zoo goed als geheel opgeheven. De redactie der wet laat geen twijfel over omtrent hare bedoeling.

Correctionneele veroordeelingen hebben op zich zelf nimmer invloed op de rechtsbevoegdheid; bijna overal echter bestaat er eene ontzetting van sommige rechten, die of als bijkomende straf naast eene andere, of ook wel zelfstandig kan worden uitgesproken. In Pruissen is de ontneming dier rechten ondeelbaar, iets dat naar mijn oordeel de grootste waarde dezer straf wegneemt; evenzoo in Italië; in België daarentegen is zij zeer doelmatig geregeld, daar de ontzetting hier alleen in uitdrukkelijk genoemde gevallen kan plaats hebben, en dan splitsbaar is. De straf is voorts overal tijdelijk, behalve in Oostenrijk, waar zij in de toepassing echter zeer beperkt is, daar zij alleen bestaat in de ontzetting van waardigheden en ambten, en dan nog slechts tegen sommige personen kan worden uitgesproken. Nergens hebben correctionneele straffen stilzwijgend beperkende gevolgen, overal wordt er eene rechterlijke uitspraak vereischt, die de beperking als hoofd- of bijkomende straf in het leven roept. Bovendien bevatten de Pruisische en Belgische wetten, voor het geval dat zij ver-

bonden is met eene gevangenisstraf, de zeer rationeele bepaling, dat de termijn, waarvoor de ontzetting is uitgesproken, eerst een aanvang zal nemen met het herkrijgen der persoonlijke vrijheid.

Eindelijk komt in Pruissen en België nog eene plaatsing onder het toezicht der politie voor, die zoowel op crimineel- als op correctionneel veroordeelden, na het ondergaan der gevangenisstraf, tijdelijk of levenslang kan worden toegepast; zij bestaat grootendeels in eene beperking der vrije keuze van woonplaats, maar is in Pruissen, zooals ik boven aantoonde, strenger dan elders.

Aan het einde van dit overzicht meen ik te mogen zeggen, dat de meest doelmatige bepalingen van de Pruisische, Oostenrijksche en Italiaansche wetboeken in de nieuwe Belgische wet zijn overgenomen, en dat deze bovendien sommige fouten der andere wetgevingen gelukkig vermoeden heeft. Door eenvoudigheid munt het Oostenrijksche stelsel boven het Pruisische en vooral boven het Italiaansche uit, ofschoon de daarin voorkomende onderscheiding van tweeërlei infamie mij overbodig toeschijnt, en er ook van de beperking der rechten bij correctionneele veroordeelingen niet genoeg partij is getrokken. Waarom in de Belgische wet de *détention ordinaire* in zoo vele opzichten in hare gevolgen van de overige crimineele straffen verschilt, in mij onverklaarbaar.

3. Ik ga thans over tot de beschouwing der Nederlandsche ontwerpen. De Grondwet van 29 Maart 1814 beval, in art. 100, onder anderen ook de invoering van een algemeen Wetboek van lijfstraffelijk recht, waarvan het ontwerpen, bij Koninklijk Besluit van 18 April, aan eene commissie werd opgedragen. Eene subcommissie, bestaande uit de heeren Kemper en Philipse, bood reeds in het begin van het volgend jaar een ontwerp aan den Koning aan, dat spoedig daarop naar

den Raad van State verzonden werd. Toen, na onze vereeniging met België, dezelfde bepaling in de nieuwe Grondwet (art. 163) was opgenomen, werd het bedoelde ontwerp in handen gesteld eener commissie van Zuid-Nederlanders, om daarop te rapporteeren. Niettegenstaande de vele aanmerkingen, door deze gemaakt, waarop men trouwens weinig acht sloeg, kwam het in 1817 wederom bij den Raad van State terug. Tien jaren later eerst werd dit ontwerp bij de Tweede Kamer ingezonden, vergezeld van vier en dertig vraagpunten van stellig recht, naar aanleiding daarvan opgesteld. Dit was het beruchte ontwerp van 1827, dat onmiddellijk na dat het bekend was geworden allerwege de hevigste afkeuring ondervond, en door den beroemden Mittermaier een monsterkaart van straffen genoemd werd. Uit dit oordeel blijkt genoegzaam, dat het in geenen deele voldeed aan de eischen des tijds, en aangezien die eischen na veertig jaren nog aanmerkelijk vermeerderd zijn, zal ik mij met deze eerste proeve van Nederlandsche strafwetgeving hier niet verder inlaten. Het zij genoeg optemerken, dat er vele onteerende en schavotstraffen in voorkwamen, die gelukkig reeds lang vergeten zijn. Zoo als te verwachten was, is dit ontwerp niet eens in openbare beraadslaging gebracht, maar, na wisseling van eenige stukken tusschen Regeering en Kamer en na onderzoek in de afdeelingen, door de Regeering ingetrokken.

Bij Koninklijke Boodschap van 23 Oct. 1839 werd daarop een nieuw ontwerp, bevattende in 74 artikelen het eerste boek van een strafwetboek, bij de kamer ingediend. Het behelsde niet meer dan de algemeene beginselen, waarvan men bij de volgende boeken zou uitgaan. Dit ontwerp was vergezeld van eene breede Memorie van Toelichting; het werd door de Kamer onderzocht, en na op nieuw door de Regeering (11 Mei 1840) in zeven wetsontwerpen, die de afzonderlijke

titels bevatten, te zijn geredigeerd, op den 1sten Juni van dat jaar door de Tweede Kamer, en vervolgens ook door de Eerste aangenomen, waarop het den 10 Juni als wet afgekondigd werd. Het zal dus noodig zijn hierbij iets langer stiltestaan.

De gewone onderscheiding der misdrijven in drie soorten wordt ook hier teruggevonden, maar, terwijl nog in het ontwerp van 1839 de zwaarste misdrijven met *onteerende* straffen waren bedreigd, werd dit woord, op verlangen der afdelingen, in 1840 in *crimineele* veranderd. De onteerende schavotstraffen van geeseling en brandmerk waren ook verdwenen, hoewel de eerloosheid nog zeer op den voorgrond stond. De vijf eerste crimineele straffen namelijk, te weten de dood, het tuchthuis van drieërlei graad en de verbanning, hadden altijd eerloosheid ten gevolge, terwijl er bovendien nog eene zelfstandige eerloosverklaring als zesde crimineele straf voorkwam. Volgens het ontwerp van 1839 had deze eerloosheid niet alleen beperking van de volledige rechtsbevoegdheid ten gevolge, maar de eerlooze verloor ook alle bevoegdheid tot het uitoefenen van alle mogelijke burgerlijke en staatkundige rechten, zoodat hij, gelijk dan ook door de Kamer werd opgemerkt, weinig of niet verschilde van den burgerlijk doode. In 1840 werd dit veranderd. Toen werd er voorgesteld, dat de eerlooze geen getuige of deskundige onder eede, en geen voogd zou mogen zijn, behalve, met toestemming van den kantonrechter en de bloedverwanten, over zijne eigene kinderen; ook zou hij onbekwaam zijn tot het waarnemen van alle openbare ambten, zijne staatkundige rechten verliezen en geen dienst mogen nemen bij het leger te land of ter zee. Daarbij kwam nog de zonderlinge bepaling, dat de eerlooze ook geen solemneele getuige zou mogen zijn, behalve alleen bij de acten van den burgerlijken

stand, omdat, zooals de Regering zeide, de morcielijkheden van een onderzoek naar zulke veroordeelingen dikwijls overtreding en dus nietigheid der acten zouden ten gevolge hebben. ¹⁾ Onder de correctionneele straffen kwam, behalve gevangenis en geldboete, ook schorsing in sommige burgerlijke of staatkundige rechten voor, eene schorsing, die soms verplichtend, soms ook facultatief voor den rechter was, en waarvan omvang en duur in de bijzondere gevallen bij de wet bepaald zouden worden. Eindelijk kon nog bij sommige uitdrukkelijk vermelde misdrijven, hetzij die crimineel of correctionneel gestraft werden, een verbod tot uitoefening van een bedrijf voor altijd of tijdelijk worden uitgesproken; op de overtreding van dit verbod was eene correctionneele gevangenisstraf van hoogstens 1 jaar gesteld, eene bepaling, die in 1840 naar het tweede boek werd overgebracht. Bij tuchthuisstraf kwam de veroordeelde onder wettelijke curateele, en werd buiten het beheer zijner goederen gesteld; wanneer daartoe termen waren (dus niet altijd), werden, op verzoek van de belanghebbenden of van het Openbaar Ministerie, volgens de voorschriften van het Burg. Wetb., een curator en toeziende curator over hem aangesteld, ten einde zijne goederen te beheeren, een voorschrift, dat weder onbeslist liet, in hoever deze curateele met de gewone overeenkwam. In bijzondere omstandigheden mocht den gevangene, met toestemming der rechtbank, eenige onderstand worden verleend. Eindelijk kwam in dit ontwerp voor het eerst een titel van reabilitatie voor, waarover ik reeds boven het een en ander gezegd heb.

---

¹⁾ Ik haal deze woorden aan, ten bewijze, dat ook de Regering aan het niet nakomen der bepalingen omtrent de eerloosheid eene absolute en geen relatieve nietigheid verbond.

Zoo scheen dan de hoofdmoeielijkheid om eene goede strafwetgeving tot stand te brengen, overwonnen te zijn; de algemeene beginselen waren vastgesteld, en de toepassing zou dus geene groote bezwaren opleveren. Reeds bij de indiening evenwel van het ontworpen tweede boek, in de zitting van 1842—1843, werd de wensch te kennen gegeven om het eerste boek te herzien, vooral omdat men het daarin aangenomen cellulaire-gevangenisstelsel wilde verbeteren. In November 1843 werden daarop vijf ontwerpen van herziening, welke vooral deze en andere straffen betroffen, aangeboden; en toen er geen tijd voor de behandeling overbleef, werden zij in het volgend jaar wederom onveranderd ingediend. De afdeelingen verlangden echter een geheel nieuw eerste boek, waarop, den 15den Jan. 1846, zeven nieuwe wetsontwerpen aan de Kamer werden ingezonden, die, later nog eens gewijzigd, op 4 Mei 1846 in openbare beraadslaging kwamen. Crimineele straffen hadden, volgens dit ontwerp, niet eerloosheid, maar alleen ontzetting van rechten tengevolge, terwijl eene schorsing daarin, ook bij correctionneele veroordeelingen, als bijkomende straf maar nimmer als zelfstandige hoofdstraf, kon worden uitgesproken. Daarentegen was eerloosverklaring als eene afzonderlijke crimineele straf tegen bepaalde misdrijven bedreigd, terwijl het al of niet uitspreken daarvan, bij tuchthuisstraf en verbanning, aan den rechter was overgelaten; waarin die eerloosheid bestond en wat zij zou uitwerken, was echter niet bepaald. Er bestond dus op dit punt grenzelooze verwarring, die vooral in de praktijk vreemde gevolgen zou hebben gehad. Geen wonder dan ook, dat, na de aanneming van den eersten titel over „misdrijven en derzelver onderscheidingen,” de tweede „van straffen in het algemeen” door de Tweede Kamer verworpen werd. Natuurlijk werden toen de verdere ontwerpen ingetrokken.

Bij deze beraadslagingen had de Kamer meermalen den wensch te kennen gegeven, dat men haar een volledig ontwerp en niet slechts een eerste boek, ter beoordeeling zou geven. Den 29sten Januari 1847 voldeed de regering aan dien wensch, en diende 31 ontwerpen in, behelzende een geheel wetboek van strafrecht. Na het wisselen der gewone stukken, waarvan enkele wijzigingen het gevolg waren, namen de openbare beraadslagingen op den 13den Juli eenen aanvang. Het resultaat was, dat het eerste boek aangenomen, maar, hoofdzakelijk ten gevolge van het weglaten van sommige strafbepalingen, die op het recht van placet betrekking hadden, de eerste titel van het tweede boek met 41 tegen 15 stemmen verworpen werd, zonder dat die titel zelf eigenlijk behandeld was. In de volgende zitting werd er daarop wel een gewijzigd tweede boek ingediend, maar de gebeurtenissen van het jaar 1848 verhinderden de behandeling daarvan, zoodat ook het eerste boek niet als wet werd afgekondigd. Het is echter van veel belang, ook deze laatste poging tot invoering eener Nederlandsche strafwetgeving van naderbij te beschouwen.

Het ontwerp van 1847 kent geene oteerende straffen meer en evenmin eene eerloosverklaring als bijzondere straf. De Regeering had hierin aan de wenschen der kamer toegegeven, en wij mogen er daarom trotsch op zijn, dat men bij ons, 20 jaren vroeger dan in België, het banvonnis over de eerloosheid heeft uitgesproken. Hieruit reeds kan men den liberalen zin opmaken, waarin deze geheele wetgeving ontworpen was, die zich bovendien door het onbekrompen aannemen van het Pensylvanisch gevangenisstelsel gunstig onderscheidde. De verdeeling der misdrijven in misdaden, wanbedrijven en overtredingen, naar de daartegen bedreigde crimineele, correctionneele en politie straffen, is ook hier behouden. De

eerste bestaan in den dood, in tuchthuis (levenslang, langdurig 12—15, buitengewoon 8—11, gewoon 4—7 jaren) en in verbanning van 5—20 jaren, waarbij als bijkomende straffen nog geldboete en verbod tot uitoefening van eenig bedrijf kunnen komen. De correctionneele straffen bestaan in gevangenis van acht dagen tot vijf jaren en in geldboete, waarbij nog kan gevoegd worden schorsing in de uitoefening van staatsburgerlijke rechten en verbod tot uitoefening van bedrijf. De politiestraffen zijn gevangenis en geldboete. Elke crimineele veroordeeling zou voorts, behoudens de bepalingen van het Burg. Wetb. en het Wetb. v. Burg. Rechtsv., (waarbij de Regeering, volgens de Memorie van Beantwoording, vooral het oog had op de artt. 1950 B. W. en 225 W. v. B. R., welke beide in volle kracht bleven) ten gevolge hebben, dat de misdadiger geen deskundige of getuige onder eede kon zijn, ja zelfs niet als deskundige verslag geven, of als solemneele getuige bij eenige acte mocht optreden; daarenboven verloor hij alle staatsburgerlijke rechten en was onbekwaam tot de bekleeding van eenig openbaar ambt of eenige waardigheid. Het verbod om wapenen te dragen is niet afzonderlijk opgenoemd, omdat het reeds opgesloten is in de onbekwaamheid tot het waarnemen van ambten, gelijk onder waardigheden, volgens de Regeering, ook ridderorden en eereteekenen mochten verstaan worden. De onbekwaamheid tot voogdij is ook niet genoemd, omdat dit, met het oog op de artt. 437 en 506 B. W., ongerijmd en overtollig zou zijn. De Kamer vroeg nog, of de overtreding dezer laatste bepalingen nietigheid zou veroorzaken, en wenschte eene strafbepaling, daartoe strekkende; in de Memorie van Beantwoording werd te dien aanzien naar het Burg. Wetb. verwezen, en later verklaarde de Minister van Justitie, dat de in een ander wetboek vastgestelde gehoudenheid van den dader tot schadevergoeding genoegzamen waarborg opleverde.

Indien deze woorden niet bij het einde der beraadslagingen waren uitgesproken, zouden zij zeker niet onbeantwoord zijn gebleven. De wegens wanbedrijf geschorste zou bij overtreding, volgens art. 8 tit. 2 van boek II met gevangenis worden gestraft. Overigens valt nog optemerkken, dat deze correctionnele schorsing alleen betrekking had op de staatkundige rechten en nooit eenigen invloed kon hebben op de burgerlijke rechtsbevoegdheid; ook omtrent den duur der schorsing was niets bepaald, hetgeen waarschijnlijk moet toegeschreven worden aan het accessoire karakter, dat deze straf nu verkregen had. Daarentegen was uitdrukkelijk bepaald, dat het verbod tot uitoefening van een zeker bedrijf voor altijd of voor een bepaalden tijd moest worden uitgesproken. Deze beide straffen beginnen met den eersten dag, waarop het arrest kan worden ten uitvoer gelegd; voor het laatstgenoemde verbod kan de rechter echter ook een later tijdstip bepalen, maar in elk geval wordt de duur berekend van het oogenblik, waarop de tuchthuis- of gevangenisstraf een einde neemt. Zoolang een crimineel veroordeelde in een tuchthuis zijne straf ondergaat, heeft hij van rechtswege het beheer zijner goederen verloren. Alleen wanneer daartoe grond bestaat, worden er een curator en toeziende curator aangesteld; de benoeming heeft plaats, volgens het Burg. Wetb., op verzoek van den veroordeelde, van de belanghebbenden of van het Openbaar Ministerie. In het Voorloopig Verslag werd gevraagd, welke de gevolgen dezer curateele zouden zijn, die noch met die wegens krankzinnigheid, noch met de daarvan aanmerkelijk verschillende wegens verkwisting op ééne lijn kon worden gesteld. De Regeering verklaarde hierop, dat het beheer alleen de goederen betrof, en meende, dat dit door de redactie duidelijk genoeg was uitgedrukt. Nog wees het Algemeen Verslag, en later ook een spreker in de Tweede Kamer, op de onge-

rijmheid, die hier ontstaan kon, in verband met het voorschrift van de artt. 437 en 506 B. W., volgens hetwelk de veroordeelde voogd *kon* worden afgezet, terwijl, hij volgens deze wet, van het beheer zijner eigene goederen *moest* ontzet worden. De Minister liet deze opmerking onbeantwoord, en verwees voor de oplossing dezer moeielijkheid naar het Burg. Wetb. Verdere bepalingen omtrent de wettelijke curateele waren er niet gegeven, omdat zij als overbodig konden worden beschouwd, en slechts aanleiding zouden geven tot verkeerde uitlegging. ¹⁾

Men ziet uit deze korte uiteenzetting der beginselen van het ontwerp van 1847, dat die in vele opzichten uitmunten boven die van de vroegere ontwerpen, en vooral van den Code Pénal, en dat het in meer dan één opzicht te betreuren is, dat het bedoelde ontwerp niet verder afgewerkt en tot wet verheven is. Na 1848 zijn geene nieuwe pogingen tot het ontwerpen eener algemeene Nederlandsche strafwetgeving in het werk gesteld.

---

1) Zie over de geschiedenis onzer strafwetgeving voornamelijk Voorduin, Algemeene Inleiding, deel I, stuk I, en over de Wet van 1840, deel XI: over de geschiedenis na 1840, vooral Joan van den Honert, Het Wetboek van strafrecht, toegelicht uit de beraadslagingen der Tweede Kamer. Amsterdam. 1848.

HOOFDSTUK XI.

B E S L U I T.

De vorige hoofdstukken behelzen eene uiteenzetting van de leer der beperkte rechtsbevoegdheid, ten gevolge van de eene of andere vermindering der burgerlijke eer, zooals die in ons positieve recht bestaat, en zich daarin ontwikkeld heeft uit de Romeinsche, Duitsche en Fransche rechten, terwijl ik ten slotte heb aangetoond, hoe dit gewichtig onderwerp elders geregeld is, en welke vergeefsche pogingen men ook bij ons gedaan heeft om de bestaande wetgeving op dit punt te hervormen. Ik heb mij daarbij zooveel mogelijk van alle kritiek onthouden, omdat ik mij alleen ten doel stelde het jus constitutum te behandelen, zonder in eenige beschouwing te treden over het jus constituendum. Om dit laatste volledig te kunnen doen, zou ik de oordeelvellingen van vroegere en latere schrijvers over de infamie en andere daaraan verwante beperkingen der rechtsbevoegdheid zorgvuldig dienen te bestudeeren, en daarna de gevolgen dier beperkingen in het maatschappelijk leven nauwkeurig moeten nagaan. Tot zulk eene taak, die toch wellicht slechts weinig belangrijke resultaten

zou opleveren, reken ik mij niet in staat. Ik zal daarom volstaan met, aan het eind dezer Proeve, de denkbeelden, die onder het schrijven daarvan met betrekking tot sommige hoofdpunten bij mij opkwamen, zoo beknopt mogelijk mede te deelen, en daartoe de door mij behandelde instituten, in dezelfde volgorde als boven, nog eens, met het oog op eene wenschelijke regeling daarvan in de toekomst, ter sprake brengen.

1. Eerloosheid is het begrip, waaraan al de verschillende beperkingen der rechtsbevoegdheid haren oorsprong ontleenen, en waaraan zich reeds sedert het Romeinsche recht nagenoeg alle beschouwingen, waartoe ons onderwerp aanleiding geeft, verbinden. Hoe is men daaraan gekomen? Mijns inziens is het een hoogst natuurlijk begrip. Eer in den meest algemeenen zin van het woord is de aanspraak, die iemand heeft op de achting zijner medemenschen, en het spreekt dus van zelf, dat degene, die, op welke wijze dan ook, die aanspraak verbeurd had, door de algemeene verachting getroffen werd. Die aanspraak nu kon men alleen verliezen door eigene handelingen; immers, al kon men, naar de beschouwing van sommige volken, ook door bepaalde en van den wil onafhankelijke omstandigheden minder in aanzien zijn, zoo is dit toch nimmer met de eigenlijke eerloosheid gelijk gesteld geworden.

Eerloosheid is een begrip, dat uitsluitend tehuis behoort op het zedelijk terrein. Moge het nu al bij den eersten blik vreemd schijnen, dat ook het recht zich dat begrip is gaan toeëigenen, die bevreesing verdwijnt, wanneer men bedenkt, dat er een nauw verband bestaat tusschen recht en zedelijkheid, ja, dat het eerste, wel verre van een zelfstandig bestaan te hebben, zich alleen uit de zedelijkheid ontwikkeld heeft; mij althans komt het voor, dat recht niet anders is dan dat

gedeelte der zedelijkheid, waarvan de toepassing in het maatschappelijk belang algemeen verplichtend gemaakt is. Naar deze beschouwing, kan geene wet goed zijn, indien zij niet voldoet aan deze beide vereischten, dat zij 1° zedelijk, en 2° in het maatschappelijk belang is. Van dit standpunt nu zie ik niet in, waarom de eerloosheid geen rechtsinstituut zou mogen zijn. Als iemand zich door zijne daden eerloos heeft gemaakt, begrijp ik niet, waarom de wet die eerloosheid niet zou mogen erkennen, en daaraan gevolgen knopen, die min of meer het karakter van eene straf aannemen. De meening van velen, dat het eene ongerijmde aanmatiging van den wetgever is, aan de eerloosheid rechtsgevolgen te verbinden, omdat die alleen op het gebied der zedelijkheid tehuis behoort, en daarom aan de openbare meening, het geweten der maatschappij, zou moeten worden overgelaten, komt mij hoogst overdreven voor. Waarom zou het recht niet mogen verklaren, dat hij, die zich aan deze of gene schandelijke handeling schuldig maakt, ook in het oog der wet eerloos zal zijn? Zijn er niet vele daden, waaruit zoo duidelijk verdorvenheid en laagheid spreekt, dat zij den bedrijver daarvan, naar elk menschelijk oordeel, met onvermijdelijke schandetreffen moeten? Eene wet, die dit erkent, en hem, die zulke daden pleegt, als een onwaardige, van sommige der door haar verleende rechten versteekt, is in mijn oog eene hoogst zedelijke wet. Slechts ééne zaak mag hierbij nimmer uit het oog verloren worden, namelijk deze, dat het altijd iets onzedelijks, iets schandelijks moet zijn, dat die wettelijke eerloosheid in het leven roept; er mag hier geen ander beginsel gelden, omdat het eerste vereischte eener goede wet, dat zij zedelijk moet zijn, anders natuurlijk zou ontbreken.

Op grond dezer laatste opmerking nu verwerp ik alle ootterende straffen en categoriën van ootterende misdrijven.

Ofschoon de onderscheiding in onteerende en niet onteerende straffen dikwijls hevig is aangevallen, ofschoon men het sterk heeft afgekeurd, dat de eerloosheid door den wetgever niet aan het misdrijf, maar aan de straf verbonden was, en vooral de Fransche schrijvers er op uit zijn, op al de ongerijmde gevolgen daarvan opmerkzaam te maken, zie ik ook hierin veel overdrijving en onjuistheid. Zeker is het niet moeielijk een aantal verkeerde gevolgen van dit stelsel in den Code Pénal aan te wijzen, maar niet zelden komen die minder op rekening van het beginsel, dan wel van de onjuiste en onrechtvaardige toepassing daarvan. Had de wetgever maar een juisten maatstaf gebruikt, en de zwaarste straffen altijd aan de zwaarste misdrijven verbonden, dan zou het geheele belang der onderscheiding vervallen zijn, en het volmaakt op hetzelfde nederkomen, of de wet de eerloosheid aan de straf dan wel aan het misdrijf geknoopt had. Maar ik keur de eerloosheid ook als een gevolg der zwaarste misdrijven af. De zwaarte van het misdrijf toch hangt niet af van de mate der onzedelijkheid, waaruit het voortvloeide; (ware dit het geval, dan zou ik althans in beginsel tegen de onteerende straffen geen bezwaar hebben) maar in de eerste en voornaamste plaats van de uitwendige daad: *la matérialité du fait*. De strafwetgever mag voorzeker het gebied der zedelijkheid niet verlaten, maar de maatstaf, waarnaar hij de misdrijven afmeet, moet toch vóór alles het maatschappelijk belang zijn, en dit belang wordt alleen aangerand door de uitwendige daad; waaruit die voortkwam, uit een zedelijk of een onzedelijk motief, is slechts van ondergeschikt belang. De maatschappij is het eerste voorwerp van de zorg der strafwet, de persoon van den overtreder komt slechts in de tweede plaats in aanmerking, en in die tweede plaats dus ook slechts de motieven, die hem deden

handelen: *la moralité du fait*. Reeds daarom kan en mag de strafwet geen regel van zedelijkheid zijn; maar al ware dit anders, dan zou toch de moeielijkheid of veelmeer de onmogelijkheid om de beweegredenen der uiterlijke daden in alle gevallen te beoordeelen, eene voldoende reden zijn om het materieele gedeelte van het misdrijf boven het moreele, tot leidend beginsel bij de strafwetgeving, aan te nemen. Eerloosheid, als een onafscheidelijk gevolg van sommige straffen, evenzeer als van eene categorie van misdrijven naar den graad hunner zwaarte berekend, is dus in alle opzichten als onrechtvaardig en onzedelijk te verwerpen.

Deze zelfde bezwaren zouden niet gelden tegen eene eerloosverklaring bij sommige bepaalde misdrijven, welke van dien aard zijn, dat zij een in hooge mate bedorven gemoed aanduiden. In 1827 en 1840 werd deze vorm van eerloosheid bij ons dan ook als straf voorgesteld, en het valt niet te ontkennen, dat dit beginsel, met omzichtigheid toegepast, nimmer onzedelijk zou kunnen genoemd worden. Toch zou ik moenen, dat de eerloosheid hier altijd eene bijkomende straf moest zijn; om hoofdstraf te wezen, ontbreken haar vele vereischten; zij drukt ongelijkmatig, omdat zij den verharden booswicht eigenlijk geheel ongestraft laat; ook is zij onsplitbaar, en ook daarom weinig geschikt. Dat zij immoreel en onherstelbaar zou zijn, kan ik daarentegen niet toegeven; met eene goed ingerichte rehabilitatie verbonden, schijnt zij mij veelmeer juist het tegendeel van deze beide eigenschappen te bezitten. Maar ik erken, dat het bezwaar der ongelijkmatigheid groot genoeg is, om haar als afzonderlijke straf te verwerpen; als accessoir zou zij dit bezwaar niet hebben; naast het tuchthuis bijvoorbeeld, waardoor den misdadiger de hem toekomende straf treft, zou de eerloosverklaring bij het vonnis eene voldoening zijn aan het beleedigd geweten der maat-

schappij, onverschillig of de veroordeelde zelf daaraan al dan niet groot gewicht hecht.

Maar ook als bijkomende straf zou de eerloosverklaring mijns inziens toch altijd slechts een halve maatregel zijn; wil men de eerloosheid tot een rechtsinstituut verheffen, dan behoort zij niet in het strafrecht, maar in het burgerlijk recht te huis. Zooals ik reeds zeide, is het strafrecht niet gebaseerd op de absolute onzedelijkheid der menschelijke handelingen, maar op het nadeel, dat de maatschappij daarvan ondervindt; de straffen moeten dus ook bestaan in materiele nadeelen voor den misdadiger, evenredig aan het nadeel, dat hij door zijne uitwendige daad gesticht heeft; daarom is eerloosheid, die alleen in een moreel nadeel bestaat, geene straf. Eerloosheid is een persoonlijke staat, en men zou dus, naast den staat van minderjarigen, onder curateele gestelden, afwezigen en diergelijken, ook dien der eerloozen moeten regelen. Al deze personen hebben door den eigenaardigen toestand, waarin zij verkeeren, eene eenigzins gewijzigde rechtsbevoegdheid; daar is het dus de plaats om ook de beperkingen dier bevoegdheid tengevolge van eerloosheid te behandelen. Nevens hen, die, bij veroordeeling tot de eene of andere straf, door den rechter eerloos zijn verklaard, zouden daar nog andere personen moeten genoemd worden, die zich aan schandelijke maar toch niet strafbare, daden hebben schuldig gemaakt, en daarom met de eerstgenoemden gelijkgesteld moeten worden. Deze regeling zou zeker niemand onzedelijk kunnen voorkomen, en de *infamia juris* zou zoo niet strijden tegen het eerste vereischte, waaraan, naar mijn oordeel, eene goede wet moet voldoen.

Maar zou die regeling ook voldoen aan het andere door mij gestelde vereischte? Is het in het maatschappelijk belang, dat zij in de wet wordt opgenomen? Voorzeker mag het een

schoon denkbeeld heeten, dat de wet aan het menschelijk karakter recht doet wedervaren, en den uit een zedelijk oogpunt onwaardige van de voordeelen versteeckt, die zij aan anderen toekent; maar hoe zal de wetgever den maatstaf vinden om de menschelijke waardigheid of onwaardigheid naar afftemeten? Is het reeds onmogelijk om bekend te worden met alle handelingen, die over het karakter van den mensch licht kunnen verspreiden, hoe zou het dan mogelijk zijn tot de vaak zoo verschillende beweegredenen door te dringen, welke die handelingen in het leven roepen. Maar zelfs al kon men deze opsporen, dan zou immers nog altijd het oordeel daarover geheel afhangen van de subjectiviteit des wetgevers, die onder den invloed der tijdsomstandigheden telkens verandering ondergaat. Om al deze redenen acht ik het onbetwistbaar, dat eene volledige regeling der eerloosheid onmogelijk is. En eene onvolledige? Deze strijdt, naar mijn oordeel, in alle opzichten tegen het algemeen belang. Zij is zedelijk en mogelijk, maar in de hoogste mate ondoelmatig. Door hare onvolledigheid zal zij natuurlijk onbillijk zijn, door de openbare meening meer bespot dan ontzien worden, en daarom zonder practisch nut zijn. In onzen tijd, die zich juist door de scherpte der onderscheidingen boven vorige eeuwen verheft, en waarin recht en zedelijkheid elk een afzonderlijk en eigenaardig gebied hebben, behoort de eerloosheid, mijns inziens, niet meer in de wetgeving te huis. Hopen wij daarom, dat zij er eerlang geheel uit verdwijnen zal.

2. Over de ontzetting van bepaalde rechten oordeel ik geheel anders. Zeker zal ook de eerloosheid grootendeels in zulk eene ontzetting bestaan, maar in die ontzetting alleen ligt geen zedelijke smet voor den veroordeelde. Ontzetting is vóór alles een materieel nadeel, en als zoodanig inderdaad geschikt om als straf behouden te worden. Toch behoort ook

zij, mijns inziens, nimmer zelfstandig maar altijd naast eene andere straf uitgesproken te worden, omdat het onvermijdelijk is, dat zij zeer ongelijk werken zal. Zij is dan ook eigenlijk meer een maatregel in het belang van den staat of van bijzondere personen, dan wel eene straf voor den misdadiger. Het is van het grootste gewicht voor den staat, dat zijne dienaars de wetten eerbiedigen. en zoo eenen voldoende waarborg geven voor de handhaving dier wetten; het schijnt daarom billijk, den overtreders zekere rechten te ontnemen, welke hij getoond heeft niet meer waardig te zijn. Ik acht het om deze reden hoogst natuurlijk, dat nagenoeg alle strafwetten aan veroordeelingen wegens zware overtredingen, als bijkomend gevolg ontzetting van rechten verbinden.

De bijna alom aangenomen verdeling der misdrijven in drie soorten moet hierbij tot maatstaf dienen. Ik voor mij deel volstrekt niet in het ongunstig oordeel, door Rossi en anderen over die onderscheiding uitgesproken; het schijnt mij veel meer natuurlijk en redelijk, dat de wetgever verschil maakt tusschen de verschillende graden van overtredingen, en daarnaar ook verschillende straffen bedreigt. Zij, die zich aan eene zeer zware schending der wet schuldig maken, moeten door eenen hooger rechter gevonnisd worden, en in het algemeen belang verscheidene hunner rechten verliezen; zulk eene schending der wet noemt het recht: *crime*, *Verbrechen*, *misdadig*; eene schending van minder belang, die op andere wijze be-recht wordt en andere gevolgen heeft, noemt het: *délit*, *Vergehen*, *wanbedrijf*. Wat onzedelijks of despotieks is hierin gelegen? Ik acht de onderscheiding nuttig en gemakkelijk, en durf haar op dezen laatsten grond alleen reeds aanbevelen.

Crimineele veroordeelingen nu, waaronder dus niets anders te verstaan is dan veroordeelingen wegens misdrijven van de

zwaarste soort, moeten, naar mijn oordeel, belangrijken invloed op de rechtsbevoegdheid uitoefenen; al de beperkingen, welke ooit door het strafrecht kunnen ontstaan, moeten bij eene crimineele veroordeeling een noodzakelijk en onmiddelijk gevolg van het vonnis zijn. Bij correctionneele vonnissen daarentegen kunnen zij niet tot een onafscheidelijk gevolg daarvan worden gemaakt. Het valt niet te ontkennen, dat er vele daden correctionneel strafbaar zijn, die toch in geenen deele eenen strafbaren wil bewijzen; zelfs eene *levis culpa* kan er aanleiding toe geven. In die gevallen nu kan men moeielijk zeggen, dat de dader zich sommige rechten onwaardig heeft gemaakt en dat het staatsbelang zijne ontzetting daarvan vordert. Toch zou ik er voor zijn, de ontzetting van politieke rechten althans overal uit te spreken, waar de wil om te overtreden blijkt, onverschillig welke beweegredenen dien wil motiveerden; wie wil overtreden heeft getoond den noodigen eerbied voor de wet te missen.

Overigens moet de wetgever aan bepaalde misdrijven bepaalde ontzettingen verbinden; eene ontzetting van zeer onderscheiden rechten, als ondeelbare straf, zooals de Fransche *dégradation civique*, is in geen enkel opzicht aantebevelen. De bepaling van art. 10 der wet van 29 Junij 1854, dat in al de gevallen, waarin de ontzetting kan worden uitgesproken, het al of niet uitspreken daarvan aan den rechter is overgelaten, kan ik onmogelijk goedkeuren. Mijns inziens zijn er vele gevallen, waarin deze ontzetting door de wet verplichtend moet worden gemaakt, en al is dit ook niet altijd mogelijk, zoo mag men toch op dit zoo belangrijk punt niet te veel aan den rechter overlaten. Het *arbitrium judicis* moge veel goeds hebben, bij het bepalen van den duur eener straf: het al of niet verbeurd zijn der straf zelve mag daarvan niet afhangen. Het is zeker voor den wetgever geene

gemakkelijke taak, met juistheid te bepalen, aan welk misdrijf de eene of andere beperking der rechtsbevoegdheid verbonden moet worden, maar dit neemt niet weg, dat hij haar niet op de schouders des rechters mag overbrengen. Eene juiste evenredigheid tusschen schending der wet en verlies van rechten zou zeker zeer heilzame gevolgen voor de maatschappij kunnen hebben en tot de sieraden eener goede strafwetgeving behooren.

3. Welke zijn nu de rechten, die, inzonderheid, door misdrijf moeten verloren kunnen worden? Zeker komen in de eerste plaats de politieke rechten in aanmerking, waarover ik reeds het een en ander gezegd heb. Stemrecht en verkiesbaarheid, het bekleeden van politieke waardigheden en staatsbetrekkingen zijn voorrechten, die van steeds grooter belang worden en waarvan het verlies dus telkens grooter beperking der rechtsbevoegdheid teweegbrengt; juist daarom kan dit verlies als gevolg van overtredingen der wet een steeds krachtiger prikkel tot hare nakoming worden. Den grond dezer ontzetting zie ik vooruamelijk in het overwegend belang van den staat, die niet in gevaar mag worden gebracht door zijne belangen toetevertrouwen aan hen, die zijne wetten niet opvolgen; maar tevens steunt het verlies der staatsburgerlijke rechten op de onwaardigheid van den misdadiger zelve, die door het misdrijf zijne rechten tegenover den staat verbeurd heeft, en in dit laatste ligt weêr het kenmerkend karakter van straf.

Dit komt vooral uit bij het verlies van alle uiterlijke eere- teeken, zooals ridderorden, medailles, en zelfs van den adel. Dat de staat den overtreder zijner wetten de hem vroeger van wege den staat of het hoofd daarvan verleende eere- teeken ontnemt, nu hij zich die onwaardig heeft gemaakt, schijnt mij rationeel, maar daarom mag het ook niet wor-

den uitgestrekt tot buitenlandsche ridderorden, wier bezit geheel onafhankelijk is van de instellingen van den staat, die de straf oplegt; alleen de vergunning om die eereteekenen te dragen zou kunnen ingetrokken worden. Ten opzichte van den adel geldt geheel hetzelfde; de Nederlandsche adel bestaat alleen onder en door de Nederlandsche wet, en de strafwet heeft dus volkomen recht dien te ontnemen.

Het recht om in de legers van den staat te land of ter zee te dienen behoeft eigenlijk niet vermeld te worden, omdat, zooals de wet van 1847 ook begreep, militairen reeds onder het woord van staatsambtenaren begrepen zijn. Het verlies van dit recht is wellicht daarom eene minder geschikte straf, omdat het velen dienstplichtigen welkom zal zijn, maar het wordt door het staatsbelang gevorderd. De schutters behooren niet tot de ambtenaren, maar toch staan ook zij als zoodanig in nauwe betrekking tot den staat, dien zij helpen dienen; ook hier vordert dus het staatsbelang, dat de overtreders der wetten worden uitgesloten, al zal die uitsluiting ook dikwijls door den schuldige zelve niet als eene straf beschouwd worden.

Al de bovengenoemde beperkingen zou ik niet alleen onafscheidelijk aan elke crimineele veroordeeling verbonden, maar ook bij elk wanbedrijf, met opzet bedreven, uitgesproken wenschen te zien.

Van eenigszins anderen aard weder is het verbod tot uitoefening van eenig bedrijf. Hierin zie ik eene zeer geschikte straf, die, wordt zij omzichtig toegepast, de menigvuldige aanmerkingen, bij de beraadslagingen in 1840 tegen haar ingebracht, niet verdient; zij schijnt zoowel als zelfstandige als bijkomende straf te kunnen worden gebezigd, omdat zij van groot materieel nadeel voor den schuldige kan zijn. Ook dit verbod is overigens niet anders dan eene beperking

der persoonlijkheid, die hier echter een zeer speciaal karakter heeft aangenomen. Het belangrijkste verbod van dien aard is zeker dat om onderwijs te geven, en eene goede regeling van dit punt schijnt mij daarom van overwegend belang. Als straf kan deze uitsluiting goede diensten doen, maar oneindig grooter is het gewicht, dat daaraan in het algemeen belang moet gehecht worden. Op de inrichting van het onderwijs berust de geheele toekomst der maatschappij; zoodra er dus tegen iemand eene veroordeeling wordt uitgesproken, die eene smet werpt op zijn karakter, moet de zoodanige voor altijd van het geven van onderwijs zijn uitgesloten. De zaak, waarop het aankomt, is minder de overtreding der wet dan wel het zedelijk beginsel, waaruit die overtreding voortspoot; is dit niet zuiver, dan moet de ontzetting van het recht volgen, hoe gering ook de materieele schennis zijn moge.

De beperkingen der burgerlijke rechtsbevoegdheid kunnen, naar mijn oordeel, nimmer de kenmerken van straf dragen; de invloed, dien het strafrecht op de burgerlijke betrekkingen kan uitoefenen, moet zich bepalen tot de bescherming der belangen van particulieren. De staat kan de betrekkingen, waarin iemand tot zijne medeburgers staat, nimmer wijzigen, omdat er zodoende gevaar zou bestaan, dat anderen daarvan meer nadeel ondervonden dan de schuldigen zelven, en het nadeel, wien het ook treffen moge, nooit vooraf door den staat berekend kan worden. Ook daarom behooren de beperkingen der burgerlijke rechtsbevoegdheid niet in het strafrecht te huis, maar in de wetten, welke de bijzondere belangen regelen, waarvoor de wet waken wil, dat is met andere woorden: in het burgerlijk wetboek; waar het belang der particulieren die beperkingen niet vordert, mag de strafwet ze niet uitspreken.

Om die reden geloof ik, dat het recht om deskundige en

getuige voor den rechter te zijn nimmer moet ontnomen worden; het belang van derden kan niet medebrengen, dat veroordeelden daarvan volstrekt uitgesloten zijn. Natuurlijk dient de rechter met de veroordeeling van hem, die eene beëdigde verklaring aflegt, bekend te zijn, om daarnaar de waarde van zijn getuigenis te beoordeelen; maar de algeheele uitsluiting leidt dikwijls tot de onmogelijkheid om de waarheid te ontdekken, en strekt zoo tot groot nadeel van anderen. Dat de heilichheid der justitie door het toelaten van een veroordeelde zal worden bezoedeld, behoeft men niet te vreczen; daar deze in den regel hoegenaamd geen belang heeft om onwaarheid te spreken, is het verbod hier werkelijk een van die gevallen, waarin men, volgens de geestige uitdrukking van Bentham, om een speldeprik aan eenen schuldige toetebrengen, den onschuldige met een zwaard doorboort. De veroordeeling daarentegen als eene reden tot wraking te behouden, heeft minder bezwaar, omdat de belanghebbenden dan zelven beslissen kunnen, wat hun te doen staat; in strafzaken echter zou ik toch altijd aan den rechter een discretionnair gezag willen toekennen, om den aldus gewraakte tot zijne inlichting te hooren. Ons overigens voortreffelijk ontwerp van 1847 had dus dit onderwerp, mijns inziens, niet behoorlijk geregeld.

Onder de minst belangrijke beperkingen der rechtsbevoegdheid behoort die van het recht om getuige te zijn bij acten. Bij misdrijven, waarin bedrog en kwade trouw eene rol spelen, acht ik de uitsluiting hier, ten gevolge van de veroordeeling, alleszins gerechtvaardigd. Het is waar, dat partijen zelven hare getuigen kiezen, en dus niet aan de wet behoeven te vragen, wie zij al dan niet vertrouwen kunnen; indien de acten ook niemand anders dan de handelende partijen betroffen, zou er geen reden voor de wet zijn, om zich aan deze zaak te laten gelegen liggen. Nu zij echter ook

waken moet voor de belangen van hen, die voor de geloofwaardigheid dier acten niet zelven zorg kunnen dragen, zooals ongeborenen, minderjarigen, afwezigen en derden in het algemeen, behoort de wet alle personen, die geen vertrouwen verdienen, onvoorwaardelijk als getuigen bij zoodanige acten uittesluiten. Het is zonderling, dat het ontwerp van 1840 die uitsluiting juist bij den burgerlijken stand, waarbij deze redenen de meeste kracht hebben, niet voorschreef, op gronden die, mijns inziens, zeer weinig gewicht in de schaal kunnen leggen.

Onbekwaamheid om voogd, curator of bewindvoerder te zijn kan, zooals dadelijk in het oog valt, in vele gevallen een maatregel wezen, die dringend vereischt wordt in het belang van de minderjarigen en curandi die, zelven niet in staat zijn voor hunne zaken te zorgen. Het verschil, dat de wet van 1854 maakt tusschen de voogdij over vreemden en die over eigen kinderen, is zeer aannemelijk; het belang der eersten zal hier ongetwijfeld eerder in gevaar zijn, dan dat der laatsten. Deze ontzettingen zullen inzonderheid het gevolg moeten zijn van die misdrijven, waaruit hebzucht, ontrouw of verkwisting blijkt.

Voorts komt het mij voor, dat dikwijls het belang van den echtgenoot of de kinderen vorderen zal, dat de macht van den man of den vader bij diens veroordeeling worde besnoeid. Hier komt men echter op een glibberig terrein; de banden, waarop de wet hier haren invloed zal doen gelden, zijn van den teedersten en heiligsten aard; die invloed moet derhalve hoogst voorzichtig worden uitgeoefend. Ik meen dan ook dat zulk eene beperking niet aan elke crimineele veroordeeling zou behooren verbonden te worden, omdat zij geheel alleen van den aard en niet van de zwaarte van het misdrijf moet afhangen. De wetgever zou de beperking der

maritale macht alleen moeten verbinden aan daden, die eene hooge mate van onzedelijkheid, in de engere beteekenis van het woord, aanduiden en tegen de heiligheid der huwelijksverbintenis zelve zondigen. Naar mate der omstandigheden, zouden die beperkingen kunnen bestaan in het recht van den anderen echtgenoot om scheiding van goederen, scheiding van tafel en bed, of echtscheiding te vragen. De vaderlijke macht kan besnoeid worden, zoowel met betrekking tot het beheer over en het vruchtgebruik van de goederen der kinderen, als met betrekking tot het opzicht over hunne personen; de aanleiding tot zoodanige beperkingen kan gelegen zijn, wat het eerste betreft, in veroordeelingen wegens ontrouw en verkwisting, wat het andere betreft, in veroordeelingen wegens zedeloosheid en wangedrag.

In sommige gevallen eindelijk zou ik meenen, dat eene veroordeeling reden genoeg kon zijn, om bepaalde overeenkomsten, door den veroordeelde aangegaan, te ontbinden, natuurlijk in het geval dat de medecontractanten dit mochten verlangen. Men denke slechts aan sommige vennootschappen. De wetgever is echter tot dusver, noch in ons land, noch elders, op dit terrein getreden; ik zal over dit punt dus niet verder uitweiden.

4. Ik kom thans tot de wettelijke curateele. Boven heb ik trachten aan te toonen, dat onze wet deze als eene straf, en niet als een maatregel in het belang van den veroordeelde, beschouwt. Zoo moet zij, indien men haar wil behouden, mijns inziens ook beschouwd worden. Ware zij dit niet, dan dunkt mij, dat elke gevangenisstraf van niet al te korten duur haar na zich zou moeten slepen; nu zij echter eene straf, en zelfs eene zware straf is, moet zij alleen bij veroordeeling tot het tuchthuis worden uitgesproken. Zooals dan ook overal bepaald is, moet de curator alleen het beheer voeren, en daarbij

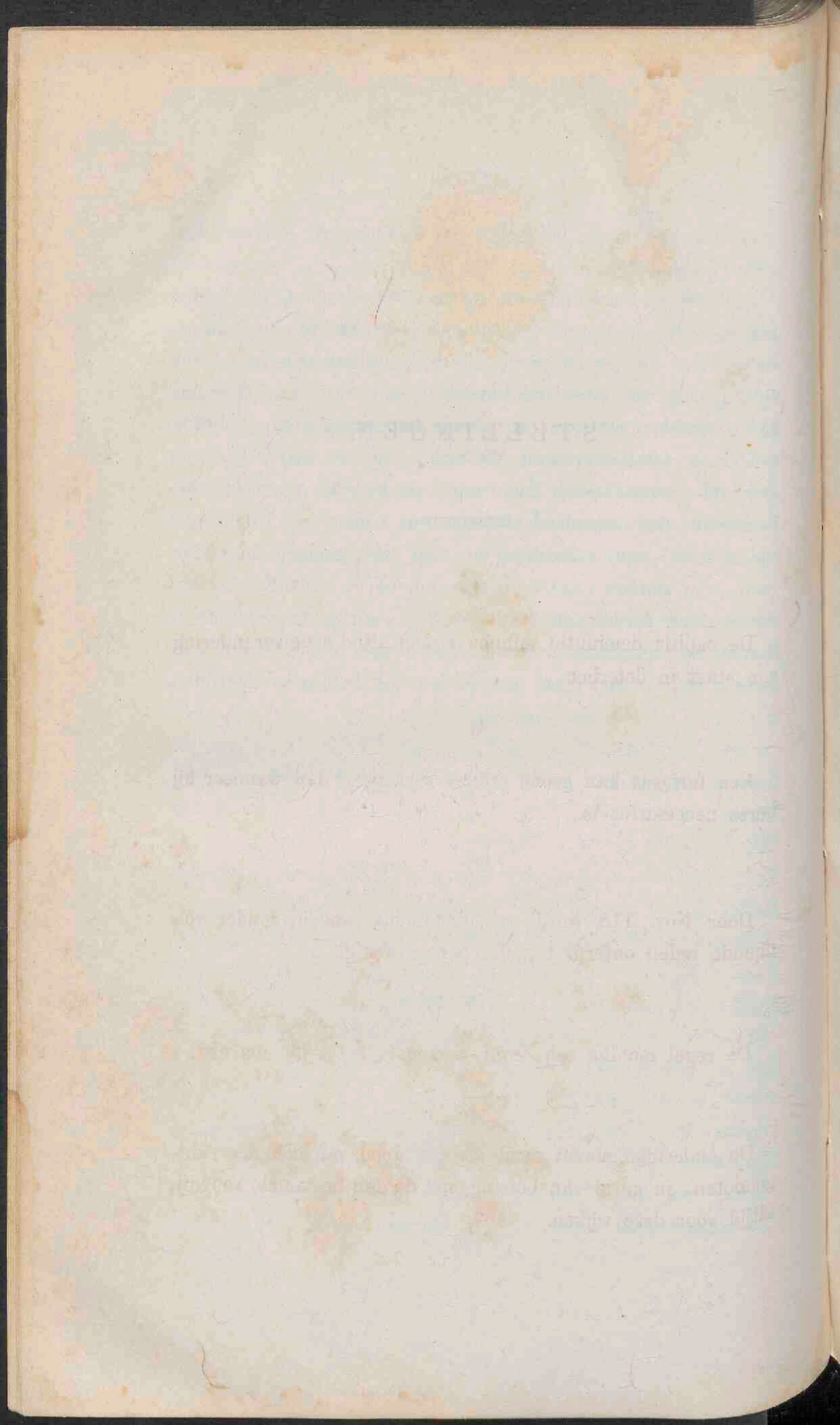

aan dezelfde voorschriften gebonden zijn, als de voogd. Daarenvens zou ik echter eene juistere omschrijving van de bevoegdheid des veroordeelden zelven verlangen. De beslissing, waartoe men in ons recht en bijna overal elders komen moet, dat hij alle overeenkomsten kan aangaan, zoo die maar, vóór den tijd zijner opsluiting, geene betrekking hebben op zijne goederen, schijnt mij ongerijmd. De veroordeelde moet gelijk staan met den gewonen curandus wegens verkwisting, dat is: alle beschikking over zijne goederen onder de levenden verliezen, en alleen het recht behouden om daarover bij uitersten wil te beschikken. Dan had men althans een goed geregelden toestand.

Maar liever nog zou ik het geheele instituut zien vervallen. Het is eene onrechtvaardige verzwaring der tuchthuisstraf boven die van verbanning in ons recht, en boven andere straffen elders. Ook begrijp ik niet, waartoe zij dient; de teedere zorg, die de wet hier voor de belangen des veroordeelden draagt, is ongemotiveerd; bij andere veroordeelingen draagt zij die zorg niet, en zij behoeft het ook niet te doen. De misdadiger kan zelf de maatregelen nemen, die hem wenschelijk schijnen, en naar eigen inzichten voorzien in de belangen, waarvan de waarneming hem zelven onmogelijk is geworden. Als straf verdient de wettelijke curateele bovendien nog afkeuring, omdat zij zeer ongelijk drukt, uit haren aard ondeelbaar is, en eindelijk dikwijls minder den misdadiger dan wel zijne onschuldige betrekkingen zal treffen. Het eenige rationeele van het instituut, dat geen veroordeelde in het tuchthuis eenig geld of goed mag ontvangen, moest alleen behouden worden, en op alle gevangenen, ook op correctioneel veroordeelden, worden toegepast; geene bijzondere omstandigheden moesten ooit aanleiding kunnen geven, om hiervan af te wijken, zooals dan ook in 1847 werd aangenomen. De

staat voorziet in de behoeften der gevangenen, en moet hen allen gelijkstellen.

5. Wat nu ten laatste de *infamia facti* aangaat, het schijnt mij toe, dat de wet bij al die rechtsbetrekkingen, waarin het belang van het algemeen of van particulieren een goed zedelijk gedrag en onbevlekt karakter vordert, ongetwijfeld aan het ontbreken daarvan de noodige beperkingen en uitsluitingen mag verbinden, wanneer men namelijk, hetzij door een bepaald geconstateerd feit, hetzij door eene algemeene bekendheid, tot zekerheid daaromtrent komen kan; maar dat zij nimmer aan wangedrag op zich zelf gevolgen mag knopen, die zouden moeten dienen om dit te bestraffen. Hier-
tegen toch bestaat hetzelfde bezwaar, op grond waarvan ik boven de wettelijke eerloosheid bestreed, namelijk dat zulk eene regeling tegen het maatschappelijk belang zou strijden.

STELLINGEN.

I.

De *capitis deminutio minima* is niet altijd eene verandering van staat in *deterius*.

II.

Een *furiosus* kan geene erfenis verkrijgen dan wanneer hij *heres necessarius* is.

III.

Door Nov. 115 wordt een testament, waarin zonder voldoende reden *onterfd* is, niet per se nietig.

IV.

De regel *mobilia sequuntur personam* geldt bij ons niet.

V.

De ouderlijke macht moet na den dood van een der echtgenooten, in geval van botsing met de dan bestaande voogdij, altijd voor deze wijken.

VI.

Een buitenlandsch huwelijk, door eenen Nederlander aangegaan, wordt, indien de vereischte afkondigingen hier niet hebben plaats gehad, als voor onze wet niet bestaande aangemerkt, en behoeft dus niet nietig verklaard te worden.

VII.

De eigenaar kan door den vruchtgebruiker nimmer gedwongen worden tot het doen van reparatiën.

VIII.

Bij overeenkomsten, door brieven gesloten, bestaat de verbintenis van het oogenblik, waarop de brief, die de aanneming van het voorafgaande aanbod behelst, op de post is gedaan, wanneer althans de aanbieder dan nog niet herroepen heeft.

IX.

Op een endossement doet de bijvoeging „met of zonder order” niets af.

X.

Endossement van vervallen wisselbrieven is nietig.

XI.

Als aanvangspunt der tien jaren, waarna de eigenaar zijn recht op de opbrengst der gestrande en geborgen goederen verliest, moet de tijd der storting worden beschouwd.

XII.

Alle zaken, waarin de Provinciale Hoven, volgens art. 65 R. O., vonnissen, komen in hooger beroep voor den Hoogen Raad.

XIII.

Een hier verblijf houdend — doch niet gedomicilieerd — vreemdeling kan door eenen anderen vreemdeling voor onzen rechter gedagvaard worden.

XIV.

Door partijen aangewezen deskundigen kunnen nimmer gewraakt worden, zonder dat dit evenwel volstrekke onbevoegdheid buiten sluit.

XV.

Verbod tot uitoefening van eenig bedrijf is eene zeer geschikte straf.

XVI.

De Wet van 25 Dec. 1860, Stbl. 102, heeft de moeielijkheden omtrent de deportatie niet opgeheven.

XVII.

Het duel moet, naar ons recht, gestraft worden volgens de artt. 302, 310, 311b C. P.

XVIII.

Het hooren der volgens art. 190 W. v. Sv. onbevoegde getuigen brengt nietigheid mede en geeft grond tot cassatie.

XIX.

Ons stelsel van getuigenverhoor verdient de voorkeur boven dat der dubbele beëdiging in Frankrijk.

XX.

Maatregelen van inwendig bestuur zijn maatregelen tot uitvoering van wetten.

XXI.

Het is zeer te betreuren, dat de Raad van State niet meer gebruik maakt van de bevoegdheid, hem verleend bij art. 25 der Wet van 21 December 1861, Stbl. 129.

XXII.

De staat behoort aan bijzondere scholen geen onderstand te verleen, maar moet veel, meer de schoolgelden voor het openbaar onderwijs zoo laag mogelijk stellen.

XXIII.

Het ware te wenschen, dat nimmer gewoonte de prijs der diensten regelde, waar concurrentie mogelijk is.

XXIV.

Niets draagt er meer toe bij, om opkomende nijverheid te dooden, dan de verderfelijke gewoonte om niet contant te betalen.

XXV.

In een welvarend land ligt de normale toestand der arbeidende klassen geheel in haar eigen hand.

XXVI.

Is de rentestandaard laag, dan zijn in een rijk land leeningen meestal boven nieuwe belastingen te verkiezen.